T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

ÜNYE'DE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL ARAZİ KULLANIMI

Ali YAMAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Barış TAŞ

Çankırı – 2019

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

ÜNYE'DE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL ARAZİ KULLANIMI

Ali YAMAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Barış TAŞ

Çankırı – 2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Bilimsel Etik Bildirimi ..... **iii**
Tez Kabul ve Onay ..... **iv**
Önsöz ..... **v**
Özet ..... **vi**
Summary ..... **vii**
Kısaltmalar ..... **viii**
Tablo Listesi ..... **ix**
Şekil Listesi ..... **xii**

1. GİRİŞ **1**
1.1. Araştırmanın Konusu, Kapsamı, Amacı ve Yöntemi 1
1.2. Kuramsal ve Kavramsal Çerçeve 3
1.2.1. Yerleşme Kuramları 3
1.2.2. Yerleşme ve Coğrafya 6
1.2.3. Çalışmaya Dair Kavramlar 9
1.2.4. Şehirle İlgili Tanımlamalar ve Kavramsal Tartışmalar 11
1.2.5. Şehir ve Coğrafya 20
1.2.6. Şehirlerin Mekânı Düzenleme Modelleri 22
1.2.6.1. Şehir İçi Arazi Kullanım Modelleri 25
1.2.6.1.1. Ortak Çemberli Merkez Modeli (Şikago Ekolü) 26
1.2.6.1.2. Sektör (Işınsal Dilimler) Modeli 27
1.2.6.1.3. Çok Çekirdekli Model (Birden Çok Merkezli Büyüme Kuramı) 28

2. COĞRAFİ ÖZELLİKLER AÇISINDAN ÜNYE ŞEHRİ **30**
2.1. Araştırma Sahasının Yeri, Sınırları ve Başlıca Özellikleri 30
2.2. Doğal Coğrafya Özellikleri 35
2.2.1. Jeolojik Özellikler ve Jeomorfolojik Özellikler 36
2.2.2. İklim Özellikleri 71
2.2.2.1.Sıcaklık…… 71
2.2.2.2. Yağış ve Nemlilik 73
2.2.2.3.Rüzgârlar…… 78
2.2.2.4. Bulutluluk…. 83
2.2.2.5.Güneşlenme 84
2.2.2.6.Ünye'de Mevsimler 85
2.2.3. Hidrografik Özellikler 87
2.2.4. Toprak Özellikleri 93
2.2.5. Bitki Örtüsü Özellikleri 95
2.3. Beşeri Coğrafya Özellikleri 98
2.3.1. Ünye Şehrinin Kuruluş ve Gelişimi 98
2.3.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem 98
2.3.1.2. Cumhuriyet Dönemi 108
2.3.2. Ünye'nin Nüfus Coğrafyası Özellikleri 113

2.3.2.1. Nüfusun Gelişimi 114
2.3.2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Ünye Şehri Nüfusu 114
2.3.2.1.2. Cumhuriyet Dönemi Ünye Şehri Nüfusu 117
2.3.2.1.2.1. 1927-1950 Yılları Arası Dönem.....117
2.3.2.1.2.2. 1950-2000 Yılları Arası Dönem.....118
2.3.2.1.2.3. 2000 ve Sonrası 122
2.3.2.2. Nüfus Hareketleri 127
2.3.2.2.1. Doğumlar ve Ölümler.....127
2.3.2.2.2. Göçler…….....129
2.3.2.3. Nüfusun Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı 134
2.3.2.3.1. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı 134
2.3.2.3.2. Nüfusun Sosyal Yapısı 145
2.3.2.3.3. Nüfusun Ekonomik Özellikleri 146
2.3.2.3.4. Ünye'de Nüfusun Eğitim Durumu 150
2.3.2.4. Ünye'de Şehir İçi Nüfus Özellikleri.....155
2.3.2.4.1. Ünye'de Mahalle Nüfusunun Gelişimi.....156
2.3.2.4.2. Ünye'de Nüfusun Dağılışı ve Yoğunluğu 161
2.3.2.5. Nüfus Kriterine Göre Ünye'de Şehirleşme ve Şehirsel Büyüme.....164

3. ÜNYE'NİN ŞEHİRSEL FONKSİYONLARI, FONKSİYON ALANLARI VE ŞEHİR İÇİ ARAZİ KULLANIMI 169
3.1. Ünye Şehri'nin İdari Fonksiyonu.....170
3.2. Ünye Şehri'nin Kültürel Fonksiyonu 179
3.3. Ünye Şehri'nin Sanayi Fonksiyonu 194
3.4. Ünye Şehri'nin Ticaret Fonksiyonu 203
3.5. Ünye Şehri'nin Ulaşım Fonksiyonu.....222
3.6. Ünye Şehri'nin Turizm ve Rekreasyon Fonksiyonu.....230
3.7. Ünye Şehri'nin Sağlık Fonksiyonu 243
3.8. Ünye Şehri'nin Yerleşme Fonksiyonu 249
3.9. Ünye Şehri'nin Güvenlik Fonksiyonu.....255
3.10. Ünye Şehri'nin Diğer Fonksiyonları 259

4. SONUÇ ve ÖNERİLER.....265

KAYNAKÇA.....279
ÖZGEÇMİŞ 287

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım "Ünye'de Sürdürülebilir Kentsel Arazi Kullanımı" adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

31/ 10 / 2019
Ali Yamak

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ali Yamak tarafından hazırlanan "Ünye'de Sürdürülebilir Kentsel Arazi Kullanımı" başlıklı bu çalışma, 31.10.2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Coğrafya Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Danışman	: Prof. Dr. Barış TAŞ	İmza: ……..
Üye	: Prof. Dr. Osman GÜMÜŞÇÜ	İmza: ……..
Üye	: Prof. Dr. Hakkı YAZICI	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 201.. tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Coğrafya bilimi doğal ortam ve insan arasındaki etkileşimi kendi ilkeleri doğrultusunda neden-sonuç ilişkisi içinde inceleyen bir mekân bilimidir. İnsanın doğal ortam üzerinde tesis ettiği en önemli yerleşme faaliyeti şehirlerdir. Şehirler birçok fonksiyonu bir arada içerisinde barındıran mekânsal ürünlerdir. Bu bakımdan şehir yerleşmeleri nüfusun toplandığı mekânlardır. Nüfus birikim alanları ve geniş etki sahası olan şehirler farklı fonksiyon alanlarına sahip olduğundan mekâna bağlı bir takım arazi kullanım planlamalarına ihtiyaç duymaktadırlar. Şehirsel mekânın en uygun bir şekilde geleceğe yönelik sürdürülebilir kullanımı önemli bir olgudur.

Çalışma alanı olarak seçilen Ünye Şehri, farklı arazi kullanım biçimlerini içerisinde bulunduran bir yerleşme alanıdır. Bu durumun bazı avantajları olsa da bir takım problemleri de vardır. Çalışma, şimdiye kadar yapılmış olan kentsel arazi kullanım çalışmalarından farklı olarak mevcut şehirsel arazi kullanımına sürdürülebilirlik olgusu kazandırması açısından önem teşkil etmektedir. Aynı zamanda Ünye'nin mevcut kentsel arazi kullanım sorunlarını, kentsel planlama sorunlarını ele alınıp ileriye dönük sürdürülebilir bir şehirsel arazi kullanım planlaması yaparak, şehirde ileriki yıllarda meydana gelebilecek gelişme ve bu gelişmelerin hangi yönde olacağının ortaya çıkarılması bakımından önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın hazırlanması esnasında değerli görüş, bilgi ve deneyimlerini benden esirgemeyen, her konuda desteğini ve verdiği güveni hissettiğim danışman hocam Prof. Dr. Barış TAŞ'a teşekkürlerimi bir borç bilirim. Gerek lisans döneminde gerekse tez aşamasında öğüt ve tavsiyeleri ile yol gösteren Prof. Dr. Osman GÜMÜŞÇÜ hocama, düzeltmeler konusunda desteğini esirgemeyen Prof. Dr. Hakkı YAZICI hocama ve eğitim hayatım boyunca üzerimde emeği olan tüm hocalarıma sonsuz şükranlarımı sunarım. Tezin haritalanması aşamasında teknik bilgisi ile bana destek olan harita teknikeri Adem ŞENER kardeşime de teşekkür ederim.

Hayatım boyunca hep yanımda duran, dualarını benden esirgemeyen babam, annem ve kardeşlerim ile ailemizin çınarı olan dedeme sevgi ve saygılarımı sunarım. Çalışmanın bilime, coğrafya camiasına katkı sağlaması dileklerimle…

Çankırı/Ekim-2019 **Ali YAMAK**

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı : Ünye'de Sürdürülebilir Kentsel Arazi Kullanımı
Tezin Yazarı : Ali YAMAK
Danışman : Prof. Dr. Barış TAŞ
Anabilim Dalı: Coğrafya
Bilim Dalı : Coğrafya
Kabul Tarihi : 31.10.2019
Sayfa Sayısı : XİV (ön kısım) + 287 (tez)

Ünye şehri, Karadeniz Bölgesi'nin Orta Karadeniz Bölümü'nde, Ordu ili sınırları içerisinde ve ilin kuzeybatı kesiminde ilçe merkezi konumunda olan kentsel yerleşme alanıdır. Çalışmanın amacı Karadeniz sahil yolu üzerinde bulunan, Ordu'nun önemli limanlarından birinin yer aldığı Ünye şehir merkezinin kentsel arazi kullanımını sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirmektir. Ayrıca, Ünye'nin şehir içi arazi kullanımını ele almak ve mevcut yerleşim sorunlarını ortaya koymak, onlara yönelik çözüm önerileri geliştirmek ve böylece şehrin sağlıklı bir şekilde gelişmesine katkı yapmaktır.

Araştırmanın odak noktasını, "Arazi kullanımı açısından şehirsel fonksiyonlar şehrin ihtiyaçlarını karşılayabiliyor mu? Şehirsel fonksiyonlar şehrin ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde sürdürülebilir kullanım için nasıl planlanmalıdır?" soruları oluşturmaktadır. Araştırma literatür taraması, saha araştırması, nicel veri analiz yöntemi ve Coğrafi Bilgi Sistemi yardımı ile oluşturulmuştur.

Çalışma sahası, 18 mahalleden oluşan kentsel alan sınırı dâhilinde 30,30 km^2'lik alandan oluşmaktadır. Belediye hizmet alan sınırı, 18 mahalleden oluşan kentsel mahalle sınırlarını aşmakla birlikte doğu ve batı yönünde Karadeniz kıyı şeridi boyunca uzanıp yaklaşık 26 km^2'lik sahadan oluşmaktadır.18 kentsel mahalleden oluşan Ünye şehri, 59 köy yerleşmesine, Büyük Şehir Kanununa göre ise 85 mahalleye (kentsel+kırsal) idari merkezlik yapmaktadır. Ayrıca komşu ilçeler ve bunlara bağlı yerleşmeler için de yönetim fonksiyonu açısından merkezi bir görev üstlenmektedir.

Ünye şehri ve çevresinde genel arazi kullanılışı doğu-batı doğrultuludur. Şehir kuzeyden Karadeniz güneyden ise kıyıya paralel uzanan dağlar ve bunların uzantıları olan sırtlar tarafından sınırlandırılmıştır. Ünye şehrinin çok eski ve köklü bir yerleşme tarihi bulunmaktadır. Kültürel fonksiyonlar içerisinde yer alan eğitim fonksiyonu bakımından Ünye şehri, çevre yerleşmeler için merkezi bir konumda olup tercih edilen bir şehirdir. Ünye'de 81 okul bulunmakta ve bu okullarda 24.880 öğrenciye 1.709 öğretmen eğitim vermektedir. Sağlık fonksiyonu açısından da Ünye şehri; biri özel iki devlet hastanesi ve 10 aile sağlığı merkezi ile kırsal alanlar için etki sahası bakımından geniş bir hinterlanda sahiptir. Ünye'nin ticaret fonksiyonunun %51'ini perakende ticaret oluşturmaktadır. Karayolu, denizyolu ve havayolu ulaşım fonksiyonu yönünden önemli bir lokasyondadır.

Ünye şehrinde yerleşmenin yönü batıya doğrudur. Fakat sürdürülebilir bir kullanım için şehrin batısında yer alan Atatürk, Gölevi, Göbü ve Sahilköy mahalleri hem jeolojik hem de jeomorfolojik unsurlara bağlı olarak konut alanları açısından sınırlı bir alanı bulunmaktadır. Ünye şehrinin doğusunda Yüceler, Güzelyalı, Eskikızılcakese ve Keş mahalleleri sürdürülebilir bir kullanım için yerleşme alanı açısından daha uygun ortam koşulları sunmaktadır. Bu mahallerin konut gelişme alanları doğal ve beşeri şartlar açısından da elverişlidir.

Anahtar Kelimeler: Ünye, Şehir, Sürdürülebilirlik, Fonksiyon, Arazi Kullanımı.

Çankırı Karatekin Üniversity Graduate School of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: Sustainable Urban Land Use in Ünye	
Author	**:** Ali YAMAK
Supervisor	**:** Prof. Dr. Barış TAŞ
Department	**:** Geography
Sub-field	**:** Geography
Date	**:** 31.10.2019

Ünye is an urban settlement in the Central Black Sea Region of the Black Sea Region, within the boundaries of Ordu and in the northwestern part of the province. The aim of this study is to evaluate the urban land use of Ünye city center, which is one of the important ports of Ordu, on the Black Sea coastal road in terms of sustainability. In addition, Ünye's addressing urban land use and identifying existing settlement problems, developing solutions for them and thus contributing to the healthy development of the city.

The focus of the research, "Can urban functions meet the needs of the city in terms of land use? How should urban functions be planned for sustainable use to meet the needs of the city?" questions. The research was conducted with the help of literature survey, field research, quantitative data analysis method and Geographic Information System.

The study area consists of an area of 30,30 km2 within the boundary of 18 urban areas. The boundary of the municipal service area exceeds the boundaries of the urban neighborhood of 18 neighborhoods, but it extends in the east and west along the Black Sea coastline and covers an area of approximately 26 km2. The city of Ünye, which is composed of 18 urban neighborhoods, is the administrative center of 59 village settlements and 85 neighborhoods (urban + rural) according to the Big City Law. It also has a central role in terms of management function for neighboring districts and their settlements.

The general land use in and around Ünye is in the east-west direction. The city is bordered by the mountains extending from the north to the Black Sea and from the south to the shore and their ridges. The city of Ünye has a very old and established settlement history. Ünye city in terms of educational function within cultural functions, it is a preferred city for the surrounding settlements. There are 81 schools in Ünye and 1,709 teachers provide education to 24,880 students in these schools. Ünye city in terms of health function; It has a large hinterland in terms of impact area for rural areas, one with two state hospitals and 10 family health centers. Retail trade accounts for 51% of Ünye's trading function. It is an important location in terms of highway, maritime and airway transportation functions.

The direction of the settlement in the city of Ünye is to the west. However, for a sustainable use, Atatürk, Gölevi, Göbü and Sahilköy neighborhoods located in the west of the city have a limited area in terms of residential areas depending on both geological and geomorphological elements. Yüceler, Güzelyalı, Eskikızılcakese and Keş neighborhoods to the east of Ünye city provide more suitable environmental conditions in terms of the settlement area for sustainable use. The residential development areas of these spaces are also suitable for natural and human conditions.

Keywords: Ünye, City, Sustainability, Function, Land Use.

KISALTMALAR

a.g.e	Adı geçen eser
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemleri
C^{o}	Santigrat derece
Da	Dekar
DEM	Digital Elevation Model
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
Ha	Hektar
HGK	Harita Genel Komutanlığı
km^{2}	Kilometre kare
m	Metre
mb	Milibar
MİA	Merkezi İş Sahası
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
ŞIA	Merkezi Isı Adası
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
MTA	Maden Teknik Arama

TABLO LİSTESİ

Tablo No: **Sayfa**

Tablo 2.2.1: Araştırma alanı stratigrafik kesiti....**39**
Tablo 2.2.2: Ünye ilçesinde yakın tarihte meydana gelmiş olan depremler....**55**
Tablo 2.2.3: Ünye ilçesi bakı durum analizi....**69**
Tablo 2.2.4: Ünye'nin uzun yıllar ortalaması aylık sıcaklık değerleri (1960-2016).**72**
Tablo 2.2.5: Ünye meteoroloji istasyonuna ait aylık ortalama yağışlar (1960-2016)**75**
Tablo 2.2.6: Ünye meteoroloji istasyonuna ait yağışların mevsimlere göre dağılışı (1960-2016)....**75**
Tablo 2.2.7: Ünye de ortalama nemin aylara göre dağılışı (1960-2016)....**77**
Tablo 2.2.8: Yıllık ortalama nemin günün 7, 14 ve 21 saatleri ölçüm değerleri....**77**
Tablo 2.2.9: Ünye'nin ortalama ve ekstrem basınç değerleri (mb) (1960-2016)....**79**
Tablo 2.2.10: Ünye'nin aylara ve yönlere göre yıllık ortalama rüzgâr frekansları (1960-2016)....**80**
Tablo 2.2.11: Ünye'de ortalama bulutluluğun aylara göre dağılışı (1960-2016)....**83**
Tablo 2.2.12: Ünye'de bulutlu, açık ve kapalı günlerin aylara göre dağılışı (1960-2016)....**84**
Tablo 2.2.13: Ünye'de Yıllık Ortalama Güneşlenme Süresi ve Güneşlenmenin Şiddeti (1960-2016)....**84**
Tablo 2.2.14: Ünye'nin aylara göre sıcaklık değerleri ortalamaları (1960-2016)....**86**
Tablo 2.2.15: Ünye'ye ait havzalar, genişlik ve uzunlukları....**88**
Tablo 2.2.16: Ünye'nin doğal bitki örtüsünün alansal ve yüzdesel dağılımları....**96**
Tablo 2.3.1: 1966 yılı imar planı kullanım alanları dağılımı....**110**
Tablo 2.3.2: Ünye Kasabasının 1455 ve 1576 yılları tahmini nüfus bilgileri....**116**
Tablo 2.3.3: Ünye Kazası ve nahiyelerinin 1869 yılı nüfus yapısı....**116**
Tablo 2.3.4: Ünye Kazası ve nahiyelerinin 1870 yılı nüfus yapısı....**117**
Tablo 2.3.5: Ünye Kazasının 1918 yılı nüfus yapısı....**117**
Tablo 2.3.6: Ünye'nin 1927 yılından 2000 yılına kadar 10'ar yıllık periyotlarda şehir-kır nüfusu ve oranları....**118**
Tablo 2.3.7: Ünye şehir nüfusunun, Ordu ve Türkiye şehir nüfusuna oransal etkisi (1927-2000)....**121**
Tablo 2.3.8: Ünye'nin 2000 - 2017 yılları arası şehir-kır nüfusu ve oranları....**122**
Tablo 2.3.9: Ünye şehir nüfusunun, Ordu ve Türkiye şehir nüfusuna oransal etkisi (2007-2017)....**125**
Tablo 2.3.10: Ünye'nin doğum yerine göre en fazla göç aldığı ilk 10 il....**130**
Tablo 2.3.11: Nüfusa kayıtlı olunan ilçeye göre ikamet edilen il (2017)....**131**
Tablo 2.3.12: Ünyen'nin yıllar itibari ile doğum yeri nüfusları....**132**
Tablo 2.3.13: Ünye'de yıllara göre erkek, kadın nüfusu ve cinsiyet oranı (1927-2012)....**135**
Tablo 2.3.14: Ünye ilçesinde yıllara göre erkek, kadın nüfusu ve cinsiyet oranı (2013-2017)....**138**
Tablo 2.3.15: Ünye şehir nüfusunun büyükşehir sonrası tahmini cinsiyet dağılımı**139**
Tablo 2.3.16: Ünye'de nüfusun geniş aralıklı yaş gurupları....**141**
Tablo 2.3.17: Ünye'de nüfusun dar aralıklı yaş gruplarına göre dağılımı (1990-2012)....**143**
Tablo 2.3.18: Ünye'nin cinsiyete göre aktif (faal) ve pasif nüfusları (1990-2000).**147**

Tablo 2.3.19: Ünye'de çalışan nüfusun sektörel dağılımı (1990-2000) **148**
Tablo 2.3.20: Ünye'de nüfusun bağımlılık oranları (1990-2012) **149**
Tablo 2.3.21: Ünye'de okuma-yazma bilen ve bilmeyen nüfus ve okuma-yazma oranı **151**
Tablo 2.3.22: Ünye'de cinsiyete göre eğitim durumu (1990) **152**
Tablo 2.3.23: Ünye'de cinsiyete göre eğitim durumu (2000) **153**
Tablo 2.3.24: Ünye'de cinsiyete göre eğitim durumu (2017) **154**
Tablo 2.3.25: Ünye'nin 2007-2017 yılları arası dönemsel mahalle nüfusları.....**158**
Tablo 2.3.26: Ünye'de Şehirleşme Oranı, Nüfus Artış Hızı ve Toplam Nüfus Artışı **166**
Tablo 3.1.1: Ünye şehir içi arazi kullanımı **175**
Tablo 3.2.1. 1286/1869 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi 'ne göre Ünye Kazası **....180**
Tablo 3.2.2: 1895-1896 Ünye Rüştiyesi Eğitiminde çalışanlar ve öğrenci sayısı ...**182**
Tablo 3.2.3: 1896/1897 yılı Maarif salnamelerinde Ünye Rüştiyesi'nde eğitim **182**
Tablo 3.2.4: Araştırma alanında bulunan okullara ait öğrenci, öğretmen, derslik sayıları.....**183**
Tablo3.2.5: Mahalle alanlarına göre eğitim alanlarının kapladığı alan **187**
Tablo 3.2.6: Ünye'de türlerine göre okul sayıları.....**187**
Tablo 3.2.7: Ünye'de okul kademelerine göre öğrenci ve öğretmen sayıları **188**
Tablo 3.2.8: 2018 yılı itibari ile Ünye Meslek Yüksek Okulu ve Fakülte bünyesinde kayıtlı öğrencilerin geldikleri illere göre sayıları (ilk 10 il).....**190**
Tablo 3.2.9: Cumhuriyet döneminde Ünye'de faaliyette bulunan gazeteler.....**193**
Tablo 3.3.1: Araştırma alanında yer alan küçük ölçekli sanayi faaliyetleri.....**196**
Tablo 3.3.2: Küçük sanayi sitesi ve çevresinde faaliyette bulunan işletmelerin sektörel dağılımı **200**
Tablo 3.3.3: Ekonomik faaliyet ve cinsiyete göre istihdam edilen nüfus **202**
Tablo 3.4.1: Ünye Kazası mesleklere göre esnaf sayımları (1830) **204**
Tablo 3.4.2: 1891 yılında Ünye Kazası genel durumu **206**
Tablo 3.4.3: Ünye'de perakende ticaret kapsamında faaliyet gösteren iş yerleri ve sayıları.....**210**
Tablo 3.4.4: Ünye'de büyük ticaret kapsamında faaliyet gösteren iş yerleri ve sayıları **211**
Tablo 3.4.5:Ünye'de küçük sanayi ve imalathane kapsamında faaliyet gösteren iş yerleri ve sayıları **213**
Tablo 3.4.6: Ünye'de yeme-içme-dinlenme-eğlenme hizmetleri, büro hizmetleri, bankalar ve sigorta acenteleri kapsamında faaliyet gösteren iş yerleri ve sayıları ...**214**
Tablo 3.4.7: Ünye'de faaliyet gösteren ulaşımla ilgili ticaret ve sanat işletmeleri, ulaşım hizmetleri ve sağlık hizmetleri kapsamındaki iş yerleri ve sayıları.....**215**
Tablo 3.4.8: Ünye'de perakende ticarete bağlı iş yerlerinin mahallelere dağılımı ..**216**
Tablo 3.4.9: Ünye'de ticaret fonksiyon alanlarında faaliyet gösteren yeme-içme-dinlenme-eğlenme hizmetleri, büro hizmetleri, sağlık hizmetleri ve banklar ve sigorta acenteleri kapsamındaki işyerlerinin mahallelere dağılımı.....**217**
Tablo 3.4.10:Ünye'de faaliyet gösteren ulaşımla ilgili ticaret ve sanat işletmeleri, ulaşım hizmetleri ve büyük ticaret kapsamında faaliyet gösteren iş yerlerinin mahallelere dağılımı.....**218**

Tablo 3.4.11:Ünye'de küçük sanayi ve imalathane kapsamında faaliyet gösteren iş yerlerinin mahallelere dağılımı.....**218**
Tablo 3.4.12:Ünye Ticaret ve Sanayi Odası verilerine göre meslek grupları ve üye sayıları (2012-2015).....**219**
Tablo 3.4.13: Ticaret alanlarının mahalle alanı ve toplam ticaret alanlarına göre oransal dağılımı **221**
Tablo 3.5.1: Ünye'nin önemli şehirlere olan uzaklıkları **226**
Tablo 3.6.1: Ünye Şehri'nde bulunan bazı otellerin oda, yatak kapasitesi ve sınıfı (2018).....**241**
Tablo 3.6.2: Araştırma alanı içerisinde yer alan rekreasyon alanları ve sayıları.....**242**
Tablo 3.6.3: Ünye'de kişi başına düşen rekreasyon alanı.....**243**
Tablo 3.7.1: Ünye'nin aile sağlığı merkezleri hekim ve personel sayısı.....**245**
Tablo 3.7.2: İlçe Sağlık Müdürlüğü personel sayısı **246**
Tablo 3.7.3: Acil Sağlık Hizmetleri İstasyonları **246**
Tablo 3.8.1: Mahallelere göre toplam konut alanları.....**255**
Tablo 3.9.1: Ünye'de suç türlerine göre işlenen suçlar **257**
Tablo 3.9.2: Ünye'de işlenen suçların mahallelere göre dağılışı **258**
Tablo 3.10.1: Ünye Şehrindeki mezarlık alanlarının oransal dağılışı.....**259**
Tablo 3.10.2: Mahallere göre yeşil alanların yüzölçümü.....**261**

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No: **Sayfa**

Şekil 1.2.1: Thünen modeli **23**
Şekil 1.2.2: Ortak merkezli çember modeli **27**
Şekil 1.2.3: H. Hoyt'un sektör (ışınsal dilimler) modeli **28**
Şekil 1.2.4: Çok çekirdekli model **29**
Şekil 2.1.1: Tabakhane deresi doğusu **31**
Şekil 2.1.2. Tabakhane deresi batısı **31**
Şekil 2.1.3: Ünye'yi şehirsel alan bakımından sınırlandıran sırtlar **32**
Şekil 2.1.4: Ünye'nin lokasyon haritası **33**
Şekil 2.1.5. Ünye şehri ve yakın çevresinin topoğrafya haritası **34**
Şekil 2.2.1: Ünye şehri ve yakın çevresinin 1/120.000 ölçekli genel jeoloji haritası **38**
Şekil 2.2.2: Ünye şehrinde Tirebolu Formasyonu'nun görüldüğü alanlar **42**
Şekil 2.2.3: Ünye şehrinde Akveren Formasyonu'nun görüldüğü alanlar **44**
Şekil 2.2.4: Ünye şehrinde Çaybaşı Üyesi'nin görüldüğü alanlar **46**
Şekil 2.2.5: Ünye şehrinde Alüvyon formasyonunun görüldüğü alanlar **50**
Şekil 2.2.6: Ünye Şehri ve çevresinin jeoloji haritası **52**
Şekil 2.2.7: İnceleme alanı ve yakın civarının genelleştirilmiş stratigrafik kesiti (MTA) **53**
Şekil 2.2.8: Ünye ilçesinin fiziki haritası **60**
Şekil 2.2.9: Ünye ilçesindeki vadilerin profil özellikleri **63**
Şekil 2.2.10: Ünye ve yakın çevresinin yükselti basamakları **65**
Şekil 2.2.11: Ünye'nin genel eğim değerleri **67**
Şekil 2.2.12: Araştırma alanı jeolojisi ve eğim değerleri **68**
Şekil 2.2.13: Ünye'nin bakı durum haritası **70**
Şekil 2.2.14: Ünye'nin uzun yıllar ortalaması aylık sıcaklık değerleri (1960-2016) **73**
Şekil 2.2.15: Ünye'de meydana gelen su baskını alanlarından görünüm **76**
Şekil 2.2.16: Ünye meteoroloji istasyonuna ait aylık yağış miktarı (1960-2016) **76**
Şekil 2.2.17: Ünye'de nemin aylara göre dağılışı **77**
Şekil 2.2.18: Ünye'de basıncın aylara göre dağılışı **79**
Şekil 2.2.19: Ünye'nin yönlere göre yıllık ortalama rüzgâr frekans gülü (1960-2016) **81**
Şekil 2.2.20 :Ünye'nin mevsimlere ve yönlere göre yıllık ortalama rüzgar frekans gülü (1960-2016) **82**
Şekil 2.2.21: Ünye'de ortalama bulutluluğun aylara göre dağılışı (1960-2016) **83**
Şekil 2.2.22: Ünye'de bulutlu, açık ve kapalı günlerin aylara göre dağılışı (1960-2016) **84**
Şekil 2.2.23: Ünye'nin tahmini mevsim süreleri **86**
Şekil 2.2.24: Ünye'nin hidrografya haritası **89**
Şekil 2.2.25: Tabakhane deresi **90**
Şekil 2.2.26: Curi(Cuma) Deresi ve Karadeniz'e döküldüğü ağız bölümü **91**
Şekil 2.2.27: Ceviz Dere ve Karadeniz'e döküldüğü ağız bölümü **92**
Şekil 2.2.28: Ünye'nin toprak gruplarının alansal ve yüzdesel dağılımının grafiksel gösterimi **95**
Şekil 2.2.29: Ünye'nin doğal bitki örtüsünün alansal ve yüzdesel dağılımının grafiksel gösterimi **97**

Şekil 2.3.1: Servet-i Fünûn Dergisi Kapağındaki Ünye Fotoğrafı (1902).....**107**
Şekil 2.3.2: Ünye'nin 1927-2000 yılları arası nüfus değişimi.....**119**
Şekil 2.3.3: Ünye ve Ordu'nun şehir nüfusunun zamansal değişimi **121**
Şekil 2.3.4: Ünye ve Ordu nüfus artış hızı (1927-2000) **122**
Şekil 2.3.5: Ünye'nin 2000-2017 yılları arası nüfus değişimi.....**123**
Şekil 2.3.6: Ünye'nin yıllık nüfus artış hızı (2007-2017).....**124**
Şekil 2.3.7: Ünye ve Ordu'nun şehir nüfusunun zamansal değişimi **126**
Şekil 2.3.8: Ünye ve Ordu'nun nüfus artış hızı değişimi (2007-2017) **127**
Şekil 2.3.9: Ünye'de meydana gelen doğum sayıları.....**128**
Şekil 2.3.10: Ünye şehrinde cinsiyete göre ölüm sayıları (2009-2017) **129**
Şekil 2.3.11: Ünye'de Nüfusun Doğum yerine göre dağılışı **133**
Şekil 2.3.12: Ünye Cinsiyet oranının değişimi **136**
Şekil 2.3.13: Ünye'de yıllara göre nüfusun cinsiyet dağılımı **137**
Şekil 2.3.14: Yıllara göre cinsiyet dağılımı **139**
Şekil 2.3.15: Ünye'de nüfusun geniş aralıklı yaş gruplarına göre dağılımı (1990-2012) **141**
Şekil 2.3.16: Ünye'nin yıllar itibariyle nüfus piramidi **143**
Şekil 2.3.17: Ünye'nin nüfus piramidi (2012) **144**
Şekil 2.3.18: Ünye'nin toplam ilçe nüfusuna göre nüfus piramidi (2017) **145**
Şekil 2.3.19: 1990 ve 2000 yılı iktisaden faal nüfusun sektörel dağılımı **149**
Şekil 2.3.20: Ünye'nin yaş bağımlılık oranlarının değişimi (1990-2012).....**150**
Şekil 2.3.21: Nüfusun yıllara göre okuma yazma durumu **151**
Şekil 2.3.22: 1990 yılında Ünye'nin eğitim durumu.....**152**
Şekil 2.3.23: 2000 yılında Ünye'nin eğitim durumu.....**153**
Şekil 2.3.24: 2017 yılında Ünye'nin eğitim durumu.....**155**
Şekil 2.3.25: 2007 yılı mahalle nüfusları.....**158**
Şekil 2.3.26: 2007-2012 yıları arası mahalle nüfusları değişimi **160**
Şekil 2.3.27: 2013-2017 yılları arası mahalle nüfusları değişimi **160**
Şekil 2.3.28: 2007-2017 yılları arasında mahalle nüfusu değişimi.....**161**
Şekil 2.3.29: Ünye'de 2007 yılı mahallelere göre nüfus yoğunluğu haritası **162**
Şekil 2.3.30: Ünye'de 2017 yılı mahallelere göre nüfus yoğunluğu haritası **163**
Şekil 2.3.31: Ünye'de 2017 yılı mahallelere göre nüfus dağılış haritası.....**164**
Şekil 2.3.32: Ünye'nin Şehirleşme Eğrisi.....**167**
Şekil 3.1.1: Ünye Belediyesi hizmet binasından bir görünüm.....**176**
Şekil 3.1.2: Ünye şehrinde resmi kurumların dağılışı **177**
Şekil 3.1.3: Ünye şehirsel arazi kullanım haritası.....**178**
Şekil 3.2.1: Ünye şehrinde eğitim alanlarının dağılışı **186**
Şekil 3.2.2: Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden bir görünüm.....**189**
Şekil 3.2.3: Ünye Şehri'nde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin geldikleri illere göre dağılışı (2018).....**191**
Şekil 3.2.4: Ünye İlçe Halk Kütüphanesi çalışma salonu.....**194**
Şekil 3.3.1: Adil ve Haydar DİLEK ustaların çömlek fırınından bir görünüm **195**
Şekil 3.3.2: Araştırma alanında bulunan Ünye Çimento Fabrikasından bir görünüm **197**
Şekil 3.3.3: Ünye Şehri'nde sanayi alanlarının dağılışı **198**
Şekil 3.3.4: Ünye bentonit maden ocağından bir görünüm **199**

Şekil 3.3.5: Ünye Küçük Sanayi Sitesi'nden bir görünüm(a-b) **201**
Şekil 3.4.1: Ünye'nin ticaret fonksiyon alanlarında ticari işletmelerin dağılışı.....**207**
Şekil 3.4.2: Perakende ticaret kapsamında yer alan işletmelerin dağılışı.....**208**
Şekil 3.4.3: Ünye Şehri'nde merkezi iş sahasında (MİA) ticaret alanlarının dağılışı **212**
Şekil 3.4.4: Ticaret işletmelerinin şirket türlerine göre dağılımı **220**
Şekil 3.4.5: Yaş sebze ve meyve halinden ve hayvan pazarından bir görünüm **221**
Şekil 3.5.1: Ünye Şehri Devlet Sahil Yolu'ndan bir görünüm.....**225**
Şekil 3.5.2: Ünye Otobüs Terminali'nden bir görünüm **227**
Şekil 3.5.3: Ünye Şehri ulaşım ağı haritası.....**228**
Şekil 3.5.4: Akkuş-Niksar Caddesi'ndeki trafik yoğunluğundan bir görünüm **230**
Şekil 3.6.1: Kadılar Yokuşu ve geleneksel konutlardan bir görünüm.....**233**
Şekil 3.6.2: Kefeli Han'dan bir görünüm.....**233**
Şekil 3.6.3: Saray Camii ve Büyük Cami'den bir görünüm.....**234**
Şekil 3.6.4: Ünye Şehrinde bulunan kiliselerden görünüm **235**
Şekil 3.6.5: Ünye Şehrindeki Hamamlardan bir görünüm **236**
Şekil 3.6.6: Ünye Kalesi'nden bir görünüm.....**237**
Şekil 3.6.7: Anıt Ağaç ve Türk-Japon Dostluk Anıtı'ndan bir görünüm.....**238**
Şekil 3.6.8: Ünye Çamlık, Fevzi Çakmak ve Kadınlar Plajı alanlarından görünüm**239**
Şekil 3.6.9: Ünye Fokfok Falezlerinden bir görünüm.....**240**
Şekil 3.7.1: Ünye Devlet Hastanesi'nden bir görünüm.....**244**
Şekil 3.7.2: Özel Ünye Çakırtepe Hastanesi'nden bir görünüm.....**245**
Şekil 3.7.3: Ünye Şehri'ndeki eczanelerin şehir içi konumları **248**
Şekil 3.8.1: Geleneksel Ünye evlerinden bir görünüm.....**250**
Şekil 3.8.2: Tabakhane vadisi konut alanlarından bir görünüm **251**
Şekil 3.8.3: Tabakhane Deresi batısındaki konut alanlarından bir görünüm.....**252**
Şekil 3.8.4: Çakırtepe sırtının kuzeydoğu yamacındaki konut alanları.....**253**
Şekil 3.8.5: Çakırtepe sırtının kuzeybatı yamacındaki konut alanları.....**253**
Şekil 3.8.6: Ünye şehrinin batısındaki yerleşme alanları **254**
Şekil 3.9.1: Ünye İlçe Emniyet Müdürlüğü ve Ceza Evinden görünüm **257**
Şekil 3.10.1: Atatürk Mahallesi Ünye Belediye Mezarlığı'ndan bir görünüm **259**
Şekil 3.10.2: Ünye Şehri planlama alanı içindeki park, bahçe ve yeşil alanlar **261**
Şekil 3.10.3: Ünye Çamlık yeşil alanından bir görünüm **262**
Şekil 3.10.4: Ünye Atatürk Parkı'ndan bir görünüm.....**262**
Şekil 3.10.5: Ünye şehri yaya yolu düzenlemelerindeki yeşil alanlar.....**263**

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu, Kapsamı, Amacı ve Yöntemi

Dünya nüfususun hızla arttığı günümüzde insanların yerleşme problemleri de aynı oranda artmaktadır. Bu problemlerin en fazla yaşandığı yerleşme alanlarının başında hiç kuşkusuz şehirler gelmektedir. Şehirlerin birbirlerinden farklı özellikler sergilemesi, birçok fonksiyonu bir arada bulundurmaları şehirleri cazip kılmakta ve insanları kendilerine çekmektedir. Binlerce hatta milyonlarca insanın bir arada yaşadığı şehirlerin sınırları ve idari yapıları sürekli bir değişim ve dönüşüme uğramaktadır. Şehirlerde meydana gelmekte olan bu değişim ve dönüşüm şehrin etki sahasını genişletmekte ve şehirsel hayatı önemli kılmaktadır. Bu bağlamda şehirler birçok bilimin ilgi alanına girmekle birlikte her bilim şehirsel problemlere kendi bakış açıları ile yaklaşmaktadır.

Hiçbir bilim tek başına şehirleri ele alamaz. Şehir coğrafyası, şehri ele alırken kendi yöntemlerini kullanarak, şehrin işleyişini, bu bağlamda şehirsel sorunlar ile potansiyel gelişme alanları ve bu gelişme alanlarının yönlerini tahmin etmektedir. Bu yönüyle şehir coğrafyası, konunun coğrafi altyapısını oluşturur. Ayrıca çeşitli aşamalardan oluşan şehir planlaması araştırmalarına da katkı sağlamaktadır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 5).

"Şehir Coğrafyası" kentlerle ilgili çalışmalar yapan başlıca coğrafya alt dalıdır. Şehir coğrafyası, coğrafya ailesi içindeki bütün dallardan ve ilgisi oranında diğer disiplinlerden yararlanmaktadır. Kentsel araştırmalarda ele alınan bir yerleşmenin öncelikli olarak kimliğinin belirlenmesi ve tanımlanması zorunludur. Nitekim şehir coğrafyacıları, şehir yerleşmelerinin doğal (fiziki) coğrafyası ile sosyo-ekonomik coğrafyasını birbiriyle ilişkili olarak sentezci bir yaklaşımla inceleyerek geçmişle bugün arasındaki değişmeleri ortaya çıkarmakta, analizini yapmakta ve planlamaya dair öneriler geliştirmektedirler (Özçağlar, 2004: 97).

Özçağlar'a göre bir şehir coğrafyacısı, şehir veya kasabaların lokasyonunu, üzerinde yer aldıkları sahaların doğal (fiziki) coğrafya özellikleri ile yapısal özelliklerini araştırarak bu sahaların neden ve niçin yerleşim yeri olarak seçildiğini açıklamak

zorundadır. Böyle bir yaklaşım ile şehrin veya kasabanın yer aldığı coğrafî ortamın jeolojik-jeomorfolojik özellikleri; iklim, su, bitki ve toprak özelliklerini sentezci bir yaklaşım ile araştırılarak yerleşmelerin coğrafyadaki dağılımlarında bu faktörlerin rolü ve etkileri ortaya konmalıdır (Özçağlar, 2004: 98). Bu bağlamda şehirlerin coğrafi çalışmalarda, şehir coğrafyasında sürdürülebilir kentsel arazi kullanımı için şehir planlamaları yapılmalı ve şehirler belirli zaman dilimlerinde coğrafi açıdan yeniden şekillendirilmelidir.

Karmaşık ve sürekli değişken bir yapıya sahip olan şehirler coğrafi çalışmalarda yaygınlık kazanmalıdır. Söz konusu alanın coğrafya alanında fazlaca ele alınmadığı görülmüş ve bu tezde sürdürülebilir kentsel arazi kullanımı çalışılmıştır. Çalışma alanı olarak Ünye şehrinin seçilmesinde; Ünye'de şehir coğrafyası alanında, sürdürülebilir kentsel arazi kullanımı konusunda tez, makale veya diğer araştırmalarda daha önceden yapılmış bir çalışma bulunmaması temel faktör olmuştur. Konu seçiminde yapılan ön araştırmalarda Ünye'nin şehirsel gelişiminin doğal coğrafya şartlarının kontrolünde olması, ulaşım bakımından önemli bir güzergâhta yer alması, şehrin lokasyonuna bağlı şehirsel gelişiminin hızlı olması araştırma sahası olarak seçilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Bu çalışmanın amacı; Karadeniz kıyı kuşağında bulunan, Ordu'nun önemli limanlarından birinin yer aldığı Ünye şehir merkezinin kentsel arazi kullanımını sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirmektir. Şehrin tarihsel gelişim sürecini, şehrin gelişmesinde rol oynayan temel faktörleri, şehirsel fonksiyonları, şehrin mekânsal dağılışını ve şehirleşmenin boyutunu ve niteliğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Ayrıca, Ünye'nin şehir içi arazi kullanımını ele almak ve mevcut sorunlarını ortaya koymak, onlara yönelik çözüm önerileri geliştirmek ve böylece şehrin sağlıklı olarak gelişmesine katkı yapmak amaçlar arasında yer alır. Kentsel arazi kullanımı açısından yapılacak olan bu çalışma ile mevcut arazinin doğru ya da yanlış kullanılıp kullanılmadığı belirlenerek arazinin mevcut kullanım şekilleri saptanacaktır. Bu amaçlar doğrultusunda asıl amaç coğrafi perspektif ile Ünye şehir planlamasına katkı sağlamaktır.

Bu çalışmanın en önemli özgün değeri kentsel arazi kullanımıyla ilgili olarak Ünye hakkında yapılmış bir çalışmanın bulunmamasıdır. Çalışma, şimdiye kadar yapılmış olan kentsel arazi kullanım çalışmalarından farklı olarak mevcut şehirsel arazi kullanımına sürdürülebilirlik olgusu kazandırması açısından önem teşkil etmektedir. Aynı zamanda Ünye'nin mevcut kentsel arazi kullanım sorunlarını, kentsel planlama sorunlarını ele alınıp ileriye dönük şehirsel arazi kullanım planlaması yaparak, şehirde ileriki yıllarda meydana gelebilecek gelişme ve bu gelişmelerin hangi yönde olacağının ortaya çıkarılması bakımından önem taşımaktadır.

Araştırma üç etaptan oluşan bir çalışma sonucunda gerçekleştirilmiştir. İlk olarak konu ile ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde yapılmış olan çalışmalar taranıp ayrıntılı bir literatür araştırması yapılmıştır. Bu aşamada ilgili kurumlardan mevcut kent planları ve şehir haritaları sağlanmıştır.

Araştırmanın ikinci etabını ise saha araştırması oluşturmaktadır. Ünye şehrinin mevcut şehir yerleşmesi gözlemlenerek kentsel arazi kullanım alanları belirlenip şehirsel gelişim yönleri tespit edilmiştir. İlgili kurumlar olan belediye, resmi kuruluşlar, meslek kuruluşları, mahalle muhtarlıkları ve yerel halk ile tezin amacına yönelik görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda bu saha araştırması sırasında şehir mücavir alanında fotoğraflamalar yapılmıştır.

Araştırmanın son etabında ise elde edilen bilgiler değerlendirilip, CBS yardımı ile haritalandırılmış, nicel veri analizi ile gerekli istatistiki veriler grafikler ve tablolar oluşturulup, yorumlanmıştır. Sonuç olarak tüm bu aşamalarda elde edilen bulgular değerlendirilip çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

1.2. Kuramsal ve Kavramsal Çerçeve

1.2.1. Yerleşme Kuramları

İnsan, yeryüzünde yaşayan ve doğal ortamdan faydalanan bir canlı olması nedeniyle, hem doğal çevreden etkilenmekte hem de doğal çevreyi değiştirerek etkilemektedir. İnsanoğlu yeryüzünde yaşamını sürdürmek ve hayatının devamlılığı noktasında çeşitli faaliyetlerde bulunmak zorundadır. İnsanın yeryüzünde yürütmüş olduğu tüm

faaliyetler beşeri faaliyetler olarak nitelendirilmektedir. Beşeri faaliyetler içinde en mühimlerinden biri olan *yerleşme* faaliyeti insan yaşamı için önemli bir olgudur.

"*Yerleşme*" faaliyeti insanoğlu ile var olan ve anlam taşıyan bir faaliyet alanıdır. İnsanın yeryüzünde yaşamaya başladığı günden bugüne kadar barınma ihtiyacı duyduğu kuşkusuz bir gerçektir. Bu durumda yerleşim, en eski ve hiçbir zaman önemini yitirmemiş-yitirmeyecek bir beşeri faaliyettir (Taş, 2016: 11). Dolayısıyla doğal ortam ve insan arasındaki ilişkinin bir ürünü olan yerleşmenin evrimine de kısaca değinmek faydalı olacaktır.

Tunçdilek (1967), diğer canlılardan farklı bir özelliğe sahip olan insanın yaşamak için yapmış olduğu davranışları dört grupta ela almıştır. Bunlar; 1-gıda temin etmek, 2- su temin etmek, 3- giyecek temin etmek, 4- korunmasını ve istikrarını temin etmek. İnsanoğlu yeryüzünde ortaya çıktığı günden itibaren ilk olarak hayatta kalmak ve yaşama tutunabilmek için kendisine yiyecek ve su temin etmiştir. Gıda ve su temini insanların yeryüzünde dağılışında rol oynayan iki önemli unsurdur. İnsanlar bu iki unsura bağlı olarak, gıda maddeleri ve suyun bulunabileceği bölgenin dışına çıkmazlar. Bilindiği gibi insanlar su kaynaklarına yakın yerlerde yaşamını sürdürmüşlerdir. Daha sonra doğal koşullar karşısında kendini geliştirerek doğayı anlamaya ve doğaya uyum sağlamaya çalışmıştır. Yiyecek ve su temininden sonra doğal şartlara uygun giyecek ihtiyacı hissetmiştir. Giyecek temini daha çok iklimsel şartlara bağlı olarak gelişmiştir. İnsanlar, tıpkı gıda ve su temininin mümkün olmadığı yerler gibi giyecek temininin bulunmadığı yerleri de terk etmişlerdir. Doğanın kendisi üzerindeki ezici üstünlüğüyle başa çıkmaya çalışan insan kendini koruyabilmek, avlanmak ve yaşam için gerekli bir takım faaliyetlerde bulunmuş ve neticesinde korunaklı barınaklar geliştirmiştir (Tunçdilek, 1967:5-6).

Doğanın kendisine sundukları karşısında kendini güvende hissetmeyen insanoğlu, dış etkilere karşı korunmak ve güvende kalmak için mesken bulma/yapma ihtiyacı hissetmiştir. İlk olarak doğanın kendisine hazır olarak sunduğu ağaç kovuğu ve mağaraları kendine yaşam alanı olarak seçmiştir. Daha ileriki dönemlerde insan, yaşam deneyimi kazanmasıyla aklını kullanmış ve kendisine barınak inşa etmiştir. Çevreden edindiği izlenimlerle bilgi birikimi artan insan, konar- göçer bir hayat

sürerken kendisine pratikte daha faydalı ve korunaklı barınaklar yapmak için birtakım uğraşta bulunmuş ve hayvan kıl ve yünlerinden oluşturdukları çadırlar inşa edip buralarda barınmaya başlamışlardır. İnsanoğlu konar- göçer hayatın meskenleri olan çadırların ardından, fiziki çevreden elde ettikleri doğal malzemeleri kullanarak ilk taş, ahşap ve toprak meskenleri yapmışlar ve buralarda yerleşik düzene geçmişlerdir (Gümüş, 1998: 87) .

Tunçdilek (1967), meskenler için; "İnsan ve faaliyetlerini en canlı bir şekilde yansıtabilen, aynı zamanda insanın yeryüzünde ilk tesis ettiği inşa faaliyeti olma özelliği taşıdığını belirtmiştir. İnsanların tarlalardan, yollardan vb. tesislerden çok önce evlerini yapmış olmalarını kuvvetle muhtemel bulmaktadır. Ayrıca insanlar, kendilerini ve ailelerini gelebilecek tehlikelere karşı korumak, değişik iklim elemanlarının tesirlerinden kaçınmak, çoğalabilmek ve çocuklarını emniyet içinde büyütebilmek, dinlenmek, uyumak, nihayet yiyecek, giyecek ve içecek maddelerini emin ve güvenilir bir yerde muhafaza etmek gibi çok yönlü isteklerini ancak bir mesken kurmakla yerine getirebilmiştir" diye belirtmektedir (Tunçdilek, 1967: 34). Doğal olarak insanların bu tür ihtiyaçları yerleşme faaliyetini ortaya çıkarmıştır.

Yerleşik yaşama geçen insanlar artık su kaynaklarına yakın mekânlarda bir arada yaşamaya başlamışlardır. Çeşitli topluluklar halinde yaşayan insanlar daha iyi bir yaşam koşullarında nüfuslarını arttırmışlar birbirlerine yakın meskenler inşa etmişlerdir. Nitekim yerleşmeler bilgi birikimi arttıkça gelişen teknoloji ile büyüyüp gelişmiş bugünkü anlamda kır yerleşmeleri ve şehir yerleşmelerini meydana getirmiştir.

Yukarıda ifade edildiği gibi yaşamını sürdürebilmek için barınma ihtiyacı duyan insan, bu ihtiyacını yerleşmeler yoluyla karşılamıştır. Hangi dönemde ve ortamda olursa olsun insanoğlu, gereksinimlerine uygun yerleşmeler bulmuş ve barınak/mesken/ev inşa etmiştir. Gerek doğal ortamda bulunan, gerekse insan ürünü olan barınaklar yaşanılan çevreye sahip olunan kültüre göre şekillenmiştir (Denker, 1977:3).

İnsan topluluklarının yaşamına en uygun yerleri araması ve her türlü ihtiyaçlarını giderebileceği mekânlar bulmaları ile buralara yerleşmeleri bir yerleşim faaliyeti

olarak algılanmalıdır. İnsanlar yeryüzündeki mekân ünitelerinde yerleşim faaliyetlerinde bulunurken bu faaliyeti devam ettirebilmek adına bir takım uğraşlarda bulunmaktadır. Bu uğraşların başında barınılacak mesken ve mesken üniteleri gelmektedir. Avcılık ve toplayıcılık, tarım, hayvancılık, sanayi, turizm gibi pek çok sosyo-ekonomik unsur, bu yerleşmelerde insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için yapmış oldukları beşeri faaliyetlerdir.

Doğal çevre ile yerleşmeler arasında sıkı bir ilişki söz konusudur. Tüm beşeri unsurlarda olduğu gibi yerleşmeler de doğal ortamda yer almaktadır. Dolayısıyla yerleşmeler, doğal ortam şartlarından etkilenirler ve aynı zamanda doğal çevreyi etkilerler. Bu yaklaşım determinist bir bakış açısı olarak kabul edilir. Ancak günümüz dünyasında ve hatta gelecekte dahi bütünüyle ortadan kalkmayacak bir yaklaşımdır. Farklı bir ifade ile insanoğlu yeryüzünde yaşadığı müddetçe, yaşadığı ortamın doğal çevre şartlarından etkilenecektir (Tümertekin ve Özgüç, 1998: 377).

1.2.2. Yerleşme ve Coğrafya

Coğrafi çalışmalarda yerleşme kavramının yeri ve önemini ifade etmeden önce bu kavramla ilişkili olan yerleşme faaliyeti, ökümen ve yerleşim alanı kavramlarını açıklamak gerekmektedir. İnsanların yeryüzünde kendileri için en uygun yaşam alanlarını bulmaları ve buralara yerleşmeleri '*yerleşim faaliyeti'* olarak adlandırılmaktadır. İnsanların yeryüzünde yerleştikleri ve yerleşim faaliyetlerini sürdürdükleri alanların bütününe 'ökümen' denilmektedir. Üzerinde yerleşim faaliyetlerinin meydana getirildiği arazi parçaları ise 'yerleşim alanı' olarak tanımlanmaktadır. Yerleşim alanları, insanların barınmak veya tarım, hayvancılık çeşitli ekonomik faaliyetlerde bulunmak için yerleştikleri yerleri ifade etmektedir. Yerleşilen bu alanlar sadece jeomorfolojik birim veya arazi parçasına karşılık değillerdir. Ayrıca doğal ortamın diğer unsurları ile iç içe girmiş olan ve bir veya birden fazla sayıdaki konut/konutlar tarafından işgal edilmiş bütünleşik bir oluşumdur. Dolayısıyla yerleşim alanlarını insan-doğal ortam etkileşimini en iyi biçimde ortaya koyan coğrafi unsurlar olarak ele almak gerekmektedir (Özçağlar, 2014: 80-81).

Temelde coğrafya, doğal(fiziki) ortam ile insan arasındaki etkileşimi inceleyen bir mekân bilimdir. Yerleşim alanları da bu etkileşim sonucu ortaya çıkmış coğrafi bir unsurdur. Bu bağlamda yerleşmeyi "*insanın yeryüzünde yaşamını ve faaliyetlerini sürdürebilmesi için mekâna bağlı olarak oluşturduğu barınma üniteleri*" şeklinde tanımlamak gerekir (Taş, 2016: 11).

Yerleşmeyi başka ifadelerle anlatmak gerekirse; doğal ortam ile insan etkileşiminin en iyi göstergesi sayılan ve beşeri coğrafya çalışmalarının merkezinde yer alan temel araştırma alanlarından birisidir (Tümertekin ve Özgüç, 2009: 360). Yerleşmeler, özellikle geçmiş dönemde, temelde doğal faktörlere (yerşekilleri, iklim, hidrografya, bitki örtüsü, toprak özellikleri) ve insan faaliyetleri olarak da beşeri faktörlere (güvenlik, tarım, ulaşım, ticaret vb.) bağlı olarak kurulmuştur. Dolayısı ile yerleşmeler doğal ve beşeri koşulların uygunluğuna bağlıdır. Söz konusu koşulların birinin ya da birkaçının değişmesi nedeniyle bazı yerleşmeler tamamen ortadan kalkmış, silinip gitmişken, söz konusu bu unsurların uygun olduğu ve devam ettiği hallerde yerleşmeler neredeyse kuruluşundan günümüze değin kesintisiz devam etmiştir (Yiğit, 2018: 2).

Yerleşme faaliyetinin meydana gelmesinde, tek bir mesken/konut yeterlidir. Yerleşmenin üç ana unsuru bulunmaktadır. Bunlar insan, mesken/konut ve konutların yapıldığı arazi parçasıdır (Özçağlar, 2014: 81-82).

Yerleşmeler coğrafi çalışmalarda beşeri coğrafya içerisinde yer alan yerleşme coğrafyasının araştırma alanına girmektedir. Yerleşme coğrafyası, insanların yeryüzündeki yerleşim etkinliklerini, yaşadıkları yerleşim alanlarının ve bu alanlar üzerinde inşa ettikleri yerleşim birimlerinin özelliklerini coğrafyanın temel ilkelerine bağlı kalarak araştırıp, inceleyen ve sonuçlarını bir sentez halinde ortaya koyan beşeri coğrafya dalıdır (Özçağlar, 2014: 80, Taş, 2016: 15).

Yerleşme coğrafyası, insan-doğal ortam etkileşimini en güzel biçimde ortaya koymaktadır. Bu nedenle yerleşme coğrafyasına coğrafyanın özünü oluşturan bir dal olarak bakmak gerekir. Yeryüzündeki bir sahanın gerçek anlamda yerleşme coğrafyası bakımından araştırılması, bir bakıma coğrafi etüdünün yapılmasıyla eşdeğerdir. Bu

itibarla, yerleşim faaliyetlerinin yeryüzünde gösterdiği değişikliklerin ve yerleşmelerin sahip oldukları özelliklerin coğrafi yönden araştırılıp incelenmesi, ancak coğrafyanın bütün konularına vakıf olmakla mümkündür (Gümüşçü, 2012: 289).

Yerleşmelerin tasnifi, coğrafyada tartışılan ve kesinlik taşımayan bir konudur. Yerleşmeler temelde genel yaklaşımla kırsal ve kentsel yerleşmeler olarak ikiye ayrılmaktadır. Tüm yerleşmeleri birbirinden ayıran ve farklı kılan temel unsur, yerleşmenin sahip olduğu fonksiyondur. Çünkü yerleşmelerin sahip olduğu fonksiyonlar, yerleşmenin nüfusunu, sosyo-ekonomik özelliklerini ve hatta idari yapısını içine alır. Yerleşmeleri fonksiyonlarına göre sıralamak gerekirse hâkim ekonomik faaliyet türleri dikkate alınmalıdır. Buna göre primer faaliyetlerin (hammadde üretimi) hâkim olduğu yerleşmeleri 'kırsal yerleşmeler'; Sekonder (sanayi üretimi), tersiyer (hizmet üretimi), kuaterner ve kuiner (bilgi ve bilgiye dayalı hizmet üretimi) faaliyetlerin hâkim olduğu yerleşmeleri ise 'kentsel yerleşmeler' şeklinde sınıflandırmak doğru olacaktır (Taş, 2016: 21-22-23).

Kır ve kent yerleşmeleri arasında gerek fonksiyon ve gerekse idari yapı bakımından farklı yapıya sahip olan "kasabalar" da bulunmaktadır. Kasabalar, şehirlerin alt basamağını oluşturan yerleşmeler olup, köy yerleşmesi ile şehir yerleşmesi arasında köprü oluşturmaktadırlar. Fonksiyonları itibari ile şehirler kadar gelişmemiş ancak köy yerleşmelerine oranla bir hayli gelişmiş yerleşmelerdir. Türkiye'deki yerleşmeler arasında önemli bir yeri olan kasabaları görmezlikten gelmek, sahip oldukları farklı özellikleriyle hem kır yerleşmelerinden hem de şehirlerden kolaylıkla ayrılan bu yerleşmeleri kırsal yerleşmelere veya şehir yerleşmelerine dâhil etmek mümkün değildir (Özçağlar, 2014: 94). Bu nedenle kasabalar ayrı bir tip olarak ele almak gerekmektedir. Konumuz gereği kırsal yerleşmeler ve kasabalar farklı bir yerleşim alanı olduğu için ayrıntılı bir şekilde ele almaya ihtiyaç duyulmamıştır. Çalışma alanı kentsel yerleşme alanı olduğundan şehir ve şehirle ilişkili olgular, tanımlamalar, kuramlar ve yaklaşımlar üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

1.2.3. Çalışmaya Dair Kavramlar

"*Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı*" (TDK), şeklinde tanımlanan 'kavram' insan zihninde anlam kazanan birbirinden farklı obje ve olguların değişebilme karakterine sahip ortak niteliklerini temsil eden bilgi yapısıdır. Nesnel gerçekliğin insan beyninde yansıma biçimi olarak da tanımlanan kavramlar zaman zaman insanlar arasında bir karmaşıklığa ve ifade çatışmasına yol açabilmektedir. Çalışmamız açısından böyle bir karmaşıklığın olmaması adına çalışma içerisinde ifade edilen bazı kavramların açıklanmasında yarar vardır.

Şehir; Bünyesinde barındırdığı insanların ihtiyaçlarını diğer yerleşmelere pek muhtaç kalmadan yerinde karşılayabilecek fonksiyonları elinde bulunduran, alt ve üst yapı açısından pek fazlaca eksiği olmayan, bugünkü şartlarda nüfusu 30.000 ya da 50.000'in üzerindeki belediye örgütlü yerleşmelerdir (Özçağlar, 2014: 96-97).

Kent; şehir ile eş anlamlı olan ve artık şehir kavramı yerine sıklıkla kullanılan bir sözcüktür.

Sit; Bir yerleşmenin asıl yerini veya değişmeyen/mutlak lokasyonunu ifade eder. Sit, bir yerleşmenin değişmeyen fiziki ve beşeri karakterleri veya mahalli durumudur. (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 103). Sit yerleşmeler için değişmeyen, stabil bir unsur durumundadır (Taş, 2016:18). Sit kavramı iki farklı anlamda kullanılmaktadır. Güncel sit, var olan durumda şehrin üzerinde bulunduğu arazinin bütününü ifade eder, arkeolojik sit ise, şehrin içinde yer alan korumaya alınan kültürel, tarihi, arkeolojik değeri olan sahaları" ifade eder (Özçağlar, 2016: 2).

Situasyon (izafi veya relatif lokasyon, özel konum); şehrin çevresi ile etkileşimini ifade eder. Situasyon bilinmeyen yerlerin tanımlanmasında insanlara yön verilmesinde kullanılır. Bir yerin önemli olup olmadığı situasyon ile anlaşılır. Situasyon, bir yerin dünyanın diğer kısımlarıyla nasıl karşılıklı bir etkileşim ve ilişki içinde olduğunu kavramada yardımcı olmaktadır. İzafi lokasyon olarak da adlandırılan situasyon, bir yerin yakın veya uzak, kolay ya da güç erişilebilir, yol üzerinde mi yoksa sapa mı veya bunların arasında bir yerde mi olduğunu ifade etmekte ve o yerin erişilebilirliğini

belirlemektedir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 103). Şehirler daha çok situasyona göre gelişim gösterirler.

Fonksiyon; bir şehir yerleşmesinin oluşumunu, gelişimini ve büyümesini mümkün hale getiren faaliyetler olarak tanımlanmaktadır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 103). Şehir coğrafyasında fonksiyon kavramı denilince, bir taraftan mekâna ihtiyaç duyulan faaliyet ve faydalanmalar, diğer taraftan şehrin yakın ve uzak çevresi ile olan karşılıklı ilişki ve bağlantıları anlaşılmaktadır. Diğer bir ifade ile fonksiyonlar, özellik ve karakterleri ile etki alanlarına göre sınıflandırılır (Tolun-Denker, 1976: 23-24).

Sürdürülebilir Gelişme; 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun yayınladığı 'Ortak Geleceğimiz' raporunda, bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların da kendi gereksinimlerini karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamak şeklinde ifade edilmiştir. Keleş (1998) ise sürdürülebilir gelişme kavramını, çevre değerlerinin ve doğal kaynakların gereksiz olarak kullanmamak kaydıyla akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek nesillerin hak ve menfaatlerini de göz önüne alarak kullanılması ilkesinden taviz vermeksizin ekonomik gelişmenin sağlanmasını hedefleyen çevreci bir dünya görüşü şeklinde tanımlamaktadır (Karakuzulu, 2010: 398).

Sürdürülebilir Kent; İnsan ihtiyaçlarına günümüz şehirlerinden daha iyi karşılık veren ve kent sistemlerinin gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına engel oluşturmayacak bir biçimde geliştirilmesini amaçlayan ve sağlayan kenttir (Ertürk, 1996: 175).

Arazi Kullanımı; Geniş anlamda, arazinin hâlihazır kullanımının saptanması, değer bakımından sınıflandırılması ve kullanma şeklinin planlanması olarak tanımlanır (Gözenç, 1980: 37). Arazi kullanımı, insan ile doğal çevre arasındaki etkileşimin neticesinde insanın kendi yaşamında daha iyi bir planlama için fayda bağlamında ele aldığı faaliyetlerdir. Bu bağlamda arazi kullanımını üzerinde doğal(fiziki) ve beşeri özelliklerin etkileri bir hayli fazladır. Arazi kullanım şeklini, insanların gereksinimlerine dayanarak oluşturduğu fayda olgusunun derinliği ile insanların yaşam biçimi, kültürel özellikleri ve geçmişten aldığı kullanma alışkanlıkları da

belirler. Dolayısıyla arazinin kullanılış biçimi ülkeler, bölgeler ve kültürler arasında farklılıklar gösterebilmektedir. Arazi kullanımını kısaca belirtmek gerekirse; coğrafi bilimler topluluğunun temel unsurlarından olan coğrafi ortam ile insanın bu ortamdaki faaliyetlerini inceleyen çok yönlü ve oldukça derinlik içeren bir kavramdır (Türkan, 2012: 38).

Kentsel İdari Alan; Belediyelerin yönetimi altında bulunan kasaba ve şehir alanlarına denir (Özçağlar, 2005).

İlçe merkezleri; İlin alt bölümü olan ilçelerin idarî alanlarına yönetim merkezliği yapan şehirsel yerleşmelerdir. Diğer bir ifadeyle, bir ilçenin idari alanının tamamına merkezlik yapan, bünyesinde kaymakamlık teşkilatının ve ilgili diğer resmi kuruluşların bulunduğu belediye örgütlü kentsel yerleşmelere denir (Özçağlar, 2005: 13).

Şehirsel İdari Alan; "*Belediye teşkilatına sahip olan ilçe merkezi, il merkezi durumundaki şehirsel yerleşmelerle, ilçe ve il merkezliği görevi olmayan belediye örgütlü şehirsel yerleşmelerin içerisinde yer aldıkları idari alanlardır*" (Özçağlar, 2016: 3).

Şehirsel İdari Alan Sınırı; Şehir veya kasabanın, kendisine birinci derecede komşu olan kırsal yerleşmelerle varsa belediye teşkilatlı yerleşmelerle olan ortak idari sınırını ifade eder (Özçağlar, 2016: 3).

1.2.4. Şehirle İlgili Tanımlamalar ve Kavramsal Tartışmalar

Şehirler çok karmaşık yapılardır ve disiplinler arası çalışma alanı içerisindedirler. Bu karmaşık yapıları sayesinde bilim insanları ve şehirle ilgilenen bilim dalları arasında bir görüş birlikteliği bulunmamaktadır. Her bilim kendi ölçütlerine uygun tanımlamalar yapmıştır. Coğrafya, sosyoloji, şehir ve bölge planlama, iktisat, tarih gibi bilim alanları şehri kendi bakış açılarına uygun şekilde ele almışlardır. Bu farklı tanımlamalardan yola çıkarak şehir yerleşmelerinin karmaşık yapısı hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür.

Şehirlerin karmaşık yapısının bilincinde olan bazı bilim insanları şehri tanımlamanın oldukça güç olduğuna vurgu yapmaktadır. Bunlardan biri olan George Perec (1974), şehirler hakkında *"Şehirleri tanımlamaya çalışmak kolay değildir. Şehirler hem çok büyüktür hem de sizi yanlışa sürükleyebilecek her türlü ihtimal vardır"* ifadesini kullanmıştır. Şehirlerin büyüklüğünü ifade ederken şehirlerin sınırlarını çizmenin zor olduğunu ve karmaşık yapılarına dikkat çekmiştir (Skott, 2013: 3). Ayrıca Whynne-Hammond, (1985), şehir tanımı yapmanın oldukça güç olduğunu belirtmiştir. Güçlükler, bir yandan şehirlerin boyut, görünüm, şekil ve fonksiyonları bakımından büyük farklılıklar göstermesinden, diğer yandan eskiden şehre özgü olan bazı özelliklerin kırsal alanlarda da yaygınlaşmasından kaynaklanmaktadır (Aliağaoğlu, 2004:7). Şehir kavramına geniş perspektiften bakmak gerekir, mutlaka zamansal ve mekânsal açıdan değerlendirilmelidir. Ülkelerin refah seviyeleri, demografik yapıları, kültürel tutumları ve bu konuya karşı tavırları ve görüşleri farklılıklar göstermektedir (Özçağlar, 2000: 76). Bu kapsamda şehir tanımını dünya genelinde evrenselleştirmek mümkün görülmemektedir.

Şehri tanımlamanın kolay bir iş olmadığını ifade eden David Harvey (2003) de, iktisat, coğrafya, sosyoloji, şehir planlaması gibi birçok disiplinin şehri ele alışı ve şehre bakış açılarının disiplinlerine özgü olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda disiplinler arası bir bütünlüğün olmadığını ifade etmektedir. Dolayısıyla şehir çalışmalarının odak noktası "*şehrin sorunları yerine, şehirdeki sorunlar olmaktadır*" sonuç olarak böyle bir olgunun meydana gelmesi evrensel bir şehir tanımının oluşturulmasına engel olmaktadır (Dinç, 2015: 30-31).

Şehir kavramını açıklamanın zorluğunu ifade ettikten sonra sosyologların şehre bakışını da ele almak doğru olacaktır. Ünlü sosyologlar olan Marx ve Engels şehri, içerisinde yaşayan insanların hayatlarını tarımdan değil, genellikle ticaret ve alışverişten kazandıkları bir yerleşim alanı olarak ifade etmektedirler (Marx ve Engels, 2018). Türkiye'de kent sosyolojisi alanındaki araştırmaları ile bilinen Kıray, şehri; tarım dışı üretimin yapıldığı ve nitekim daha da önemlisi hem tarımsal hem de tarımsal olmayan üretimin dağıtımının kontrol fonksiyonlarının toplandığı, belirli teknolojik gelişme etaplarına göre büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine ulaşmış yerleşme biçimleri olarak tanımlamaktadır (Kıray, 1998). Erkan ise şehir yerleşmesini,

tarım dışı üretimin yapıldığı, tüm üretimin kontrol edildiği, dağıtımın düzenlendiği, belirli teknolojinin kullanıldığı, nüfusun belirli bir büyüklük ve yoğunlukta olduğu, heterojenlik ve bütünleşmenin var olduğu bir yerleşme alanı olarak belirtmiştir (Erkan, 2002: 18-19).

Bir şehir planlamacısı olan Keleş'e göre planlamacılar şehri; Yaşama fonksiyonlarına cevap veren bir yerleşme olarak görmektedir. Şehri bir veya daha fazla belediye, tarım hayatından ayrılmış, büyük oranda şehir gereksinimleri için kullanılacak olan ve bu durumda şehir planlaması için daha elverişli bir biçim teşkil edecek şekilde birbirine bağlı toplumsal, iktisadi ve gelişme problemleri bulunan şehirleşmiş veya şehirleşmekte olan arazi olarak tanımlamaktadır (Keleş, 2015: 108).

Tarihçiler şehri; yöneticiler ile tüccarlar ve esnaftan oluşan, sanayi ve ticaret faaliyetlerinin yoğunlukta olduğu siyasi, idari, yönetimsel, askeri ve dini işlerin yerine getirildiği ve bütün bu işler için gerekli alt yapının sağlandığı ve halkın buna göre teşkilatlandığı yerleşim alanları şeklinde tanımlar. Şehirde yaşayanlar ise şehirli olarak tanımlamaktadırlar (Bayartan, 2005: 86).

Coğrafya biliminde şehir tanımlamaları sosyoloji ile benzerlik göstermektedir. Diğer bilimlerden farklı olarak burada coğrafyaya düşen görev şehri bir kültürel coğrafya ünitesi olarak kavramak, dağılış ve düzenini, yapısını ve fonksiyonunu bir bütün olarak görmek ve değerlendirmektir. Başka bir ifade ile şehrin morfolojik ve fonksiyonel bütünlüğünü, şehrin lokasyonu, gelişimi ve çevresi ile olan ilişkileri içinde incelemektir (Tolun-Denker, 1976: 2).

Birçok coğrafyacının şehir tanımı yaptığı görülür. F.Ratzel'e göre şehir, "i*nsan ve her türlü binaların yoğun ve devamlı olarak yer aldığı, büyük ticaret yollarının birleştiği geniş alanlar kaplayan aglomerasyonlardır*". Richthofen şehri, *"tarım yerine normal olarak ticaret ve sanayinin başlıca çalışma alanı olduğu organize bir grup olarak tanımlanmaktadır"*. H.W. Ahlraann ve W. W. Olsson'a göre ise şehir, *"belirli organize faaliyet çeşitliliği ile karakterize olan yerleşmedir"* (Uzuneminoğlu, 1992).

Şehir yerleşmesinde öncelikle fizyonomiden başlanması gerektiğini ileri süren Dorrıes şehri, kırsal bölgenin (landschaft) bir parçası olarak az veya çok planlı, kapalı - toplu ve daha çok bariz bir biçimde belirmiş bir nüvenin çevresinde toplanmış, çok çeşitli ve farklı kullanışlara sahne olan bölümlerden meydana gelmiş bir yerleşme şekli olarak ifade etmiştir (Tolun-Denker, 1976: 11). Bu tanımlamadan anlaşılacağı üzere şehrin planlı bir yapıda olduğu, sınırlı bir alanda ve toplu bir yerleşme karakteri gösterdiğini ayrıca çok çeşitli fonksiyonların bir arada bulunduğu bir yerleşme ünitesi olduğu vurgusu yapılmaktadır. Ülkemizde nüfus miktarı açısından yeterli olup fonksiyonel yönden yetersiz birçok köy yerleşmesi bulunmaktadır. Şehir yerleşmesini belirlemenin ana unsurunu farklı fonksiyon sahalarının birlikteliği oluşturmaktadır.
Tümertekin ve Özgüç'e (2016) göre ise şehir; yoğunlaşmış tarım dışı fonksiyonların yer aldığı insan yerleşmesi olarak tanımlanmaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2016: 396). Göney'e göre şehir; dar bir sahada büyük nüfus kitlelerinin birlikte yer aldığı, geçimini sağladığı yerleşmedir. Şehir, resmi ve özel binaları, cadde ve sokakları, parkları vb. ile insan topluluklarının coğrafi peyzaj üzerinde hak ettikleri beşeri tesislerdir."(Göney 1995: 1).

J.B.Garnier ve G.Chabot şehri: *"Kendi aralarında parklar, yeşil sahalar, yapım alanları, iş yerleri, buna benzer diğer yerler, birbirine bitişik evlerden oluşan yerleşme alanları veya diğer alanlar, bir sokak, yol, çay, kanal, gezinti yeri, demiryolu veya kale duvarlarıyla birbirinden ayrılmış olsalar bile burası şehridir"* diye tanımlamaktadır (Emiroğlu, 1975: 127). Bu tanımlama ile Garnier ve Chabot şehirsel kullanım alanlarını tespit etmiş ve şehir içi kentsel arazi kullanım alanlarına dikkat çekmiştir. Şehirsel kullanım alanlarının her ne kadar birbirinden bağımsız olsalar dahi bir bütünün parçaları olarak şehri oluşturduğunu ve şehirsel mekân olduğunu ifade etmiştir.

Tolun-Denker (1976) şehri, ekonomik fonksiyonları bakımından tarım dışı faaliyetlerin toplanma-yoğunlaşma mekânı olarak tanımlamaktadır. Şehirlerin özellikle hizmet veya üçüncül sektöre (tersiyer) ait fonksiyonlar olan ticaret, ulaşım, maliye, otelcilik, eğlence, sanat, kültür gibi faaliyetlerin toplandığı ayrıca zanaat ve sanayinin tesis edildiği yerleşim alanları olarak ifade etmektedir (Tolun-Denker, 1976: 27).

Şehri bir de güncel bir ifade ile tanımlayacak olursak; bünyesinde barındırdığı insanların ihtiyaçlarını diğer yerleşmelere (köy, kasaba) gereksinim duymadan yerinde karşılayabilecek fonksiyonlara sahip, alt ve üst yapı bakımından gelişmiş, bugünkü şartlarda nüfusu 30.000 veya 50.000'in üzerinde olan belediye örgütlü yerleşmeler olarak tanımlanabilir (Özçağlar, 2011: 8).

Görüldüğü gibi ne diğer bilimlerde ne de coğrafya da herkes tarafından benimsenmiş bir tanımlama mevcut değildir. Şehir konusunda uluslararası düzeyde kabul edilmiş bir tanımlamanın olmadığını belirten Aliağaoğlu, her ülkenin kendi tanımını yaptığını, bazı ülkelerin idari sınırları ölçüt olarak kullandığını, bazılarının nüfus ölçütünü, bazılarının ise fonksiyonları ölçüt olarak kullandığını ifade etmektedir (Aliağaoğlu, 2004: 8). Bu farklı tanımlamalar şehirlerin idari, ekonomik, fonksiyonel, sosyal ve kültürel faaliyetleri bünyesinde barındırmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla kır-şehir arasındaki ayrım da buradan doğmaktadır.

Yapılan araştırmalarda görüldüğü üzere Kır-Şehir ayrımında bir takım ölçütler kullanılmaktadır. Bu ölçütler: İdari, nüfus, fonksiyonel(ekonomik) ve sosyolojik ölçütlerdir. Dünya genelinde en çok kullanılan ölçüt idari ölçüttür (Çezik, 1982: 4). Ölçüt Türkiye'de TÜİK (DİE) tarafından kullanılmaktadır. Ölçüte göre il merkezleri ile ilçe merkezleri şehir, bucak merkezleri ve köyler kırsal yerleşmeler olarak kabul edilmektedir (Tandoğan, 1998: 128). Bu ölçüte göre şehir, belirli idari sınırlar içinde bulunan, özel idari yapıya sahip olan yerleşmeler şeklinde ifade edilir (Ertürk, 1995: 45).

Kullanılan ölçütlerden bir diğeri ise nüfustur. Bu ölçüt, idari sınırlardan sonra en çok kullanılanıdır. Bu ölçütü benimseyen bilim insanları demografik yapısı belirli bir büyüklüğe ulaşmış yerlere 'şehir', ondan küçük olan yerlere ise 'köy' demişlerdir. Nüfus ölçütü iki şekilde kullanılmaktadır. Bunlardan biri nüfus miktarı, diğeri ise nüfus yoğunluğudur. Fakat her iki ölçütün kullanılması da fiziksel bir sınırın tespitini zorunlu hale getirmektedir. Nüfus miktarı ölçütü kullanıldığında idari sınırlar esas alınmakta, idari sınırlar ise kentin fonksiyonel sınırları ile çakışmamaktadır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 2).

Şehir tanımının yapılmasında, şehre konu olan yerleşim yerinin nüfus miktarı ile bu nüfusun isteklerini karşılayacak fonksiyonların o yerleşim yerinde bulunup bulunmadığı konusunun birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Bir yerleşim yerinin şehir olması için nüfus miktarı tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Fonksiyonel ve yapısal yönden gelişmemiş bir yerleşme, nüfusu ne kadar fazla olursa olsun coğrafi anlamda şehir sayılmamaktadır (Özçağlar, 2015: 138).

Coğrafi anlamda bir yerleşmenin şehir sayılabilmesi için şehirsel fonksiyonlara sahip olmasının yanında önemli unsurlardan biri de belirli bir nüfus miktarı ve yoğunluğuna da sahip olmalıdır. Türkiye'de şehir sayısı, şehirli nüfusa ait özellikler ve şehirleşme ile ilgili araştırmalarda nüfus kriteri esas alınmaktadır. Kullanılan nüfus miktarı rastlantısal olarak belirlenmiş bir rakama değil, belirli miktarlardaki nüfusun belirli fonksiyonların gelişmesine neden olacağı varsayımına dayanarak oluşturulmuştur. Ancak nüfus kriterini kullanan araştırmacılar arasında da, kullanılacak alt sınır konusunda uzun yıllardır bir birlik oluşmamıştır (Avcı, 2004: 18).

Türkiye'de kır-şehir sınırı olarak resmi istatistiklerde esas alınan nüfus miktarı başlangıçta 2,000 olarak ifade edilirken 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda nüfusu 5,000 ve üzerindeki yerleşmelerde belediye örgütü kurulabileceği bildirilmektedir. Nitekim 442 sayılı köy kanununda nüfus esasına göre yapılan sınıflandırmada nüfusu 2000'den az yerleşmelere köy, 2,000 ile 20,000 arasında nüfusa sahip yerleşmeler kasaba, 20,000'den fazla olan yerleşmeler ise şehir olarak kabul edilmektedir (Tolun-Denker, 1976: 2).

Türkiye'de kır-şehir nüfusu ayrımında kanunlarda farklılık olduğu gibi bilim insanları arasında da görüş farklılıkları bulunmaktadır. Darkot, Selen, Louis 3,000 nüfus ölçütünü esas alırken, Tunçdilek ve Tümertekin başlangıçta (1958) 5,000 kıstasını daha sonra da Tümertekin (1965) 10,000 kıstasını esas almıştır (Tümertekin, 1965). Reuter (1946) ve Keleş (1962) de 10,000 nüfus miktarını esas alan araştırmacılar arasındadır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 2).

Özçağlar konuya zamansal boyut kazandırarak kır-kent ayrımındaki değişime dikkat çekmektedir. 1923-1950 dönemi Türkiye'sinde yerleşmelerin şehirsel özellikler

kazanmaya başlamasındaki nüfus sınırı (kasaba-şehir sınırı) 3,000 veya 5,000 iken, 1950-1970 döneminde 10,000 e yükseltilmiştir. 1970- 2000 döneminde kasaba-şehir sınırına esas olan nüfus miktarı 20,000'e hatta 30,000'e çıkmıştır (Özçağlar, 2015: 138).

Kır- Şehir yerleşmelerinin ayrımında kullanılan ölçütlerden biri de fonksiyonlardır. Fonksiyonel ölçüt kır ve şehir yerleşmeleri ayırımında kullanılan, oldukça isabetli bir ölçüttür. Bu ölçütte tarım dışı faaliyetler esas alınır. İstihdam edilen nüfusun büyük bir çoğunluğu tarım dışı faaliyetlerle geçiniyorsa o yerleşme şehir olarak kabul edilir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2010: 3). Bu konuda tarım dışı faaliyetlerin yani fonksiyonların kır-şehir ayrımında önemli olduğunu belirten araştırmacı Dickinson şehri şu şekilde tanımlamıştır; *"Kırsallığın karşıtı olan şehir, toprakla ilişkisi olmayan ve birbiriyle yakından ilişkili faaliyetlerin (kültür, ticaret, sanayi, yönetim ve ikamet ile ilgili faaliyetler) sınırları belli bir alanda toplandığı yerleşmelerdir"* (Dickinson, 1964: 10). Tolun-Denker'in şehir tanımlamasında belirttiği gibi "şehir genel olarak ziraî olmayan faaliyetlerin toplandığı yerdir". Diyebiliriz ki şehirsel alanlarda çok fonksiyonluluk hâkim ekonomik faktörken kırsal yerleşmelerde birincil ekonomik faaliyetler olan tarım ön plandadır.

Sosyolojik ölçüt şehir-kır ayrımında kullanılan başka bir ölçüt olarak ifade edilmektedir. Sosyolojik anlamda kent tanımlarında hareket noktasını şehir-kır toplulukları arasındaki farklılıklar oluşturmaktadır. Sosyologlar kentsel yapıyı köy denilen sosyal grubun karşıtı olarak görmüşlerdir. Sosyolojik ölçüt Wirth'ün şehir tanımlamasına dayanır. Ona göre "şehir, nispî olarak geniş, yoğun ve sosyal olarak homojen olmayan bireylerin sürekli yerleşme yeridir" (Aliağaoğlu ve Uğur 2010:3). Belirli bir nüfus miktarı, metrekareye düşen insan sayısı (yoğunluk), uzmanlaşma, iş bölümü, türdeş olmama gibi özellikler sosyologlarca yapılan tanımlamaların ortak özellikleridir (Ünsal, 1984: 194).

Şehir tanımları ve şehir ayrımında kullanılan kriterleri çeşitli yönleri ile ele aldıktan sonra kısaca "şehirleşme" kavramı üzerinde durmakta da yarar vardır. Tümertekin'e (1973) göre şehirleşme, bir yerleşme ya da bölgede belirli bir süre içinde genel nüfusun herhangi bir kritere göre şehir kabul edilmiş yerleşmelerde yaşayan oranının

artmasıdır. Keleş ise (1976) şehirleşmeyi *"sanayileşme ve ekonomik gelişmeye paralel olarak şehir sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütleşme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranışları ve ilişkilerinde şehirlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi süreci"* olarak ifade etmektedir. Emiroglu ise (1981) *"nüfusun şehirsel özellik taşıyan yerleşim merkezlerinde yoğunlaşması ile oluşan demografik olayı 'kentleşme' olarak tanımlamaktadır. "...* İçinde bulunduğumuz yüzyılın en dikkate değer toplumsal olayı nüfusun şehirlerde birikmesidir." şeklindeki ifadesi ile Weber 19. yüzyılın sonunda nüfusun şehirlerde toplanması ile şehirleşme ve nüfus ilişkisine dikkat çekmiştir. Dolayısı ile şehirsel nüfus arttıkça şehirleşme de doğal olarak artmaktadır (Uzuneminoğlu, 1992: 6).

Aliağaoğlu ve Uğur'a (2016) göre şehirleşmenin iki boyutu vardır. Bunlardan ilki şehirlerde yaşayan nüfus artışıdır. Diğeri ise bir ülke, bölge ya da coğrafi alanda yaşayan şehirli nüfus miktarının toplam nüfus içindeki payının artışıdır. Nitekim şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı artmıyor ise burada şehirleşmeden değil ancak şehirsel büyümeden söz edilebilir. Diğer bir ifade ile şehir nüfusu artış hızı eşit veya az ise bu durum şehirleşme değil şehirsel büyümedir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 73).

Her ne kadar şehirleşmenin tanımlarında ortak noktanın nüfus ve nüfusun belirli bir merkezde toplanması dikkati çekse de sadece bunun yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Bu konu da Bobek ve Keleş'in yaklaşımları ayırt edici özellikleri ön plana çıkartmaktadır. Bobek : "Bir nüfus toplanma merkezinin şehirleşebilmesi için nüfus birikimi ile birlikte şehirsel hayatın mevcudiyetini şart koşmaktadır." Şehirsel hayatı ise farklı fonksiyon alanlarının oluşması olarak kabul etmektedir. Keleş ise, nüfus yığılması ile birlikte şehirleşmenin gerçekleşmesi için '*insan davranış ve ilişkilerinde şehirlere özgü değişiklikleri*' temel koşul olarak ifade etmektedir. (Uzuneminoğlu, 1992: 7). Emekli'nin belirttiği gibi şehirleşmeyle birlikte toplumsal hayatta farklılaşma, yabancılaşma, bireyselleşme, karmaşıklık, çeşitlilik ve yoğunluk meydana gelmektedir (Emekli, 2005: 9). Dolayısıyla şehirleşme hareketleri sosyo-kültürel ve iktisadi faaliyetlerin hız kazanmasıyla ve bunların gelişimi ile mümkündür. Bununla birlikte şehirleşme, primer faaliyetlerin (tarım, hayvancılık) egemen olduğu bir toplum yapısından, sekonder (sanayi üretimi), tersiyer (hizmet üretimi), kuaterner ve kuiner

(bilgi ve bilgiye dayalı hizmet üretimi) faaliyetlerin üstünlük gösterdiği bir toplumsal düzene geçişi ifade etmektedir.

Gürsoy'a göre şehirleşme oluşum bakımından üç şekilde gelişir:

a) Yeni şehir oluşumu ve yerleşim olanakları

b) Kırsal alandaki yerleşmelerin nitelik değiştirmesi, yani kırsal yerleşmelerde sanayi ve hizmet sektörlerinin faaliyetlerinin başlaması ile yerleşme türünün artık şehir niteliği kazanması

c) Mevcut ve geçmişten gelen şehir yerleşmelerinin gelişerek ve değişerek metropolleşmesi (Gürsoy, 1998: 21).

Aliağaoğlu ve Uğur (2016: 75-77), şehirleşmeyi etkileyen faktörleri sekiz grupta değerlendirmişlerdir:

1. Tarımdaki gelişmeler
2. Sanayileşme
3. Ulaşımın gelişmesi
4. Sosyal ve kültürel çekicilikler
5. Eğitim seviyesinin yükselmesi
6. Doğal nüfus artışı
7. Algılama
8. Siyasi nedenler

Dünya nüfusu büyük bir hızla şehirlerde toplanmaktadır. Nüfusun şehirlerde toplanma hızı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde değişik şekillerde gözlemlenmektedir. Şehir nüfus artış hızı gelişmiş ülkelerde ‰ 17, gelişmekte olan ülkelerde ise ‰ 43 olduğu ifade edilmektedir. Dünyada ise şehirsel nüfus artış hızı tahminen ‰ 31'dir (Uzuneminoğlu, 1992: 8).

Dünyadaki şehirleşme sürecini doğuran faktör sadece nüfus artışı değildir. Nüfus artışı yanında sosyal dokulardaki değişikliklerde şehirleşmeyi arttırıcı etkiler yapmaktadır. Çünkü gelişmiş veya sanayileşmiş ülkelerde ortalama nüfus artış hızı ‰ 10'un altına düştüğü halde şehirleşme hızının ‰ 15- ‰ 20 arasında değiştiği görülmektedir.

Özellikle Orta ve Kuzey Avrupa ülkelerinde genel nüfus artışı durmuş olmasına rağmen, şehirlerin gelişmekte olan ülkelerdeki kadar olmasa bile kırsal alanları yutarak büyümekte oldukları dikkati çekmektedir (Uzuneminoğlu, 1992: 8).

1.2.5. Şehir ve Coğrafya

Şehirler; ekonomik, idari, yönetimsel, sosyal ve kültürel bir takım faaliyetleri bünyesinde barındıran yerleşmeler olduğu için çok sayıda bilimin çalışma alanına girmektedir. Sanayi inkılabı sonucu ortaya çıkan şehirler, insanların belirli bir mekânda yoğunlaştığı yerleşme alanlarıdır. Sanayi devriminden bu yana gittikçe kalabalıklaşan şehirlerde toplumsal hayat zorlaşıp karmaşık bir hal almaktadır. İnsanların en fazla yoğunlaştığı ve mekân üzerinde etkisinin de fazla olduğu yerleşmelerdir şehirler. İnsanların belirli bir mekânda bu kadar fazla yoğunlaşması elbette bazı problemleri (idari, ekonomik, sosyal, kültürel vb.) de beraberinde getirecektir. Bu problemlere her bilim kendi araştırma ölçütlerine göre çözüm aramaktadır. Bu anlamda şehir/kent ile ilgili problemler üzerinde bilimsel çalışmalarda bulunan araştırmacılar, çalışmalarına kendi uzmanlık alanlarını, ideolojilerini, bakış açılarını yansıtarak bilimsel çalışmalara katkı sunmaktadır.

Kent sosyolojisi şehri, üretim ilişkilerinin, ideolojilerinin, toplumsal uygulamaların mekâna yansıması ve onu oluşturması, biçimlendirmesi bakımından ele almaktadır (Erkan, 2002: 14). Sosyologlar şehirsel problemleri toplumsal açıdan ele almakta ve bu sorunları sosyolojik bir temele dayandırmaktadır. Tarihçiler şehri zamansal olarak ele almakta ve geçmişte meydana gelen olayları neden-sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirmektedir. Planlamacılar şehri, kentsel ihtiyaçlar doğrultusunda, şehrin gelişim parametreleri için daha elverişli bir planlamanın yapılması anlamında, barınma, altyapı, ulaşım, haberleşme gibi problemlere çözüm aramaktadır. İktisatçılar şehre ekonomik problemler üzerinden bakmakta, üretim, dağıtım ve tüketime dayalı gelişen sorunlara çözüm önerileri sunmaktadır. Coğrafyacılar ise bunun gibi birçok farklı bilimden yararlanmaktadır. Zaten coğrafyada kabul edilegelmiş bir görüş " *Modern şehir coğrafyasının sosyoloji, planlama ve dar coğrafya çerçevesi dışındaki diğer görüşler olmaksızın yapılamayacağı şeklindedir*" (Tolun-Denker, 1976: 3).

Doğal ortam ile insanlar arasındaki etkileşimi ifade eden coğrafya, bu etkileşim sonucunda meydana gelen gelişmelerden istifade etmiştir. İnsanın mekân üzerindeki etkisini ele alması ile beşeri coğrafya ortaya çıkmıştır. Beşeri coğrafya alanı içerisinde yerleşme coğrafyasının bir alt alanı olan şehir coğrafyası, insanın mekân üzerindeki şekillendirici etkisi sonucu ortaya çıkmış ve bu etki günümüzde yadsınamaz bir gerçeklik kazanmıştır.

Şehir coğrafyasının geçmişinin çok kısa olduğu bilinmektedir. Coğrafyanın dört devresi bulunmaktadır. Bunlar klasik, bölgesel, ihtisaslaşma ve tatbiki coğrafya devreleridir. Şehir coğrafyası bu devreler içerisinde ihtisaslaşma devresinde ortaya çıkmış ve günümüzde uygulamalı coğrafya olarak ele alınmakta ve tatbiki (uygulamalı) coğrafyanın da içerisinde yer almaktadır. Bu bakımdan çok yeni sayılabilecek bir bilimdir (Tolun-Denker, 1976: 1). Fakat yeni bilim dalı olmasının yanında coğrafyanın şehri ele alma yöntemi her ne kadar bazı bilimlerden faydalansa da farklı yönleri ile dikkat çekmektedir.

Coğrafyacılar diğer bilimlerden farklı olarak şehre, genel bakış açısı ile bütünsel bir perspektiften gözlemleyip incelemektedir (Tolun-Denker, 1976: 2). Bir şehrin coğrafi bakış açısı ile ele alınıp, araştırılması esasında kültürel peyzajın yorumlamasıdır. Şehirler, mekânın insan tarafından oluşturulup, şekillendirilmiş birer üniteleridir. Şehrin coğrafi olarak ele alınıp incelenmesi aslında insanın kendi kültürel yapısının gözden geçirilmesidir (Tümertekin, 1985). Ayrıca bir coğrafyacı, şehri insanın oluşturduğu birer yaşam mekânları olarak adlandırıp, kimliğe büründürür. Şehir tanımının ana unsurlarını fonksiyon ve form oluşturur (Uğur ve Aliağaoğlu, 2015: 4).

Coğrafya disiplini şehri ele alırken alt bilim dallarından birisi olan ‘Şehir Coğrafyası’ bünyesinde belirlemiş olduğu temel kurallarına göre incelemektedir. Bu incelemeyi üç şekilde gerçekleştirmektedir. Birinci olarak, şehrin içerisinde yer aldığı mekânı doğal ortam özelliklerini ortaya koyarak, ikinci olarak şehirde ikamet edenlerin nüfus özellikleri, sosyo-ekonomik yapısı ve şehir yerleşmesinin tarihsel sürecinde değişim ve dönüşümünü dikkate alarak inceler. Son olarak ve en önemlisi şehirsel yerleşmelerin temel niteliklerini, ortaya çıktıkları mekânın fiziki coğrafya özelikleri ile o mekân üzerinde yaşayan insanların etkileşim derecesini ve bunun hangi temel

eksende neden ve nasıl meydana geldiğini analiz ederek gerçekleştirir. Böylelikle şehre ait yaşam tarzı ve fonksiyon özellikleri ortaya konulmuş olacaktır (Kara ve Yasak, 2007).

Şehir çalışmalarında coğrafya bilimine düşen görev, şehri bir kültürel coğrafya ünitesi olarak algılamak, şehrin dağılış ve düzeni ile yapısı ve fonksiyonunu bir bütün olarak gözlemlemek ve değerlendirmektir. Diğer bir ifade ile, şehrin morfolojik ve fonksiyonel bütünlüğünü, şehrin bulunduğu coğrafi konumu, gelişimi ve çevresi ile olan ilişkileri yani situasyonu içinde incelemektedir. Nitekim bu görüş her zaman ön plandadır. Dolayısıyla bu görüş olmaksızın bir şehir çalışması yapılabilir ama şehir coğrafyası yapılamaz (Tolun-Denker, 1976: 2).

Coğrafyacı şehir çalışmalarında mekânsal analizler yapar ve mekâna ait problemler üzerine odaklanır ve bunlara çözüm önerilerinde bulunur. Nitekim bu süreçte coğrafyacı mekânı değerlendirirken mekânın insana etkisi ve insanın mekâna etkisini karşılıklı ilişki içerisinde ele alıp, mekânda meydana gelen değişimler ile bu değişimlerin coğrafi dağılışını neden-sonuç ilişkisi içerisinde inceleyerek sorgular, sentezler ve ortaya koyar. Bu yönü ile şehir planlaması çalışmalarına katkıda bulunur.

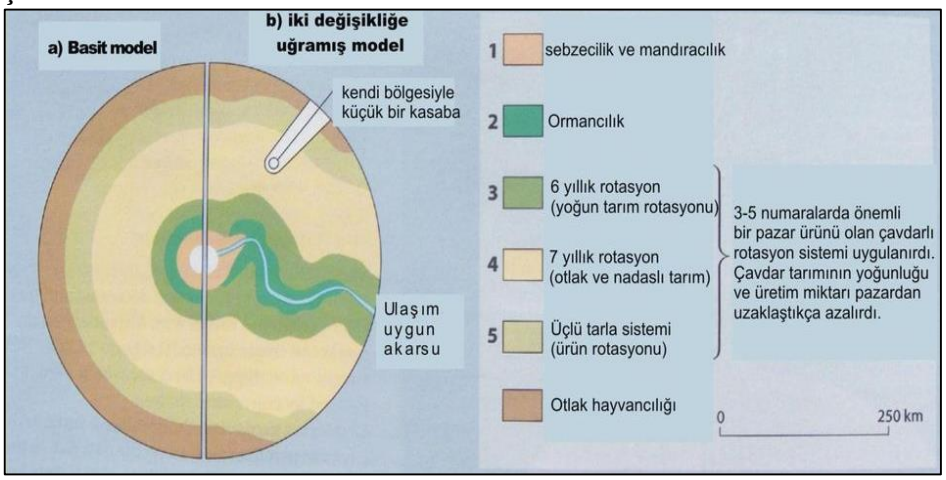
1.2.6. Şehirlerin Mekânı Düzenleme Modelleri

Şehirlerin ortaya çıkışı, varlığını devam ettirebilmesi, ihtiyaçlarının karşılanması ve bu ihtiyaçlarını karşılayacak yolların tespit edilmesi çevrelerinin (hinterland) düzenlenmesi sonucunu doğurmaktadır. Şehriler ve çevreleri arasındaki ilişki, şehirlerin mekânda dağılışını anlamaya yönelik iki model bulunmaktadır. Bunlardan ilki Thünen'in "*İzole Devlet Modeli*", ikincisi ise Christaller'in "*Merkezi Yerler Teorisi*'dir". Thünen "*izotopik bir alanda tek şehir mevcut ise, bu şehir çevresindeki tarımsal araziyi nasıl düzenlemiştir?*" sorusuna yanıt aramıştır. Christaller ise "*izotopik bir alanda şehirler nasıl bir dağılım düzeni sergiler?*" sorusuna cevap aramıştır. Her iki sorunun cevabı arandığında, birindeki eksikliği diğerinin tamamladığı görülmektedir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 123).

Von Thünen Modeli; Johann Heinrich von Thünen, çiftliğini bir laboratuvar haline getirmiş ve tek bir şehirsel merkezin çevresindeki tarımsal sahaların dağılışını etkileyen faktörleri ortaya koymaya çalışmıştır (Tümertekin ve Özgüç, 2002: 454). "Thünen yedi adet varsayımda bulunmuştur (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 123-124).

1. Sahada insan ekonomik faaliyet içindedir.
2. İzole devlette tek bir merkezi şehir yer almaktadır.
3. Şehir çevresinde tarımsal aktivitelerde bulunanların etnik kökenleri aynıdır.
4. Topografya tekdüze bir yapıya sahiptir.
5. Sahada aynı iklim şartları hüküm sürer.
6. Toprak verimliliği aynıdır.
7. Ulaşım kolaydır ve insanlar mallarını ilkel ulaşım araçlarını kullanarak kendileri pazara götürmektedirler".

Şekil 1.2.1: Thünen modeli

Kaynak: https://slideplayer.biz.tr/slide/2792672/ (Erişim Tarihi:12.10.2018)

Thünen modeli birçok çalışmaya öncelik etmekle bilimsel hayata katkı sağlamıştır. Ancak bu model günümüzde birçok özelliğini kaybettiği için geçerliliğini yitirmiştir. Grotewold (1959), Thünen modelinin eksik yönlerini şöyle sıralamıştır:

1. Günümüzde taşıma maliyetleri katı bir şekilde kapladığı yere ve mesafeye bağlı değildir. Bozulma özelliği bulunan ürünler soğuk hava donanımlı ulaşım araçlarıyla çok uzaklara taşınabilmektedir.

2. Şehirlerin istek ve beğenilerinde meydana gelen değişim. Bu değişimin ana nedeni teknolojik gelişmelerdir. Örneğin, yakacak olarak odunun ve kömürün önemini kaybetmesi, doğalgazın önem kazanması.
3. Tarım ürünlerinin pazarlanmasında artık ülke ve dünya ölçeğinde pazar yerleri ortaya çıkmıştır.
4. Şehirsel alanlar durağan olmayıp farklı yönlerde büyümektedir.

Tüm bu eksik yönler karşısında Thünen modeli önemini yitirmiş ve az gelişmiş alanlarda kullanılabilen bir model haline gelmişir.

Merkezi Yerler Teorisi (Christaller Modeli); şehirlerin hizmet sahaları yani hinterlantları (iç bölgeleri), çeşitli zamanlarda ve çeşitli yerlerde daima tartışılmaktadır. Şehirler çevrelerindeki yerler/bölgeler için '*merkezi yerler*' olarak adlandırılır. Nitekim bir köy yerleşmesi bile çevresinde bulunan daha küçük kırsal alanlar için merkezi bir görev üstlenir (Tümertekin ve Özgüç, 2002: 456).

Alman Walter Christaller'e göre "*Merkezi Yer Kuramı*", şehirlerin büyüklük, sayı ve dağılımını açıklamak için tasarlanmıştır. Christaller, şehirleri Von Thünen'in '*tarımsal yerleşme*' sinin aksine '*hizmetler yerleşmesi*' olarak görmüştür.

Gerçek dünya karmaşık olduğundan ideal mekânın oluşması bir takım varsayımlar ile mümkün olacaktır. Bu nedenledir ki Thünen gibi Christaller de modelini açıklarken bir takım varsayımlarda bulunmuştur. Bu varsayımlar şu şekildedir:

1. Yüzey homojendir. Yani yüzeyde topografya, topraklar, iklim ve kaynaklar aynıdır. Nüfus dağılışı düzenlidir.
2. Tüm yönlerde ulaşım kolay ve mümkündür. Ulaşım masrafları mesafe ile doğru orantılıdır.
3. Tüketicilerin gereksinim ve beğenileri aynıdır.
4. Tüketiciler ihtiyaçları olan bir malı satın almak için en yakın yere giderler. Bu düşünce '*en yakın yer varsayımı*' olarak bilinmektedir.
5. Tüketiciler tek amaçlı yolculuk yapmaktadır.
6. Üreticiler kârlarını en üst düzeye ulaştırmak için çalışmaktadır.

7. Altıgen Pazar alanları bulunmaktadır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 126-127).

Bu kuram, şehirlerin gelişip büyümesini açıklığa kavuşturması açısından önemlidir. Bir şehir yerleşmesi ile hinterlandı arasındaki ilişkiye değer vermesi bu kuramın önemini arttırmaktadır. Ancak birkaç yönden de eleştirilmektedir. Bir kez ulaşım ve taşınım olanaklarındaki gelişmelerin, merkezi yerler kuramının öngördüğü düzenliliği bozduğu öne sürülmüştür. Ayrıca kuramın şehirlere uygulanmasının pratik güçlükleri de bulunmaktadır. Bir yerleşmenin, merkezileşen bir yerleşme olup olmadığını belirtmekte kullanılan ölçütler de eleştiriye konu yapılmıştır (Keleş, 2016: 131).

Tek Büyük Şehir Kuramı(Mark Jefferson); bu kuram bir şehrin içyapısını incelemekten çok, bir ülke nüfusunun dağılışı, şehirlerin kademelenmesi ile ilgilidir. Kurama göre ülke nüfusu tek bir merkezde ya da iki merkezde toplanmaktadır. Ülkenin kaynakları bu merkezlerce kullanılır. Kuram merkezi rol üstlenen yerleşmelerin gözlemine dayanır. Gelişmekte olan ülkelerin bir çoğunluğunda bu kuram bugün dahi geçerliliğini korumaktadır (Keleş, 2016: 131).

Sıra- Büyüklük Kuramı (George Zipf); Kuram, şehirlerin büyüklüğü ve büyüklük sıraları arasında bir ilişki bulunduğunu varsayımına dayanır. Bu kuralın uygulanmasında ikinci büyük şehrin nüfusunun 2 ile üçüncünün 3, dördüncünün ise 4 ile çarpıldığında en büyük kentin nüfusu bulunmaktadır. Bir ülkede kentler arasında böyle bir nüfus kademelenmesinin ülkedeki kent büyüklükleri arasında bir denge olduğu yönünde yorumlar söz konusudur. Yapılan gözlemler, kademelenmedeki bu dengenin coğrafi uzamda da geçerli olduğunu göstermiştir (Keleş, 2016: 132).

1.2.6.1. Şehir İçi Arazi Kullanım Modelleri

Şehir içinin coğrafyası, insanlar ve faaliyetlerin ayrıntılı dağılışları kadar yapısal biçim üzerinde de durarak başta metropolisler olmak üzere, şehirlerin iç örgütlenmeleriyle ilgilidir. Yukarıda değinilen modeller başlıca üç ilkeye ya da bunlardan birisine dayandırılmışlardır: Arazi kullanılışı ya şehir merkezi çevresinden dışarıya doğru açılan (konsantrik) *halkalar* halinde düzenlenmiştir; ya merkezden kenarlara doğru

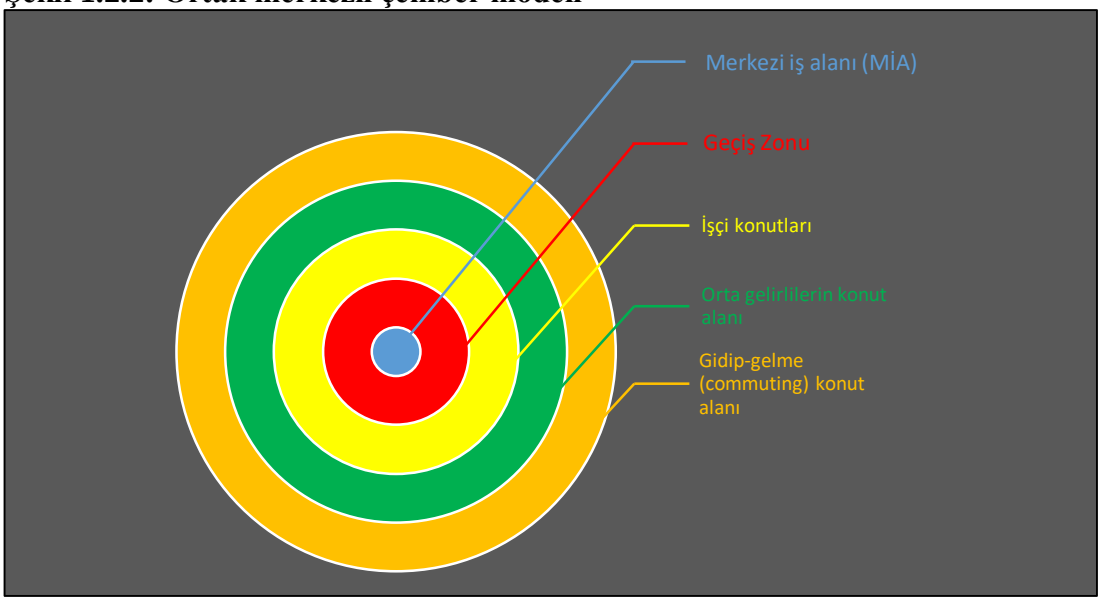
ayrılan *radyal sektörler* halinde örgütlenmişlerdir; ya da arazi kullanışları şehrin içinde, yüksek erişebilirliğe sahip belirli merkezler olarak, *çekirdek* halinde dağılmışlardır. Şehirsel yapıyla ilgili genel teorilere aslında az rastlanmaktadır. Ancak bunlardan birkaçı geçmişten günümüze önemlerini kaybetmemişlerdir (Tümertekin ve Özgüç, 2002: 467). Bu teoriler; Ortak Çemberli Merkez Modeli (Şikago Ekolü), Sektör (Dilimler Kuramı) Modeli ve Çok Çekirdekli Model (Birden Çok Özekli Büyüme Kuramı)'dir.

1.2.6.1.1. Ortak Çemberli Merkez Modeli (Şikago Ekolü)

İç içe kuşaklar modeli olarak da bilinmektedir. 1925'te Şikago Üniversitesi'nde bir sosyolog öğretim görevlisi olan Ernest W. Burgess ile Robert E. Park tarafından Şikago için geliştirilmiş ideal bir tiptir. Şehirsel arazi kullanımını sistematik olarak alan ilk kuramdır. Kent ekolojisi olarak da adlandırılan kurama göre şehirlerin yerleşim yapısı ortak bir merkez etrafında iç içe geçmiş, düzgün doğal halkalardan oluşmaktadır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 132).

Şehrin en iç halkası olan ilk halka merkezi iş alanını oluşturmaktadır. Bu bölge şehrin kalbi durumundadır. Yer için rekabetin en çok olduğu bu alandan çevreye doğru arazi fiyatlarında azalma meydana gelmekte; şehrin önemli olan yolları da bu alanda son bulmaktadır. Ticari, sosyal ve iş faaliyetlerinin en önemlileri bu kuşakta yer almaktadır. Çalışan nüfusun büyük bir çoğunluğu bu alanda istihdam etmektedir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 133).

Şekil 1.2.2: Ortak merkezli çember modeli

Kaynak: Aliağaoğlu ve Uğur, 2016:133

İlk bölge olan merkezi iş alanını, ikinci kuşak olan işyerlerinin istilasına uğramış bir geçiş zonu izlemektedir. Bu bölgenin özelliği, ticaretin yanında hafif sanayi kuruluşlarını da bünyesinde barındırmasıdır (Keleş, 2016: 125). Geçiş zonu şehrin geçmişte küçük olduğu dönemde, zenginlerin ve ticaret erbabının oturduğu yerken, şehrin zamanla gelişimi ile sanayi faaliyetlerinin bu alana yerleşmesi mahalle niteliklerinde değişime neden olmuştur. Bu kuşak gettolar ve slumlar kuşağı olarak da bilinmektedir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 133,134).

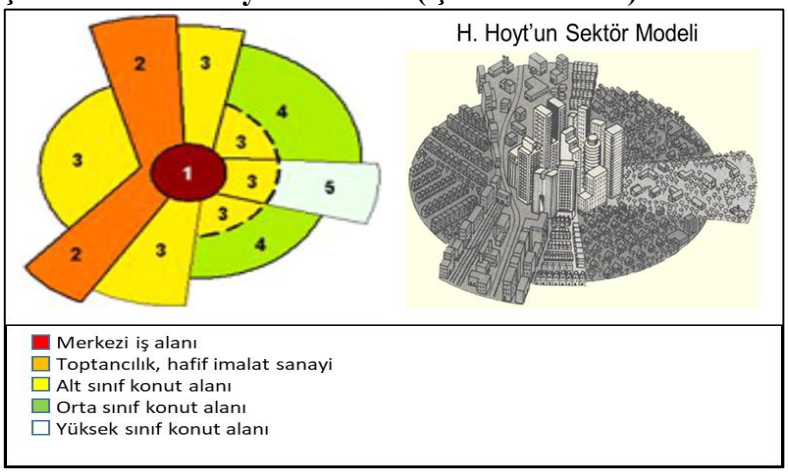
Üçüncü kuşak işçi semtleri olarak adlandırılmaktadır. Bu kuşak fabrika ve alışveriş merkezlerinde çalışan işçiler tarafından iskân edilmektedir. Dördüncü kuşak, iyi konutlar ve apartman blokları sahasıdır. Kuşak orta sınıf insanların yaşama alanıdır. Son kuşak olan beşinci halka ise, şehir sınırlarının ötesinde, yerleşme merkezine 30-60 dakikalık uzaklıkta yer almaktadır. Gidiş- geliş zonu yüksek gelirli ailelerin yaşam alanıdır. Bu kuşak şehrin geniş parselli büyüyen kenar alanıdır.

1.2.6.1.2. Sektör (Işınsal Dilimler) Modeli

Model 1939'da Homer Hoyt tarafından oluşturulmuştur. Modele göre şehirsel büyüme ana ulaşım güzergâhları boyunca ve yıldız şeklinde, bir çemberin merkezinden çevresine doğru uzanan dilimler şeklinde meydana gelmektedir. Bu dilimlerde şehrin

farklı işlevleri yerine getirilmektedir. Kurama göre farklı gelir ve statüye sahip olanlar farklı dilimleri oturma alanı olarak seçmektedir. Şehirsel gelişmenin yönünü, yüksek kaliteli konut alanları belirlemektedir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 135).

Şekil 1.2.3: H. Hoyt'un sektör (ışınsal dilimler) modeli

Kaynak: Picaone, 2009:142, H. Hoyt, 1939, yeniden düzenlenerek oluşturulmuştur.

Sektör model beş bölümden oluşmaktadır. Merkezde MİA bulunmaktadır. İkinci dilimde toptancılık ile hafif sanayi faaliyetleri yer almaktadır. Bu dilim şehrin yüksek standartlara sahip oturma alanlarının tam karşısında yer alır. Üçüncü dilimde düşük gelirlilere ait konut sahaları bulunmaktadır. Dördüncü ve beşinci dilimler orta ve yüksek gelirli insanların yerleşme sahaları durumundadır. Her dilim kendi içerisinde büyümekte coğrafi ve sosyal olarak değişime uğrayabilmektedir. Bu yüzden aynı dilimde zamanla farklı kullanışlar ortaya çıkabilmektedir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 136).

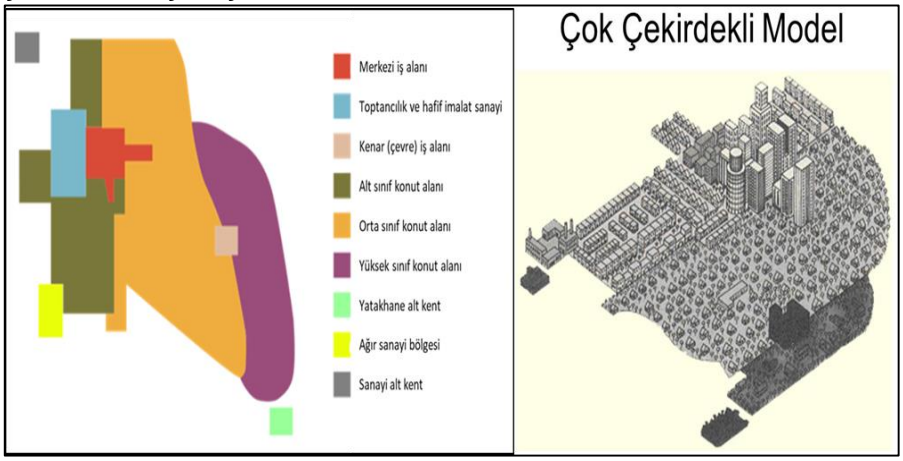
1.2.6.1.3. Çok Çekirdekli Model (Birden Çok Merkezli Büyüme Kuramı)

Coğrafyacı Chauncy Harris ile Edward Ullman'a göre arazi kullanımı yerel bağlama göre değişebilir. Model 1945 yılında ileri sürülmüştür. Bu modele göre bir şehir, farklı noktalarda veya birden fazla çekirdek etrafında eşit yoğunlukta gelişme imkânına sahiptir.

Harris ve Ullman'a göre (1959), şehirsel sahalarda farklı çekirdek alanlar veya bölgelerin meydana gelişi dört nedene bağlıdır. Birincisi, belirli imkânları gerektiren

faaliyetlerdir. Örneğin bir fabrika için ulaşım erişilebilirliği, konut bölgeleri için geniş açık alanlar gerektiği gibi, belirli faaliyetler oldukça özel kolaylıklara ihtiyaç duyarlar.

Şekil 1.2.4: Çok çekirdekli model

Kaynak: Aliağaoğlu ve Uğur, 2016:137, Reichart, 1999:130 yeniden düzenlenerek oluşturulmuştur.

İkincisi, birlikte bulunmalarında yarar bulunan etkinliklerdir. Yani belirli faaliyetler karşılıklı olarak birliktelikten yarar sağladıkları için bir araya toplanmaktadır. Üçüncüsü, birbirlerine olumsuz etkide bulunabilecek farklı türdeki etkinliklerdir. Belirli faaliyetler diğer belirli faaliyetleri ortadan kaldırır ve aynı yerde bulunamazlar. Örneğin, sulumlar ile pahalı alışveriş dükkânları bir arada bulunmamaktadır. Son olarak dördüncüsü ise, gözde yerlerin yüksek kiralarını ödeme kabiliyeti düşük etkinliklerdir. Örneğin, araba satıcıları erişilebilirliğin en yüksek olduğu lokasyonların talep ettiği yüksek kiraları karşılayamazlar. Nispeten erişilebilir olan düşük kiralı bir alan bularak isteklerini karşılarlar (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 137,138).

Ünye açıklanan bu şehir içi arazi kullanım modellerinden en fazla çok çekirdekli modelle örtüşmektedir. Diğer modellerinde Ünye'nin şehirsel gelişimi ile ortak yönleri olduğu gibi eksik kalan yönleri de vardır. Denilebilir ki şehir modelleri bir birinin devamı ve birbirlerini tamamlar durumdadır. Bu bağlamda her bir şehirsel modelin eksik yönleri diğer modellerle doldurulabilir.

2. COĞRAFİ ÖZELLİKLER AÇISINDAN ÜNYE ŞEHRİ

2.1. Araştırma Sahasının Yeri, Sınırları ve Başlıca Özellikleri

Çalışmaya konu olan saha, Ordu iline bağlı bir ilçe idari alanının merkezi durumundaki Ünye şehridir. Ünye şehri; Karadeniz Bölgesi'nin Orta Karadeniz Bölümü'nde, Ordu ili sınırları içerisinde ve ilin kuzeybatı kesiminde ilçe merkezi konumunda olan kentsel yerleşme alanıdır (Şekil 2.1.4).

Karadeniz coğrafi bölgesinin orta ve doğu bölümlerinin sınır kesiminde bulunan Ünye şehri, Ordu ilinin Samsun ile arasındaki batı sınırında yer alır. Ünye ilçesinin idari açıdan merkezi konumundaki şehir; fonksiyonel açıdan Ordu ilinin en fazla gelişen yerleşmeleri arasında yer alır. Ünye ilçesinin batısında Samsun'un Terme ilçesi ile Ordu'nun İkizce ve Çaybaşı ilçeleri, doğusunda Fatsa ilçesi, güneyinde ise Akkuş ve Kumru ilçeleri yer almaktadır (Şekil 2.1.4). Ünye ilçesi yaklaşık 500 km^2'lik bir sahayı içine almaktadır. Araştırmaya konu olan Ünye şehri, 18 mahalleden oluşan kentsel alan sınırı dâhilinde 30,30 km^2'lik alandan oluşmaktadır. Belediye hizmet alan sınırı, 18 mahalleden oluşan kentsel mahalle sınırlarını aşmakla birlikte doğu ve batı yönünde Karadeniz kıyı şeridi boyunca uzanıp yaklaşık 26 km^2'lik sahadan oluşmaktadır.

Ünye şehri, genel olarak Göbü, Killik, Çatalpınar, Pınarbaşı, Günpınarı ve Yazkonağı kırsal yerleşmeleri ile batıda Curi Deresi ile doğuda ise Kozyama Deresi ile çevrelenmektedir (Şekil 2.1.4). Bu köy yerleşmelerine Büyükşehir Yasası ile birlikte artık mahalle statüsü verilmiştir. Fakat coğrafi olarak bu yerleşmeler sahip oldukları fonksiyonları açısından halen kırsal yerleşme özelliği göstermektedirler.

Çalışma sahası jeomorfolojik özellikleri açısından ele alındığında, eğimin az olduğu kıyı şeridinde geniş hilal oluşturan bir koyun ardında alüvyon bir saha üzerinde kurulmuştur. Şehir yükselti değerleri açısından denize yakın seviyelerde gelişme göstermiştir. Şehirsel alan akarsular tarafından taşınan alüvyon çökellerden oluşmaktadır. İlçe merkezinin içinden Karadeniz'e dökülen Tabakhane deresi şehri ikiye ayırmaktadır. Şehrin 1/4'ü doğu yönünde Tabakhane deresinden başlayıp Ceviz deresine kadar olan alandır. Şehrin 3/4'ü ise Tabakhane deresinin batısından Curi

deresine kadar olan alandır. Batı yakasındaki Akçay deresi ilçenin Samsun ilinin Terme ilçesi ile doğal sınırını oluşturmaktadır (Şekil 2.1.1, 2.1.2, 2.1.3).

Şekil 2.1.1: Tabakhane deresi doğusu

Şekil 2.1.2.Tabakhane deresi batısı

Şehre yakın mesafede bulunan yaklaşık 80 metre yükseltiye sahip Çakır tepe, şehirdeki en yüksek saha durumundadır. Çakır Tepe'den itibaren güneybatı yönünde gidildikçe yükselti artmaktadır. Bu yükselti basamakları Karadeniz'e paralel uzanan sıradağların denize doğru eğim yönünde uzanan girintiler şeklindedir. Şehir mücavir alanından güneye doğru gidildikçe yükselti artmaktadır. Arazi akarsular tarafından aşındırıldığı için parçalı bir görünüm arz etmektedir. Şehir merkezinin bulunduğu alan güneyden kuzeye uzanan iki sırt arasındaki vadi ağzında bulunmaktadır (Şekil 2.1.5).

Şekil 2.1.3:Ünye'yi şehirsel alan bakımından sınırlandıran sırtlar

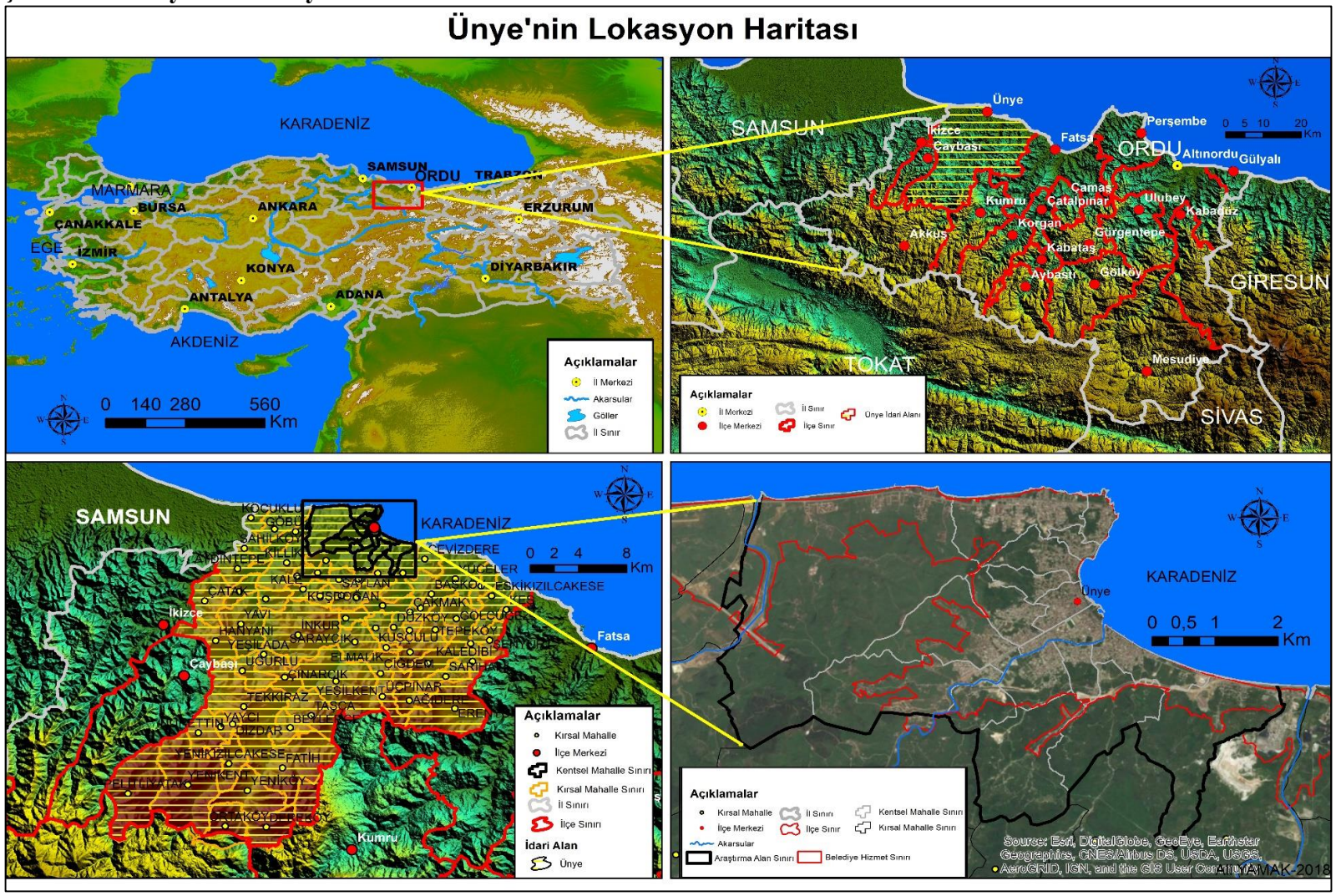

Kaynak: Google Earth.

İlçenin batısında bulunan Curi ve Akçay dereleri Akkuş ilçesindeki dağların eteklerinden doğar ve iki yandan aldıkları küçük kollarla büyüyerek Karadeniz'e dökülür. Bu çayların uzunlukları 70-80 km kadardır. İlçenin doğusundan geçen Ceviz deresi de yine Akkuş ilçesi sınırları dâhilinde yer alan Canik Dağları'ndan kaynağını alıp Karadeniz'e dökülmektedir.

Ünye şehri birçok bakımdan diğer şehirlerden farklılıklar gösterir. Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapan Ünye, zengin tarihi dokusu, yerleşmeye uygun bir bölge durumunda olması, ulaşım bakımından hem denizyolu hem de karayolu ulaşımında kilit noktada bulunması açısından her dönemde önemli bir yerleşme olmuştur. Karadeniz'e kıyısı olması ve Karadeniz Sahil Yolu üzerinde bulunması günümüzde şehri cazip hale getirmiştir. İklim özelliklerinin de iç bölgelere nazaran daha ılıman özellikler göstermesi şehrin önemini arttırmaktadır. Aynı zamanda Ünye geçmişten bugüne bir liman, ticaret ve pazar şehri olma özelliğine sahiptir. Şehir; eğitim, sağlık, iktisadi faaliyetler ile fonksiyonel anlamda sunmuş olduğu hizmetlerle insanları kendine çekmektedir.

Şekil 2.1.4: Ünye'nin lokasyon haritası

Şekil 2.1.5. Ünye şehri ve yakın çevresinin topoğrafya haritası

Ünye'nin çok eski ve köklü bir yerleşme tarihi bulunmaktadır. Kuruluşu tarih öncesi çağlara kadar uzanmaktadır. Yapılan çalışmalar Ünye ve çevresinin Anadolu'daki en eski yerleşmeler arasında olduğunu göstermektedir. Gerek coğrafi konumu gerekse iklim şartlarının elverişliliği Ünye şehri ve çevresini yaşanabilir kılmış ve çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmada başrolü oynamıştır.

Ünye şehri M.Ö. VIII. yüzyılda Karadeniz'de koloniler kuran Miletli Koloniciler döneminden bu yana ulaşım açısından da önemli bir noktada yer almaktadır. Karadeniz sahil şeridinde Doğu ile Batı Karadeniz arasında önemli bir güzergâhta yer almaktadır. Ayrıca Deniz ulaşımı ve ticareti açısından önemli bir liman özelliği de görmektedir. Ünye şehri Ordu il merkezine 61 km mesafede Samsun şehrine ise 96 km mesafededir.

2.2. Doğal Coğrafya Özellikleri

Yerleşmeler üç unsurun karşılıklı ilişkisi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bunlar: Doğal ortam, insan ve onun eserleridir. Bunlardan doğal (fiziki) çevre; jeolojik ve jeomorfolojik yapı, iklim, toprak ve bitki örtüsü ile hidrografya gibi elemanlardan oluşmaktadır. Doğal ortamı oluşturan bu unsurlar, yerleşmeleri, kuruluş ve gelişim sürecinde, değişen uygarlık seviyesine göre farklı şekilde etkilemektedir (Koçman, 1991: 102, Akkan, 1971: 38, Aliağaoğlu, 2004: 13).

İnsandan önce oluşmuş, insan da bünyesinde olmak kaydıyla bütün canlı ve cansız varlıkları içerisinde barındıran ortam '*doğal ortam*' olarak adlandırılmaktadır. (Özçağlar, 2014: 3) İnsan doğal ortamda kendi amaçları doğrultusunda birtakım düzenlemeler yapmakta ve bunun üzerinde beşeri (kültürel) ortamı inşa etmektedir. Doğal ve beşeri ortamın bir araya gelmesi ve karşılıklı etkileşimi sonucunda ise coğrafi ortam meydana gelmektedir (Özçağlar, 1997: 9). Bu bağlamda doğal ortam özellikleri ne kadar elverişli ise kurulan yerleşmelerin büyümesi ve gelişmesi de o kadar elverişlidir. Bir yerleşim yeri seçiminde doğal(fiziki) ortam özellikleri temel belirleyici unsur olarak belirtilmektedir.

Türkiye'de fiziki coğrafya koşulları yerleşmelerin kuruluş ve dağılışında temel unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle şehir yerleşmelerinin kolay ulaşılabilen ulaşım hatları kenarlarında, su kaynakları çevresinde, eğim oranı az sahalarda, verimli ovalarda, Pliyosen ve Pliyo-Kuvaterner yaşlı platolar ve bunların yarılmasıyla meydana gelen yamaçlarda çok daha fazla görülmesi bu tezi doğrular niteliktedir. Yani fiziki coğrafya koşullarının elverişliliği, şehir yerleşmelerinin dağılışını önemli düzeyde etkilemektedir. Şartların uygun olmadığı sahalar, şehirlerin büyümesine ve gelişimine imkân tanımaz ya da şehirlerin yer değiştirmelerinde önemli ölçüde rol oynar. (Bilgin 1989: 36, Şıkoğlu, 2017: 40). Şehirlerin kuruluşunu, devamlılığını, fonksiyonel sürekliliğini ya da sürdürülebilirliğini sağlayan en önemli faktör coğrafi çevre faktörleridir (Tuncel, 1977: 93). Fiziki coğrafya şartları olanak tanımaz ise şehrin güç kazanıp, büyüyüp gelişmesi ve devamlığının sağlanması pek mümkün olmayacaktır (Koçman, 1991, Pacione, 2001: 322).

Coğrafi çalışmaların temeli doğal(fiziki) ortam faktörlerine dayandığı için çalışmanın bu bölümünde Ünye şehrinin jeolojisi, jeomorfolojik yapısı, iklim özellikleri, toprak ile bitki örtüsü ve hidrografya gibi doğal ortam özellikleri ele alınmıştır. Bu doğal ortam özellikleri şehir yerleşmesi ile ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir.

2.2.1. Jeolojik Özellikler ve Jeomorfolojik Özellikler

Ünye şehri ve çevresinin jeolojik yapısı değerlendirilirken Ünye Belediyesi'nin çalışması olan Ünye-Ordu Revizyon ve İlave İmar Planı (1/1000) Araştırma ve Plan Açıklama Raporu'ndan yararlanılmıştır. Bu araştırmanın güncel olması ve belediyenin yaptırmış olduğu zemin etüt çalışmaları, verilerin güvenilirliğini arttırmaktadır. Dolayısıyla bu konuda rapordan istifade edilmiştir.

Bir şehrin kurulacağı alanın jeolojik özellikleri o şehrin geleceği için çok önemlidir. Yeni bir şehir kurmak veya var olan bir şehri geliştirmek söz konusu olduğunda arazi şartlarının uygunluğu göz önünde bulundurulmalıdır. Yerleşmeler için iyi bir zemin, masif volkanik kayaçlar, ayrışmamış sağlam metamorfik kayaçlar, sert çimentolu tortul kayaçlar, sert kum, çakıl, sert kil ve killi silt gibi kayaçlardan oluşur (Özdeş, 1972: 90). Bu gibi alanlarda taşıma kapasitesi yüksektir. Taşıma kapasitesi, yüzey veya

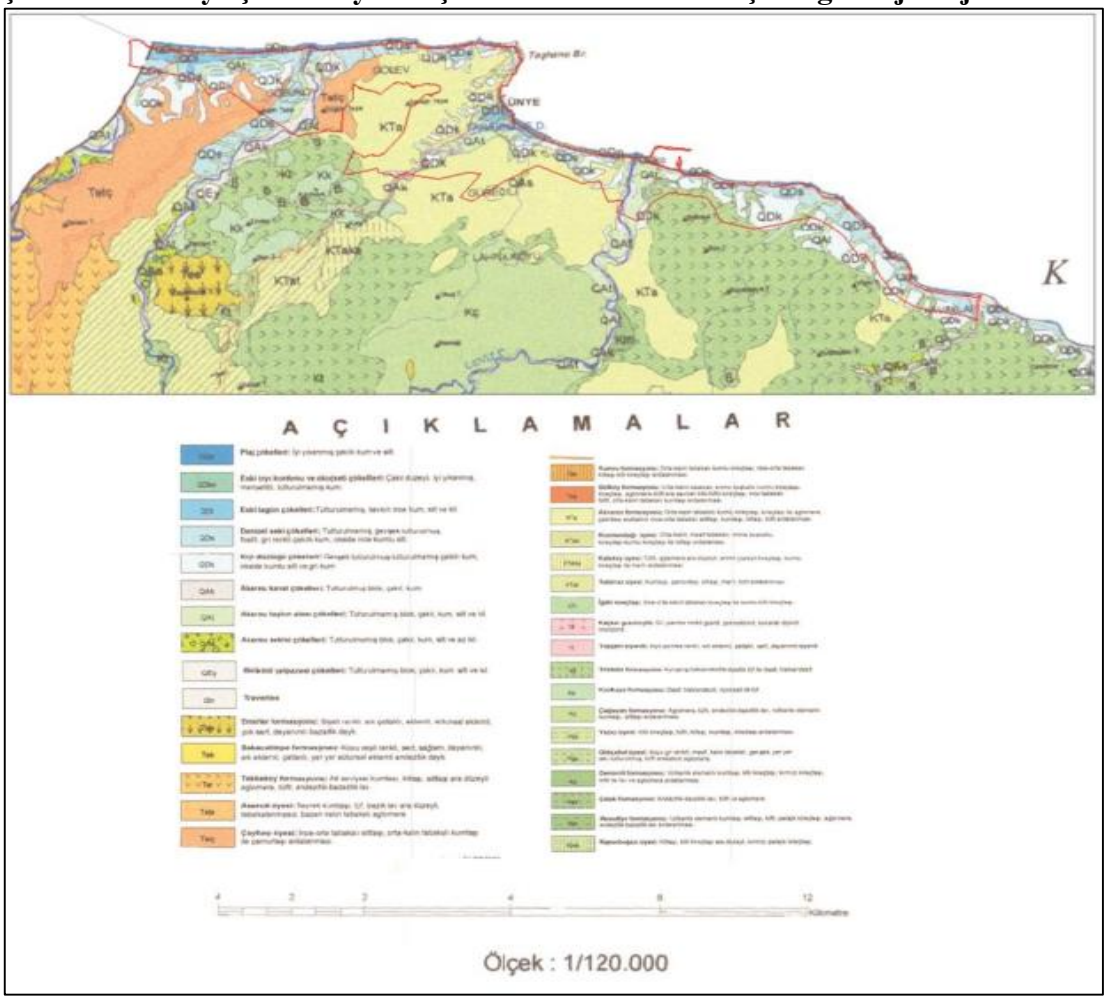
yüzey altı maddelerinin yapıların ağırlığını taşıma kabiliyeti olarak tanımlanır. Bu açıdan bakıldığında gevşek zeminli arazilerin şehirsel yayılma için uygun olmayacağı görülür. Taban suyu seviyesinin yüksek olduğu kalın alüvyal tabakalar ile gevşek kum ve yumuşak killi tabakalar gevşek zemin oluşturmaktadır. Bu tür alanlarda farklı yapı temel teknikleri (rayda temel gibi) uygulamalı, kat sınırlaması getirilmelidir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 108). Nemli ve ayrışmış zeminler parklar, spor alanları, yeşil alanlar için uygun yerlerdir. Altında maden işletilen yataklar bulunan veya karstik boşluklar olan sahalar üzerinde bina ve tesis inşa edilmesi birçok bakımdan risk taşımaktadır (Karadağ, 2009: 40).

Yerleşmelerin kurulacağı alanda zeminlerin dayanıklılığı ve kayaçların geçirimliliği de önemli bir faktördür. Sızıntılara karşı dayanıklı olan jeolojik birimler katı atık depolama alanları olarak değerlendirilmelidir. Sızıntılara karşı dirençli olan zemin yapısı atık maddelerin yeraltı suyuna karışımını engelleyecektir. Kireçtaşlarından oluşan jeolojik birimler erime kabiliyeti yüksek birimler olduğu için göçme ve çökme riski değerlendirilip yapılaşmaya açılmalıdır (Arkoç ve Özşahin, 2015: 36).

Yapıların temel tasarımlarında yaygın olarak kullanılan taşıma gücü değerleri arazi kullanım seçimleri bakımından çok önemlidir. Çoğunlukla farklı özellikler gösteren zemin ve kayaçlar ile temas halinde bulunan temel yapılarının taşıma güçleri zemin ya da kayaçların fiziksel özelliklerinin yanı sıra temel derinliği ve geometrisine de bağlıdır (Arkoç ve Özşahin, 2015: 35).

Ünye şehir merkezinin kurulduğu ve gelişimini sürdürdüğü saha incelendiğinde jeolojik unsurların kontrol edici ve sınırlayıcı yapıda olduğu görülmektedir. Araştırma alanının yaklaşık 80 km^2 çevresi temel alınarak derlenen bölgenin genel jeolojisinde, Senozoik–Mesozoik yaşlı birimler yer almaktadır. Çalışma alanı ve yakın çevresinin, 1/120 000 ölçekli jeoloji haritası Şekil 2.2.1'da verilmiştir.

Şekil 2.2.1: Ünye şehri ve yakın çevresinin 1/120.000 ölçekli genel jeoloji haritası

Kaynak: Ünye-Ordu Revizyon ve İlave İmar Planı (1/1000) Araştırma ve Plan Açıklama Raporu. s.82.

Araştırma alanına ait farklı yaşta dört önemli formasyon bulunmaktadır. Bu formasyonları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Kuvaterner yaşlı Alüvyon (Qal),
2. Eosen yaşlı Çaybaşı Üyesi (Tetç),
3. Paleosen yaşlı Akveren Formasyonu (Kta),
4. Kretase yaşlı Tirebolu Formasyonu (Kt).

Tablo 2.2.1: Araştırma alanı stratigrafik kesiti

SİSTEM	SERİ	FORMASYON	LİTOLOJİ	AÇIKLAMALAR
KUVATERNER	HOLOSEN	ALÜVYON	Qal	Çakıl, kum, silt ve kil
TERSİYER	EOSEN	ÇAYBAŞI ÜYESİ	Tetç	Silttaşı, Kumtaşı, Kiltaşı, Çamurtaşı
	PALEOSEN	AKVEREN FORMASYONU	Kta	Kireçtaşı, Kumlu Kireçtaşı, Marn, Çamurtaşı, Kumtaşı, Tüffit, Kiltaşı
MESOZOİK	KRETASE	TREBOLU FORMASYONU	Kt	Trakiandezit, Andezit, Riyodasit, Dasit-Riyodasitik Tüf-Breş, Bentonitleşmiş Dasitik Tüf, Bentonit

Kaynak: Ünye-Ordu Revizyon ve İlave İmar Planı (1/1000) Araştırma ve Plan Açıklama Raporu. s.94.

Kretase dönemi formasyonlarını şu şekilde sıralamak mümkündür: Mesudiye formasyonu (Km), Erkiz Üyesi (Kt1) ve Tirebolu Formasyonu (Kt)'dur.

Mesudiye formasyonu (Km); İlk kez Terlemez ve Yılmaz (1980) tarafından açıklanmıştır. Bazalt, andezit, lav ve piroklastları ile kumtaşı, kırmızı kireçtaşı,

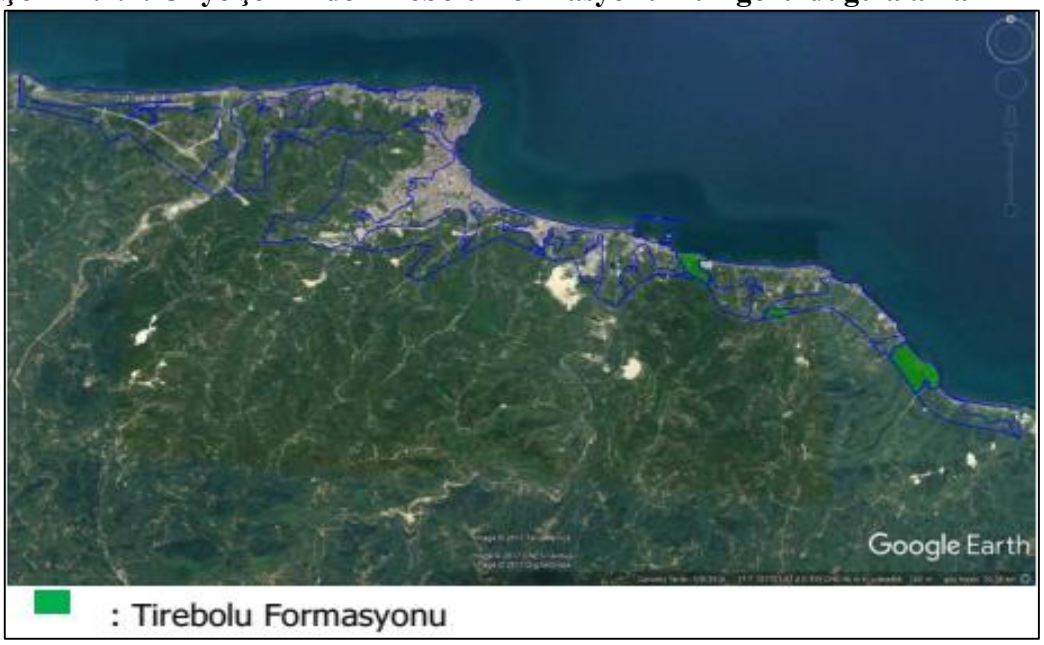
çamurtaşı, silttaşı ve tüfit ara seviyelerinden oluşan istife Mesudiye Formasyonu adı verilmiştir. Mesudiye Formasyonu Ünye güneyinde, Kurna ve Ceviz Dere boyunca, Bozdağ dolayında, Korgan ilçesi dolaylarında Aşağı Damlalı, Miri, Yenipınar, Yazıcı, Tatarcık, Abaz Dağı, Çatak, Tepeköy, Yeniköy, Gökçebel, Kabataş, Bacanak, Salihli, Hisarbey ve Çatalpınar dolaylarında yüzeylenmektedir. Bölgede çoğunlukla fliş (yer yer türbiditik) fasiyesinde çökelmiş olan Mesudiye formasyonu gri, yeşil, kırmızı, sarı, kahve renkli, ince-orta-kalın katmanlı ve yer yer masif görünümlü volkanojenik kırıntılarla piroklastik kayaç ve lav içerir. Birim, genelde altta volkanojenik kumtaşı, kiltaşı ve üste doğru aglomera, tüf, tüfit ile bunların arasında kırmızı-bej mikritik killi kireçtaşı, en üstte ise tüf-tüfit, aglomera, kiltaşı, kumtaşı ardalanmasıdır. Birimin değişik düzeylerinde çoğunlukla andezitik olmak üzere andezitik ve bazaltik lavlar görülür. Lavlarda soğuma çatlakları ve sütun yapıları, volkanojenik kumtaşlarında küresel ayrışma görülür. Birimin kalınlığı yanal yönde oldukça değişkendir. Birimin kalınlığı 500 - 1400 m kadardır (Altun İ.E, 2011, Akt: Ocak, 2018).

Erkiz Üyesi (Kt1); Birim ilk kez Keskin ve diğerleri (1998) tarafından adlandırılmıştır. Dasit-dasitik tüf, bentonitleşmiş dasitik tüf ve bentonitlerden oluşan birim Erkiz Üyesi olarak adlanmıştır. Birim Ünye güneybatısında, Erkiz tepe, Sivri tepe, Kızılkaya tepe, Gök tepe, Vaylankaya tepe, Zindan tepe, dolayları ile Aşağınadirli mah., Kaledibi mah., Kızılkaya mah., Vaylan mah., Goyunsak mahalleleri çevrelerinde yüzeylemektedir. Birim içerisinde yer alan dasitler sarımsı beyaz, pembe açık yeşil ve gri renklidir. Dasitik tüflerden oluşan seviyeler ince-orta katmanlıdır. Dasitik tüfler yer yer bentonitlerle ardalanmaktadır. Silisleşmenin yaygın olduğu dasitik tüflerde limonitleşme ve killeşme de görülmektedir. Bentonitleşmiş dasitik tüfler yeşil, açık yeşil, bej ve krem renklidir. İçerisinde kuvars kristalleri ve cam parçaları izlenmektedir. Bentonitler, dasitik tüflerin ve tüflerin (camsı tüf, kristal tüf) hidrotermal alterasyonu sonucu oluşmuşlardır. Bentonitleşme dasitik tüflerin alt seviyelerinde yaygındır. Birimin üzerine Üst Kretase-Paleosen yaşlı kireçtaşı-marn (Kta2) ile çamurtaşı, kireçtaşı, kumtaşı, marn ve tüflerden oluşan volkano-tortul istif (KTa1) gelmektedir. Erkiz üyesi Üst Kretase (Santoniyen Kampaniyen) yaşlı volkanik istifin üzerinde yer almaktadır. Birimin kalınlığı 350-500 m kadardır. Erkiz üyesi, stratigrafik konumu ve üzerinde yer alan Üst Kretase-Paleosen yaşlı çökellere göre Senoniyen (Kampaniyen) yaşlı olmalıdır (Altun İ.E, 2011).

Tirebolu Formasyonu (Kt); Güven (1993), tarafından trakiandezit, andezit, riyodasit, dasit-riyodasitik tüf-breş, bentonitleşmiş dasitik tüf, bentonitlerden oluşan birime Tirebolu Formasyonu adı verilmiştir. Formasyonun tabanında kahverengi, gri, beyaz, yeşil, pembe renkli trakiandezit, andezitik lav ve piroklastikler bulunur. Formasyon, Ünye dolayında Asarkaya tepe, Kovankaya tepe, Bardakcı tepe, Kayalar Sırtı, Alageriş tepe, Kabak tepe, Kungunkaya tepe, Yemişli tepe, Kuzca mah., Kavaklar mah., Tavkutlu mah., Çatalpınar mah. dolayları, Çalalkaya tepe, Kuzguncukbaşı tepe, Kızılkaya tepe dolaylarında, Dereden mah., Abaz Dağı, Kestane tepe, Durmuş tepe, Kabataş ilçesi kuzeyinde, Reşadiye çayı batısında Yartam tepe, Yarbaşı tepe, Cam tepe, ve Uzunbük mah. dolaylarında yüzeylenir. Tüfler; sarımsı, pembe renkte, bozulmanın yoğun olduğu kesimlerde gri, mor renklidir. Killeşme, serisitleşme ve silisleşmenin izlendiği tüfler iri kristalli, hamuru ise feldispat mikrokristalleri, kil ve opak minerallerden ibarettir. Dasitler ve riyodasitler; sarımsı, beyaz, pembe, açık yeşil ve gri renklidir. Lav akıntıları şeklinde görülür. Sütunsal eklemlidir. Aynı zamanda porfirik dokulu olup hamuru mikrolitik yapıda kuvars ve hızlı soğuma sonucu oluşmuş camsı malzeme içerir. Hidrotermal alterasyonun yoğun olarak izlendiği asidik lavlarda bentonitleşme oldukça yaygındır (Altun İ.E, 2011). Trakiandezitik kayalar Santoniyen-Kampaniyen yaşlı Mesudiye formasyonu üzerinde yer almaktadır. Üzerine Fatsa yöresinde Maestrichtiyen-Tanesiyen yaşlı Akveren formasyonu, Ünye kesiminde ise Üst Kretase-Paleosen yaşlı kireçtaşı-marn (Kta2) gelmektedir.

Tirebolu Formasyonunun, gözlendiği alanlarda derinliği 6,00-14,00 m arasında değişen toplam 107,50 m. 12 adet sondaj kuyusu açılmıştır. Tirebolu Formasyonunda açılan sondaj kuyularında 0.50 m kalınlığında dolgu ve Kil, devamlarında alt seviyelerinde ise Kiltaşı, Kireçtaşı, Tüf birimleri geçilmiştir (Şekil 2.2.2).

Şekil 2.2.2: Ünye şehrinde Tirebolu Formasyonu'nun görüldüğü alanlar

Kaynak: Ünye-Ordu Revizyon ve İlave İmar Planı (1/1000) Araştırma ve Plan Açıklama Raporu. s.90.

Paleosen dönemi formasyonları üç evrede ele alınmıştır. Bunlar; Tekkiraz Üyesi, Kaleköy Üyesi ve Akveren Formasyonu (Kta)'dur.

Tekkiraz Üyesi; Keskin ve diğerleri (1998) tarafından adlandırılan birim çamurtaşı, kireçtaşı, kumtaşı, marn, tüf-tüfit seviyelerinden oluşmaktadır. Ünye ilçesinin önemli bir bölümünde izlenmektedir. Genelde kırmızı, gri, bej, beyaz renkli çamurtaşı, kireçtaşı, kumtaşı, marn, andezitik tüf, tüfit ardalanması ile konglomera ara seviyelerinden oluşmaktadır. Çamurtaşları ince-orta tabakalı, gri-beyaz, sarımsı renklidir. Marn seviyeleri gri renkli, orta tabakalı, bol foraminiferli, kireçtaşarı beyaz, pembe, kırmızı renkli, orta-kalın katmanlı ve bol makro fosillidir. Birim içerisinde ara düzeyler halinde yer alan tüfitler gri, sarımsı renkte olup oldukça alterasyona uğramıştır Tekkiraz üyesi, Tirebolu formasyonu üzerinde uyumlu üzerine gelen Kaleköy üyesi ile yanal ve düşey geçişlidir (Altun İ.E, 2011). Birimin 300-400 metre arasında kalınlık sunduğu izlenmektedir. Birim, içerisinde elde edilen fosiller göre MaestrihtiyenPaleosen yaşlıdır (Keskin vd., 1998, Akt: Ocak, 2018).

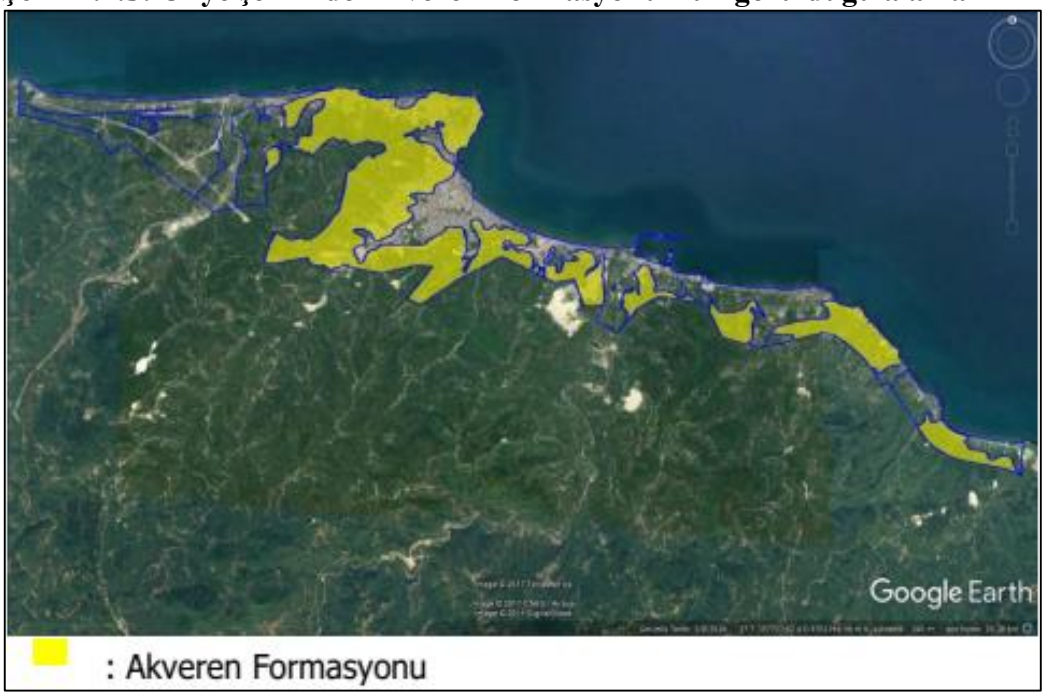
Kaleköy Üyesi; Keskin ve diğerleri (1998) tarafından adlandırılan birim masif kireçtaşı-marn ardalanmasından oluşmaktadır. Ünye ilçesinin kuzey ve güney

kesimlerinde tipik olarak izlenir. Birimi oluşturan kireçtaşları beyaz, gri-bej renkli ve orta-kalın tabakalıdır. Kumlu kireçtaşı seviyeleri sarımsı, beyaz, bej renkli, masif, bol eklemli olup bolca rudist ve ikinist fosili içerir. Alt düzeylerde karbonatlı kumtaşı seviyeleri de gözlenmektedir. Marn seviyeleri gri, beyaz ve sarımsı renkte, ince-orta tabakalıdır 100-150 metre arasında kalınlık sunan Kaleköy üyesi, alttaki Tekkiraz üyesi ile üzerine gelen Kozmandağı kireçtaşı ile geçişlidir (Altun İ.E, 2011). Birim içerdiği bentonik ve planktonik foraminiferlere göre Maestrihtiyen-Paleosen yaşlıdır (Keskin ve diğerleri, 1998, Akt: Ocak, 2018).

Akveren Formasyonu (Kta); Kireçtaşı, kumlu kireçtaşı, marn, silttaşı, kumtaşı ardalanmasından oluşan istife Akveren Formasyonu adı verilmiştir. Formasyon Fatsa, Kumru, Korgan ilçeleri dolaylarında ve Korgan güney kesimlerinde yüzeylenir. Formasyon kireçtaşı, kumlu kireçtaşı, marn, silttaşı ve kumtaşı ardalanmasından meydana gelmiştir. Formasyon içinde yer yer tüfit seviyeleri de izlenir. Kireçtaşları gri, beyaz, kırmızı kızıl renkli, orta-kalın tabakalıdır. Kiltaşı ve marn gri, beyaz ve sarımsı renkli, ince tabakalıdır. Kumlu kireçtaşları, pembe, sarımsı beyaz renkli orta-kalın tabakalıdır (70 cm). Üst kesimlerde yer alan kumlu kırıntılı seviyeler sert ve sıkı tutturulmuştur. Kiltaşları, mor, bordo-gri ve sarı renkli olup ince tabakalıdır. Silttaşları, yeşilimsi gri renkli, ince-orta tabakalıdır. Kumtaşları, açık gri renkli, ince-orta tabakalı, ince taneli ve karbonat çimentoludur. Taban yapıları gözlenmektedir. Tüfitler, açık gri, kahverengi ve sarımsı renkli olup ayrışmaya uğramıştır. Birim içinde 1-2 m. Kalınlığında seviyeler oluşturmaktadır. Akveren formasyonu, Mesudiye formasyonu ve trakiandezit lav ve piroklastları ile dasitlerden oluşan Tirebolu formasyonu üzerine uyumlu olarak gelmektedir. Üzerine Kumru formasyonu çökelleri uyumsuz olarak gelmektedir.

Akveren Formasyonunun, gözlendiği alanlarda derinliği 5,00-18,00 m arasında değişen toplam 1184,50 m. 151 adet sondaj kuyusu açılmıştır. Akveren Formasyonunda açılan sondaj kuyularında 0.50 m kalınlığında dolgu ve Kil, devamlarında alt seviyelerinde ise Marn, Kumtaşı, Kiltaşı birimleri geçilmiştir (Şekil 2.2.3).

Şekil 2.2.3: Ünye şehrinde Akveren Formasyonu'nun görüldüğü alanlar

Kaynak: Ünye-Ordu Revizyon ve İlave İmar Planı (1/1000) Araştırma ve Plan Açıklama Raporu. s.91.

Eosen dönemi formasyonları Kumru Formasyonu, Tekkeköy Formasyonu, Çaybaşı Üyesi (Tetç), Asarcık Üyesi (Teta), Kümbet Mikrodiyoriti, Canik Volkanitleri (Tcy) ve Bazalt olmak üzere yedi formasyonda ele alınmıştır.

Kumru Formasyonu; Keskin ve diğerleri (1998) tarafından adlandırılan birim kumtaşı, kumlu kireçtaşı, marn, silttaşı ve karbonatlı kumtaşı ardalanmasından oluşmaktadır. Ünye ilçesinin güney kesiminde kısmen de olsa izlenmektedir. Formasyon tabanda çapları 0,5-3 cm arasında değişen çeşitli tortul ve volkanik kayaç çakıllarından oluşan 1 metre kalınlığında bir konglomera ile başlar (Çınar vd., 1988) ve kumtaşı, kumlu kireçtaşı, marn, silttaşı, karbonatlı kumtaşı ardalanması ile devam eder. Kireçtaşları masif katmanlı, Nummulets'li, gri, boz renkli, orta-kalın tabakalı, yer yer masif görünümlü, bol makro fosilli ve çatlaklıdır. Masif kireçtaşı üzerine gelen kumlu kireçtaşı da bol miktarda, orta-kalın tabakalı, yer yer masif görünümlü, bol makro fosilli ve çatlaklıdır. Masif kireçtaşı üzerine gelen kumlu kireçtaşı da bol miktarda Nummulites, gastropod, plecypod türü makro fosil olup kavkıları içermektedir. Kumtaşları sarı-gri renkte, ince orta tabakalı bol Nummulites fosilli olup küresel ayrışma özelliği gösterir. Kumru formasyonunu kesen çok sayıda yeşilimsi siyah renkli ofilitik veya porfirik dokulu diyabaz dayk ve siller mevcuttur. Birim, daha yaşlı

birimler üzerinde açısal uyumsuzlukla yer alır, üzerine gelen Tekkeköy formasyonu ile yanal ve düşey geçişlidir. Kumru formasyonu 50-200 metre arasında değişen kalınlık sunmaktadır (Altun İ.E, 2011, Akt: Ocak, 2018).

Tekkeköy Formasyonu (Tt); Tekkeköy Formasyonu ilk defa Yoldaş ve diğ. (1985), tarafından adlanmıştır. Andezit, bazalt lav ve piroklastları ile kumtaşı, silttaşı, marn tüfit ara seviyelerinden meydana gelen volkanik istife Tekkeköy formasyonu adını vermişlerdir. Tekkeköy formasyonu Maestrichtiyen-Paleosen (Tanesiyen) yaşlı Tekkiraz ve Kozmandağı kireçtaşı üzerinde uyumsuz olarak Kumru formasyonu üzerinde geçişli olarak yer almaktadır. Üzerine Canik Volkanitleri (Tcv) ve Eski kumsal çökelleri (Qek) uyumsuz olarak gelmektedir (Keskin vd. 1998).

Birim, Ünye ilçesinin güneyinde geniş yayılım sunarken, ilçesini batı kesimlerinde yer yer görülmektedir. Andezit, bazalt lav ve piroklastikler ile kumtaşı, siltttaşı, marn, tüf, tüfit ara seviyelerinden oluşan birimde; kumtaşları orta-kalın tabakalı, küresel ayrışmalı, karbonat çimentolu, makro ve mikro fosillidir. Kireçli düzeyleri Nummulites içermektedir. Kumtaşlarının irili ufaklı andezitik ve bazaltik dayklar tarafından kesildiği gözlenmiştir. Siltaşları gri renkli, ince-orta katmanlı foraminifer ve nannoplankton içermektedir. Aglomeralar tabakalanmasız, çok kırıklı, ser-sağlam yapıdadır. Çakıltaşları gri-boz ve kahve renkli, kalın katmanlı, kötü boylanmalıdır. Çoğunlukla andezit ve bazalt çakıllıdır. Matriksi volkanik malzemedir. Tüf ve tüfitler yeşil, krem, beyaz renkli, litik ve kristal tüfler ve bunların yeniden çökeltilmesiyle oluşan tüfitlerdir. Birime ait kumtaşları volkanik bir kaynaktan beslenmiştir (Altun İ.E, 2011). Volkanik taneler ve feldispatlar kumtaşını %50-90'ını oluşturur (Hakyemez ve diğerleri, 1989). Andezitler pembe, gri renkte porfirik dokulu, hamuru ise plajiyoklas ve piroksen mikrolitlerinden ibarettir. Bazaltlar siyah, yeşil renkte porfirik dokulu, hyalopilitik dokulu, hamuru ise volkanik cam içerisinde pljiyoklas mikrolitleri ve prioksen granütlerinden oluşmuştur (Altun İ.E, 2011, Akt: Ocak, 2018).

Çaybaşı Üyesi (Tetç); Keskin ve diğerleri (1998) tarafından Çaybaşı Üyesi adı verilerek tanıtılan birim, kumtaşı, silttaşı, çamurtaşı ardalanması ile çakıltaşı ara seviyelerinden oluşur. Çaybaşı İlçesi, Kurtbeli Mahallesi, Çukur Mahallesi, Leylek, Saklıköy ve çevresinde yüzeylenir. Ünye ilçesinin kuzeybatı kesimlerinde izlenir.

Kumtaşı; sarımsı gri renkli, orta-kalın düzgün tabakalı, orta-sıkı karbonat çimento ile tutturulmuştur. Silttaşı; gri renkli, ince-orta düzgün paralel tabakalı, karbonat çimento ile orta-sıkı tutturulmuştur. Sarımsı yeşil, gri renkli olan çamurtaşı; paralel düzgün orta tabakalı, orta tutturulmuştur. Formasyon içinde seyrek olarak kalın, masif ara tabakalı gözlenen çakıltaşı, gri, kahverenkli, kötü boylanmalı çakıllı, volkanik hamurludur. Keskin ve diğerleri (1998)'ne göre Eosen (Üst İpreziyen-Priyaboniyen) yaşındadır. Birim yer yer derin, yer yer de sığ denizel ortam koşullarında çökelmiştir (Altun İ.E, 2011).

Çaybaşı Üyesinin, gözlendiği alanlarda derinliği 4,00-8,00 m arasında değişen toplam 283,50 m. 48 adet sondaj kuyusu açılmıştır. Çaybaşı Üyesinde açılan sondaj kuyularında üst seviyelerde Kumlu Kil, Kil devamlarında alt seviyelerinde ise Kumtaşı, Kiltaşı birimleri geçilmiştir (Şekil 2.2.4).

Şekil 2.2.4: Ünye şehrinde Çaybaşı Üyesi'nin görüldüğü alanlar

Kaynak: Ünye-Ordu Revizyon ve İlave İmar Planı (1/1000) Araştırma ve Plan Açıklama Raporu. s.92.

Asarcık Üyesi (Teta); Ordu İli güneyinde Yeşilce Beldesi batısı-Melet Irmağı arasında, Melet Irmağı Vadisi ve batısında Erik Köyü arasında yüzeyler. Tip kesit yeri Asarcık Köyü olan birim, Terlemez ve Yılmaz (1980) tarafından adlandırılmıştır. Asarcık Üyesi; seyrek tüfit, lav ve kumtaşı ara düzeyli aglomeradan oluşur. Aglomera birimin egemen kaya türüdür. Koyu gri, gri, yer yer mor kahverenkli, masif görünümlü, bazen

kalın tabakalı, sağlam ve dayanımlıdır. Köşeli, küt köşeli, boylanmamış genellikle bazalt çakıllı, bloklu, tüf ve volkanik bileşenli çimento ile gevşek, orta tutturulmuştur. Aglomeralar içinde ara düzey şeklinde gözlenen kumtaşı, gri, yeşilimsi gri renkli, inceorta tabakalı, ince taneli, volkanik elemanlıdır. Genellikle bazaltik bileşimli olan lavlar koyu gri, kahve, yeşil, siyah, mor renkli, tabakalı görünümlü, sık eklemli, çatlaklı, çatlakları kalsit, kuvars dolguludur. Bazı alanlarda sütunsal soğuma eklemli, bazen gaz boşlukludur. Ara katkılı olarak izlenen tüfitler ise gri, sarımsı gri renkli, bazalt çakıl serpintili, gevşek, orta tutturulmuştur.

Kümbet Mikrodiyoriti; Keskin ve diğerleri (1998) tarafından adlandırılan birim mikrodiyorit ile andezitten oluşmaktadır. Birim Ünye ilçesi güneyinde Kümbet Tepe dolaylarında tipik olarak izlenir. Mikrodiyoritler gri-siyah, yeşilimsi gri renkli, iri taneli, sert, kırıklı, doleritik, porfirik dokulu olup andezin, ojit, hornblend kristalleri ve opak mineraller içerir. Andezitler gri, yeşil renkli, porfirik dokuludur. İçerisinde hornblend ve andezin fenokristalleri izlenmekte, hamuru ise plajiyoklas mikrolitlerinden oluşmuştur. Mikrodiyoritlerin akışkan dokulu ve mikrolitli olanları porfirik veya andezitlere geçtiğinden birimin kuzey kesimlerinde hornblend andezitleri görülmektedir. Hornblend andezitleri gri-yeşil renkli olup porfirik doku göstermektedir. Fenokristaller halinde yeşil renkli hornblendler içerisinde daha az miktarda andezin izlenmektedir. Hamur ise plajiyoklas mikrolitlerinden oluşmuştur (Altun İ.E, 2011). Tirebolu formasyonu ve Akveren formasyonuna ait Tekkiraz üyesini kesen birim Geç Eosen-Miyosen (?) yaşta olmalıdır (Keskin ve diğerleri, 1998, Akt: Ocak,2018).

Canik Volkanitleri (Tcy); İri kristalli yeşil, koyu yeşil ve siyah renkli bazaltlar ile tüflerden meydana gelmektedir. Canik volkanitleri, güney kesimde Karaçal, Küçükgökçebel, Hacıhasan, Muhaciroba, Dereoba ve Göllüce Köyleri ile Küplengi, Elicek, Çatman, Tütünlük, Kurtalan, Kızlarkayası, Absut tepeleri, dolaylarında yüzeylemektedir. Makroskopik olarak porfirik tekstür gösteren bazaltlar içinde iri ojit, olivin ve plajioklas fenokristalleri görülebilir. Bazı örneklerde iri ojit kristalleri kayaç içinde izlenebilmektedir. Canik volkanitleri Eosen yaşlı Tekkeköy Formasyonu üzerinde yer alır. Miyo-Pliyosen yaşı genel olarak kabul edilmiştir.

Bazalt; Keskin ve diğerleri tarafından adlandırılan birim bazaltik türü lavlar ve dayklardan oluşmaktadır. Birim, Ünye ilçesi batısında Zenginkırık Tepe'de, güneydoğusunda Serviler, doğuda Şenyurt mevkiinde ve güneyde Yenikızılkese Köyü civarlarında tipik olarak izlenir. Birim koyu gri, siyah renkli, porfirik dokulu olup plajiyoklas ve piroksen fenokristalleri içerir. Hamuru mikrolit, albit, klorit ve opak minerallerden oluşmuştur. Kloritleşme, epidotlaşma ve piritleşmenin mevcut olduğu birim Eosen yaşlı birimleri kestiği için Geç Eosen-Miyosen (?) yaştadır (Altun İ.E, 2011, Akt: Ocak, 2018).

Kuvaterner dönemi formasyonları ise 6 formasyonda değerlendirilmiştir. Bunlar; Eski Kumsal Çökelleri (Qek), Güncel Akarsu Çökelleri (Qa), Güncel Kumsal Çökelleri (Qk), Güncel Taşkın Ovası Çökelleri (Qt), Eski Alüvyon (Qek) ve Alüvyon (Qal)'dur.

Eski Kumsal Çökelleri (Qek); Ünye batısında yer alan denizel seki çökelleridir. Özellikle Terme-Ünye arasında, Ünye çıkışından yol yarmalarında yüzeyleyen denizel seki çökelleri belirgin topoğrafyaları ile göze çarparlar. Genelde çakıl-kum (ince kum) arasında değişen tane boyundaki gereçlerin oluşturduğu denizel sekiler, yatay ve yataya çok yakın tutturulmamış katmanlar içermektedir. Erken Kuvaterner-Pleyistosen yaşlı kabul edilen denizel seki çökelleri Kuvaterner yaşlı arazinin askıda kalmış kısımlarıdır. Yeşilırmak deltasının sadece doğu kesiminde, Terme-Ünye arasında bitki örtüsü kaplı basamaklar oluşturan denizel sekiler 2-3 düzey oluştururlar.

Güncel Akarsu Çökelleri (Qa); Curi Dere, Akçay gibi akarsuların tabanlarında ve dirseklerinde birikmekte olan güncel akarsu çökelleri, çakıldan-kil boyutuna kadar değişmekte olup akıntılar nedeniyle genelde teknesel çapraz katmanlaşma gösterirler. Kalınlığı ise 10-15 m civarındadır.

Güncel Kumsal Çökelleri (Qk); Güncel kıyı çizgisinin kara bölümünde kalan kıyı çökelleridir. Kumlardan oluşur. Terme-Ünye karayolunun kuzeyinde görülür. Çökelme ortamına göre az eğimli düzlemsel çapraz katmanlı olabilir. Bunların kalınlığı 1-2 m'yi geçmez.

Güncel Taşkın Ovası Çökelleri (Qt); Yeşilırmak'ın taşkın ovası çökelleridir. Eski kumsal çökelleri (Qek) arasında çok ince bir kuşak halinde uzanır. Bu tutturulmamış çökeller kahverengi-açık kahverengi kil, silt ve çok ince kumdan oluşur.

Eski Alüvyon (Qek); Ünye batısında Evci, Sakarlı, Nalcılar, Elmacık, Cılar ve Göbünalcı Köyleri dolayında D-B doğrultusunda kıyıya paralel olarak uzanır. Bu çökeller Akçay ve Curi Dereleri çevresinde az eğimli düzlükler olarak görülür. Eski alüvyonlar tutturulmamış çakıl, kum, silt, mil gibi malzemelerden meydana gelmiştir. Çakıllar oldukça yuvarlaktır.

Alüvyon (Qal); Ünye İlçesi içerisinden geçen sulu ve kuru dereler mevcuttur. Bunlar Çınarsu deresi, Curi deresi, Cevizdere ve Sazlık deresidir. Ünye ilçesi içerisinden geçen sulu ve kuru derelerin etrafında gözlenen tutturulmamış, çakıl, kum, silt ve kil boyutunda malzemeden oluşmaktadır. Alüvyon İlçede çakıllı kumlu ve killi birimler şeklinde gözlenmektedir. Blok boyları 5-20 cm aralığında, yarı yuvarlaklaşmış, küt köşelidir. Çakılların kökeni kireçtaşıdır.

Alüvyonun, gözlendiği alanlarda derinliği 6,00-20,00 m arasında değişen toplam 1187,50 m. 82 adet sondaj kuyusu açılmıştır. Alüvyonda açılan sondaj kuyularında 0.50 m kalınlığında bitkisel toprak, devamlarında alt seviyelerinde Kumlu Siltli Çakıllı Kil, Killi Siltli Kum, Kil birimleri geçilmiştir (Şekil 2.2.5).

Şekil 2.2.5: Ünye şehrinde Alüvyon formasyonunun görüldüğü alanlar

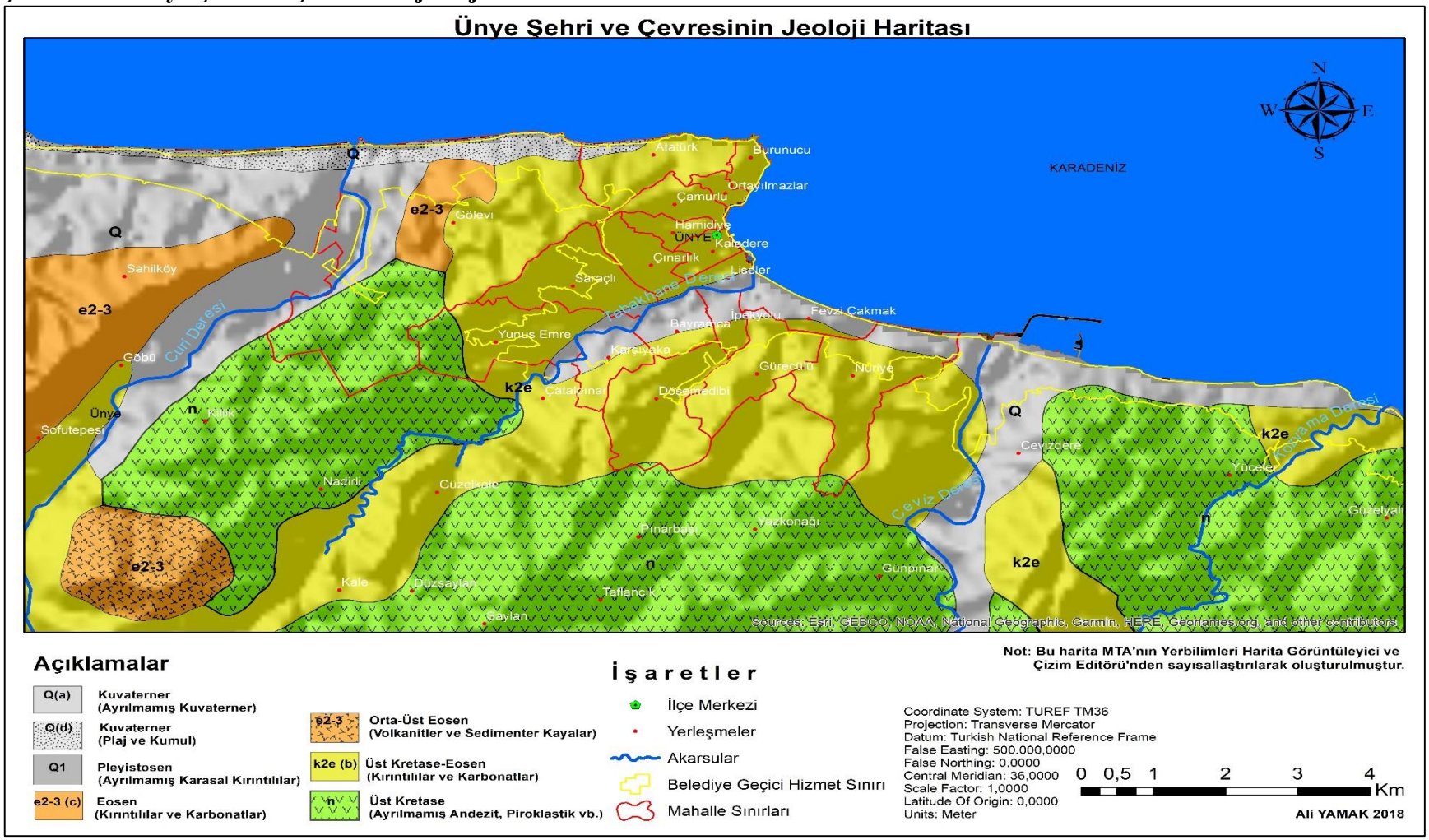
Kaynak: Ünye-Ordu Revizyon ve İlave İmar Planı (1/1000) Araştırma ve Plan Açıklama Raporu. s.93.

Ünye şehir merkezinin kurulduğu ve gelişimini sürdürdüğü saha incelendiğinde jeolojik unsurlar kontrol edici ve sınırlayıcıdır. Alüvyon sahalar ve gevşek zeminli alanlar şehirleşme için uygun değildir. Sürdürülebilir bir şehirsel gelişim için dikkat edilmesi gereken bir unsurdur. Şehirde bulunan nemli ayrılmış zeminler, yeşil alan, parklar ve spor alanları için daha uygun zemin yapılarıdır.

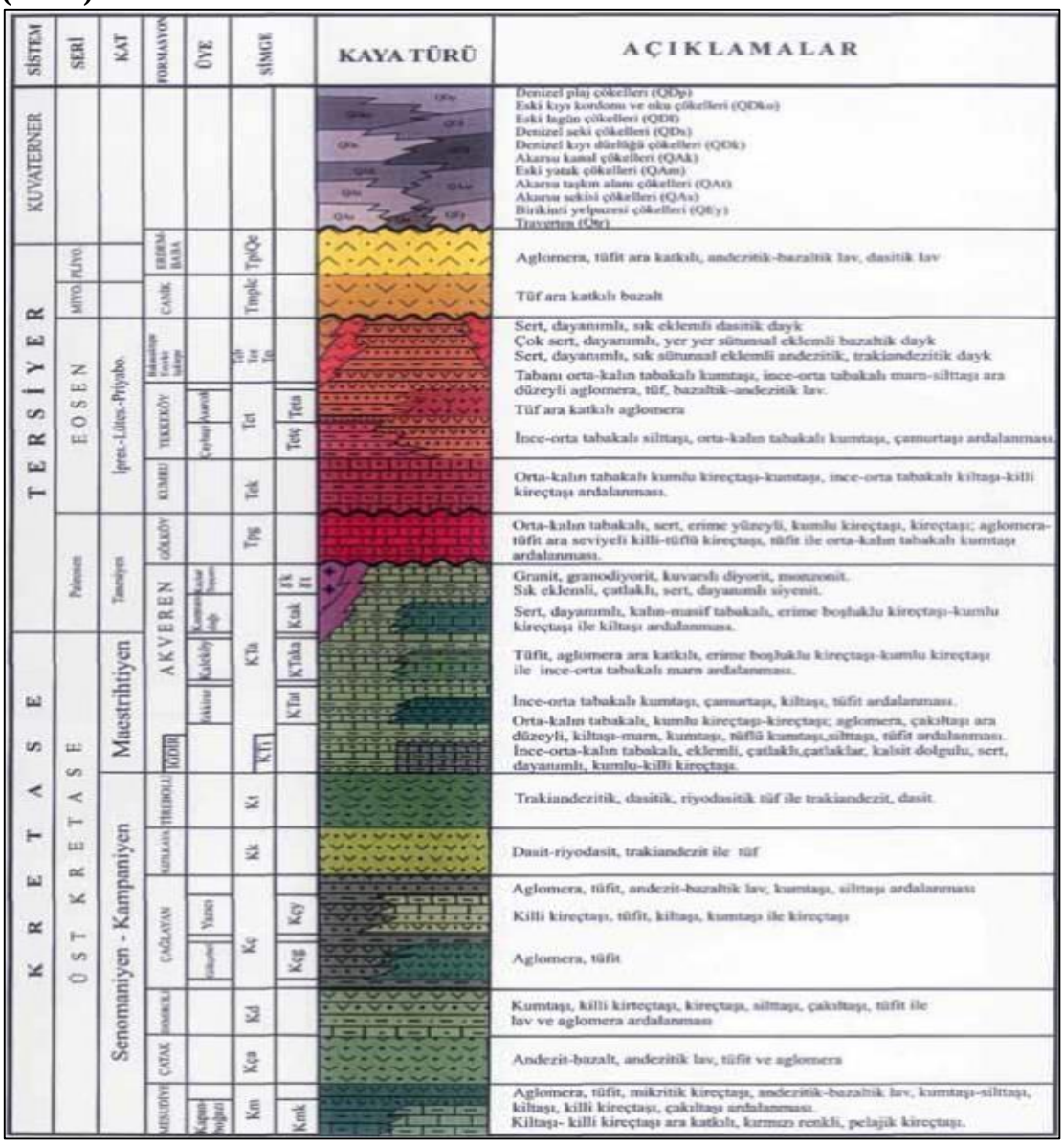
Kentsel bir yerleşim alanı olan Ünye şehri için, doğru, sürdürülebilir ve doğal afetler bakımından güvenilir bir yer seçimi şehrin devamlılığı ve geleceği açısından önemlidir. Bu bağlamda yerleşim yerleri oluşturulurken jeolojik ve jeoteknik etüt raporları oluşturulmalıdır. Jeolojik yapıya uygun binaların inşası için yapıların tasarımını oluşturacak zemin, temel ve yapı etkileşimi belirlenmelidir. Jeolojik etüt raporları ile arazinin artı ve eksi yönleri ortaya koyulmalı, risk oluşturan alanlara uygun önlemler alınmalıdır. Örneğin, alüvyon sahalarda çok katlı yapılaşmaya izin verilmemelidir. Kireçtaşları gibi kayaçların bulunduğu sahalarda erime boşlukları doğurabilecek jeolojik yapılarda erimeye bağlı göçme riski mutlaka değerlendirilmelidir.

Ünye şehrinde katı atık depolama alanlarının yer seçimi önemli bir problemdir. Katı atık depolama alanları atık sızıntılarının yeraltı suyu ve yüzey sularına karışmayacağı jeolojik birimler üzerine inşa edilmelidir. Ünye şehrinin katı atık depolama alanı olan Akçay mevkiinde bulunan çöplük alanı alüvyon bir tabanda ve Akçay deresi ve Karadeniz kenarında bulunmaktadır. Bu durumun çevre ekolojisi açısından birçok olumsuz yönleri vardır. Başta hava ve su kirliliğine neden olmaktadır. Bu alanın sürdürülebilir bir kullanım için rehabilite edilmesi ve yeşil alana dönüştürülmesi gerekmektedir.

Şekil 2.2.6: Ünye Şehri ve çevresinin jeoloji haritası

Şekil 2.2.7: İnceleme alanı ve yakın civarının genelleştirilmiş stratigrafik kesiti (MTA)

Kaynak: Ünye-Ordu Revizyon ve İlave İmar Planı (1/1000) Araştırma ve Plan Açıklama Raporu. s.87.

Depremler jeolojik yapıyla ilgili önemli unsurlardan biridir. Depremler genellikle aktif fay hatları ve bu fay hatlarına yakın sahalarda meydana gelmektedir. Depremlerin oluşturduğu yıkıcı etki, gevşek zeminli arazide, yeraltı sularının yüzeye yakın olduğu alanlarda ve killi bünyeli alanlarda artmaktadır. Bu tür gevşek ve suya doygun olan malzeme, deprem dalgalarının oluşturduğu titreşimi kolaylıkla naklettiği gibi şiddetini de arttırır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 108).

Çalışma sahası, Doğu Pontid tektonik birliğinde bulunmaktadır. Üst Kretase alanda kuzey-güney yönlü sıkışma tektoniği etkisindedir. Bu tektonizma sonucunda bölgede,

doğu, doğu-batı doğrultulu ana kıvrım sistemleri, normal ve ters faylar ile bindirmeler oluşmuştur.

Ordu il sınırları içerisinde kalan alanda, Doğu Pontidlerde oluştuğu belirtilen doğu-batı doğrultulu ana kıvrım sistemleri gözlenememektedir. Çalışma alanının güneyinde, genellikle Mesudiye formasyonu içerisinde yerel, küçük ölçekli birkaç antiklinal ve senklinal Ateş vd.(2004) tarafından haritalanmıştır. Çalışma alanında tektonik yapılar, genellikle çalışma alanının Karadeniz'e bakan yamaçların sahile yakın kesimlerinde gözlenir. Bu kesimde de çoğunlukla Akveren formasyonunun yayılım gösterdiği alanlarda seçilebilmektedir. Akveren formasyonu, çevreye göre daha düşük kotlardaki senklinallerde korunmuş olarak yer alır. Bu formasyonda oluşan kıvrım eksenleri daha çok kuzey-güney, kuzeydoğu-güneybatı yönünde gelişmiştir. Faylar da yine benzer yönde uzanımlı olarak, daha çok Akveren formasyonu ile diğer formasyonların dokunağında gözlenir. Tektonik hatların en önemlileri Çamaş İlçesi kuzeyinde, Akveren ve Çağlayan formasyonlarını, batı devamında Akveren ve Tirebolu formasyonlarını sınırlayan normal faydır. Ayrıca Karaköy doğusundan başlayarak, kuzey-güney yönde Bolaman doğusundan Karadeniz'e kadar uzanan normal fay, Akveren ve Çağlayan formasyonlarını sınırlandırmaktadır (Ateş vd. 2004).

Çalışma alanında günümüzde aktif, deprem üreten fay bulunmamaktadır. Çalışma sahasını etkileyerek deprem üreten aktif fay, Ordu ili sınırı dışında, Ordu ilinin yakın güneyinde yer alan Kuzey Anadolu Fayı'dır. Bu fay araştırma alanına kuş uçuşu yaklaşık 70 km uzaklıktadır.

Ünye doğusunda Kozyama Deresi ile Tabakhane Deresi arasında uzanan oblik fayın Akveren formasyonu ile Denizel Kıyı Düzlüğü Çökellerini sınırlandırdığı, yer yer de bu çökelleri kestiği gözlenmiştir. Yine Ünye batısında, Curi Irmağı doğusunda başlayıp, Akçay'a kadar, kıyıya paralel uzanan oblik fay, denizel sekileri kesmektedir. Bu fayın Ateş ve diğ. (2004) tarafından aktif-yarı aktif olabileceği belirtilmiştir.

Ünye ilçesi genelinde her ne kadar hissedilebilir depremler yaşanmasa da yakın tarihte meydana gelmiş insanların algılayamayacağı düzeyde depremler meydana gelebilmektedir. Bu kayıtlar sahada tektonik yapısının aktif olduğunu, zayıf da olsa

hareketli bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir (Tablo 2.2.2). Fakat bu hareketlilik, kentsel gelişimi etkileyecek düzeyde etkiler yaratmamaktadır.

Tablo 2.2.2: Ünye ilçesinde yakın tarihte meydana gelmiş olan depremler

Sıra No	Tarih	Saat	Büyüklük	Derinlik	Konum
1	18.06.2018	04:31:22	1.3 Ml*	6.78 km	Ünye
2	05.03.2018	21:04:03	1.7 Ml	6.33 km	Ünye
3	17.07.2017	06:53:44	1.9 Ml	6.89 km	Ünye
4	14.07.2017	21:13:03	2 Ml	8.94 km	Ünye
5	10.08.2016	23:52:28	1.9 Ml	6.99 km	Ünye
6	09.08.2016	15:34:27	2.1 Ml	7.27 km	Ünye
7	16.05.2015	10:20:34	1.4 Ml	6.66 km	Ünye
8	23.04.2015	15:22:33	2.5 Ml	7.21 km	Ünye
9	28.03.2015	02:31:30	2 Ml	7.00 km	Ünye
10	19.04.2013	13:57:13	2.9 Ml	6.98 km	Ünye
11	16.08.2012	18:24:25	2.3 Ml	7.00 km	Ünye
12	03.02.2012	16:45:06	2.3 Md**	7.00 km	Ünye
13	28.12.2010	04:27:25	2.7 Md	7.00 km	Ünye
14	30.04.2004	14:26:27	3.2 Md	9.20 km	Ünye
15	09.09.1995	12:09:17	2.7 Md	10.00 km	Ünye
16	01.07.1991	12:36:14	2.9 Md	26.00 km	Ünye
17	13.05.1991	16:15:31	2.8 Md	14.00 km	Ünye

* Yerel (Lokal) Büyüklük (Ml), ** Süreye Bağlı Büyüklük (Md).
Kaynak: http://www.e-sehir.com/turkiye-haritasi/ordu-unye-son-depremler.htm (Erişim Tarihi: 02.08.2018)

Ünye Belediyesi tarafından imar planı alanında yerleşime uygunluk analizi yapılmıştır. Bu analiz 3700 hektarlık alanda uygulanmış ve sondaj çalışmaları, Jeofizik çalışmalar ile sondaj çalışmalarından alınan numuneler üzerinde laboratuvar deneyleri yaptırılmıştır. Tüm bu çalışmalar neticesinde çalışılan alanın; Jeolojik, Morfolojik, Litolojik, Mühendislik Jeoteknik, Hidrojeolojik, Jeolojik Tehlike (Deprem, Heyelan, Karstik Boşluk, Kaya Düşmesi, Su Baskını vb.) özellikleri belirlenerek inceleme alanının yerleşime uygunluk değerlendirmesi yapılmıştır.

İnceleme alanının genel eğim değeri % 0-40 aralığındadır. İnceleme alanında alüvyal düzlükler %0-10, Çaybaşı Üyesi %10-20, %20-30, %30-40, Akveren Formasyonu %10-20, %20-30, %30-40 eğim aralığında olduğu belirlenmiştir.

İnceleme alanı Deprem Bölgeleri Haritasına (1996) göre 3. derece deprem bölgesinde yer alıp beklenen efektif ivme değeri 0.20 g ve yukarısıdır. Arazi gözlemlerinde inceleme alanında kaya düşmesi, heyelan, akma vb. kütle hareketlerinin varlığı gözlenmemiştir. Eğimli alanlarda yamaç duraylılığına yönelik dört hat boyunca stabilite analizleri yapılmış ve analiz sonuçlarında yamaçlar stabil çıkmıştır. Eğimin %10'dan fazla olduğu alanlarda kazı yapılması durumunda ayrışma zonu kalınlığı ve eğime bağlı olarak stabilite sorunlarıyla karşılaşılabileceğinin göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilmiştir.

Alüvyon sahalarda yapılan çalışmalarda; Kıvamlılık indeksine (IC) göre ince taneli zeminler; genellikle "sıkı" " katı" "çok katı" olarak sınıflandırılmıştır. (IAEG, 1981). Plastisite indeksine (IP) göre ince taneli zeminleri, "orta plastik" "yüksek plastik" "Aşırı plastik" sınıfındadır. (IAEG, 1981). Holtz ve Kovacs (1981)'ın likitlilik indeksi (IL) sınıflamasına göre belirtilen derinliklerde genel olarak, "kırılgan katı" "plastik katı" özellikte olduğu tespit edilmiştir. LL değerine göre sıkışabilirlik; "düşük sıkışabilirlik" "orta sıkışabilirlik" "yüksek sıkışabilirlik" özelliğindedir. (Chen, 1975)'e göre "Düşük" "Orta" "Yüksek" "Çok Yüksek"şişme özelliğindedir. (O'neil ve Poormoayed, 1980)'e göre göre "Düşük" "Orta" "Yüksek" şişme özelliğindedir. (Holtz ve Gibbs 1956)'e göre "Düşük" "Orta" şişme potansiyeli özelliğindedir.

Ünye şehri ve çevresinde zemin sıvılaşma riski bulunmamaktadır. Taşıma, oturma ve şişme değerleri kabul edilebilir sınırlar içerisindedir. Deprem yönetmeliğine göre C/D zemin grubu ile Z3/Z4 zemin sınıfı hâkimdir.

Çaybaşı formasyonunda ise Kıvamlılık indeksine (IC) göre ince taneli zeminler; genellikle "katı" "çok katı" olarak sınıflandırılmıştır. (IAEG, 1981). Plastisite indeksine (IP) göre ince taneli zeminleri, "orta plastik" "yüksek plastik" sınıfındadır. (IAEG, 1981). Holtz ve Kovacs (1981)'ın likitlilik indeksi (IL) sınıflamasına göre belirtilen derinliklerde genel olarak, "kırılgan katı" "plastik katı" özellikte olduğu

tespit edilmiştir. LL değerine göre sıkışabilirlik; genellikle "düşük sıkışabilirlik" "orta sıkışabilirlik" özelliğindedir. (Chen, 1975)'e göre "Orta" "Yüksek" şişme özelliğindedir. (O'neil ve Poormoayed, 1980)'e göre göre "Düşük" şişme özelliğindedir. (Holtz ve Gibbs 1956)'e göre "Düşük" şişme potansiyeli özelliğindedir. Deere, 1964 kullanılarak RQD değerlerine göre; Çok düşük-Düşük kaya kalitesine sahiptir. ISRM, 1981 kullanılarak yapılan kaya kütlelerinin bozunma derecesine göre; W5-W4 sınıfındadır. Çaybaşı Üyesi tek eksenli sıkışma dayanımı 1,70-114,18 MPa arasında olduğundan (Deere ve Miller, 1966)'a göre "Çok Düşük-Düşük-Orta" dayanımlı, nokta yük direnci Is50: 0,18-3,71 MPa arasında olduğundan (Bieniawski, 1975) göre ise "Çok Düşük" dayanımlı kayaç sınıfındadır. Taşıma, oturma ve şişme değerleri kabul edilebilir sınırlar içerisindedir. Deprem yönetmeliğine göre B/C zemin grubu ile Z2/Z3 zemin sınıfı hâkimdir.

Akveren Formasyonunda, Kıvamlılık indeksine (IC) göre ince taneli zeminler; genellikle "katı" "çok katı" olarak sınıflandırılmıştır. Plastisite indeksine (IP) göre ince daneli zeminleri, "orta plastik" "yüksek plastik" "aşırı plastik" sınıfındadır. Holtz ve Kovacs (1981)'ın likitlilik indeksi (IL) sınıflamasına göre belirtilen derinliklerde genel olarak, "kırılgan katı" "plastik katı" özellikte olduğu tespit edilmiştir. LL değerine göre sıkışabilirlik; genellikle "düşük sıkışabilirlik" "orta sıkışabilirlik" "yüksek sıkışabilirlik" özelliğindedir. (Chen, 1975)'e göre "Düşük" "Orta" "Yüksek" şişme özelliğindedir. (O'neil ve Poormoayed, 1980)'e göre göre "Düşük" "Orta" şişme özelliğindedir. Deere, 1964 kullanılarak RQD değerlerine göre; Çok düşük-Düşük-Orta-İyi- Çok İyi kaya kalitesine sahiptir. ISRM, 1981 kullanılarak yapılan kaya kütlelerinin bozunma derecesine göre; W5-W4-W3-W2-W1 sınıfındadır. Akveren Formasyonu tek eksenli sıkışma dayanımı 1,11-66,50 MPa arasında olduğundan (Deere ve Miller, 1966)'a göre "Çok Düşük-Düşük-Orta" dayanımlı, nokta yük direnci Is50: 0,06-4,79 MPa arasında olduğundan (Bieniawski, 1975) göre ise "Çok Düşük" dayanımlı kayaç sınıfındadır. Taşıma, oturma ve şişme değerleri kabul edilebilir sınırlar içerisindedir. Deprem yönetmeliğine göre B/C zemin grubu ile Z2/Z3 zemin sınıfı hâkimdir. (Holtz ve Gibbs 1956)'e göre "Düşük-Orta" şişme potansiyeli özelliğindedir.

Ünye şehri zemin yapısı incelemelerinde %10 ve altı eğime sahip alanlar yerleşime en uygun alanlardır. Yukarıda bahsedilen formasyon alanlarında zeminde herhangi bir sıvılaşma riskinin bulunmadığı belediyenin yapmış olduğu sondaj çalışmaları ile tespit edilmiştir. Tektonik açıdan risk oluşturan bir alan bulunmadığı belirtilmiştir. Yerleşmeye uygun iyi bir zemin yapısı sert kil, killi silt, sert kum ve çakıl, sağlam metamorfik kayaç yapasına sahip alanlardır. Alüvyon sahalar ile Çaybaşı ve Akveren formasyonlarının görüldüğü alanlarda bina yapımında gerekli sondaj çalışmaları yapıldıktan sonra zemine uygun yapılaşma oluşturulmalıdır.

Jeomorfoloji ile şehir yerleşmeleri arasında sıkı bir ilişki vardır (Erkal ve Taş, 2013:272). Topoğrafyanın şehir gelişimini farklı şekillerde etkilediği bilinmektedir. Jeomorfolojik özellikler, şehir planının belirlenmesi, şehirlerin büyüme doğrultusu, altyapının inşası, binaların konumu, sosyal bölgelerin oluşma kalıpları, yol eğimi ile ulaşım güzergâhlarının şekillenmesine etki ederek şehir gelişimini etkilemektedir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 110).

Jeomorfolojik özellikler yerleşmeleri etkilemektedir. Şehir yerleşmeleri de jeomorfolojik özelliklere göre gelişim göstermektedir. Jeomorfolojik özellikler doğal ortam şartları ve arazi kullanım potansiyeli özelliklerinin belirlenmesi bakımımdan önemlidir. Arazi kullanım potansiyeli uygun olan alanlar, insanlar tarafından kullanılan yerleşmeye uygun mekânlardır. Ancak yerleşim alanlarının dışında tarım, mera, orman gibi diğer kullanım türlerine uygun arazilerin kentsel alanlara dönüştürülmesi hem bu arazilerin potansiyel özelliklerinin kaybolmasına, hem de bu mekânlara kurulan yerleşmelerde bazı sorunların yaşanmasına neden olmaktadır (Özşahin ve Özder, 2011: 660).

Araştırma sahasının genel jeomorfolojik özelliklerinin belirlenmesinde uydu verilerinden yararlanılmıştır. Öncelikle Ünye'nin DEM (Digital Elevation Model) verisi üzerinden eş yükselti eğrileri oluşturulmuştur. Bu veriye kabartma tekniği uygulanmış ve arazinin görünümüne netlik kazandırılmıştır. Böylece çalışma alanının topoğrafik özellikleri ortaya konulmuş ve dağlık alanlar, yamaçlar, vadiler ile kıyı yüzeyi daha ayrıntılı gözlenebilmiştir. İlçeye ait paftalardan yükselti noktaları tespit edilmiştir (Şekil 2.2.8).

Çalışma alanının bulunduğu Ünye şehri ve çevresi daha çok Pliyosen ve Kuvaterner röliyef sistemlerinden oluşan şekillerden meydana gelmiştir. Ayrıca iç kesimlere doğru gidildikçe Kretase ve Eosen dönemi morfolojik sistemlerine ait şekillenmeler bulunmaktadır. Araştırma alanı ve yakın çevresi morfolojinin dört ana unsuru çerçevesinde değerlendirilmiş ve şehirle olan ilişkisi incelenmiştir.

Şekil 2.2.8: Ünye ilçesinin fiziki haritası

Yeryüzü şekilleri, şehirlerin kuruluş ve gelişme alanlarının seçimi ile şehrin yapısında etkili olan en temel jeomorfolojik özelliktir (Özşahin, 2014:102). Araştırma alanının ana rölyef şeklini kıyı kuşağı ile bu kuşağa kuzey-güney doğrultulu uzanan dağlar; yerşekilleri olarak da yamaç, sırt, vadi ve akarsu ağızlarında meydana gelen birikim yüzeyleri oluşturmaktadır.

Çalışma alanı kıyı kuşağı, Cuma(Curi), Tabakhane, Cevizdere ve Kozyama derelerinin Karadeniz'e döküldüğü ağız noktalarında, akarsuların bünyesinde taşıdığı farklı boyutlardaki alüvyon dolgu malzemeleri biriktirmesiyle oluşan geniş bir hattır. Bu hat akarsu ağız kısımları haricinde denizel birikim yüzeylerinden oluşmuştur.

Dağlık alanlar şehir yerleşmelerini kısıtlayarak olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle şehirlerin alansal gelişimi ile şehirsel gelişimin yönünü önemli düzeyde kısıtlamaktadır (Aydın, 2003: 24). Dağlık alanlar eğim ve yükselti değerlerinin yüksek olduğu belirgin rölyef özelliği gösteren kütlelerdir. Ünye şehri de topoğrafik yönden çeşitliliklerin gözlendiği bir sahada bulunmasından dolayı bu durumun etkisinde kalmıştır. Kuzeyden güneye eğim ve yükseltinin arttığı, dağların kıyıya paralel uzandığı, akarsular tarafından derin yarılmış, parçalı ve engebeli bir topoğrafya yapısına sahiptir. Bu elverişsiz topoğrafya şartları şehrin gelişimini kısıtlamakta ve şehrin kıyı hattı boyunca çizgisel bir şekil özelliği göstermesine neden olmaktadır. Bu bağlamda şehrin yatay gelişme alanları sınırlıdır. Sürdürülebilir bir gelişme ve şehrin de geleceği için planlı dikey yapılaşma daha uygun görülmektedir.

Ünye ilçesinin büyük çoğunluğunu kaplayan Kuzey Anadolu Dağları'nın bir uzantısı olan Canik Dağları güneyde Ünye sınırları içinden Doğu'ya Karadeniz'e paralel bir şekilde uzanmaktadır. Bu dağ sırasının güneyden kuzeye doğru uzantıları bulunmaktadır.

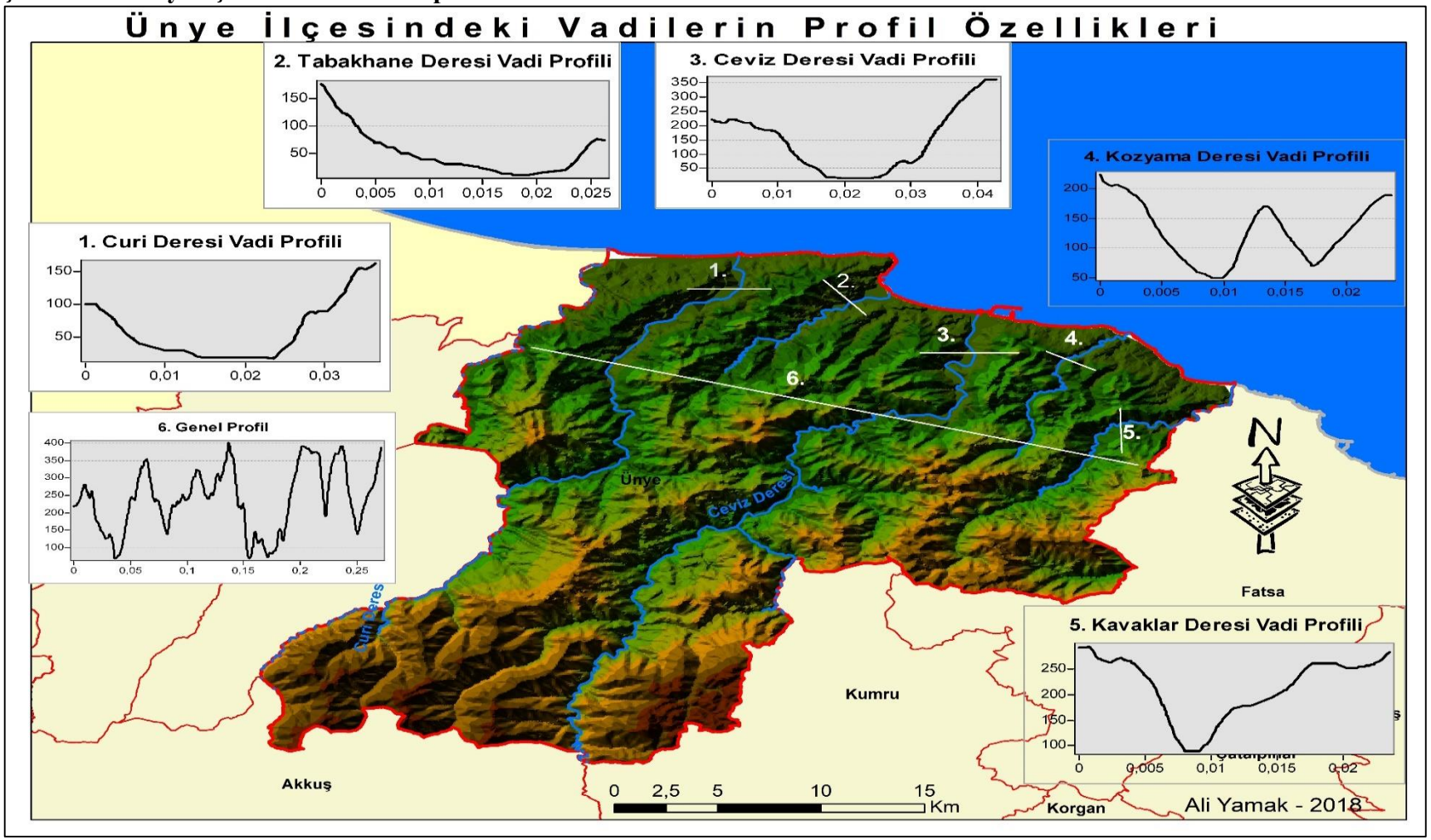
Ünye ilçesini kaplayan dağları genel olarak üç kısma ayırabiliriz. Birincisi kıyı hattından başlayarak Asarkaya'nın Fatsa tarafına bakan yöresi Başkızdıran'ı da içine alarak Meydan köyünün üzerindeki sıradağlara kadar uzanan kısımdır. İkincisi Curi deresinden başlayarak Çaybaşı şehir merkezine ve oradan da Taşkeseği köyüne kadar uzanan dağlar, üçüncüsü ise Ünye Kalesi'nden başlayarak Kızılkaya kesimini içine

alarak Tekkiraz yolu ile Karaarmut bölgesine kadar uzanan dağlardır. Güneyde yer alan Canik Dağları'nı kuzeyinde 470 m yüksekliğe sahip Bozdağ ile doğusunda 570 m yükseltiye sahip Döşeme Dağı izlemektedir (Şekil 2.2.8).

Ünye ilçe sınırları içerisinde kalan Üst Kretase-Tersiyer dönemine ait volkano-tortul, magmatik, sedimanter ve sokulum kaya birimleri ile Kuvaterner yaşlı güncel çökeller yer alır. Bölgede Oligosen-Alt-Orta-Miyosen döneminde karasal koşullar egemen olmuştur. Bu dönemde karasal şekillenme egemen olmuş, bölge aşındırılarak düzleştirilmiş ve peneplen alanına dönüştürülmüştür. Üst Miyosen-Pliyosen devrinde ise bölge tektonik hareketler ile yükselmiş, önceleri dönemsel, sonra iç-dış olay ve süreçlerle yarılarak plato niteliği kazanmıştır. Çalışma sahasında yer alan topoğrafya üzerinde, bu genel aşınım evre ve süreçlerinin izlerini görmek mümkündür. Düzleşme evreleri tektonik etkinliğin yavaşladığı dönemleri yansıtmaktadır. Düzleşme dönemlerinin izlerini taşıyan morfolojik ünitelerin günümüzdeki konumu ve dağılımında, birimlerin kaya türü ve yapısal özellikleri etkili olmuştur. Jeomorfolojik üniteler, yüksek kotlardan aşağı kotlara doğru bir sıralanma sunmaktadır. Bu üniteler; Aşınım Yüzeyi, Eksüme (Sıyrılmış) Yüzeyler, Yapısal Yüzeyler, Yamaç Zonu ile Vadi Tabanları-kıyı kuşağıdır (Ateş vd., 2004).

Ünye ilçesinin önemli bir bölümü kaplayan, şehrin güneydoğusunda yer alan Döşeme Dağı ve güneyinde bulunan Bozdağ sahadaki akarsular tarafından derince yarılmıştır. Bu duruma da vadilerin oluşumu neden olmuştur. Çalışama alanının özellikle güney kesimlerinde bazalt tipli aşınım yüzeylerinin hemen kuzeyinden başlayarak derin yarılmış "V" tipi vadiler, kuzey kesiminde ise yine "V" tipi vadiler ile yer yer geniş tabanlı vadiler bulunmaktadır. Ayrıca sahanın farklı dönemlerde yükseldiğini ve buna bağlı olarak farklı yükseklikelerde farklı vadi tiplerinin olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum sahanın tam anlamıyla gelişimini tamamlamadığını göstermektedir (Ocak, 2018: 43), (Şekil 2.2.9).

Şekil 2.2.9: Ünye ilçesindeki vadilerin profil özellikleri

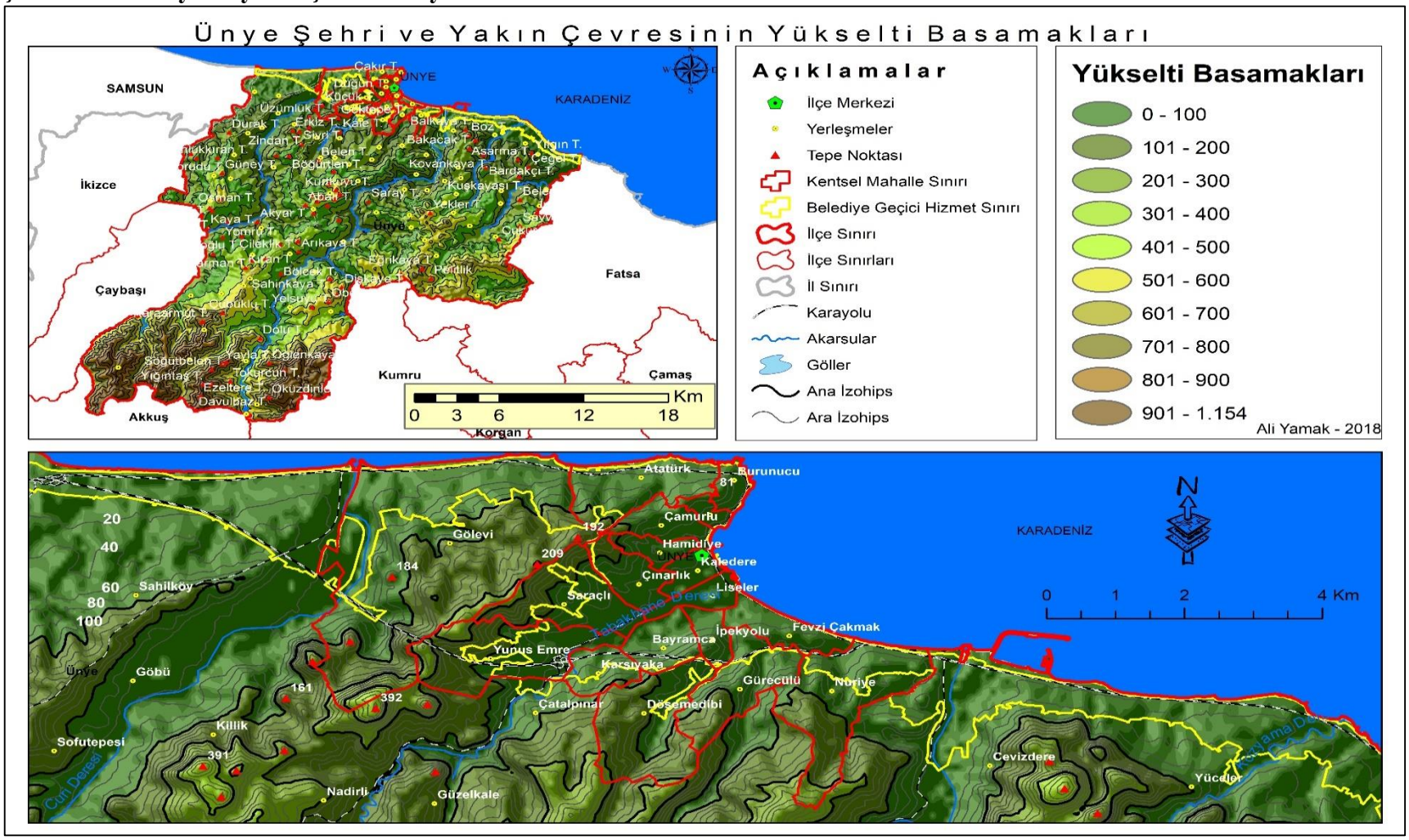

Bölgede tektonizmanın aşınımdan daha etkili olduğu evrelerde, yapısal üniteler de gelişmiştir. Görsel olarak en göze çarpan yapısal yüzeyler, Kuzey Anadolu Fay Zonu'nun oluşumu ile aynı dönemde aktif olan, volkanizmanın ürünleri (lav-tüf)'dir. Ayrıca ilçe sınırları dâhilinde Würm Glasiyasyonu'nun oluşumuna olanak sağlayan yüksek kesimlerde bulunmaktadır. Bu sahalar günümüzde "Periglasiyal Morfojenetik Bölge" özelliği göstermektedir. Dolayısıyla periglasiyal morfojenetik bölge şekilleri gelişmiştir.

Yükselti arttıkça nüfus ve yerleşme (özellikle şehirler) azalır. Bu bağlamda şehirlerin kuruluş ve gelişmesinde etkili olan jeomorfolojik özelliklerden bir diğeri ise yükseltidir. Özellikle Türkiye'de yükselti artıkça topoğrafyanın aşınımı ve yarılma derecesi artmakta ve parçalı bir görünüm kazanmasına sebep olmaktadır (Özşahin, 2014: 110).

Ünye şehrinde kıyıdan iç kesimlere yani kuzey-güney yönünde gidildikçe yükseltisi artmaktadır. İlçede 1100 m yükseltiyi bulan zirveler mevcuttur. Şehir merkezinin bulunduğu alan 0-100 m arasında yükseltiye sahiptir. Bu alandan itibaren yükselti hızlı bir şekilde artış göstermektedir. Bu durum ise yerleşmenin kıyı hattı boyunca uzanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla yükselti arttıkça şehirsel alanlar küçülmektedir (Şekil 2.2.10).

Şekil 2.2.10: Ünye ve yakın çevresinin yükselti basamakları

Şehirlerin ortaya çıktığı ve gelişim gösterdikleri alanlardaki eğim özellikleri de yerleşime uygunluk bakımından oldukça önemli bir konudur. Yapılaşma açısından yerleşim için en elverişli sahalar eğimin % 10'un altında olduğu sahalardır. Yapılaşmaya uygun olmayan alanlar ise eğimin % 41'den fazla olduğu alanlardır. Nitekim eğim artışına bağlı olarak yol yapım ve bakım maliyeti de artış göstermektedir. Ayrıca eğimli alanlar diğer şartların da elverişliliğine bağlı olarak farklı türde (erozyon, heyelan gibi) doğal afetlerin oluşması açısından son derece müsait sahalardır. Ayrıca topoğrafyanın eğimi artıkça yapılaşma masrafları da artmaktadır (Özşahin, 2014: 112). Eğim değerlerinin %1'in altında olduğu alanlarda gerek yüzey suyu gerekse kanalizasyon şebekesi ile taşınan atık suyun uzaklaştırılması güç olmaktadır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 110).

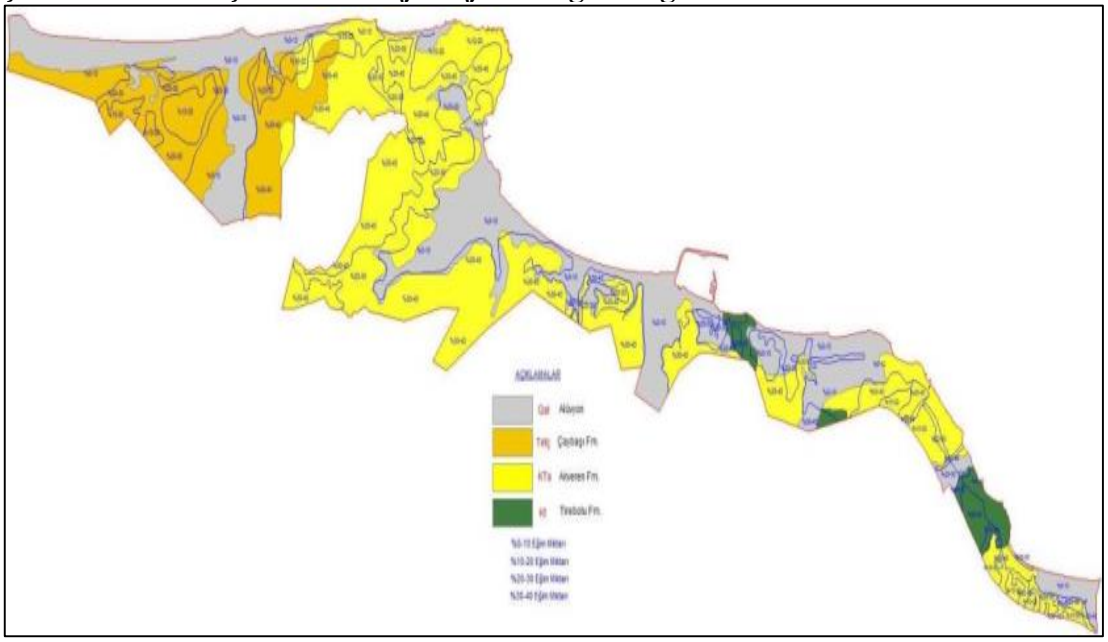
Ünye ilçe sınırları dâhilinde genel eğim değerlerine bakıldığında yüksek eğim değerlerine sahip sahaların daha fazla yer kapladığı anlaşılmaktadır. Plato yüzeyleri, vadi tabanları ve kıyı şeridi haricinde ilçenin geneli eğim değerinin yüksek olduğu alanlardan oluşmaktadır. Yapılaşma için en uygun eğim değeri olan %10 ve altı eğime sahip alanlar haritada açık kahverengi ve tonlarında gösterilen alanlardır. Eğim grupları incelendiğinde eğimin az olduğu düz alanlardan eğimli alanlara birden bire bir geçiş olduğu fark edilmektedir (Şekil 2.2.11).

Şekil 2.2.11: Ünye'nin genel eğim değerleri

Araştırma alanının genel eğim değeri % 0-40 aralığındadır. İnceleme alanında jeolojik yapıya göre alüvyonal düzlükler %0-10, Çaybaşı Üyesi %10-20, %20-30, %30-40, Akveren Formasyonu %10- 20, %20-30, %30-40, Tirebolu Formasyonu %0-10, %10-20, %20-30, %30-40 eğim aralığındadır (Şekil 2.2.12).

Şekil 2.2.12: Araştırma alanı jeolojisi ve eğim değerleri

Kaynak: Ünye-Ordu Revizyon ve İlave İmar Planı (1/1000) Araştırma ve Plan Açıklama Raporu, s.81.

Ünye şehri genel olarak kuzeyden güneye eğim değerlerinin arttığı bir yerleşmedir. Bu durum yerleşmeyi olumsuz etkimektedir. Eğim değerlerinin yüksek olduğu özellikle Çamurlu, Ortayılmazlar ve Burunucu mahallelerinde cadde ve sokak yollarının dik ve dike yakın bir eğim değerine sahip olması plansız bir yerleşme sonucu yolların dar bırakılması bazı problemleri de doğurmuştur. Örneğin bu bölgelere ulaşım güçlükle sağlanmaktadır. Ayrıca belediyenin de bu sahalara hizmet götürmesi güçtür. Bu gibi alanlarda yol yapım ve bakım masrafları ile inşaat giderleri de fazladır.

Yerşekillerine göre değişen farklı ısınma olaylarına bakı denir. Bakı faktörü şehirlerin kuruluş ve gelişimini etkileyen doğal coğrafya unsurlarından biridir. Bakının birçok olumlu yönü bulunmaktadır. Bunlardan biri güneş ışınlarının geliş açısını etkileyerek yakıt tasarrufu sağlamasıdır. Çevre kirliliği açısından daha elverişlidir. Nitekim güneş enerjisinden daha uzun süre faydalanma imkânı sağlamaktadır. Ayrıca Kuzey Yarım Küre'de cisimlerin gölge boyları kuzey yönlerde düz araziye göre daha uzun, güney

yönlere göre de daha kısadır. Dolayısıyla bu nedenledir ki yerleşme yeri seçiminde kuzey yönler, düz ve güney yönlere göre daha az tercih edilmektedir (Özşahin, 2014: 112). Yani bakı faktörünün uygun olduğu sahalar yerleşme açısından uygun alanlardır.

Ünye ilçesi genelinde yapılan bakı analizinde, kuzey yönlü yamaçların (Kuzey, kuzeydoğu, kuzeybatı) diğer yamaçlara oranla çalışma alanında çok daha fazla yer kapladığı görülmektedir (Şekil 2.2.13, Tablo 2.2.3). Burada yerşekillerinin güneşe göre konumu önem teşkil etmektedir. Araştırma alanı Kuzey Yarım Küre'de orta enlemlerde yer aldığı için cisimlerin gölge uzunlukları kuzey yamaçlarda düz araziye nazaran daha uzun, güney yamaçlarda ise daha kısadır. Bu nedenle yerleşme alanlarında özellikle kış mevsiminde güneş ışınlarından yararlanabilmek için kuzey yamaçlarda konut alanları seçilirken, konutlar arası mesafenin geniş tutulması gerekmektedir.

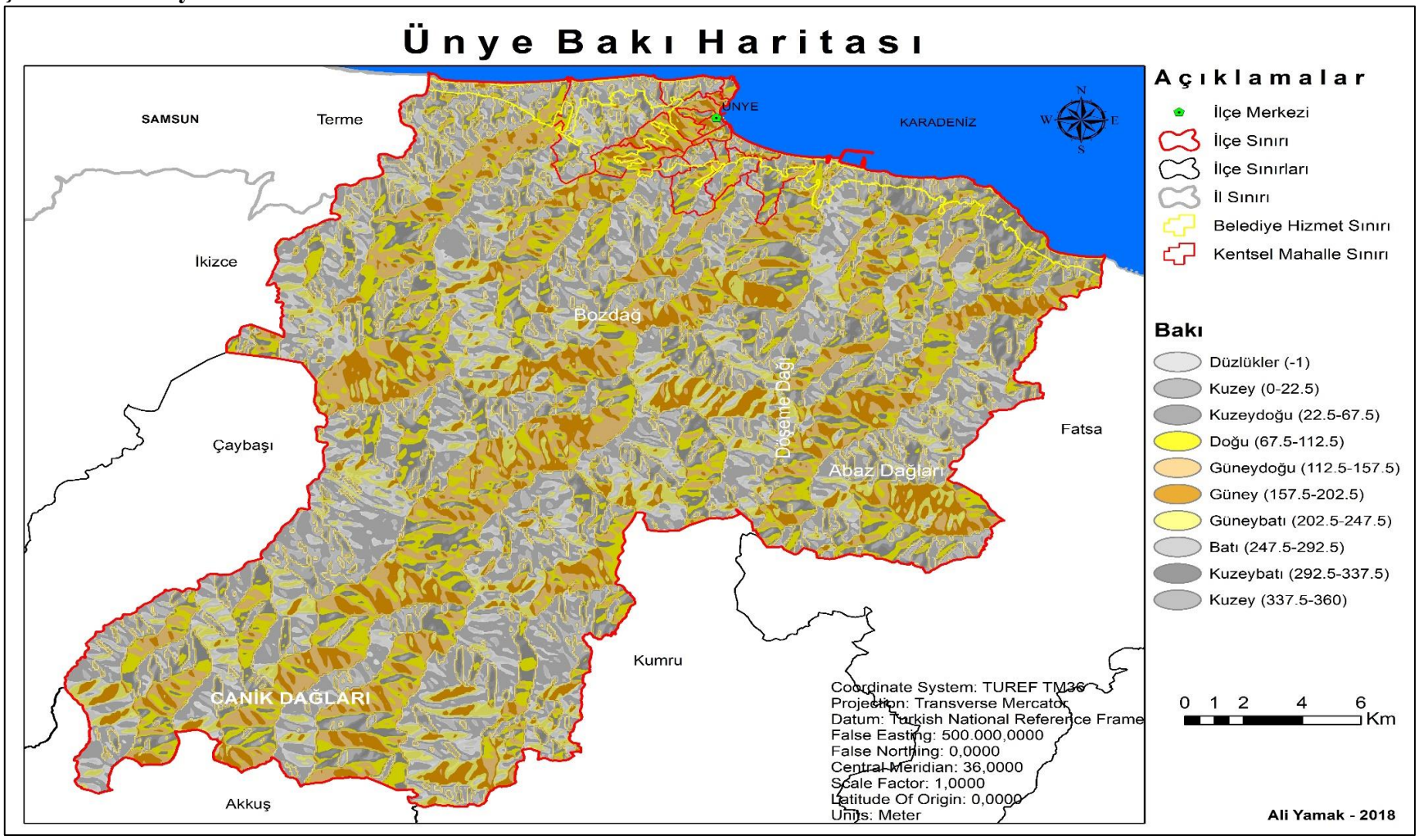
Bir kuzey yönlü şehir olan Ünye şehrinde konut alanlarının sürdürülebilirliği için konutlar arası mesafe geniş tutulmalı cadde ve sokaklar kuzey-güney, doğu-batı yönlü olarak planlanmalıdır. Binalar arası mesafenin geniş tutulması konutların daha çok güneş almasını ve hava sirkülasyonunun daha fazla olmasını sağlayacaktır.

Tablo 2.2.3: Ünye ilçesi bakı durum analizi

Bakı Sınıfları	Kapladığı Alan (km²)	Çalışma Alanı İçindeki Oranı (%)
Düz Alanlar	11,05	2,00
Kuzey	87,22	15,80
Kuzeydoğu	71,28	12,91
Doğu	69,44	12,58
Güneydoğu	63,80	11,56
Güney	48,49	8,78
Güneybatı	46,93	8,50
Batı	66,75	12,09
Kuzeybatı	87,28	15,81
TOPLAM	**552**	**100**

Kaynak: Ocak, 2018: 45

Şekil 2.2.13: Ünye'nin bakı durum haritası

2.2.2. İklim Özellikleri

Şehirler ile iklim arasında çok yönlü sıkı bir ilişki söz konusudur. Açıkçası bu ilişki çift yönlü olup karşılıklıdır. Çünkü dünya üzerinde şehir yerleşmelerinin dağılışını iklim elemanları belirlemektedir. İklim elamanları şehir hayatını etkilemekte, şehirler ise iklimde birtakım değişikliklere neden olmaktadır. Sıcaklık, yağış, basınç ve rüzgârlar şehirleri etkisi altına alan başlıca iklim elemanlarıdır. (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016:111). Şehirlerde bu iklim elemanları üzerinde bir takım etkilerde bulunmaktadır. Ünye şehri ve çevresinin iklim özellikleri belirlenirken Ünye Meteoroloji istasyonu verileri kullanılmıştır. Bu veriler 1960 – 2016 yıllarını kapsamakta olup uzun yıllar iklim ortalaması alınarak değerlendirilmiştir.

2.2.2.1. Sıcaklık

İklim elemanlarından biri olan sıcaklık şehirleri etkilediği gibi şehirleşmede sıcaklığı etkilemektedir. Şehirsel alanlarda sıcaklık değerlerinin belirli bir sınırın üzerinde oluşu açık ve yeşil alanlar gibi dış mekânların kullanımını arttırmaktadır. Aynı zamanda sıcaklık yapıların şeklini, kullanılan malzemeyi ve şehirsel düzeni de etkilemektedir. Sıcaklık değerlerinin yüksek olması şehirlerde klima kullanımını gerekli kılmaktadır. Bu da enerji tüketiminin artışına sebebiyet vermektedir. Ayrıca yaz mevsimimde hava sıcaklığındaki ciddi yükselmeler buharlaşma düzeyinin artmasına neden olmakta bu da şehirsel gelişimde inşaat faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Sıcaklıklar şehirsel altyapı hizmetlerini de olumsuz etkilemektedir. Yüksek sıcaklıklar asfalt yollarda erimeye bağlı bozulmalar meydana gelmektedir. Düşük sıcaklık değerleri de donma-çözülme olayı ile benzer etkiyi göstermekte ve şehir su şebekelerinde donmalara neden olmaktadır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 111).

Şehirleşme faaliyetlerinin sıcaklığa etkisi hiç de küçümsenmeyecek kadar çoktur. Sıcaklık, şehirleşmeden en çok etkilenen iklim elemanıdır. Şehirleşme ile birlikte ısının toplanması sonucu sıcaklıklarda önemli ölçüde artış görülmektedir. Bu artışın sebebi daha çok şehirlerin toprak olan doğal yüzey yapısının yerine asfalt ve beton ile kaplanması, betonlaşma ile birlikte yeşil alanların ve yüzey neminin de azalması, binaların neden olduğu kanyon etkisinin bir sonucudur. Bunun yanında dar alanda

fazla nüfuslanma, konut ısıtma sistemleri, otomobiller ve bundan kaynaklı egzoz dumanları ve sanayi faaliyetleri de şehir sıcaklığını etkilemektedir. Tüm bunlar Şehir Isı Adası (ŞIA)'nın oluşmasına neden olur. "Şehir ve çevresindeki kırsal alanlar arasındaki yüzey ve hava sıcaklık farklılığı *ŞIA* olarak tanımlanmaktadır". ŞIA gündüz ve gece görülmekle birlikte genel olarak geceleri daha fazla oluşur (Çiçek ve Doğan, 2005: 59). Isı adası şehirlerde yıllık ortalama sıcaklığın kırsal alanlara göre 2ºC daha yüksek olmasına neden olur; kış mevsiminde şehirlerde daha çok ısı üretildiği için çevre kırsal alanlar ile arasındaki sıcaklık farkı 4 ile 5,6ºC' ye çıkabilir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 111).

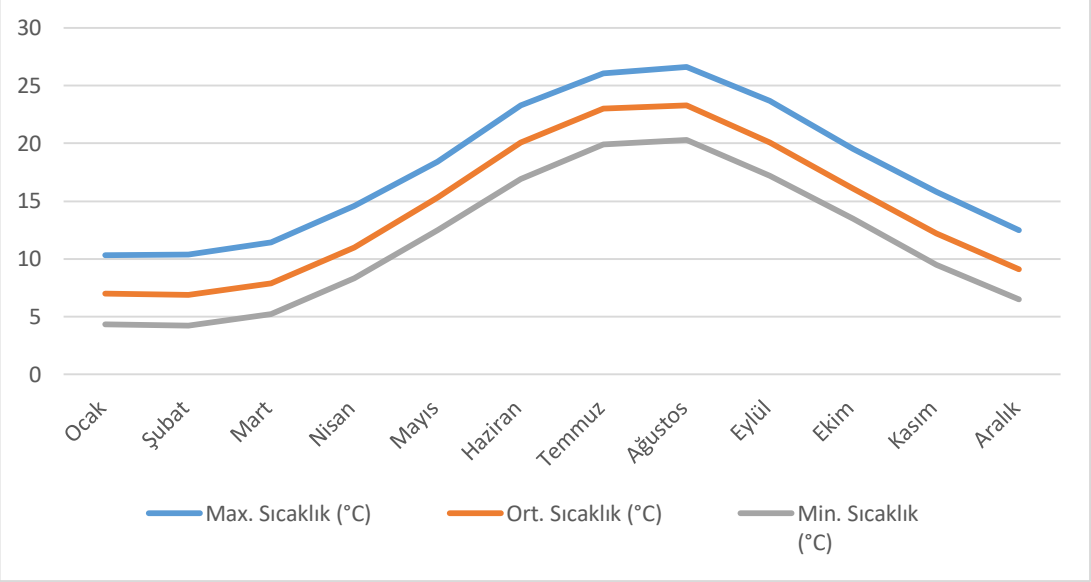
Ünye şehri ve çevresinde sıcaklıklar Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında fazla iken Ocak ile Şubat aylarında en düşük değerdedir. Ünye meteoroloji istasyonu verilerine göre Ünye ve çevresinde yıllık ortalama sıcaklık 14,3 °C iken yıllık maksimum ortalama sıcaklık 17,7 °C, minimum ortalama sıcaklık ise 11,5 °C'dir. Ortalama sıcaklıkların en yüksek olduğu ay 23,3 °C ile Ağustos ayı iken en düşük sıcaklık ortalaması 6,9 ile Şubat ayıdır. Maksimum en yüksek sıcaklıkların hissedildiği ay 26, 6 °C ile Ağustos ayı olurken onu 26,1 °C Temmuz ayı izlemekte ve maksimum en düşük sıcaklık ise 10,3 °C ile Ocak ayıdır. Sıcaklık değerlerinin en az görüldüğü ay 4,2 °C ile Şubat ayıdır (Tablo 2.2.4, Şekil 2.2.14).

Tablo 2.2.4: Ünye'nin uzun yıllar ortalaması aylık sıcaklık değerleri (1960-2016)

Ünye			
Aylar	**Max. Sıcaklık (°C)**	**Ort. Sıcaklık (°C)**	**Min. Sıcaklık (°C)**
Ocak	10,3	7,0	4,3
Şubat	10,4	6,9	4,2
Mart	11,4	7,9	5,2
Nisan	14,6	11,0	8,3
Mayıs	18,4	15,3	12,5
Haziran	23,3	20,1	16,9
Temmuz	26,1	23,0	19,9
Ağustos	26,6	23,3	20,3
Eylül	23,7	20,1	17,2
Ekim	19,5	16,1	13,5
Kasım	15,8	12,2	9,5
Aralık	12,5	9,1	6,5
Yıllık Ortalama	**17,7**	**14,3**	**11,5**

Kaynak: Ordu Meteoroloji Müdürlüğü, Ünye İstasyonu

Şekil 2.2.14: Ünye'nin uzun yıllar ortalaması aylık sıcaklık değerleri (1960-2016)

Ünye şehri özellikle Temmuz ve Ağustos aylarında en yüksek sıcaklık değerlerine ulaşır. Sıcaklıkların yüksek olmasına birde yüksek nem oranı eklendiğinde şehir yaşamı çekilmez bir hal almaktadır. Bu aylarda sıcaklık değerlerinin yüksek olması insanlar için açık yeşil alan kullanımını zorunlu kılar. Fakat şehirde açık yeşil alan kullanımı azdır. Sürdürülebilir bir şehirleşme için bu alanlar arttırılmalıdır. Ayrıca yaz aylarında sıcaklık ve nemin fazla olması şehirde enerji tüketimini arttırmaktadır. Bu bağlamda binalarda izolasyonlar yapılarak ısı yalıtımı sağlanabilir, bu da kışın binaların geç soğumasına yazın ise geç ısınmasına neden olur. Yaz aylarıyla birlikte sıcaklıkların yüksek oluşu şehir içi sıcak asfaltların erimesine neden olmaktadır. Bu bağlamda şehir içi yollarda yani cadde ve sokaklarda sıcak asfalt kullanmak yerine doğal taş ya da beton parke kullanımı daha uygun olacaktır.

2.2.2.2. Yağış ve Nemlilik

İklimin öğelerinden bir diğeri olan yağış, şehirleri birçok yönden etkilemektedir. Yağışın yıllık ve mevsimlik miktarları önemlidir. Özellikle şehirlere etkileri bakımından yağışın şiddeti önemlidir. Kısa sürede çok fazla yağış oluşumu, betonlaşma başta olmak üzere şehirlerin diğer özellikleri ile birlikte ciddi taşkınların meydana gelmesine neden olabilmektedir. Kısa süreli sağanak şeklindeki yağışlar büyük miktarda hasara yol açmakla kalmayıp, yağmur suyu oluklarının ve

kanalizasyon ağının genişliğini de etkilemektedir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 112-114). Akarsu yataklarının daraltılması, şehir içi yolların asfalt ve beton örtü ile kaplanması taşkının oluşma riskini daha da arttırmaktadır. Çalışma alanı içerisinde bulunan derelerin özellikle Tabakhane Deresi'nin şiddetli yağışlar sonrasında taşkın oluşturması şehri olumsuz etkilemekte özellikle Fevzi Çakmak mahallesinin ve yatak kenarındaki diğer mahallelerin sular altında kalmasına neden olmaktadır.

Çalışma alanı ve yakın çevresinde ılıman koşullara sahip tipik Karadeniz iklim özellikleri görülmektedir. İlçenin yağış özellikleri değerlendirildiğinde Batı Karadeniz bölümüne göre daha fazla, Doğu Karadeniz'e göre ise daha az yağış almaktadır. Karadeniz iklimi yağış özelliklerini taşıyan çalışma alanında yağışlar dört mevsime farklı oranlarda yayılmış durumdadır. İlkbahar yağışların düşük Sonbahar ise yağış değerlerinin fazla olması Doğu Karadeniz yağış rejimi özelliklerini yansıtmaktadır. Çalışma alanında topoğrafik özelliklerinden kaynaklanan ve denizel etki ile birlikte daha çok orografik (yamaç) yağışların etkili olduğu görülmektedir.

Ünye şehrinde bulunan Ünye Meteoroloji İstasyonu kayıtlarına dayanan verilere göre araştırma sahasının uzun yıllar (1960-2016) ortalama yağış miktarı 87 mm'dir. Bu verilere göre en fazla yağışın Ekim, Kasım ve Aralık aylarında düştüğü görülmektedir (Tablo 2.2.5). Yağışların mevsimsel dağılışına bakıldığında sonbahar mevsiminin %32,03'lük, kış mevsiminin de %28,02'lik bir oran ile öne çıktığı ve yıllık toplam yağış miktarının %60'ının bu mevsimlerde meydana geldiği görülmektedir (Tablo 2.2.6), (Ocak, 2018: 46).

Tablo 2.2.5: Ünye meteoroloji istasyonuna ait aylık ortalama yağışlar (1960-2016)

Aylar	**İstasyon Adı ve Değerleri (mm)**
	Ünye
Ocak	95,9
Şubat	82,4
Mart	79,8
Nisan	66,8
Mayıs	50,8
Haziran	69,8
Temmuz	68,1
Ağustos	81,8
Eylül	81,8
Ekim	126,5
Kasım	126,1
Aralık	114,2
Yıllık Ortalama Yağış	**87**

Kaynak: Ordu Meteoroloji Müdürlüğü, Ünye İstasyonu

Tablo 2.2.6: Ünye meteoroloji istasyonuna ait yağışların mevsimlere göre dağılışı (1960-2016)

Mevsimler	**İstasyon adı ve Değerleri (mm)**		**Oran (%)**
	Ünye		
İlkbahar	197,4		18,91
Yaz	219,7		21,04
Sonbahar	334,4		32,03
Kış	292,5		28,02
Yıllık Ortalama Yağış	**87**	**Toplam**	**100**

Kaynak: Ocak, 2018: 46

Ünye Meteoroloji istasyonuna ait elli altı yıllık ortalama yağış değerlerine bakıldığında yağışların nisan-mayıs ayalarında düşük olduğu ekim-kasım aylarında yüksek olduğu görülmektedir. Bu ortalama değerlere bakıldığında her mevsim yağış görülme olasılığı yüksektir. Bu da tipik Karadeniz ikliminin yağış rejimini göstermektedir (Şekil 2.2.16).

Ünye şehri zaman zaman aşırı sağanaklardan olumsuz etkilenen bir şehirdir. Özellikle alt yapının yetersiz olduğu düz alanlarda, yağmur suyu oluklarının dar olması, kanalizasyon şebekesinin yetersiz genişlikte olması aşırı sağanak anlarında ciddi problemler doğurmaktadır. Şehrin yamaç mahalleri olan Çamurlu, Hamidiye ve Ortayılmazlar mahallelerinde aşırı sağanaklar asfalt, betonlaşma ve eğiminde etkisi ile sellenmelere neden olmaktadır. Bu mahallelerde oluşan sellenmeler Kaledere Mahallesinin düz alanlarının sular altında kalmasına neden olmaktadır. Kaledere Mahallesinde Belediye ve Hükümet caddelerindeki iş yerleri su baskınlarından çok

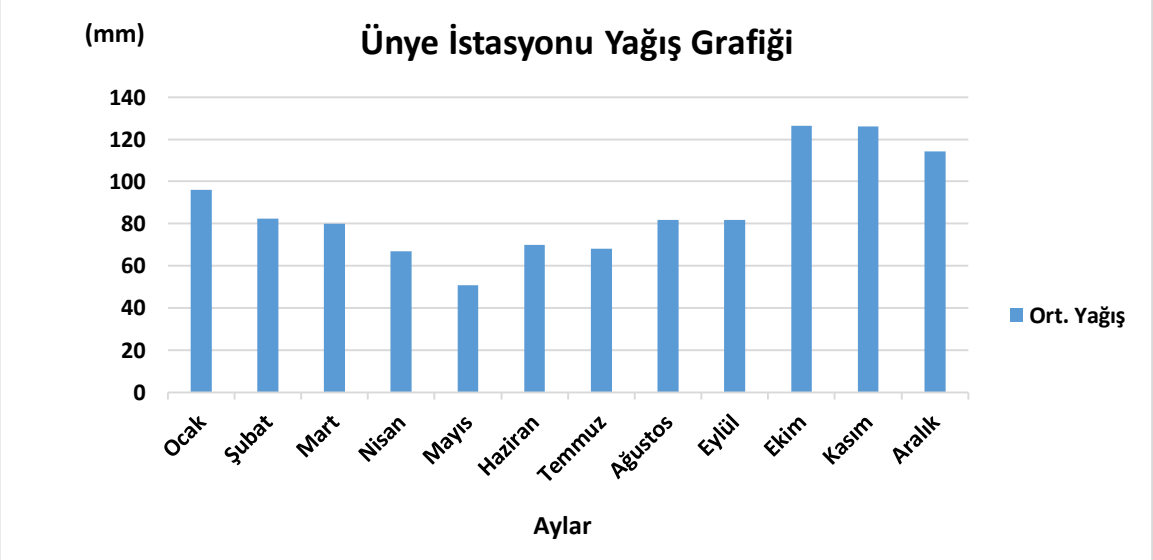
zarar görmektedir (Şekil 2.2.15). Sürdürülebilir bir kullanım için şehir altyapı şebekeleri yeniden düzenlenip yağmur suyu oluklarının geniş tutulması gereklidir.

Şekil 2.2.15:Ünye'de meydana gelen su baskını alanlarından görünüm

Kaynak: https://www.karar.com/ordu/unyeyi-sel-vurdu-1303899 (Erişim Tarihi:20.11.2019)

Şekil 2.2.16: Ünye meteoroloji istasyonuna ait aylık yağış miktarı (1960-2016)

Kaynak: Ordu Meteoroloji Müdürlüğü, Ünye İstasyonu

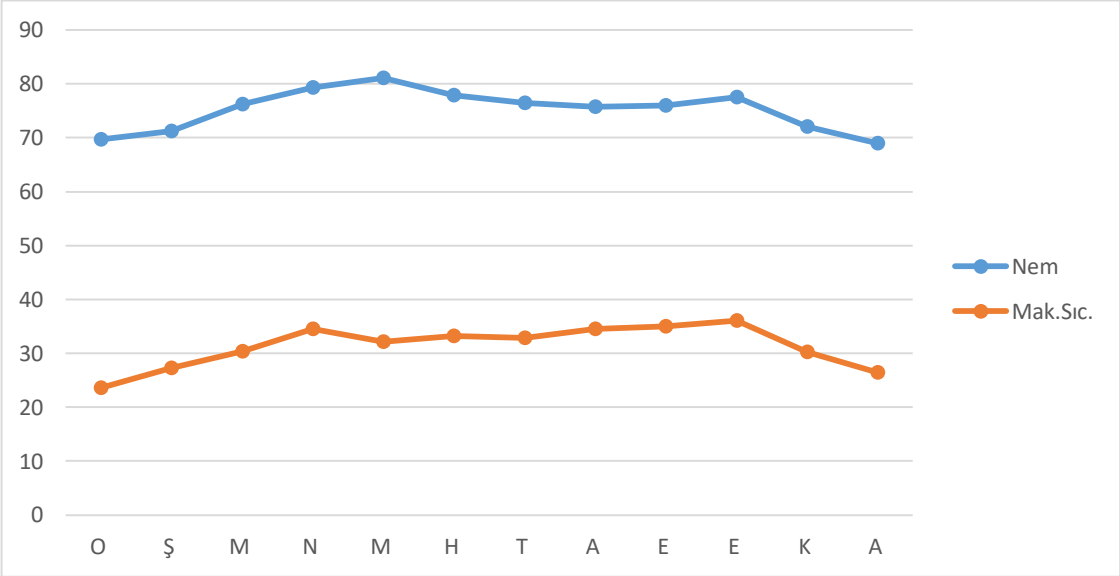
Çalışma alanında yıl içerisinde ortalama nemin aylara göre dağılışında farklılıklar olmakla birlikte nem ortalamalarının tüm aylarda yüksek olduğu görülmektedir. Ortalama nemin en yüksek olduğu ay 81,1 ile Mayıs ayıdır. Ünye'de yıllık ortalama nem değeri % 75,2'dir. Ocak, Şubat, Kasım ve Aralık ayları nem oranları yıllık ortalamanın altındadır (Tablo 2.2.7, Şekil 2.2.17).

Tablo 2.2.7: Ünye de ortalama nemin aylara göre dağılışı (1960-2016)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ort. Nem	69,7	71,3	76,2	79,3	81,1	77,9	76,5	75,8	76,0	77,5	72,1	69,0	75,2
Mak. Sıc.	23,6	27,3	30,4	34,5	32,2	33,2	32,9	34,5	35	36,1	30,2	26,5	36,1

Kaynak: Ordu Meteoroloji Müdürlüğü, Ünye İstasyonu

Şekil 2.2.17: Ünye'de nemin aylara göre dağılışı

Tablo 2.2.8: Yıllık ortalama nemin günün 7, 14 ve 21 saatleri ölçüm değerleri

Yıllık Ortalama Nem Değerleri (%)	
Saat	**Ünye**
07.00	75,69
14.00	72,31
21.00	77,60
Yıllık Ortalama Nem (%)	**75,20**

Kaynak: Ordu Meteoroloji Müdürlüğü, Ünye İstasyonu

Çalışma alanı yıllık ortalama nem değerleri incelendiğinde gün içerisinde üç farklı saat üzerinden ölçümler yapılmıştır. Nem oranları gün içerisinde farklılıklar göstermektedir. Bunun temel nedeni güneş ışınlarına bağlı sıcaklık değişimleridir. Sıcaklık ile nem arasında ters orantı vardır. Sabah ve akşam saatlerinde güneş ışınlarının daha eğik açıyla gelmesinden dolayı buharlaşmada o nispette az olacaktır. Tam tersi olarak güneş ışınlarının dik ve dike yakın açılarla geldiği saatlerde buharlaşmanın şiddeti de fazla olmaktadır. Ayrıca çalışma alanında günün tüm saatlerinde yapılan ölçümlerde ortalama nem oranlarının yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 2.2.8).

Ünye şehri Karadeniz ikliminin etkisi ve denizellik etkisi sonucu nem oranı yüksek bir şehirdir. Bu durum konutlarda rutubetlenmelere neden olmaktadır. Bu bağlamda konut planlamaları yapılırken binaların bitişik nizam yerine her yönden güneş ve hava alacak şekilde inşa edilmelidir.

2.2.2.3. Rüzgârlar

Rüzgârlar, şehir yerleşmeleri için, yaşanan iklime bağlı olarak, olumlu ve olumsuz etkileri olan bir iklim öğesidir. Hava hareketlerinin buharlaşmayı hızlandırıcı etkisi sıcak ve nemli bölgelerde olumlu, soğuk ve kurak bölgelerde ise olumsuz bir etkiye sahiptir. Şehirde rüzgâr hızı daha zayıf, kar fırtınaları azdır. Rüzgârların esiş yönü, şiddeti ve esiş sıklığı şehirleri ayrı ayrı etkilemektedir. Rüzgârların bu etkilerine şehir içindeki hava dolaşımı açısından bakıldığında, cadde ve sokakların yönleri ile binaların kat sayılarının ayrı bir önemi vardır. Rüzgâr istikametinde uzanan caddelerde hız daha fazladır. Ayrıca şehirdeki sanayi alanlarında oluşan kirli havanın ikametgâh alanlarını etkileme durumları da dikkate alındığında şehirler açısından rüzgârın yönü ve şiddetinin önemi daha iyi anlaşılır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 115).

Basıncın ve sonucunda oluşan rüzgârların sıcaklık, yağış ve nem gibi iklim temel elemanları üzerinde bir takım önemli etkilerinin olduğu bilinen bir gerçektir. Yeryüzünde farklı sıcaklık değerlerine sahip alanlarda farklı basınç değerleri görülmektedir. Havanın yoğunluğu ve yükseltisi ile ilgili olan basınç, sıcak sahalarda azalırken soğuk sahalarda artmaktadır (Şıkoğlu, 2017: 70).

Ünye'de basıncın aylara göre dağılımına bakıldığında, ortalama basınç değerleri olarak minimum 1008,7 mb ile Temmuz ayında, maksimum 1016,6 mb ile Aralık ayında ölçüldüğü görülmektedir. Yıllık ortalama basınç değeri 1013,3 mb'dır (Tablo 2.2.9).

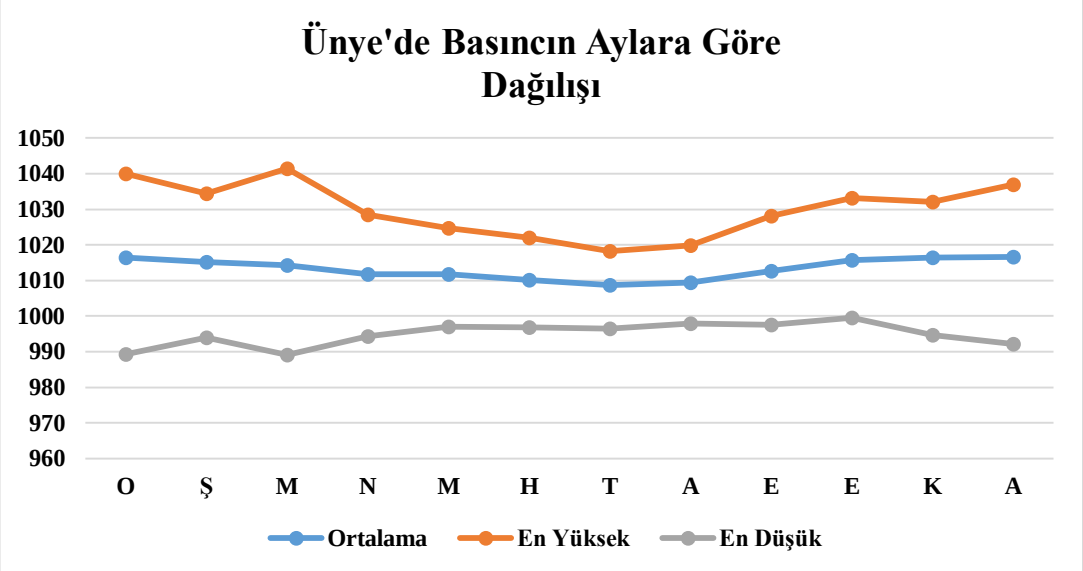
Tablo 2.2.9: Ünye'nin ortalama ve ekstrem basınç değerleri (mb) (1960-2016)

Aylar (mb)	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ort.
Ortalama	1016,4	1015,2	1014,3	1011,8	1011,8	1010,2	1008,7	1009,4	1012,7	1015,8	1016,5	1016,6	1013,3
En Yüksek	1040,0	1034,5	1041,5	1028,4	1024,7	1022,0	1018,3	1019,8	1028,2	1033,1	1032,0	1037,0	1041,5
En Düşük	989,2	994,0	989,1	994,3	997,0	996,8	996,5	998,0	997,5	999,5	994,7	992,2	989,1

Kaynak: Ordu Meteoroloji Müdürlüğü, Ünye İstasyonu

Avrasya karası kış mevsiminde antisiklon alanı özelliği gösterip, iç kısımlarda meydana gelen yüksek basınç kuşağı batı yönünde bir sırt şeklinde uzanır ve Avrupa kıtasına doğru sokulum göstermektedir. Bu yüksek basınç sırtı, Karadeniz bölgesinin kuzey kesimlerine doğru ilerleyebilmektedir. Ayrıca bu yüksek basınç sırtı Akdeniz'in güney kesimlerini kaplayan alçak basınçlar nedeni ile kutup bölgelerinde etkin olan soğuk hava kütleleri bu yüksek basınç sırtı üzerinden sarkarak Anadolu'nun tamamını etkisi altına alabilmektedir. Dolayısı ile Anadolu kara kütlesi üzerinde şiddetli bir soğuma nedeni ile yüksek basınç merkezleri oluşmaktadır (Şıkoğlu, 2017: 71).

Şekil 2.2.18: Ünye'de basıncın aylara göre dağılışı

Ünye'nin basınç değerleri incelendiğinde en yüksek ortalamanın 1041,5 mb ile Mart ayında, minimum ise 989,1 mb yine Mart ayında ölçüldüğü görülmektedir. Basınç değerlerinin genel seyrine bakıldığında kış aylarında maksimum ve minimum değerlerde değişimler olduğu görülmektedir. Kış mevsiminde basınç artmakta Yaz

mevsiminde ise azalmaktadır. Basınç değerlerine bakıldığında çalışma alanı basınç koşullarında bir dinamiklik söz konusudur (Tablo 2.2.18).

Basınç ve rüzgârlar arasında karşılıklı sıkı bir ilişki söz konusudur. Aynı zamanda denizel etki ve jeomorfoloji yani fiziki yapı rüzgârların esiş yönü ve hızını belirleyen doğal unsurlar arasındadır. Burada yükseltiye bağlı olarak artan dağların uzanış doğrultusu ve vadi tabanları rüzgârlara yön veren ve hızını etkileyen morfolojik yapılardır. Tüm bu olgular Ünye için de geçerlilik göstermektedir.

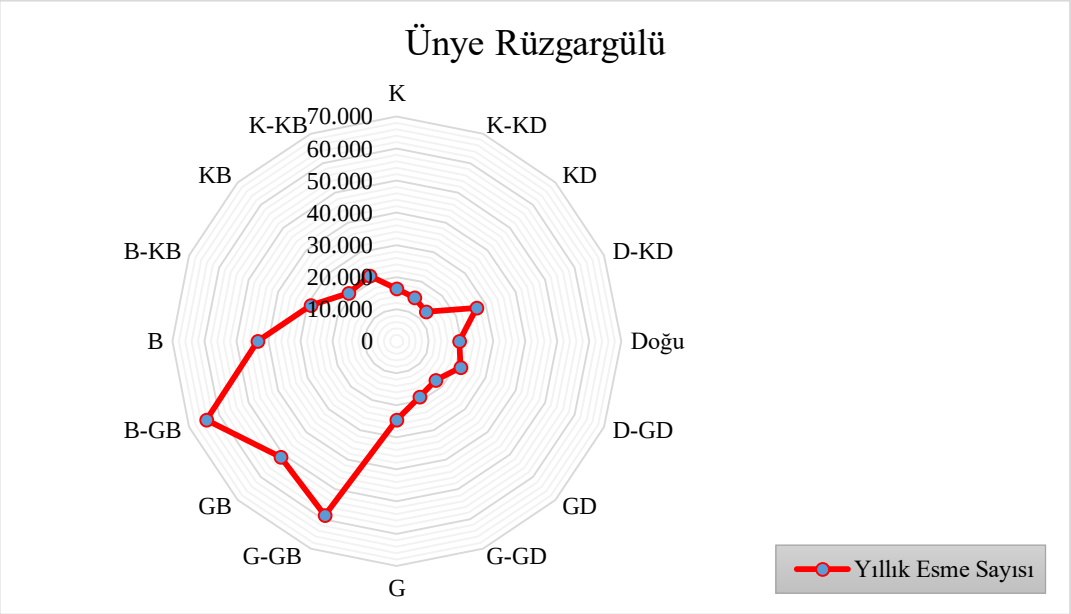
Tablo 2.2.10: Ünye'nin aylara ve yönlere göre yıllık ortalama rüzgâr frekansları (1960-2016)

YÖN	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
K	927	1063	1272	1174	1599	1653	2084	2088	1567	1123	825	891	16.266
K-KD	692	816	1016	1144	1632	1560	1695	1927	1498	1230	674	685	14.569
KD	618	749	1072	1278	1730	1531	1404	1199	1250	977	534	514	12.856
D-KD	1031	1402	2498	2821	3274	3320	2592	2449	2993	2301	1261	928	26.870
D	960	1320	1921	2357	2905	2328	1321	1374	1485	1557	1115	771	19.414
D-GD	1281	1575	2657	3594	3208	1872	1142	789	1013	1514	1475	1311	21.431
GD	1549	1872	2158	2325	2219	1051	602	549	616	1344	1477	1443	17.205
G-GD	2184	2298	2279	1962	1466	1025	567	590	860	1275	2050	2241	18.797
G	2680	2157	1851	1509	1581	1622	1473	1764	2191	2299	2701	2846	24.674
G-GB	6288	4356	3373	2474	2987	4069	4443	5434	6164	6365	6185	6679	58.817
GB	5471	3628	2857	1903	2657	3451	4522	4874	5427	5591	5096	5734	51.211
B-GB	7057	5481	4984	4016	3693	4074	5466	5761	5177	5912	5719	6951	64.291
B	3992	4294	4764	4289	3770	3638	3502	3109	2697	2895	3092	3345	43.387
B-KB	2095	2103	3087	3473	2989	2622	2732	2392	1803	1885	1954	1897	29.032
KB	1423	1523	1985	1834	2177	2527	2514	2080	1589	1331	1239	1039	21.261
K-KB	1296	1198	1655	1495	2078	2509	2992	2604	2046	1712	1355	1042	21.982

Kaynak: Ordu Meteoroloji Müdürlüğü, Ünye İstasyonu

Ünye Meteoroloji İstasyonu verilerine ait aylara ve yönlere göre yıllık ortalama rüzgâr frekansları incelendiğinde sırasıyla Batı-Güneybatı, Güney-Güneybatı, Güneybatı ve Batı yönlü rüzgâr frekanslarının yüksek değerlere sahip olduğu, yani Ünye şehrinin hâkim rüzgâr yönünün Batı-Güneybatı, Güney-Güneybatı, Güneybatı ve Batı yönünde olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte en düşük frekanslara sahip yönlerin ise Kuzeydoğu, Kuzey-Kuzeydoğu ve Kuzey olduğu net bir şekilde görülmektedir (Tablo 2.2.10, Şekil 2.2.19).

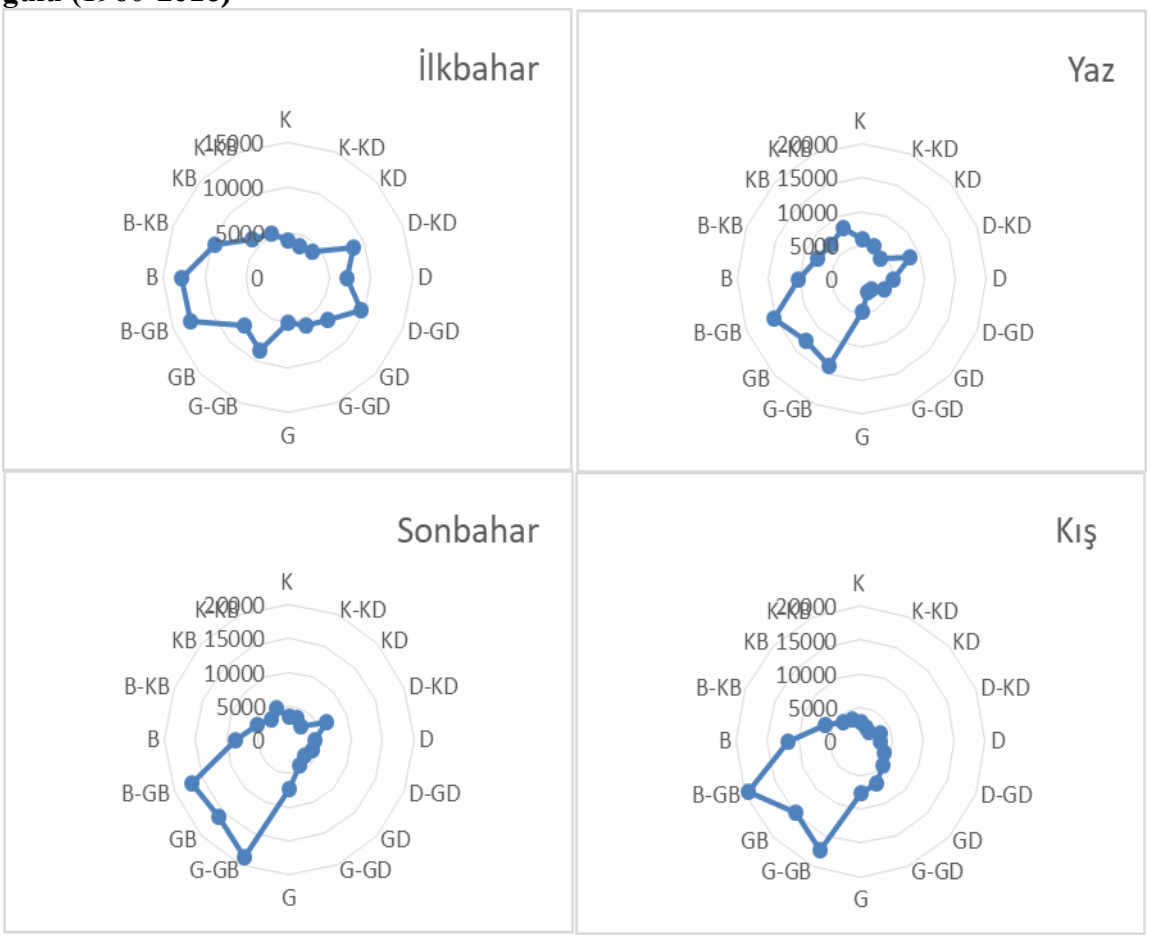
Şekil 2.2.19: Ünye'nin yönlere göre yıllık ortalama rüzgâr frekans gülü (1960-2016)

Kaynak: Ordu Meteoroloji Müdürlüğü, Ünye İstasyonu

Mevsimlere göre rüzgâr frekansları değerlendirildiğinde ilkbahar mevsiminde çalışma alanında hâkim rüzgâr yönlerinin Batı, Batı-Güneybatı yönlü olduğu görülmektedir. Kuzey-Kuzeydoğu, Kuzey ve Kuzeydoğu yönlü rüzgârların ise bu mevsimde en düşük frekansa sahip olduğu görülmektedir. Yaz mevsiminde ise Batı-Güneybatı, Güney-Güneybatı ve Güneybatı yönlü rüzgârların yüksek frekansta estiği görülmektedir. Yine bu mevsimde Güney- Güneydoğu ve Güneydoğu yönlü rüzgârlar düşük frekansta esme özelliği göstermektedir (Şekil 2.2.20).

Şekil 2.2.20 :Ünye'nin mevsimlere ve yönlere göre yıllık ortalama rüzgar frekans gülü (1960-2016)

Sonbahar mevsiminde ise tıpkı yaz mevsimi gibi Güney-Güneybatı, Batı-Güneybatı ve Güneybatı yönlü rüzgârların aktif olduğu görülmektedir. Bu mevsimde Kuzey ve Kuzeydoğu yönlü rüzgârların esme sayıları düşüktür. Son olarak kış mevsiminde ise Batı-Güneybatı, Güney-Güneybatı ve Güneybatı yönlü rüzgârların çalışma alanı hâkim rüzgâr yönünü yansıtmaktadır. Bu bağlamda Ünye'nin gerçek mevsim sürelerinin belirlenmesi konusu sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Ünye şehrinde yerleşime uygun alanlarda planlama yapılırken konut alanları ve sanayi alanları hâkim rüzgâr yönü dikkate alınarak oluşturulmalıdır. Şehrin sürdürülebilirliği için rüzgâr yönleri önemli bir parametredir. Cadde ve sokaklar ve binaların kat sayıları hâkim rüzgâr yönlerine göre oluşturulmalıdır. Ayrıca yeni organize sanayi bölgesinin yer seçiminde rüzgâr yönü dikkate alınmalıdır. Sanayi tesislerinden çıkan kirli hava yerleşim yerlerini etkilememelidir.

2.2.2.4. Bulutluluk

Gökyüzünün açık veya kapalı durumda olması yani bulutluluk oranı klimatik özelliklerin ortaya konulmasında önemli bir etkendir. Planeter yağış koşulları nedeni ile yıl içinde bulutluluk mevsimden mevsime değişmektedir. Basınç durumu, sıcaklık ve bağıl(nispi) nem koşulları bulutluluk koşullarını etkilemektedir (Şıkoğlu, 2017:76).

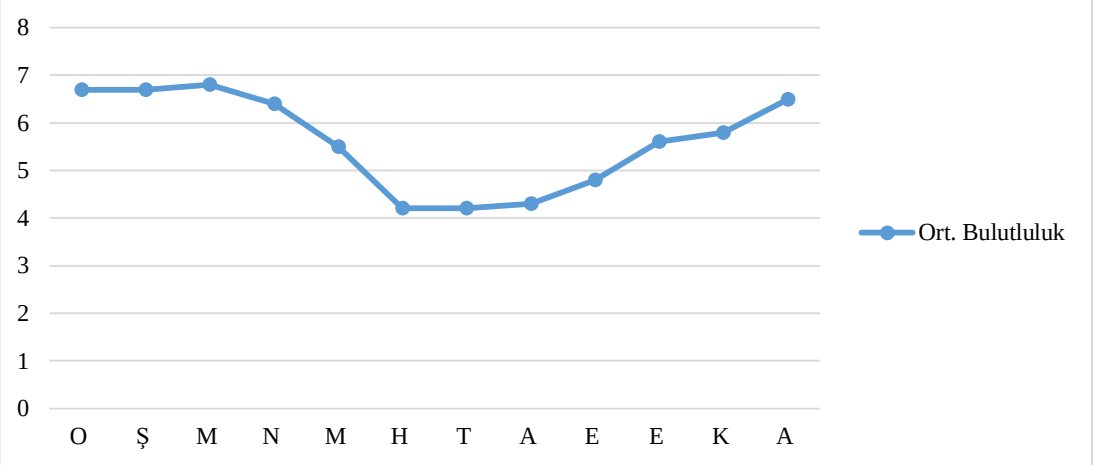
Çalışma alanı yıllık ortalama bulutluluk 5,6 kadardır. Yıllık ortalama bulutluluk değerlerinin en fazla olduğu aylar Kış mevsimi ayları olan Aralık (6,5), Ocak (6,7), Şubat (6,7) ve İlkbahar aylarından Mart (6,8) ile Nisan (6,4) aylarıdır. Yaz mevsiminde ise sıcaklıkların artması nedeniyle bağıl nem düşmektedir. Dolayısıyla sıcaklıkların yüksek, bağıl nemin düşük olmasına bağlı olarak düşük bulutluluk değerleri kaydedilmiştir (Tablo 2.2.11).

Tablo 2.2.11: Ünye'de ortalama bulutluluğun aylara göre dağılışı (1960-2016)

Gün/Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ort.
Ort. Bulutluluk	6,7	6,7	6,8	6,4	5,5	4,2	4,2	4,3	4,8	5,6	5,8	6,5	5,6

Kaynak: Ordu Meteoroloji Müdürlüğü, Ünye İstasyonu

Şekil 2.2.21: Ünye'de ortalama bulutluluğun aylara göre dağılışı (1960-2016)

Ünye'de yıllık ortalama açık günler sayısı 68,7, kapalı günler sayısı 112,8 ve bulutlu günler sayısı 175'dir. Bulutlu günlerin aylık seyrine baktığımızda Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında bulutluluğun fazla olduğu görülmektedir. Açık

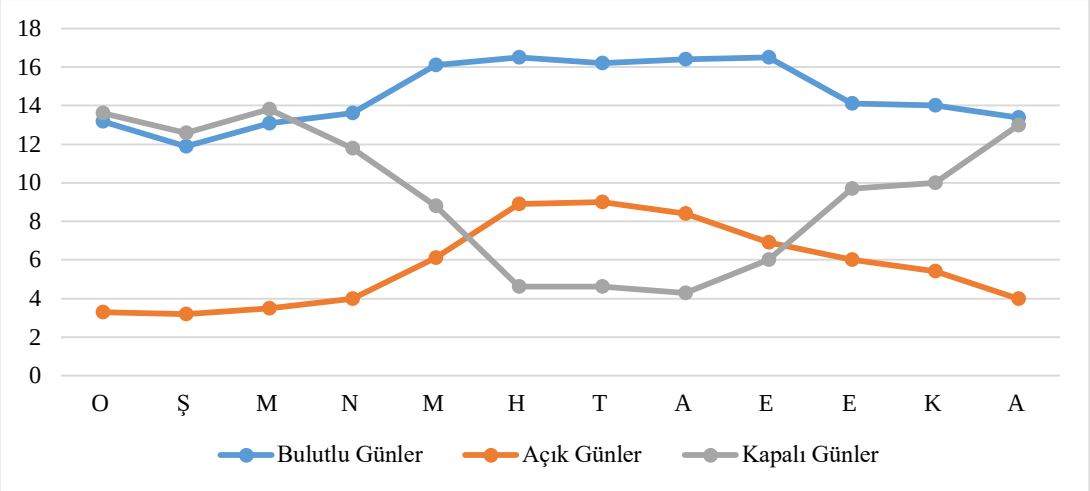
günlerin fazla olduğu Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında kapalı gün sayısı tam tersi yönde seyretmektedir (Tablo 2.2.12, Şekil 2.2.22).

Tablo 2.2.12: Ünye'de bulutlu, açık ve kapalı günlerin aylara göre dağılışı (1960-2016)

Gün/Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ort.
Bulutlu Günler Sayısı	13,2	11,9	13,1	13,6	16,1	16,5	16,2	16,4	16,5	14,1	14,0	13,4	175
Açık Günler Sayısı	3,3	3,2	3,5	4,0	6,1	8,9	9,0	8,4	6,9	6,0	5,4	4,0	68,7
Kapalı Günler Sayısı	13,6	12,6	13,8	11,8	8,8	4,6	4,6	4,3	6,0	9,7	10,0	13,0	112,8

Kaynak: Ordu Meteoroloji Müdürlüğü, Ünye İstasyonu

Şekil 2.2.22: Ünye'de bulutlu, açık ve kapalı günlerin aylara göre dağılışı (1960-2016)

2.2.2.5. Güneşlenme

Günlük güneşlenme süresi yerleşmeler açısından önem teşkil etmektedir. Çalışma alanının yıllık ortalama toplam güneşlenme süresi beş saattir. Güneşlenmenin etkisinin en fazla olduğu aylar yaz ayları olan Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarıdır (Tablo 2.2.13).

Tablo 2.2.13: Ünye'de Yıllık Ortalama Güneşlenme Süresi ve Güneşlenmenin Şiddeti (1960-2016)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ort. Gün. Top. Güneşlenme S. (sa-da)	2,39	3,18	3,48	5,01	6,37	8,22	8,12	7,43	6,19	4,36	3,36	2,36	5

Tablo 2.2.14 (devam).

Maksimum Günlük Top. Güneşlenme Şiddeti (cal÷cm²)	0,94	1,26	1,58	1,68	1,93	1,98	1,88	1,69	1,54	1,44	1,08	0,78	2

Kaynak: Ordu Meteoroloji Müdürlüğü, Ünye İstasyonu

Bulutluluk ve güneşlenme turizm potansiyeli açısından şehirler için önemlidir. Ünye şehrinde bulutlu gün sayısı fazla güneşli gün sayısı ise azdır. Bu durum Ünye şehrinin deniz turizmini olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda sürdürülebilir bir turizm yatırımı için deniz turizminin yanında alternatif turizm potansiyellerinin de geliştirilmesi gerekmektedir.

2.2.2.6. Ünye'de Mevsimler

İklim çalışmalarında mevsim sürelerinin tespiti ayrı bir önem taşımaktadır. Uzun yıllar ortalamalarına bakılarak bir bölgenin günlük ortalama sıcaklıklarının yıl içinde gösterdiği süreklilik ile değişime bakarak gerçek mevsim sürelerini tespit etmek mümkündür. Orta kuşakta yer alan Türkiye'de dört mevsim yaşanmaktadır. Fakat Türkiye'nin her bölge, bölüm ve yöresinde mevsim süreleri üçer aylık eşit periyotlar halinde değildir. Nitekim okul kitaplarında gerçek mevsim sürelerinin üçer aylık eşit periyotlarda olduğu öğretilmektedir. Bu dudumun bilimsel ve coğrafi yönden hiçbir dayanağı da yoktur.

Peki, coğrafi yönden bilimsel olarak bir sahanın gerçek mevsim süreleri nasıl tespit edilir, hangi kıstaslara göre yapılır? Bilinen bir kanı olarak sıcaklık şartlarının canlılar üzerinde birtakım etkileri bulunmaktadır. Sıcaklıkların az veya fazla olması insanları farklı korunma yolları bulmaya teşvik etmektedir. Bitkiler yıllık dönüşümünü gerçekleştirmek için uygun sıcaklık koşullarını bekleyip yapraklarını açarlar veya dökerler. "*İşte, bu durumların meydana gelmesi için acaba günlük ortalama sıcaklıkların uzun yıllar ortalaması kaç derece arasında olması gerekmektedir? Hava sıcaklığının ülkemizde insanlar ve bitkiler üzerinde yarattığı fizyolojik etkilere dayanarak genel hatlarıyla ortalama günlük sıcaklıkların +10 ila +20 °C arasında süreklilik gösterdiği dönem ilkbahar; +20 °C üzerindeki dönemi yaz; +20 ila +10*

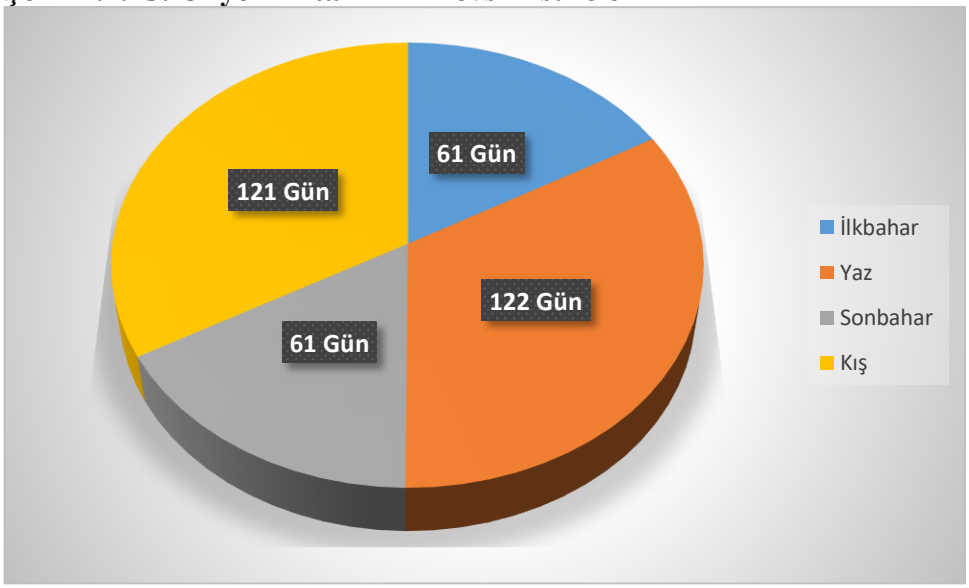
arasındaki dönemi sonbahar; +10 °C'nin altında seyrettiği dönemi ise kış mevsimi olarak belirlenmiştir" (Özçağlar, 2014: 39). "*Kış mevsimi ise kendi içinde ılık kış devresi (+10° ile +5°) ve gerçek kış devresi (+5°'nin altındaki dönem) olarak ikiye ayrılmıştır. Yaz mevsimi için de normal Yaz devresi (+20° ile 25° arasındaki dönem) ve tropik yaz günleri devresi (+25°'nin üzerindeki dönem) ayrılabilmektedir*" (Gürsoy, 1950: 116).

Tablo 2.2.15: Ünye'nin aylara göre sıcaklık değerleri ortalamaları (1960-2016)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
07 Ort. Sıc. (°C)	6,0	5,8	6,9	10,4	14,9	19,6	22,2	22,1	18,7	14,8	11,0	8,1	13,4
14 Ort. Sıc. (°C)	8,6	8,6	9,3	12,3	16,8	21,9	25,0	25,6	22,5	18,2	14,2	10,8	16,2
21 Ort. Sıc. (°C)	6,7	6,7	7,7	10,7	14,8	19,4	22,4	22,7	19,6	15,6	11,8	8,8	13,9
Ort. Sıc. (°C)	7,0	6,9	7,9	11,0	15,3	20,1	23,0	23,3	20,1	16,1	12,2	9,1	14,3

Kaynak: Ordu Meteoroloji Müdürlüğü, Ünye İstasyonu

Şekil 2.2.23: Ünye'nin tahmini mevsim süreleri

Ünye'nin tahmini mevsim süreleri belirlenirken 1960- 2016 yılları adasındaki 56 yıllık verileri kullanılmıştır. Ünye Meteoroloji İstasyonu'ndan her gün saat 07.00, 14.00 ve 21,00'de ölçülen sıcaklık değerlerinin ortalaması aylara göre ortalama değerler şeklinde elde edilebilmiştir. Günlük rasat değerlerine ulaşılamadığı için aylık değerler ortalaması dikkate alınmıştır. Bu değerler üzerinden tam olarak mevsimlerin başlama ve bitiş tarihleri belirlenememektedir. Ancak bu değerlerden genel olarak hangi mevsimin kaç ay sürdüğünü ifade edebiliriz.

Aylık değerlere göre Ünye'nin tahmini mevsim süreleri ortalama günlük sıcaklıkların +10 ila +20 °C arasında süreklilik gösterdiği 61 gün İlkbahar mevsimi, +20 °C üzerindeki 122 günlük dönem Yaz mevsimi, +20 ila +10 arasındaki 61 günlük dönem Sonbahar ve +10 °C'nin altında seyrettiği 121 günlük dönem Kış mevsimi sürelerini göstermektedir (Tablo 2.2.14, Şekil 2.2.23).

2.2.3. Hidrografik Özellikler

Bir sahanın yerüstü ve yeraltı su kaynakları o sahanın hidrografyasını meydana getirmektedir. Su kaynakları ise bir sahada yerleşmelerin kurulup gelişmelerinde önemli unsurlardan biridir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 115). Hidrografik elemanlardan biri olan akarsular yerleşmeleri yakından etkilemektedir. İlk toplu yerleşmeler su kaynaklarına yakın alanlarda kurulmuştur. Çünkü tüm canlılarda olduğu gibi insanlar üzerinde de su hayati öneme sahiptir. Yerleşmelerinin kuruluş ve gelişmelerinde (özellikle de şehir yerleşmelerinin) akarsuların büyük ölçüde hatta birinci derecede rol oynadıkları kabul edilen bir gerçektir (Yalçınlar, 1976, Aliağaoğlu, 2004: 37).

Araştırma sahası dört adet havzadan oluşmaktadır. Bu dört havzada dört önemli akarsu yer almaktadır. Çalışma sahasında bulunan şehri doğu (1/3) batı (2/3) şeklinde ikiye ayıran ve şehir içinden Karadeniz'e dökülen Tabakhane deresi şehrin en önemli akarsularındandır. Diğer önemli akarsuları ise batıdan doğuya Curi (Cuma), Ceviz ve Kozyama (Küçükırmak) dereleridir. Bu akarsular genel hatlarıyla Güneybatı-Kuzeydoğu yönlü bir akış sergileyip sularını Karadeniz'e ulaştırmaktadır. Akarsular kaynaklarını Canik dağlarının kuzey yamaçlarından almakta ve birçok yan kollarla beslenmektedir.

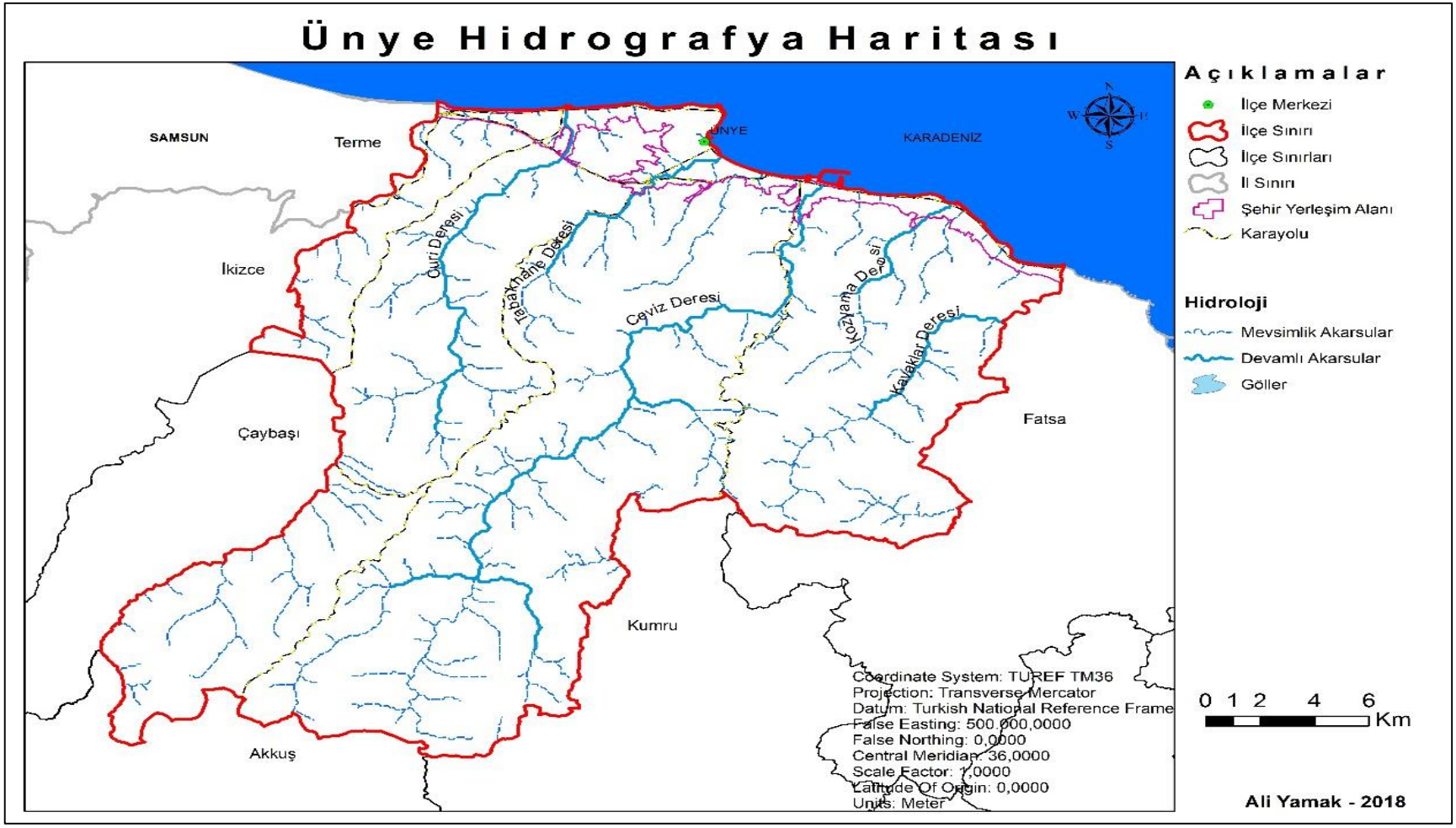
Curi (Cuma), Tabakhane ve Ceviz Deresi yerleşim alanlarının bulunduğu yerlerden Karadeniz'e dökülmektedir. Ocak, 2018 tarafından yapılan çalışma ile bu havzaların genişlik ve uzunlukları belirlenmiştir (Tablo 2.2.15).

Tablo 2.2.16: Ünye'ye ait havzalar, genişlik ve uzunlukları

Havza Adı	Genişlik (GB-KD) (km)	Uzunluk (KB-GD) (km)
Ceviz	22,22	8,37
Cuma(Curi)	20,46	6,55
Kozyama	9,51	4,98
Tabakhane	12,09	6,59

Kaynak: Ocak, 2018: 36

Şekil 2.2.24: Ünye'nin hidrografya haritası

Ünye şehrindeki akarsular kaynağını yeraltı suları, yağmur ve kar sularından sağlamaktadır. Bu akarsularda şiddetli sağanak yağışlar sonrası taşkınlar yaşanabilmektedir. Yaz aylarında bu akarsular yağış etkinliğinden dolayı tümüyle kurumazlar. Kum, çakıl, moloz vb. maddeleri taşıyarak yatak kenarlarında ve denize döküldüğü ağız kısımlarında biriktirmektedirler.

Ünye şehrinin en önemli akarsuyu Tabakhane Deresi'dir. Çünkü şehir merkezi içerisinden geçmektedir. Bu dere Bozdağ'ın kuzeybatı eteklerinden doğmakta olup Karadeniz'e dökülmektedir. "*Tabakhane Deresi 60 km²'lik su toplama alanı ve %10,87'lik oranı ile Ünye ilçesindeki en önemli havzayı teşkil eder*" (Ocak, 2018: 56). Bu akarsuyun doğusunda Karşıyaka, Bayramca, İpekyolu ve Fevzi Çakmak Mahallesi yer almaktadır. Batısında ise Yunus Emre, Saraçlı ve Liseler Mahallesi yer almaktadır. Akarsu havzası çevresinde bulunan bu yerleşmeler taşkın riski taşımaktadırlar. Ancak bu dere yatağında yapılan ıslah çalışmaları taşkının oluşma riskini büyük oranda azaltsa da şehrin altyapı giderleri bu dereye bağlı olduğu için taşkın anında sular borulardan basınçla şehir içine dolmaktadır. Bu durum da şehrin yine su altında kalmasına neden olmaktadır (Şekil 2.2.25).

Şekil 2.2.25: Tabakhane deresi

Çalışma alanı batısında bulunan Curi (Cuma) Deresi, kaynağını Canik Dağları'nın kuzey yamaçlarından almaktadır. Ocak (2018), bu alan ile ilgili yapmış olduğu çalışmada Cuma (Curi) Deresi'nin 144 km²'lik su toplama alanının olduğunu ve %26,09'luk oranı ile Ünye ilçesindeki en büyük ikinci havzayı teşkil ettiğini belirtmiştir. Bu derenin ağız kısmında yine yerleşmeler olduğu için taşkın oluşma

riskine karşı önlemler alınması gerekmektedir. Bu dere kenarında Gölevi Mahallesi, Göbü ve Sahiköy kırsal mahalleleri yer almaktadır (Şekil 2.2.26).

Şekil 2.2.26: Curi(Cuma) Deresi ve Karadeniz'e döküldüğü ağız bölümü

Çalışma alanı doğusunda yer alan Ceviz Deresi, kaynağını ilçenin güneyinde Canik Dağları'nın Kuzey yamaçlarından almaktadır. Ceviz Dere 212 km²'lik su toplama alanı ve %38,41'lik oranı ile Ünye ilçesindeki en büyük havzayı teşkil eder (Ocak, 2018: 57). Bu derenin Karadeniz'e döküldüğü ağız bölümünde Ünye Limanı ve Ünye Organize Sanayi Bölgesi yer almaktadır. 2018 yılı 9 Ağustos tarihinde meydana gelen sağanak yağışlar sonrasında bilinen en yüksek debiye ulaşan Ceviz Dere'de taşkın olayı meydana gelmiştir. Taşkın sonrasında Organize Sanayi Bölgesi su altında kalmıştır. Ayrıca Karadeniz Sahil Yolu üzerinde bulunun Ceviz Dere köprüsü çökmüştür (Şekil 2.2.27).

Şekil 2.2.27: Ceviz Dere ve Karadeniz'e döküldüğü ağız bölümü

Kaynak:https://www.haberturk.com/ordu-haberleri/63062938-dsi-unye-cevizdere-koprusune-215-yillik-debi vurduorduda-8-9-10-agustos-tarihlerinde (Erişim Tarihi:18:10.2018)

Son olarak şehrin en doğusunda yer alan Kozyama Deresi, kaynağını Canik Dağları'nın bir kolu olan Döşeme Dağları'ndan almaktadır. Kozyama Deresi, 38 km²'lik su toplama alanı ve %6,88'lik oranı ile Ünye ilçesindeki en küçük havzayı teşkil etmektedir (Ocak, 2018: 57). Derenin Karadeniz'e döküldüğü ağız bölümünde yerleşmeler pek az bulunmaktadır. Fakat Ünye Belediyesi tarafından yapılan planlamaya göre gelişme konut alanı olarak belirlenmiştir.

Ünye şehrinde bulunan 5 farklı büyük akarsu vadisi ile birçok kuru dere vadileri yerleşim alanlarını olumsuz etkilemektedir. Özellikle Tabakhane deresi sel ve taşkına neden olarak Fevzi Çakmak, Bayramca ve Liseler mahallelerinin sular altında kalmasına neden olmaktadır. Bu akarsu vadisi kenarındaki sahalara konut alanları yapılmak yerine yeşil alan ve rekreasyon alanları oluşturulmalıdır. Belediye tarafından ıslah çalışmaları yapılırken akarsu yatağı daraltılmıştır. Ayrıca akarsu yatağı kenarındaki mahallerin yağmur suyu giderleri bu dere yatağına verilmektedir. Sel ve taşkın anında giderlerden yerleşim alanlarına sular geri tepmektedir. Bu durumda sürdürülebilir bir kullanım için giderler dere yatağına verilmek yerine güneyden kuzeye Karadeniz'e doğru verilmelidir. Ayrıca binaların zemin katlarına barınma izni verilmemelidir.

2.2.4. Toprak Özellikleri

Şehir yerleşmeleri açısından toprak, ekilecek yer değil inşa edilecek yerdir. Ancak tarımsal manada toprakların varlığı ülke tarımı bakımından önemlidir. Bu açıdan bakılırsa, şehir yerleşmeleri kuruluş ve gelişiminde verimli tarım arazilerini işgal etmemesi gerekir (Aliağaoğlu, 2004: 92). Toprak oluşumunda iklim, ana kaya, bitki örtüsü, hayvanlar, topografya, zaman ve beşeri faktörler etkilidir (Şıkoğlu, 2017: 96).

Araştırma alanı ve çevresinde dört çeşit toprak grubu bulunmaktadır. Bu toprak grupları, gri-kahverengi podzolik, kireçsiz kahverengi orman, kırmızı-sarı podzolik ve alüvyal topraklardır. Bu topraklardan üçü (gri-kahverengi podzolik, kireçsiz kahverengi orman, kırmızı-sarı podzolik) zonal (yerli) toprak sınıfında yer alırken alüvyal topraklar ise azonal (taşınmış) toprak sınıfına dâhildir. Ünye şehri ve çevresindeki toprakların dağılışı şöyledir;

Ünye şehri ve çevresinde en fazla yayılış gösteren topraklar gri-kahverengi podzolik topraklardır. Bu topraklar ilçe genelinde 435 km²'lik bir alana ve ilçe topraklarının %78,80'ini kaplamaktadır. Gri-kahverengi podzolik topraklar ilçenin batı, güney, yer yer doğusunda, kıyı hattından itibaren 250-500 m güney yönünden başlar ve Akkuş ilçende sona erer. Bu topraklar ana kayanın özelliklerine göre değişmekle birlikte genel olarak tarım için elverişli topraklardır (Ocak, 2018: 92-93).

Ünye ilçesinin doğusunda görülen kireçsiz kahverengi orman toprakları ise yıkanmanın fazla olmasından dolayı yumuşak ve kireç oranı düşüktür. Bu toprak grubu ilçe genelinde 49 km²'lik bir alana ve ilçe topraklarında %8,88'lik bir orana sahiptir (Ocak, 2018: 92-93).

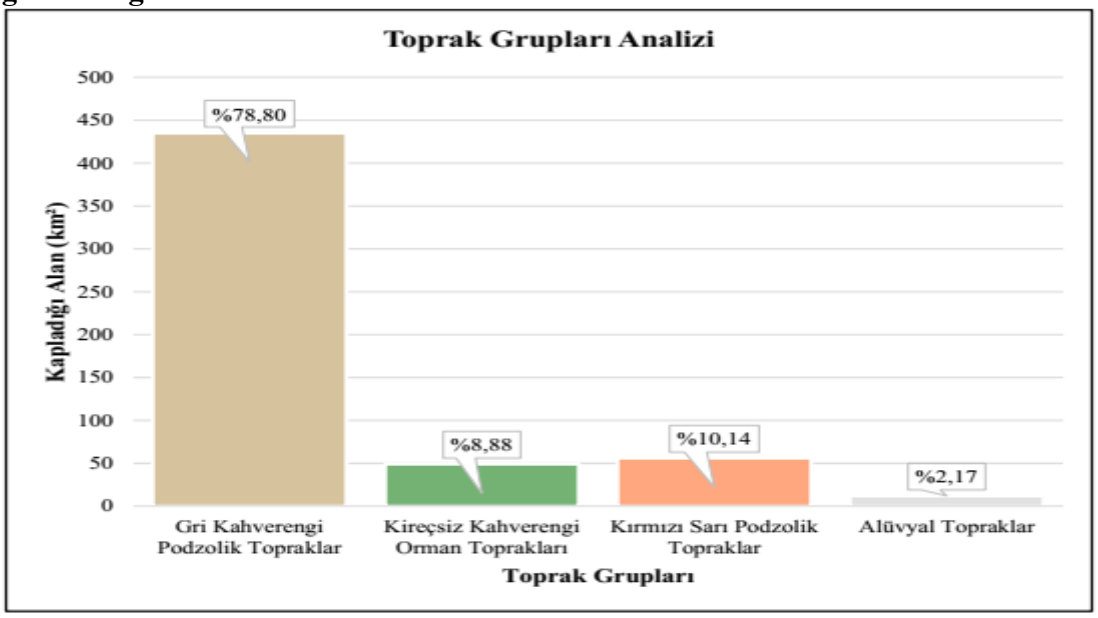
Ünye ilçesinde iyi bir gelişme gösteren ve iyi drene olan toprak grubu ise kırmızı-sarı podzolik topraklardır. Bu toprakların üst katını ince tabakalanmış organik katman oluşturur. Alt katmanda kil oranının yüksek olduğu görülmektedir. Kırmızı-sarı podzolik topraklar Ünye ilçesinin daha çok kuzeydoğusunda yayılış gösterip yer yer batı, doğu ve güneydoğu bölgelerinde de görülmektedir. Kırmızı-sarı podzolik topraklar ilçe topraklarının %10,14'ünü yani 56 km²'lik bir alanını kaplamaktadır.

Yağış fazlalığından kaynaklanan aşırı yıkanma sonucu topraktaki humus miktarının az olması bu toprakların veriminin tarımsal uğraşlar için düşük olmasına neden olmuştur (Ocak, 2018: 93).

Son olarak azonal topraklardan olan alüvyal topraklar ise akarsular vasıtası ile taşınan çakıl, kil ve kum gibi maddelerin eğimin azaldığı alanlarda ve akarsu ağız kenarlarında biriktirilmesi ile oluşan topraklardır. Bu topraklar karma yapılı olduğu için mineral ve organik madde bakımından zengindir. Verim düzeyleri yüksek olduğu için tarım faaliyetleri açısından oldukça uygudur. Bu toprakların bulunduğu sahalarda taban suyu seviyesi de yüksektir. İlçe topraklarının %2,17'sini kaplayan alüvyal topraklar 12 km²'lik bir alan kaplamaktadır. Alüvyal topraklara kıyı hattından güneye doğru 500 m'ye kadar ve vadi tabanları ile akarsuların ağız bölümlerinde rastlanmaktadır (Ocak, 2018: 93).

Ünye şehri güneyinde verimli topraklar yer almaktadır. Şehrin büyük bir bölümünü kaplayan tarımsal açıdan verimli gri-kahverengi podzolik topraklar inşaat şirketlerince işgal edilip konut alanlarına dönüştürülmektedir. Bu durum sürdürülebilir arazi kullanımı açısından uygun değildir. Bu alanlarda tarıma dayalı fındık üretimi yapılmakta ve böyle de kalması ekolojik ve fonksiyonel açıdan daha uygundur. Ünye şehri için yatay gelişim yerine dikey gelişim uygulanmalıdır. Belediyenin görevi olarak verimli tarım alanlarına imar izni vermemelidir. Aksine bu alanlarda tarımsal üretimi destekleyip üretim teşvikleri geliştirmelidir.

Şekil 2.2.28: Ünye'nin toprak gruplarının alansal ve yüzdesel dağılımının grafiksel gösterimi

Kaynak: Ocak, 2018: 94

2.2.5. Bitki Örtüsü Özellikleri

Şehir yerleşmeleri doğal bitki örtüsünün büyük ölçüde tahrip edildiği ya da en azından değiştirildiği yerleşmelerdir. Şehirlerde özellikle merkezi alanlar bitki örtüsü bakımından fakirdir. Çünkü şehirsel alanlarda hava kirliliği yüksektir ve bitki kök sisteminin gelişimi için uygun, havalandırılmış toprak yoktur (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016:118).

Son yıllarda şehir yerleşmelerinde yeşil alanlara önem artmaya başlamıştır. Açık alanlar, parklar, karayolu kenarları, oturma alanları, bahçeler vb. yerler kentsel estetik açısından önem kazanmıştır. Bitki örtüsünün varlığı şehrin görsel niteliğini arttırmakta ve şehri daha yaşanabilir kılmaktadır. Ayrıca bitki örtüsünün zengin olması sel ve heyelan gibi doğal afetlerin oluşma riskini engelleyemese de azaltmaktadır.

Ünye Şehri ve çevresinde uygun iklim, toprak ve topoğrafya şartları zengin bir bitki örtüsünün varlığına olanak sağlamıştır. Kıyı şeridi boyunca geçmişte yer yer nemcil geniş yapraklı ormanlar tahribat sonucu bugünkü halini almıştır. Bu alanlar tahribat sonucunda fındık üretim alanlarına dönüştürülmüştür.

Ünye Şehri ve etrafında genellikle kızılağaç, kestane, meşe, gürgen gibi geniş yapraklı orman sınıfına giren kışın yapraklarını döken ağaç toplulukları bölgenin hâkim bitki örtüsünü oluşturur. Deniz seviyesinden itibaren başlayan ve 600- 650 m yükseltiye kadar en fazla alan kaplayan bitki, bölge halkının geçim kaynağı olan fındıktır. Yaklaşık ilçenin % 60'ı fındık alanlarından oluşmaktadır. Ocak (2018), yapmış olduğu çalışmada Ünye ilçesinin bitki varlığını alansal ve yüzdesel olarak ortaya koymuştur (Tablo 2.2.16).

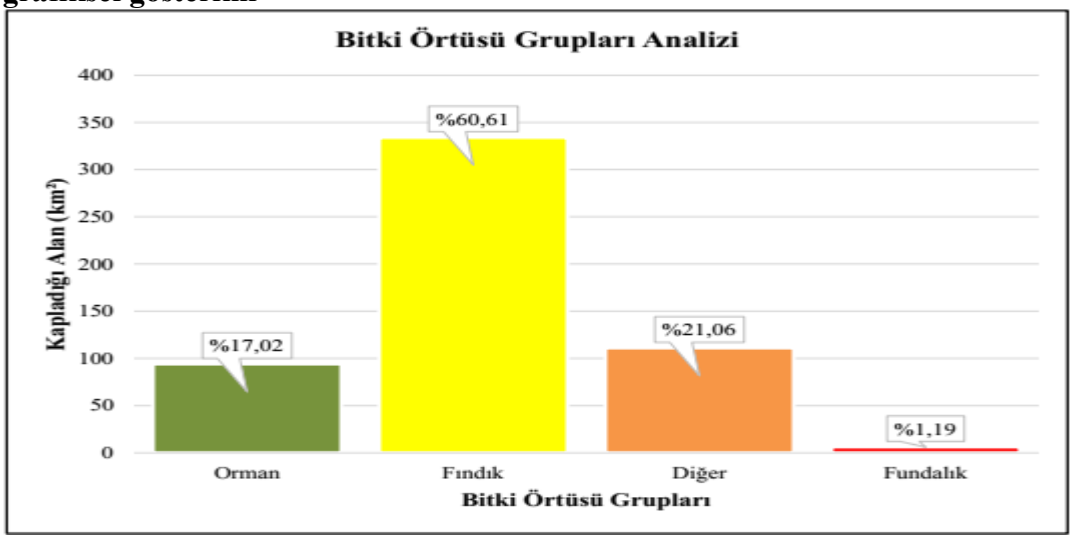
Tablo 2.2.17: Ünye'nin doğal bitki örtüsünün alansal ve yüzdesel dağılımları

Bitki Örtüsü	**Kapladığı Alan (km²)**	**Çalışma Alanı İçindeki Oranı (%)**
Orman	93,93	17,02
Fındık	334,58	60,61
Diğer	113,31	21,06
Fundalık	6,58	1,19
TOPLAM	**552**	**100**

Kaynak: Ocak, 2018: 61.

Ünye ilçesinde bitki örtüsünün %60,61'ini ve kapladığı alan bakımından 334,58 km^2'sini fındık alanları oluşturmaktadır. Ormanlık alanlar bitki örtüsünün %17,02'sini oluştururken 93,93 km^2 alan kaplamaktadır. Fundalık alanlar ise ilçe topraklarında 6,58 km^2 alan kaplamaktadır (Tablo 2.2.16, Şekil 2.2.29).

Şekil 2.2.29: Ünye'nin doğal bitki örtüsünün alansal ve yüzdesel dağılımının grafiksel gösterimi

Kaynak: Ocak, 2018: 61.

Şehir yerleşmesi özelliği gösteren Ünye, yerleşme alanlarında bitki örtüsü bakımından fakir bir durumdadır. Karadeniz iklimi gibi bitki örtüsünün gelişimi için uygun bir iklime sahip olsa da plansız şehirleşme ve betonlaşmanın etkisi sonucu bitki varlığı bakımından yetersizdir. Sürdürülebilir şehirsel alanlarda kentsel estetiği yansıtan unsurlardan biri de şehrin sahip olduğu bitki varlığıdır. Bu anlamda şehir içi estetiği ve yaşanılabilirliği arttırmak adına açık alanlar, parklar, karayolu kenarları, cadde ve sokaklar ile oturma alanlarındaki uygun noktalar ağaçlandırılmalı ve çevre düzeni sağlanmalıdır.

2.3. Beşeri Coğrafya Özellikleri

2.3.1. Ünye Şehrinin Kuruluş ve Gelişimi

Ünye şehri ve çevresinde yerleşmelerin tarihi oldukça eskilere dayanmaktadır. Yapılan araştırmalar Ünye şehri ve çevresinin Anadolu'daki en eski yerleşim yerleri arasında olduğunu doğrular niteliktedir. Kuruluşu yazının bulunuşu yani Tarih öncesi çağlara kadar uzanmaktadır. Ünye şehrinin kuruluş ve gelişimi bu araştırmada Cumhuriyet Öncesi Dönem ve Cumhuriyet Dönemi başlıkları altında irdelenmiştir.

2.3.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Kuruluşu çok eskiye dayanan Ünye'nin bilinen tarihi, M.Ö. XV. bin yıla kadar uzanmaktadır. Ancak, Ünye'de tarih öncesi dönemlere ait araştırmalar sınırlıdır. Ünye'nin tarih öncesi dönemlere ait en geniş çaplı araştırma Kılıç Kökten tarafından yapılmıştır.

Araştırmacıların Ünye'nin doğusunda Yüceler Köyü yakınlarında mağaralarda ve Ceviz dere vadisinde yaptığı kazılar sonucu, bu bölgede Yontma ve Cilalı taş dönemlerine ait aletler ve silahlarla toprak kapların yanı sıra, insan ve evcil hayvanlara ait iskelet parçaları da bulunmuştur. Araştırma esnasında bulunan çakmaktaşından bir el baltası, Alt Paleolitik döneme aittir ve Karadeniz kıyılarında elde edilen en eski buluntu olma özelliğini taşımaktadır. Araştırmalar neticesinde Ünye şehri ve çevresinde M.Ö. XV. bin yıla kadar uzanan bir yerleşik hayat olduğu anlaşılmıştır (Güney, 1999: 12).

Yazılı tarihte Ünye ve çevresinde adı geçen ilk topluluk Kaşkalar'dır. M.Ö. 2000'lerde tarih sahnesine çıkan Kaşkalar bugünkü Sinop ile Perşembe arasındaki bölgeye yerleşmişlerdir. Bu halk Kızılırmak kavsi içindeki Hitit ülkesinin kenarında, doğusu Azzi-Hayaşa, batısı Tummana, güney batısı Pala ülkeleri, kuzeyi ise Karadeniz ile çevrili bölgede yaşıyorlardı. Yazılı belgelere göre varlıklarını M.Ö. 1650'den M.Ö. 700'lü yıllara kadar sürdürmüş bir Anadolu halkı olan Kaşkalar, Hititler için devamlı bir tehlike oluşturmuşlardır. Kaşkalar'ın Hititler devrinde Batı, Orta ve Doğu Karadeniz bölgelerinde üç ana topluluk olarak yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu

tarihlerde Kaşkalar, Ekrem Memiş'e göre hangi milletin halkı olduğu tam olarak belirlenemeyen bir kavimdir. Mireli Seyidov ise Kaşkalar'ı Türk saymakta ve onları günümüzde İran'da yaşayan Kaşgay Türklerinin ataları olarak göstermektedir (Doğan, 2006: 53). Kaşkalar zaman zaman İç Anadolu'daki Hititler ile savaşmışlar ve onlar için kuzeyden gelen önemli bir tehdit olmuşlardır (Güney, 1999: 12).

Hititlerle Kaşkalar'ın sınır komşusu olması ve her iki devletin topraklarının verimliliği birbirlerine karşı mücadele etmelerine neden oluyordu. Boğazköy ve Maşathöyük'de bulunan tabletlerden anlaşıldığı gibi Tokat ve civarı Hititler devrinde hem Kaşkalar'ın, hem de Hititler'in egemenliği altındaki alan içinde kalıyordu. Ayrıca Karadeniz sahili ile Tokat arasında Hitit ve Kaşkaların asker sevkiyatını gerçekleştirdiği yerlerden birisi de Ünye-Niksar güzergâhı olabilir (Doğan, 2003: 72).

IV. Tuthaliya (M.Ö. 1250-1220) Assuwa ülkesi ile savaşırken, durumdan faydalanmak isteyen Kaşkaların, Hitit ülkesine girerek devleti yağmalaması üzerine IV. Tuthaliya tüm Kaşka ülkesini fethetmiştir. Demir Çağının ortalarından sonra Hitit Devletinin yıkılmasıyla yöredeki Kaşkalar güneye inerler ve bölgeye tekrar yerleşmeye başlamışlardır (Doğan, 2006: 53).

Hititler Kaşkalara karşı devamlı üstün gelmiş ve Ünye'nin de içinde bulunduğu Kaşka bölgesi sıklıkla Hitit hâkimiyet sahası içinde kalmıştır. Dolayısıyla Hititlerin Ünye'deki demir madenlerini işletmiş ve diğer zenginliklerini kullanmış olması muhtemeldir. Hitit kaynaklarında: " biz güneşin denizden doğup denizden battığı yerden geliyoruz" kaydı bulunmaktadır. Bu bölgede ise güneşin denizden doğup denizden battığı ender yerler arasında Ünye ve Bafra gibi önemli şehirler bulunmaktadır. Yine Hititlerin Ünye Kale köyü yakınındaki demir madenine el koymuş olabileceği üzerinde de durulmaktadır (Doğan, 2006: 53).

Hititlilerden sonra Karadeniz'de Grekler koloniler kurmuşlardır. Greklilerin Karadeniz'de koloni şehirleri kurma amacı, Akdeniz, Ege ve Marmara Denizi kıyılarında olduğu gibi sosyal, ekonomik ve siyasidir. Grekler Karadeniz'e çıkmadan önce, M.Ö. 7.yy. ortalarında Çanakkale Boğazı ve Marmara Denizi kıyılarına yerleşmiştir. Tarıma dayalı şehirler kurmuşlardır. Grekler Marmara'dan sonra

Karadeniz'e açılmışlardır. Çünkü Karadeniz'de balık çeşitliliği fazla ve boldur. Ayrıca Batı, Güney ve Doğu Karadeniz kıyıları ormanlık olduğundan kereste, av ve kürk hayvanı bakımından çok zengindir. Karadeniz'in kuzey kesimlerinde yer alan Bosporus Kimmerius ve İskitlerin yaşadıkları bölgelerde tarım ve hayvancılık önemli bir geçim kaynağıdır. Buğday, koyun, sığır ve at yetiştiren İskit Aristokratları bu şekilde oldukça zengin olmuşlardır. Bu zengin bölge Ege dünyasının lüks üretim malları için oldukça önemli bir pazar oluşturmuştur. Ayrıca Mezopotamya'ya giden ticaret yollarının da bu bölgeden geçmesi burayı oldukça önemli bir merkez haline getirmektedir (Doğan, 2003: 77).

Greklerden sonra M.Ö. 8.yy'dan itibaren Ege denizi kıyılarında bulunan koloni sahipleri Karadeniz kıyılarında da koloniler kurdular. Geniş kapsamlı kolonizasyonlar Miletoslular tarafından M.Ö. 7.yy'dan itibaren yapılmaya başlanmış ve bunu Megeralı Phokaialı ve Kohiosluların yaptığı kolonizasyonlar izlemiştir. Miletliler Karadeniz kıyılarında 90 kadar şehir kurmuşlarsa da bunların çoğu Pazar yeri düzeyini aşamamışlardır. Karedeniz kıyılarında bulunan yerler arasında Ünye şehri de bulunmaktadır. Daha önce Sinop ve çevresinde koloniler kuran Miletli koloniciler bugünkü Ünye şehri ve çevresinde ticaret kolonisi kurmuşlardır. Böylece Ünye şehrinin kesin kuruluş tarihi yaklaşık olarak M.Ö. 750 tarihlerini bulmaktadır (Güney, 1999: 13, Doğan, 2003: 80-81).

M.Ö. 400'de Ünye'nin de içinde bulunduğu bugünkü Ordu bölgesinde Khalybler, Terme çevresinde ise Amazonlar bulunmaktadır. Arkaik dönemde Greklere demir sağlayan maden işçileri Khalybler'in yaşadıkları bölge, antik yazarlar tarafından Terme (Themiskyra)- Trabzon (Trapezos) arasında farklı yerlerde gösterilmiştir. Fakat daha sonraki yıllarda bu halk Ünye bölgesine doğru kaymış ve neredeyse Ünye merkezli bir kavim haline gelmiştir. Faruk Sümer, "Oğuzlar" adlı eserinde, Trabzon Devlet Saray müverrihi olan Paneratos'u kaynak göstererek Ünye için "Halibia" tabirini kullanmaktadır. Hatta 1200'lü tarihlerde bazı kaynaklarda, Hacı Emiroğulları beylerinden Süleyman Bey'den "Khalbia (Ünye-Ordu arası) mıntıkası emiri Süleyman Bey B. Bayram Bey" diye bahsetmektedir. 1840 yılında Ünye'ye gelen Hamilton, Ünye'de Halibialılar'ın kalıntıları olarak gördüğü demir yataklarını aramaya girişmiştir. Bilge Umar ise "Karadeniz Kappadokia'sı" adlı eserinde Xenophen'i

kaynak göstererek, Mossynoikos'ların batısında, yine Khalybler (demir işleyenler) halkından, Mossynoikos'lara bağımlı bir halkın oturduğunu ve Ünye'deki demir madenlerinde çalışmakla geçimlerini sağladıklarını ifade etmektedir (Doğan, 2006: 57).

İran'da kurulan Med İmparatorluğu Doğu Anadolu'yu aldıysa da hâkimiyetlerini Karadeniz kıyılarına kadar ulaştıramamışlardır. Fakat Medler'in yerine geçen Persler'in hâkimiyet sahası daha da geniş olmuştur. M.Ö. 550 yılında Pers imparatoru I. Darius bütün Anadolu ile beraber Ünye bölgesine de hâkim olmuştur. Bölgede şiddetli bir dirençle karşılaşan Pers hâkimiyetini güçlendirmek için I. Darius bölgeye güçlü ve zorba valiler gönderdi. "*Satraplık*" denilen vilayetlerdeki bu valilere "*Satrap*" adı veriliyordu (Güney, 1999: 14).

Makedonyalı Büyük İskender M.Ö. 331 yılında Persleri yenerek topraklarını ele geçirdi. Fakat Anadolu'daki Pers satraplıkları üzerinde kesin bir hâkimiyet kuramadı. Pers asıllı yöneticiler özerkliklerini sürdürmeyi başarmışlardır. 200 yıllık Pers egemenliğinde Tokat ve çevresinin çok özel bir yeri olmuştur. Komana Pontika'dan geçen ünlü "Kral Yolu" Perslerin Tokat'a verdiği önemi göstermektedir. Kral Yolu'nun Karadeniz'e açılan kapılarından birinin de Ünye-Niksar yolu olduğu belirtilmektedir. İskender'in ölümünden sonra ülkesi parçalanmıştır. Bu dönemden sonra Karadeniz kıyılarında Pontus Devleti kurulmuştur (Doğan, 2006: 57).

Ünye ve çevresi yaklaşık 200 yıl kadar Pontos Krallığı'nın egemenliği altında kalmıştır. Yayılmacı bir anlayışla ilerleyen Pontoslar, egemenlik sahasını doğuya doğru genişleten II. Mithradates Eupator, Trabzon'nun da içinde bulunduğu sahil kesimini ve Kurban-Kolkhis bölgesini kontrol altına almıştır. Ünye, II. Mithradates zamanında alınmış ve burada sönmüş bir volkanik tepe üzerine müstahkem bir kale inşa ederek, hem bölgenin hâkimiyetini sağlamış ve hem de Ünye-Niksar kervan yolunu denetim altına almıştır (Doğan, 2006: 58).

M.Ö. I. yüzyılda Roma İmparatorluğu ile Pontus Devleti bölgenin hâkimiyeti için mücadele etmişlerdir. Önceleri Pontus devleti, bölgedeki diğer kavimlerin de yardımı ile Roma'ya karşı bazı başarılar elde etmiştir. Ancak M.Ö. 71 yılında Kelkit vadisinde

yapılan savaşta Pontuslular kesin olarak yenilmiştir ve M.Ö. 63 yılında Pontus devletinin yıkılması ile Ünye ve çevresinde Roma hâkimiyeti kesinleşmiştir (Güney, 1999: 14).

Roma İmparatorluğu döneminde Ünye çevresi Pontos Polemoniacus adıyla anılan bir uydu devlet şeklinde yönetilmektedir. Zalimliği ve garip davranışları ile ünlü olan Neron, imparator olmadan önce bu bölgeyi yönetmiştir. Roma M.S. 395 yılında ikiye bölününce, Ünye Doğu Roma(Bizans) İmparatorluğunun sınırları içerisinde kalmıştır (Güney, 1999: 14). Kentin asıl önem kazanması Bizans çağında gerçekleşmiştir. Ünye, Bizans imparatorluğu yönetiminde kaldığı sürece çok ün yapmış ve şarapları Bizans sarayında aranan bir madde halini almıştır. Hatta İstanbul 1453 tarihinde alındığında Ünye şarapları Bizans'a gitmediğinden Bizanslı şairler "Gelmez oldu artık Ünye'nin şarapları" diye yakınmışlardır. IV. Haçlı seferinden sonra İstanbul'un Latinler tarafından işgal edilmesiyle, İstanbul'dan kaçanların bir kısmı Trabzon merkezli bir İmparatorluk kurmuşlar ve Ünye'de bu imparatorluğun sınırlarına dâhil olmuştur (Doğan, 2003: 105).

1071 Malazgirt zaferinden önce Bizans'ı en çok uğraştıran Emeviler ve sonrasında ise Abbasiler olmuştur. İslamiyet'in yayılma döneminde ilk kez 715 yılında Emevi orduları Canik bölgesine kadar gelmişlerdir. 733-739 yılları arasında Samsun civarı Arap egemenliğinde kalmıştır. Abbasiler devrinde, Malatya bölgesindeki üstten hareket eden ve mühim bir kısmı Türklerden meydana gelen İslam orduları Bizans topraklarına sık sık akınlar düzenliyor ve bunların bazıları Canik bölgesine kadar uzanıyordu. 843 yılında Ünye civarını ele geçirmişler ancak bu durum kısa sürmüştür. Abbasilerin Türk komutanı Ahmed İbn İnanç et-Türki 893 yılında bütün Orta ve Doğu Karadeniz bölgesini ele geçirmiştir (Güney, 1999: 14).

Anadolu'nun tümüyle Türk vatanı haine gelmesi Selçuklular döneminde olmuştur. 1071 Malazgirt Savaşı Anadolu'nun Türkleşmesinde bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde Anadolu'nun orta-batı kesiminde, başkenti İznik olan Anadolu Selçuklu Devleti, orta-kuzey kesimlerinde de Danişmendliler hâkimdir. 1080 yılında Ünye dâhil bütün Karadeniz sahilleri Büyük Selçuklu İmparatorluğu'na bağlanmıştır. Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'nın Bizans karşısında elde ettiği Malazgirt zaferinden

sonra, onun emri ve izniyle çok sayıda Türk beyi fethettikleri yerleri kendi beylikleri saymak üzere Anadolu'da fetihler yapmışlardır. Canik bölgesindeki fetihler Danişmend devletinin kurucusu olan Melik Ahmed Danişmend Gazi tarafından başlatılmıştır (Güney, 1999: 17).

Merkezi bugünkü Niksar olan Danişmendoğulları Atabeyliği, Bayburt, Kayseri, Sivas, Maraş, Elbistan, Ankara, Çankırı, Çorum, Amasya, Tokat, Ünye ve Bafra taraflarını kapsıyordu. Ahmed Gazi ile başlayan fetihler sonucu, kuvvetlerinin birinin başına Sevli Bey'i geçirir ve Lâdik taraflarından harekete geçerek az zamanda Samsun, Çarşamba, Ünye, Giresun taraflarını alarak Trabzon'a kadar ilerlemiştir. Bu başarı üzerine buraların yönetimi Sevli Bey'e verilmiştir (Doğan, 2006: 65).

Danişmend Gazi'nin ölümünden sonra yerine geçen oğlu Gümüştegin döneminde de hanedan daha da güçlenmiştir. Gümüştegin'in de de vefatı ile yerine geçen büyük oğlu Emir Gazi zamanında Anadolu'nun en güçlü devleti haline gelen Danişmendliler 1129 yılında Ankara, Çankırı, Kastamonu ve Karadeniz sahillerini kontrol altına aldılar. Daha sonra Emir Gazi'nin oğlu Melik Muhammed 1140-1141 yıllarında Bizans saldırısına uğrayan Karadeniz bölgesini Rumlardan geri almışlardır (Doğan, 2006: 65).

Anadolu Selçukluları döneminde ise II. Kılıçarslan sürekli Bizans ile mücadele halindedir. Ioannes Kınnamos Hıstorıa'sında belirttiğine göre İmparator Manuel, 1174-1175 yıllarında II. Kılıçarslan üzrine sefere karar verdiğinde, Roma ordusunun iyi olmadığını görmüş ve bunun üzerine komutanlarından Mikhail'i Paphlagonia'ya göndermişti. Mikhail ordunun bir bölümünü yanına alıp gerisini Karadeniz şehirlerinden Trabzon ve Ünye (Oinaion) etrafındaki köylerden toplayacaktı. Eskişehir yöresinde Selçuklu kuvvetlerinin baskıları sonucunda Bizans ordusu ağır kayıplar vermiştir. Bizans'ın bu başarısızlığını fırsat bilen Yağıbasan Bafra ve Ünye'yi ele geçirmiştir. Fakat Ünye, Selçuklu hâkimiyetine sadece bir yıl sonra 1158 yılında II. Kılıçarslan tarafından alınmıştır (Doğan, 2006: 67).

Trabzon Rumları 1204 yılında bulundukları bölgeden batıya doğru hücum ederek Ünye, Samsun ve Sinop'a kadar olan sahilleri ele geçirmişlerdir. Daha sonra Anadolu Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhusrev sefere çıkarak Rumları uzaklaştırmıştır. 1214

yılında, Trabzon Hükümdarı Aleksis yeniden Orta ve Batı Karadeniz sahillerine hücum etmiştir. Selçuklularla yapılan savaşı kaybeden Aleksis esir edildi. Selçuklulara tabi olmayı ve yıllık vergi vermeyi kabul ederek serbest bırakıldı. Sinop'tan Ünye'ye kadar olan sahiller bir kez daha Anadolu Selçukluları'na bağlanmıştır. 1228 yılında, Harzemşahlar'ın Anadolu Selçukluları'na saldırmasını fırsat bilen Rumlar yeniden Ünye'den Sinop'a kadar olan Selçuklu topraklarını işgal edip yağmalamışlardır. Alaeddin Keykubad sefere çıkarak işgal edilen toprakları yeniden topraklarına katmıştır. Selçuklular, sürekli hâkimiyet mücadelesi yapılan bu bölgeyi düşman hücumlarına karşı korumak için Orta Karadeniz bölgesine Çepni Türkmenlerini yerleştirmiştir. Sinop'tan Trabzon'a kadar uzanan bölgenin Osmanlılara kadar olan tarihinde Çepniler'in oynadığı rol mühimdir (Güney, 1999: 20-21).

Kösadağ savaşı (1243) ile Selçuklular yenilmiş ve bu bölgeler İlhanlılara tabi olmuştur. Beylikler dönemi ile birlikte İlhanlı hâkimiyeti döneminde Ünye ve Orta Karadeniz bölgesinde zaman zaman hâkimiyet mücadeleleri olmuştur. İlhanlılar Müslümanlara karşı Hristiyanları destekleyen bir politika uyguladıkları için, Trabzon Rum devleti kendi sınırlarını genişletmeye çalışmıştır. Ünye bu süreçte sık sık el değiştirmiştir. 1297 yılında Ünye Türkmenler tarafından bir kez daha Rumlardan alındı. Bu dönemde Türkmenlerin Kuşdoğan adlı bir beyi vardı ve Giresun şehrini de ilk kez Rumlardan almıştır. Ünye'nin Kuşdoğan köyü muhtemelen adını bu tarihi şahsiyetten almıştır. Selçuklulardan sonra Ünye ve çevresi 1346 yıllarında Hacı Emir Bey tarafından son kez fethedilmiştir (Güney, 1999: 22).

Selçuklu hükümdarı Sultan Alparslan devrinden beri çeşitli Türk beylikleri iradesinde bulunan şehirde Osmanlılar ilk defa Yıldırım Bayezid Han zamanında nüfuz etmeye başlamıştır. Taceddinoğulları'nın Osmanlı'ya tabi olmayı kabul etmesi ile Bayezid döneminde Ünye ilk defa 1393 tarihinde Osmanlı sınırlarına dâhil olmuştur. Daha sonra Kadı Burhaneddin Taceddinoğulları'na hâkimiyetini kabul ettirdi. Bayezid, İstanbul muhasarasının devam ettiği 1398 baharında faaliyete geçti ve Khalbia (Ünye-Ordu arası) bölgesi Emiri Süleyman Bey, Bayram Bey ve Taceddinoğulları Bayezid'in hâkimiyetine girerek, onun bu havalideki vekili Amasya valisi Şehzade Mehmed Çelebi'ye tabi olmuşlardır. Böylece 1393 yılından sonra 1398 yılında ikinci kez Osmanlı himayesine girmiştir (Doğan, 2006: 73).

Anadolu'da merkezi otorite boşluğundan dolayı Bizans, Danişmendli, Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu, Trabzon Rum İmparatorluğu, Taceddinoğulları ve Hacı Emiroğulları arasında el değiştiren Ünye, 1461 yılında Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon Rum İmparatorluğu'na son vermesi ve buradaki Canik Beylerini de merkezi otoriteye bağlamasıyla doğrudan Osmanlı sınırları içindeki yerini almıştır. Ünye bu dönemden sonra önemli bir liman ve ticaret merkezi haline gelmiştir (Doğan, 2006: 74).

XV. ve XVI. yüzyıllarda Ünye, kaleye sahip bir kasaba ile yakın çevresindeki on köyden oluşmaktadır. XV. asırda liman, pazar ve boyahane gibi kasabalara özgü sayılan tesis ve kurumlara sahip bulunan kasaba, XVI. yüzyılda küçük boy bir kasaba halini almıştır. Ünye nüfusu 1455'te 76 gayrimüslim nefer (56 çift, 20 mücerred) ile 18 kale (48 çift, 8 mücerred) 3 Müslüman hane ve 16 kale mülazımından oluşmaktadır. Mücerredleri hesap dışı tutar ve mülazımları dâhil edersek Ünye nüfusunu, 1455'te 370, 1485'te de 335 olarak tahmin edebiliriz. Ünye nüfusu 1520 yıllarında 550-575 civarına yükselmiştir. 1576 yılında ise Ünye kazasının nüfusu çok büyük bir artış ile 1295'e ulaşmıştır (Doğan, 2006: 74).

1455-1576 yılları arasında bulunan kayıtlarda iskân yerleri olarak Akçakilise, Akkilise, Çöğden/Cöğri, Derekale, İncirlü, Kurna, Saylan, Yavı, Zara, Zembek gibi yerler bulunmaktadır. 1455 tarihinde Ünye'nin köylü nüfusu 551'dir. 1485 yılında ise köy nüfusu 637'ye çıkmıştır. 1520 yılında ise Ünye'nin kırsal nüfusu düşerek 599'a gerilemiştir. Kayıtlarda Ünye merkezde gayrimüslim bulunduğu halde köylerde bulunmamaktadır (Doğan, 2006: 74).

Meşhur seyyah Evliya Çelebi 1640 yılında Ünye'yi ziyaret etmiştir. Kitabında Ünye'nin Ünyes adında bir hükümdar tarafından kurulduğunu ve adını da ondan aldığını yazmaktadır. Karadeniz sahilinde 16. ve 17. yüzyıllarda en mühim ticaret iskelesi Ünye'dir. Eflak, Boğdan, Ukrayna ve Karadeniz havzası tüccarları Diyarbakır'dan ham kırmızı ipek ve sahtiyan, Haleb'den dirayi ve mavi futa ve başka mallar getirirlerdi. Bu malların ticari muameleleri Ünye'de yapılır buradan gemilerle nakledilirdi. Ünye'de önemli bir tersane bulunmaktadır ve devletin ihtiyaç duyması halinde savaş gemileri inşa edilmektedir. Aynı zamanda savaş gemilerinden başka

ticari gemiler de inşa edilirdi. Osmanlı devletinin gemilerde bulunan halatlarının ham maddesi olan kendir ihtiyacı da buradan sağlanmaktadır (Güney, 1999: 25-26).

18. yüzyıl mahalli ayanların saltanat ve otoritesinin Ünye'de hissedildiği dönemdir. Bu yüzyılda Osmanlı Ayanları döneminde Ünye merkezde Canik bölgesi ayanı Canikoğulları (Hacı Ali Paşa ailesi) ve Hazinedarzadeler bulunmaktadır.

Ünye Trabzon'un fethinden sonra yapılan idari taksimatta Canik sancağına bağlı bir kaza olmuş ve bu özelliğini 1864 yılına kadar sürdürmüştür. Ancak 1864 yılında Sivas, Canik ve Bucak sancaklarından ayrılarak Ünye sancağına bağlanan kazalarla Ünye sancağı teşkil edilmiştir. Ünye sancağı; Merkez kaza, Fatsa, Niksar, Erbaa, Bolaman ve Karaguş kazalarından oluşmaktadır. Bu dönemde Ünye-Niksar yolu tesviye edilip genişletilmiştir (Doğan, 2006: 58).

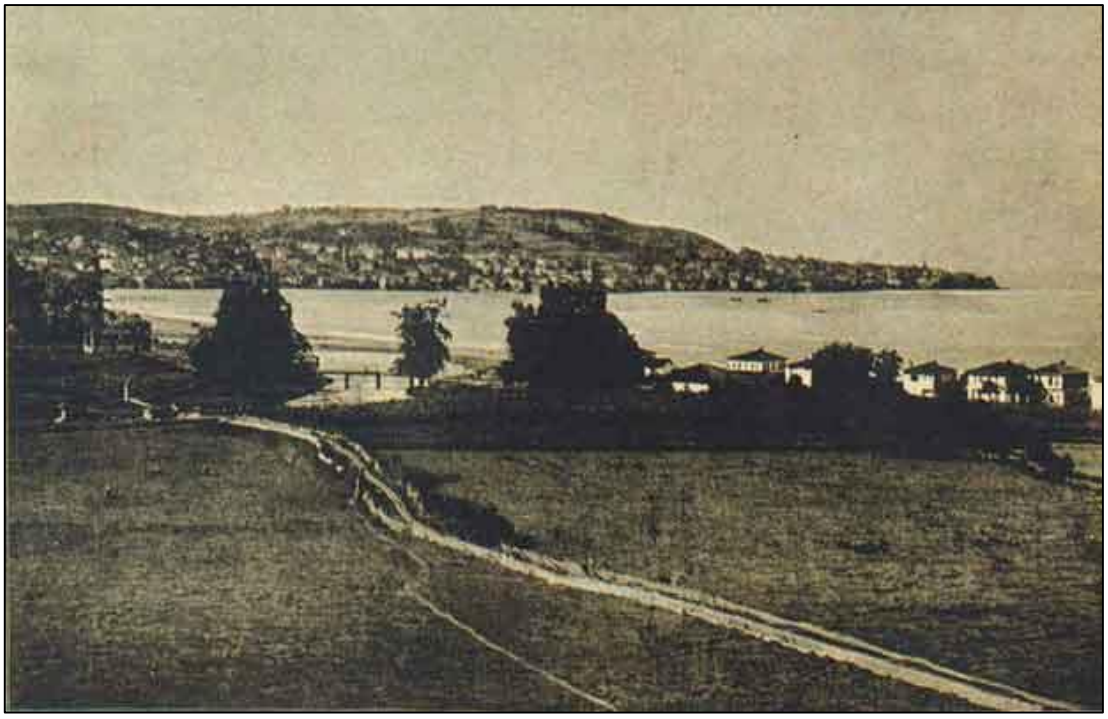
Ünye'de belediye teşkilatlanması Trabzon vilayet salnamesine göre 1869 yılına dayanmaktadır. Bu salnameye göre Ünye çok teşkilatlı bir kaza yapısına sahiptir. Bu dönemde Ünye Meclis-i daire-i belediyesi; reis, azalar ve kâtip gibi üyelerden oluşmaktadır. Belediye üyeleri arasında etnik yapı bakımından Rumlar, Ermeniler ve Müslümanlar bulunmaktadır.

19. yüzyılın başlarında Canik bölgesinin idarecisi olan Süleyman Paşa Ünye'de büyük bir saray inşa ettirmiştir. Güzelliği ile dillere destan olan bu saray, sonraları bir yangınla tümüyle harap olmuştur. Bu sarayın batılı bir seyyah tarafından çizilen bir gravürü mevcuttur.

1867 yılında yapılan idari taksimata göre Ünye, Trabzon vilayetine bağlı Canik sancağın dört kazasından biridir. İlk defa 1869 yılında Ordu, Trabzon merkez sancağına bağlı bir kaza yapılmıştır. 1877 yılanda Canik Trabzon'dan ayrılıp bağımsız sancak olmuştur. 1888 yılında yeniden Trabzon vilayetine bağlanmıştır. 1908 yılında ilan edilen II. Meşrutiyet döneminde Canik sancağı yeniden müstakil oldu (Güney, 1999: 27).

Osmanlı coğrafyacıları 1880'den sonra şehirleri tanıtan coğrafi eserler kaleme almaya başlamışlardır. Bu coğrafyacılardan Şemseddin Sami (Kamusü'l - A'lam, 1889); Ali Cevad Bey (Memalik-i Osmaniyenin Tarih ve Coğrafya Lûgatı 1895); Ahmet Hamdi Efendi (Nüzhetü'l – Bünyân 1895); Tüccâr-zâde İbrahim Hilmi (Memalik-i Osmaniyye Ceb Atlası 1906) eserlerinde Ünye hakkında mühim bilgiler vermişlerdir. Ayrıca Servet-i Fünun dergisinin 22 Temmuz 1902 tarihli nüshasında kapak fotoğrafı olarak Ünye şehrinin manzarası (Şekil 2.3.1) konulmuş ve Ünye ile ilgili de geniş bir yazı yayınlanmıştır (Doğan, 2006: 81).

Şekil 2.3.1: Servet-i Fünûn Dergisi Kapağındaki Ünye Fotoğrafı (1902)

Kaynak: http://unyezile.com/dabakhane.htm (Erişim Tarihi: 23.08.2018)

19. yüzyılın sonlarında Ünye şehir nüfusu 10 bin civarındadır. Köyleriyle birlikte toplam nüfusu ise 50 bin kadardır. Bu tarihlerde Ünye'ye bağlı 104 köy bulunmaktadır (Güney, 1999: 27).

1914 yılında Ünye ve civarında çok sayıda can ve mal kaybına yol açan seller meydana gelmiştir. Aynı yıl Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşına girmiş ve Büyük toprak kayıpları yaşanmıştır. Savaşta Ünye kıtlık, göç ve sefalet çekti ise de, düşman işgaline uğramamıştır. Savaş ve çok sayıdaki muhacir nüfus sebebiyle bu yıllarda Ünye ve bütün Doğu Karadeniz'de sıtma salgını ortaya çıkmıştır (Güney, 1999: 28).

23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da toplanan TBMM'de Canik mebusu olarak Ünyeli Hasan Fehmi Efendi de bulunmaktadır. Rumlara karşı daha iyi mücadele edilmesi için TBMM'de Giresun'un vilayet olması yolunda karar alınmıştır. Bu kararda Ordu kazası Giresun'a bağlanmayı reddetmiştir. Yeni bir karar ile Ordu da vilayet yapılmıştır. Bu süreçte Ordu'nun nüfusu ve çevresi yeterli değildir. Bu sebeple Canik Vilayetinin Ünye ve Fatsa kazalarının da Ordu'ya bağlanmasına karar verilmiştir. Bu karar Ünye ve Fatsa halkı için tepki uyandırmış ve Ünye'nin vilayet yapılıp Fatsa, Terme ve Karakuş'un buraya bağlanmasını istemişlerse de bu girişimler başarısız olmuş ve Ünye Ordu iline bağlı bir kaza olarak kalmıştır (Güney, 1999: 29).

2.3.1.2. Cumhuriyet Dönemi

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra yerine 29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. Türkiye ile Yunanistan arasında 1923 yılında mübadele sözleşmesi yapılmıştır. Zorunlu göç ettirilenlerin sevk edildiği ve yerleştirildiği yerler arasında Ünye de bulunmaktadır. Ünye iskelesine 1924'de İnönü vapuru ile 544; Reşit Paşa vapuru ile 1003 mübadil çıkmıştır. Akdeniz vapuru Ünye'ye 854 mübadil, 92 hayvan ve 16 araba getirmiştir. 11 Nisan 1924 tarihinde Ünye'den Niksar'a 50 hane mübadil sevk edilmiş ve bir bölümü Ünye'de Yılmazlar Mahallesi'ne iskân edilmiştir. Bu rakam daha sonra 255'e yükselmiştir (Doğan, 2006:117).
Cumhuriyet'in ilanından sonra hazırlan idari bölünüşe göre Ünye, Ordu iline bağlı bir ilçedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında tüm Anadolu'da ekonomik yönden büyük sıkıntılar yaşanmıştır. Karadeniz bölgesi bu sıkıntıların yaşandığı yerlerin başında gelmektedir. Ünye'de halk kendi üretimleriyle geçimini sağlamaktadır. Bölgenin sosyal ve iktisadi hayatındaki en önemli değişim, 1923'te Lozan antlaşması ile Türk-Yunan mübadelesi sonucu olmuştur. Bu yıllarda Ünye'de ticaretin önemli bir kısmı Rumlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Ticareti elinde bulunduran gayrimüslim halkın mübadele ettirilmesi ile ekonomik alanda önemli bir boşluk oluşmuştur.

1927 yılında Ünye şehrinin nüfusu 5443 kişidir. Bu nüfusun büyük bir bölümünü Türkler oluşturmakta, azınlık olarak da Gürcü ve Çerkezler bulunmaktadır.1940'lı yıllarda şehir nüfusu 6635'e yükselmiştir. 1940 yılında Ünye Ordu iline bağlı tam teşkilatlı denilebilecek bir kazadır. İlçede asayişten sorumlu polis ve jandarma

bulunmaktadır. Bunların yanında Hava Kurumu, Kızılay, Çocuk Esirgeme, Ekonomi ve Biriktirme Cemiyeti, Halk Evi ve Spor faaliyetleri hizmet veren kuruluşlar arasındadır.

Ünye şehrinin elektrikle kavuşması için ilk defa 1933 yılında girişimlerde bulunulmuştur. 1938 yılında Ünye ilk olarak elektriğe kavuşmuştur. Danimarka menşeili elektrik motoru kullanılmıştır.

Ünye'yi etkileyen önemli olaylardan biri 1939 yılında gerçekleşen Erzincan Depremi'dir. Bu deprem Ünye'de önemli hasarlar meydana getirmiş şehir içindeki iki cami de yıkılmıştır. Depremin etkileri çarşı içerinde çok daha fazla olmuştur. Depremde Ünye'de bulunan depremzedeler için devlet tarafından gönderilen 15.837 lira ihtiyaç sahiplerine verilmiştir.

Ünye Şehri ilk kuruluş yeri bakımından Çakır Tepenin doğu eteklerinde yerleşim göstermektedir. Bugünkü Çamurlu, Orta Yılmazlar ve Burunucu mahallelerinin belirli bir bölümünü kapsamaktadır. Nüfusun zamanla artışına bağlı olarak şehir doğu- batı yönlü bir büyüme göstermiştir. Bu mahallelerde Osmanlı döneminden kalma tarihi yapılar yaygınlık göstermektedir. Saray, camiler, konaklar ve hamamlar bunların başında gelmektedir.

Karakuş nahiyesi 1954 yılında Ünye'den ayrılarak Akkuş adı ile ilçe haline getirilmiştir. 1990 yılında da, Çaybaşı ve İkizce Ünye'den ayrılarak İlçe haline getirilmiştir (Güney, 1999: 29).

Ünye şehri nüfusun artışına paralel olarak 1950 yılı itibari ile hızlı bir şehirleşme sürecine girmiştir. Şehir de hızla kalkınmakta ve gelişmektedir. Ünye şehrinin su ihtiyacı 1950 yılı öncesinde sarnıç ve kuyulardan sağlanırken sonrasında Balıkdeğirmeni kaynak suyunun getirilmesiyle giderilmeye çalışılmıştır. Ancak şehrin hızla gelişmesi mevcut kaynakları yetersiz kılmış ve 1950 yılında şehir suyu işletmeye açılmıştır. 1970 sonrası hızlı gelişmeye karşın yetersiz olan su şebekesi baştan revizyon edilip tekrar yeterli duruma getirilmiştir.

Şehirdeki gelişmenin sonucu olarak otobüs hizmetine ihtiyaç duyulmuş ve 1972 yılında iki adet otobüs alınarak işletmeye konulmuştur. İtfaiye teşkilatı Ünye'de ilk olarak 1870 yılında kurulmuş ve elle çalışan tulumba ile hizmet sağlanmıştır. 1957 yılında modern anlamda bir itfaiye teşkilatı kurulmuştur.

Ünye şehrine ait ilk imar planı 1886 yılında bir Fransız mühendisi tarafından yapılmıştır. Ciddi anlamda şehir imar planı 1940 yılında yaptırılmış, 1944 de buna ilaveler yapılmıştır.

Ünye ilçe merkezinin, arşiv bilgilerine göre 1964 yılında yapılmaya başlanan ve 1966 yılında o dönemim İmar ve İskân Bakanlığı tarafından onaylanan bir imar planı mevcuttur. Planlama alanı kuzeyde Burunucu mevki, bugünkü Meteoroloji Müdürlüğü ile doğuda Jandarma Karakoluna kadar olan 4,2 km uzunluğundaki sahil şeridi ile Niksar Caddesinin 1,25 km'sine kadar olan kısmı kapsamaktadır. Planlama alanı 235,78 ha'dır. Stadyum ve bu alandaki eğitim alanları (Ünye Lisesi) bu plan kararıyla oluşmuş gözükmektedir. Niksar Caddesi ile Tabakhane Deresi arasında kalan düzlük alan, sanayi ve ticaret alanı olarak önerilmiştir. Ancak 1966 planının bu kararı ile ilgili hiçbir gelişme olmamıştır. Meskûn konut alanları, mevcut yapılaşma dokusunun korunmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Gelişme konut alanı olarak ise Niksar caddesinin kuzey kısımları ile Karadeniz Sahil Yolu'nun güney yamaçları olarak belirlenmiştir. Konut gelişme alanlarında beklenen yapılaşma gelişmeleri olmuştur. Ancak bu alanlardaki yapılaşmaların tamamı kaçak yapılaşma şeklinde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla 1966 yılı imar planının konut gelişmesine yönelik hedefleri de tutmamıştır.

Tablo 2.3.1: 1966 yılı imar planı kullanım alanları dağılımı

KULLANIM	ALAN	%
Meskûn Konut Alanı	58.84	24.96
Gelişme Konut Alanı	51.02	21.64
Ticaret Alanı	7.25	3.07
Sağlık Alanı	1.07	0.45
Resmi Alanlar	2.09	0.89
Sanayi Alanı	2.51	1.06

Tablo 2.3.2 (devam)

Pazar Yeri	2.67	1.13
Park, Bahçe, Yeşil Alanlar	18.78	7.97
Turizm Alanı	4.12	1.75
Cami	0.62	0.26
Spor Alanı	3.01	1.28
Belediye Hizmet Alanı	1.45	0.61
Eğitim Alanı	6.71	2.85
Dere	2.53	1.07
Yol	73.11	31.01
TOPLAM	235.78	100

Kaynak: Ünye-Ordu Revizyon ve İlave İmar Planı (1/1000) Araştırma ve Plan Açıklama Raporu.

1969 yılında klinker ve çimento üretimi faaliyetinde bulunmak üzere Ünye Çimento Sanayii ve Ticaret A.Ş. kurulmuştur. Türkiye Çimento Sanayii T.A.Ş. ve Ordu Yardımlaşma Kurumu'nun (OYAK) %40, gerçek kişilerin %20 paya sahip olarak oluşturduğu ortaklıkla faaliyetlerine başlayan Ünye Çimento, ilk çimento üretimini 27 Mayıs 1974 tarihinde gerçekleştirdi. Ünye Çimento Fabrikasının kurulması şehirsel gelişimin doğu yönünde gelişimine başlangıçta engel teşkil etmiştir. Çünkü fabrikanın ilk zamanlarda filtresiz olması yakın çevresini olumsuz etkilemiştir. Fabrikadan çıkan toz ve partiküller çevreyi kirletmektedir. Bu da bu bölgede yerleşime olumsuz etki etmiştir. Daha sonra fabrikanın sağlamış olduğu istihdam şartları şehrin doğu yönünde gelişimine yaklaşık % 20'lik oranda katkı sağlamıştır.

Ünye'de üç yönlü bir şehirsel gelişme gerçekleşmiştir. Birincisi Tabakhane Deresinden başlayıp doğu yönünde Karadeniz Sahil Yolu boyunca uzanan şehirsel gelişimdir. Doğu yönündeki şehirsel gelişme daha çok 1975'li yıllardan sonra gerçekleşmiş ve Fevzi Çakmak mahallesini kapsamaktadır. Bu mahalle eski dönemlerde çorak ve değersiz bir mahalle olarak görülürdü. 1965-1970'li yıllarda bu mahalle toprakları daha çok tarımsal alan olarak kullanılmakta ve mısır ekimi yapılmaktadır. Mahalle sınırları dâhilinde kıyıda temeli taş örme ve pirket tuğlardan oluşan birkaç evden başka yerleşim bulunmamaktadır. Mahalleye ilk yerleşmeler Ünye'nin yakın çevresindeki daha çok güneydoğusundaki yine Ünye'ye bağlı köylerden gerçekleşmiştir. Köylerden bazıları Yiğitler, Kadılar, Ağıdere ve Sarıhalil

köyleridir. Mahalleye yerleşenler daha çok ekonomik yönden gelir seviyesi düşük kişilerden oluşmaktadır. Kırsal göçün etkisiyle mahalle 1975 yılı sonrası hızlı bir gelişme göstermiştir. Şehirleşme oranı tüm Türkiye'de olduğu gibi 1980-1990 yıllarında ciddi bir artış göstermiştir.

Fevziçakmak mahallesi güneyinde Tabakhane Deresi'nin doğusunda bulunan İpekyolu ve Bayramca mahalleri 1990 yılı sonrası şehirsel büyümeye katılan mahallelerdendir. Bu mahallede nüfuz edenler mahallenin güneyindeki köylerden gelen kişilerden oluşmaktadır. Köylerin başında Çatalpınar, Saylan, Güzelkale, Taflancık ve Saraycık köyleri gelmektedir. Gelişmenin boyutu doğu yönünde ilerledikçe eskiden bir köy olan Nuriye Mahallesi de 1990 sonrası bu şehirsel gelişimden payını almıştır. Ünye'nin goğusu ve batısı arasında şehirsel gelişim yönünden kıyaslama yapmak gerekirse doğusunun batısına göre daha az geliştiği görülmektedir. Fakat yeni yapılan Ünye Devlet Hastanesi ve Ünye Otogarı şehirsel gelişimin doğu yönünde ilerlemesine katkı sağlayacaktır.

Ünye'nin doğu ucunda Cevizdere mevkiinde bir limanı ve bu liman üzerinde bulunan tersanesi mevcuttur. Bu tersanede ilk başlarda gemi yapımı ile uğraşılırdı. Şehirde 200 kişiye istihdam sağlayan bu sanayi tesisi şehirsel gelişime katkı sağlayan kuruluşlardandır.

İkincisi kuzey-güney yönünde Tabakhane Deresinin batısında Niksar caddesinin her iki kenarında yayılım gösteren şehirsel gelişimdir. Bu şehirsel gelişim alanına Kaledere mahallesinin güneybatısı, Çınarlık ve Saraçlı mahallelerinin güneyi ve Yunus Emre mahallesinin kuzeydoğusu ile birlikte Niksar Caddesinin güneydoğusunda bulunan Liseler mahallesi girmektedir. Derenin kuzeybatısında yer alan İpekyolu Mahallesi 1975-80 yılı sonrası köyden-kente göçün artığı yıllarda güneybatı yönünde şehirsel gelişim göstermiştir. Bugünkü Ünye Adliye Sarayı'nın bulunduğu alan 1970'lerde dere yatağıdır. Bu yatağın kenarında ağaçlık alanlar bulunurdu. Yine o tarihlerde adliyenin kuzeyinde bir lastik fabrikası da faaliyet gösteriyordu. Aynı zamanda burada bir su değirmeni bulunurdu. Derenin ıslahı ile buralar yerleşime açılmış ve hızlı bir şehirsel gelişim göstermiştir. Diğer taraftan Niksar Caddesi'nin kuzeybatısındaki Kaledere, Çınarlık, Saraçlı ve Yunus Emre

mahalleleri 1970'lerden günümüze doğru güneybatı yönünde şehirsel gelişme göstermiştir. Niksar Caddesi üzerinde bulunan Küçük Sanayi Sitesi şehirsel gelişimin hızına katkı sağlamıştır. Güneybatı yönündeki bu şehirsel gelişim alanında ikamet edenler daha çok yine güneydeki köylerden (Çatalpınar, İnkur, Killik, Dereköy vb.) göç edenler oluşturmaktadır. Yine bu şehirsel gelişimde ikamet edenlerin çoğunluğunu Ünye'nin güneybatısında yer alan Akkuş ilçesinden göç edenler oluşturmaktadır.

Son olarak üçüncüsü ise Burunucu mevkiinden başlayıp batıya doğru Karadeniz Sahil Yolu boyunca kuzeyden güneye doğru hızlı bir gelişme gösteren şehirsel gelişimdir. Daha çok Atatürk mahallesini kapsayan bu şehirsel gelişim devamında Gölevi ve Sahilköy mahallelerinin kuzeyini kapsamaktadır. Bu şehirsel gelişim 1990 yılından günümüze doğru çok hızlı bir gelişme göstermiş ve şehir en fazla bu yönde gelişme göstermiştir. Batı yerleşkesinde ikamet edenlerin çoğunluğunu çevre ilçeler olan İkizce ve Çaybaşı ile çevre köylerden Killik, Aydıntepe, Tekkiraz, Hanyanı ve Yavi vb. alanlardan göç edenler oluşturmaktadır.

2.3.2. Ünye'nin Nüfus Coğrafyası Özellikleri

Bilindiği gibi modern coğrafyanın kurucularından P. Vidal de la Blache "*insan bütün coğrafyanın esasını oluştur*" derken coğrafya biliminde insanın önemine vurgu yapmıştır. Nüfusun temel yapı taşı olan insan yerleşmelerin de şekillenmesinde önemli yere sahiptir. Bu bağlamda nüfus, "*yeryüzünde sınırları belirli bölgelerde, alanlarda veya yerlerde belirli zamanda yaşayan insan sayısı*" olarak tanımlanmaktadır (Özçağlar, 2014: 101).

Şehirler, belirli bir alanda, farklı yoğunluklara sahip nüfus kümelenmelerinin en yüksek olduğu yerleşmelerdir. Nitekim binlerce hatta milyonlarca insan birkaç yüz veya birkaç bin km^2'lik dar alanlarda toplanmıştır (Tümertekin, Korkut, 1964: 124). Şehir nüfusu ile kırsal nüfus arasında birçok bakımdan farklılıklar söz konusudur. Bu farklılıklar gerek nüfus miktarında, yoğunluğunda, yapısında, hareketliliğinde, nüfusun büyüme oranında gerekse mesleklerde görülmektedir. Ancak bu durum şehirler arasında farklılıklar göstermektedir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 119).

Şehirlerdeki mevcut nüfus miktarı yerleşmelerin sınıflandırılmasında kullanılan kriterlerin başında gelmektedir. Bir ana unsur olarak nüfus, şehirsel alanlara dinamiklik katmaktadır. Bazı şehirler sahip olduğu coğrafi özelliklere bağlı olarak nüfusun da artışı ile hızlı bir gelişme gösterirken bazılarının gelişimi ise birçok nedenden dolayı yavaş olmaktadır.

Tüm bu nüfusla ilgili özellikler şehir coğrafyası çalışma alanında nüfusun önemine vurgu yapmakta ve nüfus, şehir coğrafyası araştırmalarının önemli konularından birini oluşturmaktadır. Dolayısıyla şehirsel alanlarda yaşayan nüfusun, zamana bağlı gelişimi ile hareketlerini, mekânsal dağılışını, yoğunluğunu, sosyoekonomik niteliklerini araştırıp incelemek ve sonuçlarını sentezler halinde sunmak coğrafi anlamda önem arz etmektedir.

Ünye şehrinde nüfusun gelişimi Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası olmak üzere iki dönemde ele alınmıştır. Cumhuriyet öncesi nüfus bilgileri sınırlı olmak kaydıyla tahrir defterleri ve salnamelerden elde edilmiştir. Cumhuriyet dönemi nüfus verilerine ise 1927-2000 yıllarını arası dönemini kapsayan Genel Nüfus Sayımlarından, 2007 ve sonrası nüfus bilgilerine ise Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verileri üzerinden ulaşılmıştır.

2.3.2.1. Nüfusun Gelişimi

2.3.2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Ünye Şehri Nüfusu

XV ve XVI. yüzyılın demografik yapısı hakkında bize en doğru bilgileri sağlayan Tahrir kayıtlarıdır. Bu yüzyıllarda Ünye kazası bir kaleye sahip bir kasaba (nefs) ile yakın çevresindeki on köyden meydana gelmektedir. Bu kale kasabası XVI. yüzyılda gelişme göstererek küçük boy bir kasaba halini almıştır. Bununla birlikte, nüfusun azlığı dışında bu küçük kale kasabasında XV. yüzyılda da, liman, pazar ve boyahane gibi kasabalarda bulunan tesis ve kurumlar mevcuttur (Öz, 1999: 25).

Müslüman Türkler ile Gayrimüslim halkın birlikte yaşadığı bir kasaba olan Ünye, Canik Sancağına bağlı bir kasabadır. Tahrir defterleri üzerinde araştırmalarda bulunan

Öz (1999), XV. ve XVI. yüzyıllarda Ünye nüfusu hakkında önemli tespitlerde bulunmuştur.

Canik sancağındaki kasabalar arasında yalnızca Ünye önemli bir gelişme göstermiştir. Bu yerleşme XVI. yüzyılda küçük bir kasaba niteliği kazanarak yüzyılın sonları itibari ile hemen hemen Samsun'un nüfus miktarına ulaşmıştır. 1455'te Ünye şehrinde 76 gayrimüslim nefer (56 hane, 20 mücerred) ile 18 kale (48 hane 8 mücerred) 3 Müslüman hane ve 16 kale mülazımından oluşmaktadır. Mücerredleri hesap dışı tutar ve mülazımları dâhil edersek Ünye nüfusunu, 1455 yılında 370, 1485 yılında 335 kişi olarak tahmin etmek mümkündür (Öz, 1991:192).

XVI. yüzyılın başlarından itibaren Ünye'de yaşayan gayrimüslim nüfusun muhtemelen çevreden Ünye'ye göç edenlerin katkısıyla arttığı görülmektedir. 1520'lerde gayrimüslim nüfus, caba yazılan 83 hane ile 69 mücerredden oluşmaktadır. Dolayısıyla 1485- 1520 yılları arasında hane sayısı 48'den 83'e çıkarak %73 oranında artmıştır. Müslüman reaya hane sayısı 3 olarak (1 bennak, 2 caba) kalırken, 5 Müslüman da mücerred yazılmıştır (Öz, 1991:192).

Ünye 1520- 1576 yılları arasında nispi olarak önemli bir gelişme kaydetmiştir. Nüfustaki artışın bir kısmı gayrimüslim bekar erkek sayısındaki artışa (322 mücerred) atfedilse de hane reisleri sayısında %45'lik bir yükselmenin varlığı (toplam 98 gayrimüslim hane) kasabanın demografik gelişimini net bir şekilde göstermektedir. Müslüman hane sayısı 3'ten 16'ya bekar sayısı 5'ten 11'e yükselmiştir. Bu nüfusa 45 kişilik kale personelini de ilâve edebiliriz. Bu arada 8 gayrimüslimin derbendci olarak kaydedildiğini de belirtmek gerekir (Öz, 1991:192).

Tüm bu nüfus bilgilerini toparlayacak olursak Ünye kazasının nüfusu 1455 yılında 370 civarında olduğu 1485 itibariyle toplam nüfusta artma gözlenmesi gerekirken 30-40 civarında bir düşüş olduğu ve 1520'li yıllarda 230-250 civarında nüfusun hemen hemen yarı yarıya arttığını, nüfusun 550-575 civarında arttığı gözlenmektedir. 1576 yılına gelindiğinde ise Ünye kazasının nüfusunun % 130 civarında çok büyük bir artış gösterdiğini ve nüfusunun 1295-1770 civarında olduğu tespit edilmektedir (Tablo 2.3.2).

Tablo 2.3.3: Ünye Kasabasının 1455 ve 1576 yılları tahmini nüfus bilgileri

Ünye Kasabasının Tahmini Nüfusu (1455-1576)							
Tarih	**Müslüman Hane + Müc.**		**Gayrimüslim Hane + Müc.**		**Kale Muh. (Müslüman)**	**Toplam**	
						Hane x 5	**Nefer x 3**
1455	-	-	56	20	17	365	279
1485	3	-	48	8	16	335	225
1520	3	5	80	64	32	575	552
1576	16	11	198	322	45	1295	1776

Kaynak: Öz, 1991: 196

Tahrir defterlerinin Ünye'nin demografik yapısı hakkında sunmuş olduğu nüfus bilgilerinden sonra en önemli kaynaklardan bir diğeri ise XIX. Yüzyıla ait salnamelerdir. Bu salnameler içerinde Ünye ile ilgili bilgiler Trabzon Vilayet Salnameleri'nde bulunmaktadır.

1869 yılı Ünye kazası ve nahiyelerinin nüfus yapısına değinecek olursak, Ünye kazasına bağlı dört nahiye bulunmaktadır. Bunlar Fatsa, Niksar, Bolaman ve Karakuş nahiyeleridir. Bu dönemde Ünye kazası 81 Kura, 880 gayrimüslim, 3324 Müslüman hane nüfusa sahip olup toplamda 4203 hane nüfustur. Erkek nüfusun 1253'ü Ermeni, 1501'i Rum, 10972'si Müslümandır. Toplamda 13726 erkek nüfusa sahiptir (Tablo 2.3.3).

Tablo 2.3.4: Ünye Kazası ve nahiyelerinin 1869 yılı nüfus yapısı

Ünye Kazası ve Nahiyelerinin 1869 Yılı Nüfus Yapısı								
Yerleşmeler	**Kura**	**Hane**			**Erkek Nüfus**			
		Gayrimüslim	**Müslim**	**Toplam**	**Ermeni**	**Rum**	**Müslüman**	**Toplam**
Ünye Kazası	81	880	3324	4203	1256	1501	10972	13726
Fatsa Nahiyesi	87	142	2912	3054	294	284	10717	11293
Niksar Nahiyesi	116	295	2020	2315	665	648	6637	7950
Bolaman Nahiyesi	42	136	1144	1280	164	400	3940	4504
Karakuş Nahiyesi	35	0	758	758	0	0	3509	3509

Kaynak: Doğan, 2003: 265

Ünye kazasında 1870 yılında nahiye sayısının üçe düştüğü görülmektedir. Bu yıl aralığında Ünye kazasında 81 Kura, 5 mahalle bulunmaktadır. Dört çeşit olan hane grubundan Ermeniler 312, Rumlar, 589, Çerkeşler 250 ve Müslümanlar 3367 hane ile toplamda 4518 haneden oluşmaktadır. Erkek nüfusun 1269'u Ermeni 1514'ü Rum, 573'ü Çerkeş ve 10998'i Müslümandır. Toplamda Ünye kazası 14354 erkek nüfusa sahiptir (Tablo 2.3.4)

Tablo 2.3.5: Ünye Kazası ve nahiyelerinin 1870 yılı nüfus yapısı

Ünye Kazası ve Nahiyelerinin 1870 Yılı Nüfus Yapısı												
Yerleşmeler	Kura	Mahalle	Hane					Erkek Nüfus				
			Ermeni	Rum	Çerkez	İslam	Toplam	Ermeni	Rum	Çerkez	Islam	Toplam
Ünye Kazası	81	5	312	589	250	3367	4518	1269	1514	573	10998	14354
Fatsa Nahiyesi	91	4	53	95	192	2893	3233	221	341	901	10711	12173
Karakuş Nahiyesi	35	0	0	0	0	765	765	0	0	0	3559	3559
Bolaman Nahiyesi	35	0	39	97	0	1039	1175	183	305	0	3733	4222

Kaynak: Doğan, 2003: 265

1918 yılında Ünye kazasının genel nüfusunun 58.483'ünü Müslümanlar, 5.184'ünü Rumlar, 5763'ünü Ermeniler ve 9'unu ise Yahudiler oluşturmaktadır (Tablo 2.3.5).

Tablo 2.3.6: Ünye Kazasının 1918 yılı nüfus yapısı

Ünye Kazasının 1918 Yılı Nüfus Yapısı				
Kaza	**Müslüman**	**Rum**	**Ermeni**	**Yahudi**
Ünye	58.483	5184	5763	9

Kaynak: Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BA), Dahiliye Nezareti Sicill-i Nüfus İdare-i Umumiyesi Kalemi (DH.SNM), Nr. 40/15.

2.3.2.1.2. Cumhuriyet Dönemi Ünye Şehri Nüfusu

2.3.2.1.2.1. 1927-1950 Yılları Arası Dönem

Cumhuriyet döneminde Ünye şehrine ait ilk veriler 1927 yılına aittir. 1927 yılında Ünye toplam 50.345 kişilik bir nüfusa sahiptir. Bu sayım döneminde nüfusun 5.443 kişisi yani % 10,9'u şehirde yaşarken 44.902 kişisi yani % 89,1'i kırda yaşamaktaydı. 1940 yılında ise şehir nüfusu 6.635 kişiye kır nüfusu ise 62.657'ye yükselmiştir. Bu dönemde şehirde yaşayanlar nüfusun % 9,6'sını oluştururken kırda yaşayanlar ise

nüfusun % 90,4'ünü oluşturuyordu. Bu iki dönem arasında 13 yıllık zamanda şehir nüfusu 1.192 kişi artarken kır nüfusu 18.947 kişi artmıştır. Dolayısıyla şehirde yaşayanların oranı düşerken kırda yaşayanların oranı artmıştır. 1940 yılına ait nüfus artış hızı ise % 1,52 olarak hesaplanmıştır. Bu dönemde Ordu ili şehir nüfusunun artış hızı ise % 3,15'tir (Tablo 2.3.6, Şekil 2.3.2).

1950 yılında ise şehir ve kır nüfusunda artış devam etmektedir. Şehir nüfusu 8.735 kişiye ulaşmış ve toplam nüfus içindeki oranı 9,9'a çıkmıştır. Kır nüfusu da bu dönemde artış göstermiş 79.628'e ulaşmıştır. Fakat burada şunu belirtmek gerekir ki kır nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı 1940 yılına göre % 0,3 azalış göstermiştir. Aynı şekilde şehir nüfusunun toplam nüfusa oranı % 0,3 artış göstermiştir. Dolayısıyla Ünye'de kırdan şehre göçün bu dönem itibari ile başladığını söylemek mümkündür. Şehirleşmenin başlangıcı olan bu dönemde Ünye'nin nüfus artış hızı 2,74 olarak tespit edilmiştir. Aynı dönemde Ordu ili şehir nüfusunun artış hızı % 3,2 olarak hesaplanmıştır (Tablo 2.3.6, Şekil 2.3.2).

Tablo 2.3.7: Ünye'nin 1927 yılından 2000 yılına kadar 10'ar yıllık periyotlarda şehir-kır nüfusu ve oranları

Yıllar	Şehir	%	Kır	%	Toplam
1927	5.443	10,9	44.902	89,1	50.345
1940	6.635	9,6	62.657	90,4	69.292
1950	8.735	9,9	79.628	90,1	88.363
1960	11.350	14,6	66.257	85,4	77.604
1970	19.448	18,3	86.988	81,7	106.436
1980	28.227	22,3	98.213	77,7	126.440
1990	42.836	39,2	66.303	60,8	109.139
2000	61.552	48,8	64.572	51,2	126.124

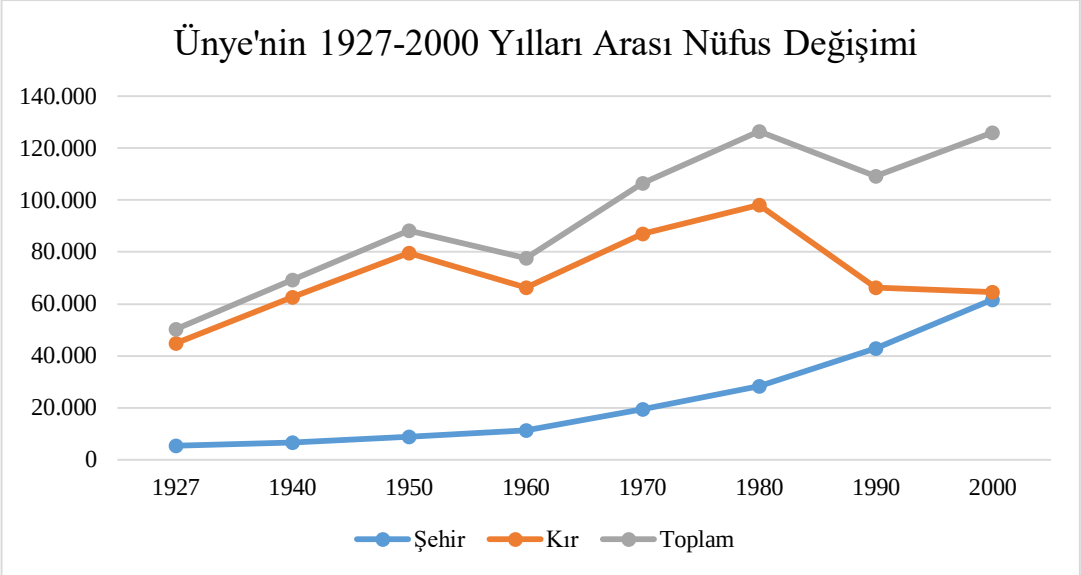
Kaynak: DİE (1927-1960), TÜİK (1970-2000).

2.3.2.1.2.2. 1950-2000 Yılları Arası Dönem

Kırsal göçün belirgin bir şekilde başladığı yıllar olan 1950-1960 yılları arasındaki on yıllık dönemde şehir nüfusu % 4,7'lik artışla yani 2.615 kişi artarak 11.350'ye yükselmiştir. Bu dönemde kır nüfusu da aynı oranda düşerek 66.257 kişiye

gerilemiştir. Bu düşüşün temel nedeni ise Karakuş nahiyesinin 1954 yılında Ünye'den ayrılarak Akkuş adı ile ilçe haline getirilmesidir. 1960 yılında Ünye nüfusunun % 14,6'sı şehirde % 85,4'ü ise kırda yaşamaktadır. Dönem itibari ile on yılık süreçte Ünye'nin nüfus artış hızı %2,61 iken Ordu'nun ise %5,68 olarak hesaplanmıştır (Tablo 2.3.6, Şekil 2.3.2).

Şekil 2.3.2: Ünye'nin 1927-2000 yılları arası nüfus değişimi

1960 yılı Ünye şehir nüfusunun atağa geçtiği yıl olmuştur. Bu yıl itibari ile şehir nüfusu düzenli bir şekilde artış göstermiştir. 1960-1970 yılları arasında Ünye Şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı % 3,7'lik artışla 19.448'e ulaşmıştır. Şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı ise % 18,3'e yükselmiştir. Bu on yıllık periyotta Ünye'nin toplam nüfusunda ciddi bir artış yaşanmıştır. Kır nüfusunda 20,731 kişilik bir artış yaşanmış ve 86,988'e ulaşmıştır. Fakat kır nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı % 3,7'lik bir azalışla % 81,7'ye gerilemiştir. 1960-1970 yılları arası Ünye'nin şehir nüfusu artış hızı % 5,38 olarak tespit edilmiştir. Aynı şekilde Ordu ili şehir nüfusu artış hızının %7,08'lere çıktığı görülmektedir. (Tablo 2.3.6, Şekil 2.3.2).

1970-1980 yılları arası Ünye şehir nüfusu hızlı bir şekilde artmaya devam etmiştir. Bu on yıllık periyotta şehir nüfusu 8,779 kişi artarak 28,227'ye ulaşmıştır. Şehir nüfusundaki bu önemli artışın nedeni kuşkusuz kırsal göçün etkisidir. Bu dönem itibari ile Ünye şehirsel alan olarak da büyümeye başlamıştır. Şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı bir önceki döneme göre % 4'lük bir büyüme sağlayarak % 22,3'e

yükselmiştir. Kır nüfusu ise yine on yılık süreçte 11,225 kişilik bir artış göstermiştir. Fakat kır nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı % 81,7'den % 77,7'ye yani % 4'lük bir oranda gerilediği görülmektedir. Dolayısıyla kır nüfusu 98,213 kişi olurken toplam nüfus ise 126,440 kişiye ulaşmıştır. Bu dönemde şehir nüfusu artış hızında bir önceki döneme göre düşüş yaşanmıştır. Ünye'nin nüfus artış hızı % 3,72, Ordu'nun ise % 3,63 olarak hesaplanmıştır (Tablo 2.3.6, Şekil 2.3.2).

1980 yılı sonrası Ünye şehir nüfusunun artış yönünde sıçrama yaşandığı diğer bir dönemi oluşturur. 1980 yılından 1990 yılına kadarki on yıllık süreçte şehir nüfusunda ani ve önemli bir artış yaşanmıştır. Şehir nüfusu kır nüfusuna oranla çok daha fazla artarken kır nüfusunda bu dönemde azalış yönünde ciddi bir kırılma yaşanmıştır. Bundan önceki zamanlarda kır nüfusunda 1960 yılında bir azalma söz konusu iken tekrar artış sağlanmış fakat 1980 yılı sonrası kır nüfusu devamlı olarak azalmıştır. Bu da gösteriyor ki 1980 yılı ve sonrası Türkiye genelinde olduğu gibi Ünye'de de şehirsel büyümenin yaşandığı bir süreçtir. 1990 yılında şehirde yaşayanlar toplam nüfusun % 39,2'sini oluştururken kırda yaşayanlar ise 60,8'ini oluşturuyordu. Şehir nüfusunda on yılık dönemde % 16,9'luk bir büyüme sağlanmış ve şehir nüfusu 42.836 kişiye yükselirken kır nüfusunda ise aynı oranda bir azalışla 66,303 kişiye gerilemiştir. 1990 yılında Ünye'nin nüfus artış hızı % 4,14'tür. Aynı yıl Ordu'nun nüfus artış hızı ise %6,84 olarak hesaplanmıştır. Türkiye'de de bu dönemde % 59,1 kişi şehirlerde yaşarken % 40.99 kişi ise kırda yaşamaktadır. Bu dönemde Ünye'nin toplam nüfusunda da önemli bir azalma söz konusudur. 1990 yılında Ünye'nin toplam nüfusu 17,301 kişi azalışla 109,139 kişiye düşmüştür (Tablo 2.3.6, Şekil 2.3.2). Bu durumun temel nedeni ise İkizce ve Çaybaşı ilçeleri önceden Ünye sınırları dâhilinde iken bu dönemde Ünye'den ayrılarak birer ilçe statüsü kazanmışlardır.

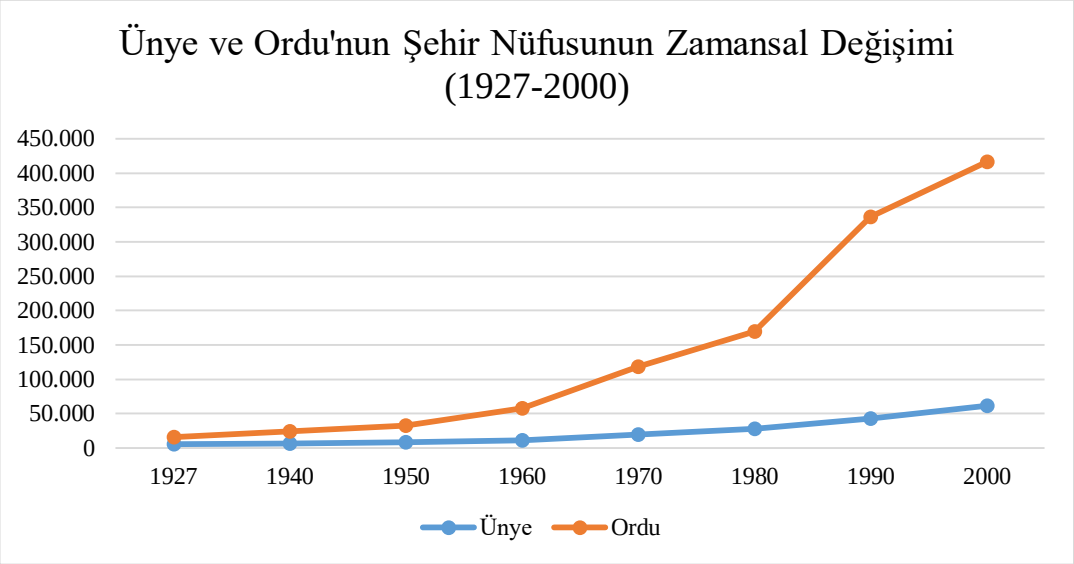
1990-2000 yılları arası dönemde bir önceki döneme göre şehir nüfusu % 9,6 oranında büyümüş ve şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı % 48,8'e yükselerek 61.552 kişiye ulaşmıştır. Bu dönemde kır nüfusu da aynı oranda küçülmüş ve toplam nüfus içindeki oranı % 51,2'ye alçalarak 64.572 kişiye gerilemiştir. 2000 yılında ise Ünye'nin toplam nüfusu 126.124 kişiye ulaşmıştır. 2000 yılında Ünye şehir nüfusu artış hızı % 3,62, Ordu şehir nüfusu artış hızı ise % 2, 12'dir (Tablo 2.3.6, Şekil 2.3.2).

Türkiye şehir nüfusunda olduğu gibi 1927-2000 yılları arası Ünye ve Ordu şehir nüfusu sürekli artış göstermiştir. Fakat bazı dönemlerde şehir nüfusunda artış yönünde sıçrama yaşanmıştır. 1960 ve 1980 yılları şehir nüfusunun atağa geçtiği yıllar olmuştur. Ünye şehir nüfusunun Ordu ili şehir nüfusuna etki oranı yıllar itibari ile değiştiği görülmektedir. Ünye şehir nüfusunun 1927 yılından itibaren Ordu şehir nüfusu içindeki oranının sürekli olarak azaldığı görülmektedir. Yalnız 1980 ve 2000 yıllarında bu oranda azda olsa dönemsel artışlar yaşanmıştır (Tablo 2.3.7, Şekil 2.3.3).

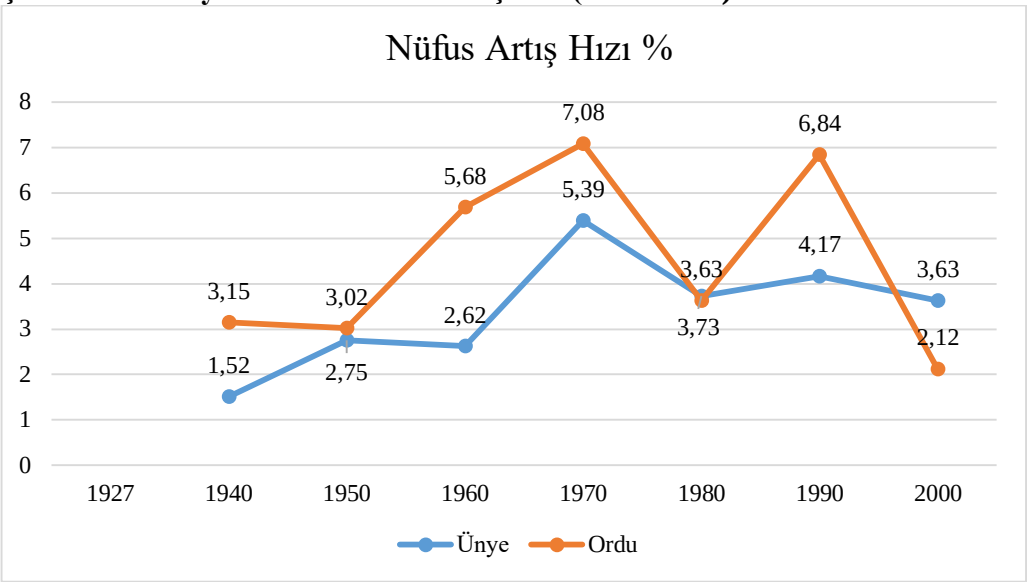
Tablo 2.3.8: Ünye şehir nüfusunun, Ordu ve Türkiye şehir nüfusuna oransal etkisi (1927-2000)

Yıllar	Ünye	Ordu	%	Türkiye	%
1927	5.443	16.156	33,69	3.306.000	0,16
1940	6.635	24.334	27,27	4.346.249	0,15
1950	8.735	32.922	26,53	5.244.337	0,17
1960	11.350	58.134	19,52	8.859.731	0,13
1970	19.448	118.041	16,48	13.691.101	0,14
1980	28.227	169.820	16,62	19.645.007	0,14
1990	42.836	336.820	12,72	33.326.351	0,13
2000	61.552	416.631	14,77	44.006.184	0,14

Şekil 2.3.3: Ünye ve Ordu'nun şehir nüfusunun zamansal değişimi

Şekil 2.3.4: Ünye ve Ordu nüfus artış hızı (1927-2000)

2.3.2.1.2.3. 2000 ve Sonrası

2000 yılında Ünye'nin şehir nüfusu 61.552'ye yükselmiştir. 2000 yılında bir önceki sayım yılına göre nüfus 18.716 kişi artmıştır. Bu dönemde kır nüfusu ise 64.572 kişidir. Şehir nüfusu toplam nüfus içinde % 48,8'lik bir orana sahip iken kır nüfusu ise %51,2'lik bir orana sahiptir. 2000 yılı Ünye toplam nüfusunun en yüksek olduğu dönemdir. Toplam nüfus miktarı 126,124 kişidir (Tablo 2.3.8). Bu dönemde Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi kurulmuş ve şehir nüfusuna katkı sağlamıştır.

Tablo 2.3.9: Ünye'nin 2000 - 2017 yılları arası şehir-kır nüfusu ve oranları

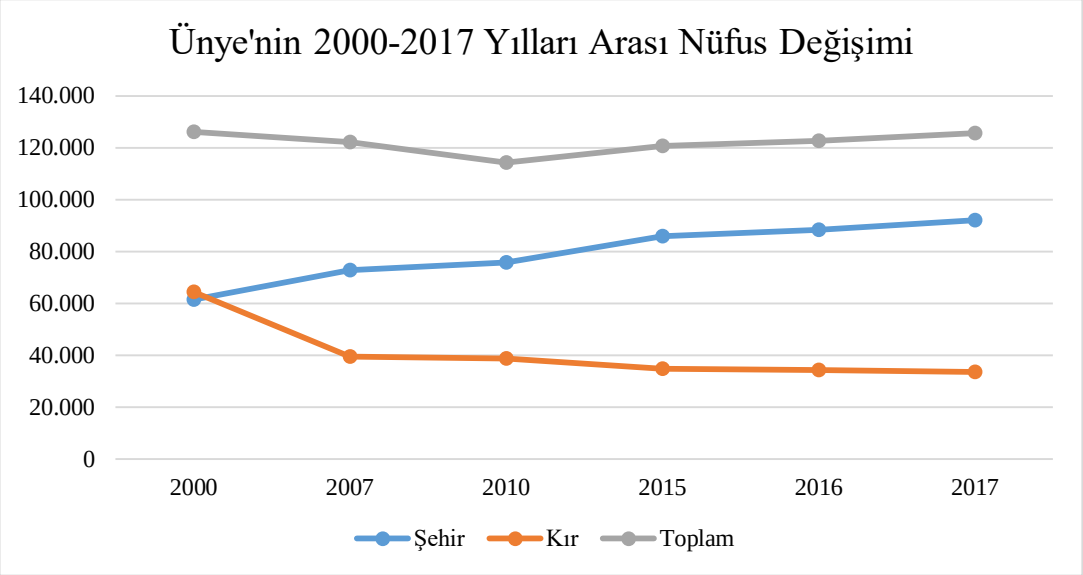
Dönemler	Şehir	%	Kır	%	Toplam
1990 - 2000	61.552	48,8	64.572	51,2	126.124
2000 - 2007	72.867	64,9	39.431	35,1	122.298
2007 - 2010	75.711	66,2	38.697	33,8	114.408
2010 - 2015	85.921	71,2	34.799	28,8	120.720
2015 - 2016	88.334	72,1	34.263	27,9	122.597
2016 - 2017	92.038	73,2	33.684	26,8	125.722

Kaynak: ADNKS

2007 yılında Ünye'nin şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı %16,1'lik bir artış ile 11.315 kişi artarak 72.867 kişiye ulaşmıştır. Kır nüfusunun ise bir önceki sayım dönemine göre % 16,1 oranında azaldığı ve toplam nüfus içindeki payı % 35,1' e

düşerek 25.141 kişilik bir azalışla 39.431 kişiye gerilemiştir. 2008 yılında Ünye şehir nüfusu artış hızı % -1,08 olarak hesaplanmıştır. Aynı yıl Ordu'da şehirsel nüfus artış hızı ise % -2,88 olarak belirlenmiştir (Tablo 2.3.8, Şekil 2.3.5).

Şekil 2.3.5:Ünye'nin 2000-2017 yılları arası nüfus değişimi

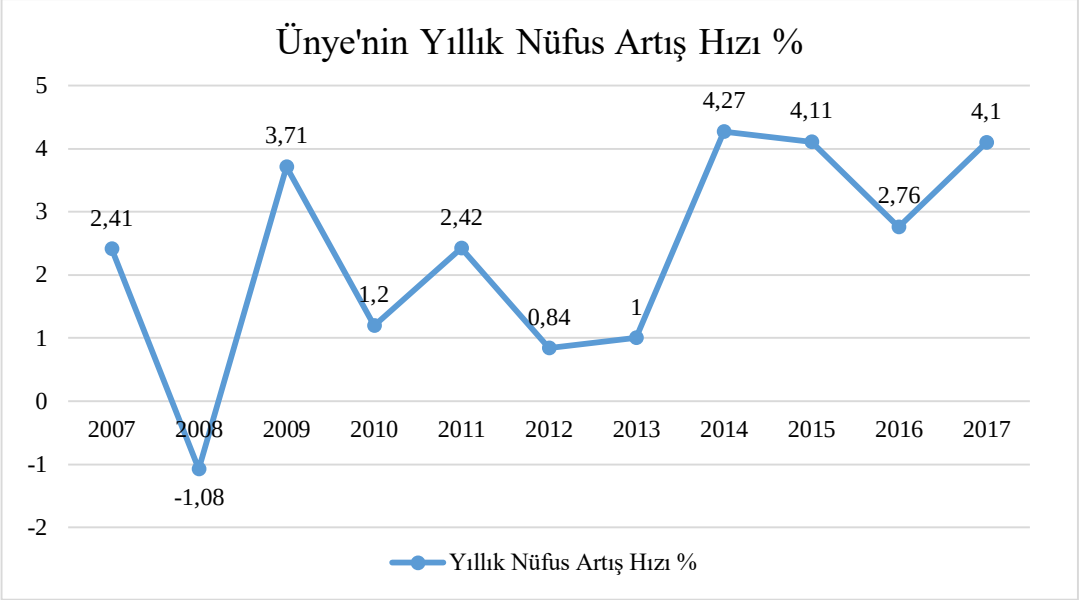
Şehir nüfusu bakımından sürekli bir değişim içerisinde olan Ünye, 2007 yılından 2010 yılına kadarki üç yıllık dönemde 2.844 kişilik bir artış göstermiştir. 2010 yılında Ünye'nin şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı % 1,3'lük bir artışla % 60,2'ye yükseldiği tespit edilmiştir. Kır nüfusunda ise aynı oranda azalış yaşanmış ve % 33,8'e düşerek 38.697'kişiye gerilemiştir (Tablo 2.3.8, Şekil 2.3.5). 2010 yılında Ünye'nin yıllık nüfus artış hızı % 1,20 olarak tespit edilmiştir (Şekil 2.3.4.) Ünye de artan bu şehir nüfusunun temel sebebi kırsalda yaşayan insanların daha iyi hizmet almaları ve Ünye'nin birçok fonksiyonu (eğitim, sağlık, istihdam, ulaşım vb.) bir arada bulundurması yatmaktadır.

2010 -2015 döneminde Ünye şehir nüfusu düzenli olarak artışına devam etmiştir. Şehir nüfusu 85.921 kişi olarak belirlenmiştir. Bu nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise %71,2'ye yükselmiştir. Bu dönemde kırsal nüfus %28,8'e gerileyerek 34,799'a düşmüştür. 2015 yılında Ünye nüfus artış hızı % 4,11'dir. Ordu da ise şehirsel nüfus artış hızı % 6,50 olarak hesaplanmıştır (Tablo 2.3.8, Şekil 2.3.4-5.).

2016 yılına gelindiğinde ise Ünye şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı %0,9'luk bir artış ile 72,1'e yükselirken şehir nüfusu da 88.334 olarak tespit edilmiştir. Kır nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı da aynı oranda azalarak 27,9'a düşerek 34.263 olarak tespit edilmiştir (Tablo 2.3.8, Şekil 2.3.5). Bu dönemde Ünye'nin yıllık nüfus artış hızı % 2,76, Ordu'nun % 2,35 olarak tespit edilmiştir (Şekil 2.3.4).

2017 yılında Şehir nüfusu artışını sürdürürken kırsal nüfusunda azaldığını görmekteyiz. Şehir nüfusu 92.038 kişi, kır nüfusu ise 33.684 kişidir. Bu dönem itibari ile Ünye nüfusunun % 73,2'si şehirde yaşarken nüfusun %26,8'i ise kırda yaşadığı tespit edilmiştir (Tablo 2.3.8, Şekil 2.3.5). Bu dönemde Ünye'de yıllık nüfus artış hızı % 4,10 olarak hesaplanmıştır (Şekil 2.3.6).

Şekil 2.3.6:Ünye'nin yıllık nüfus artış hızı (2007-2017)

Ünye şehir nüfusunun Ordu ili şehir nüfusuna oransal olarak etkisi incelendiğinde, 2007 yılından 2012 yılına kadar %18 civarında bir etkisi bulunmaktadır. 2012 yılı sonrasında 2017 yılına kadar Ünye şehir nüfusunun Ordu şehir nüfusu içindeki oranı %14 civarında olduğu tespit edilmiştir. Ünye'nin doğrudan Türkiye şehir nüfusu içerisindeki yeri ise 2008-2012 yılları arası %0,13 iken 2012 yılı sonrasında şehir nüfusunun Türkiye şehir nüfusuna oransal etkisi %0,11'e gerilediği görülmektedir (Tablo 2.3.9). Bu gerilemenin sebebinin ise Büyükşehir Kanunu ile büyükşehir il ve

ilçe nüfuslarının tümünün, şehir nüfusu olarak kabul edilmesinden kaynaklandığı öngörülmektedir.

6360 nolu ve 12/11/2012 tarihli Büyük Şehir Yasasıyla 16 büyükşehir belediyeli il varken bu sayı 30'a (Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Kocaeli, Konya, Malatya, Manisa, Mardin, Mersin, Muğla, Ordu, Sakarya, Samsun, Şanlıurfa, Tekirdağ, Trabzon, Van) çıkarıldığında artık kır ve kent nüfusu diye bir ayrım yapılmaksızın ilin tüm idari alanları toplam şehir nüfusu olarak kabul edilmiştir. Bu yasa ile yönetsel coğrafya açısından da kır ve kent ayrımı ortadan kalkmıştır. 2012 yılı itibari ile TÜİK veri tabanından sunulan şehir nüfusu doğruluk göstermemektedir. Bu yıl itibari ile günümüze kadar bir il veya ilçenin şehir nüfusunu tam olarak ortaya koyabilmek oldukça güçtür. Bu çalışma ile Ünye ve Ordu'nun şehir nüfusu ayrımı kentsel ve kırsal mahalle nüfuslarının ayrı ayrı hesaplanması ile ortaya konulmuştur (Tablo 2.3.9, Grafik 6).

Tablo 2.3.10: Ünye şehir nüfusunun, Ordu ve Türkiye şehir nüfusuna oransal etkisi (2007-2017)

Yıllar	Ünye	Ordu	%	Türkiye	%
2007	72.867	395.283	18,43	49.747.859	0,14
2008	72.080	384.066	18,76	53.611.723	0,13
2009	74.806	399.035	18,74	54.807.219	0,13
2010	75.711	404.390	18,72	56.222.356	0,13
2011	77.568	409.288	18,95	57.385.706	0,13
2012	78.227	423.295	18,48	58.448.431	0,13
2013	79.014	555.733	14,21	**70.034.413***	0,11
2014	82.461	559.697	14,73	**71.286.182**	0,11
2015	85.921	597.288	14,38	**72.523.134**	0,11
2016	88.334	611.518	14,44	**73.671.748**	0,11
2017	92.038	629.064	14,64	**74.761.132**	0,12

Kaynak: ADNKS, **Not:** '*' 2013 yılı sonrası Türkiye şehir nüfusu Büyükşehir Kanunu nedeniyle doğruluk göstermemektedir.

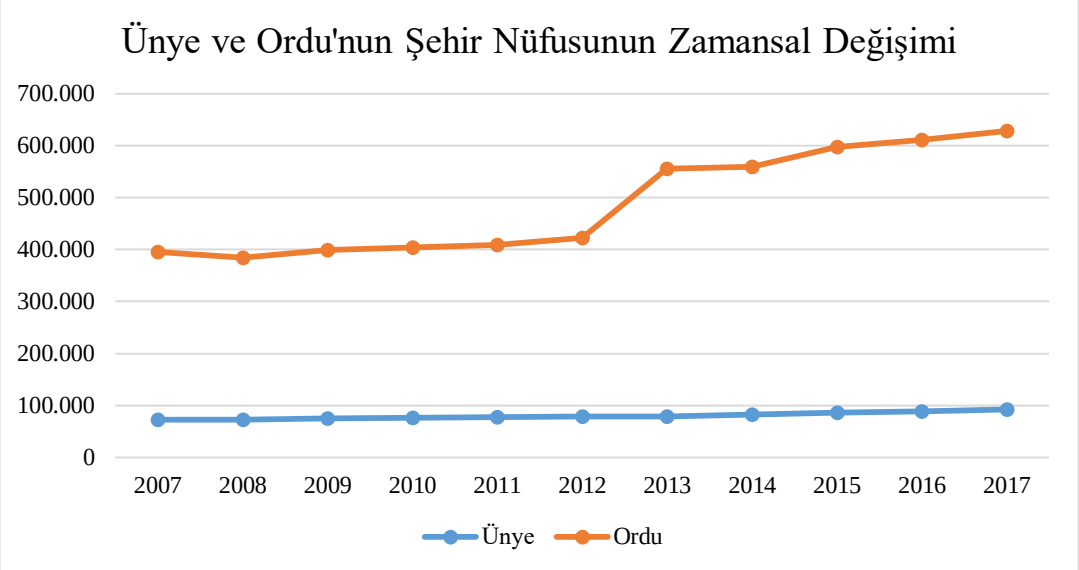
Ünye ve Ordu İli şehir nüfusunun zamansal gelişimine baktığımızda 2007 yılından 2012 yılına kadarki dönemde benzer bir ivme göstermiştir. 2008 yılında Ünye şehir

nüfusunda azalış yaşanırken Ordu ili şehir nüfusunda da bu yılda genel bir düşüş yaşanmıştır. Bu düşüş haricinde tüm yıllardaki sayımlarda şehir nüfusu sürekli artış göstermiştir (Şekil 2.3.7).

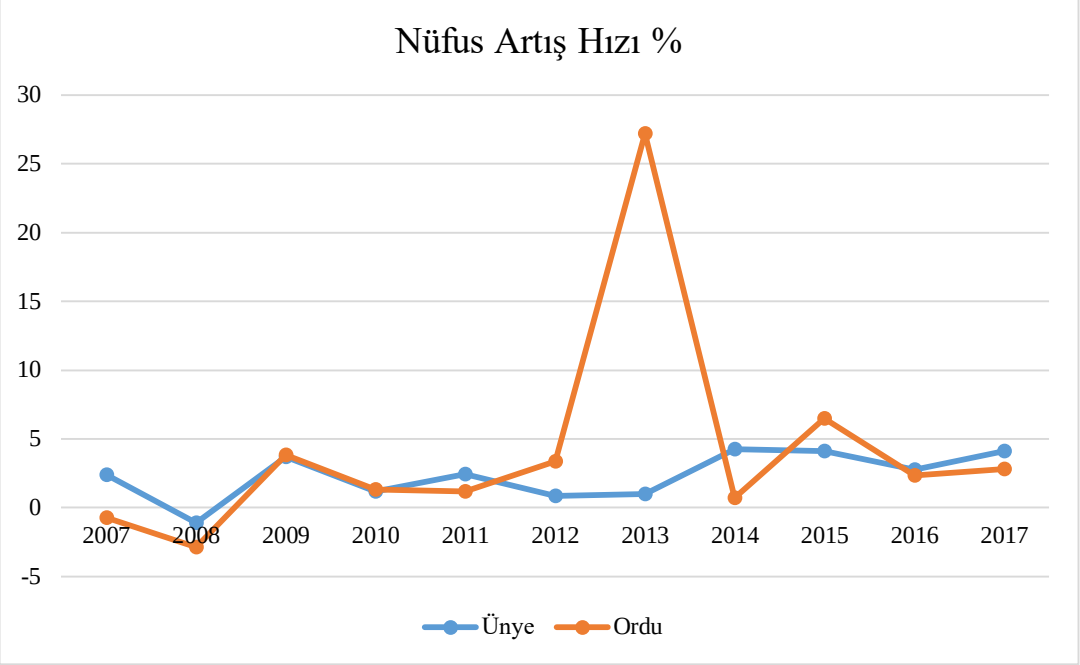
2012 yılında çıkan Büyükşehir Yasası'nın ardından yukarıda da belirtildiği üzere ilin toplam nüfusunun şehir nüfusu olarak kabul edilmesi, şehir nüfusunu belirlemeyi zorlaştırmıştır. Kırsal-Kentsel nüfus belirlenirken yerleşmelere verilen numaralandırmalar kullanılmıştır. Numaralandırmalar içerisinde 6 haneli kodlar eskiden kırsal mahalle olup Büyükşehirle birlikte kentsel mahalle olarak gösterilen yerleşmelerdir. 5 haneli kodlar ise 2012 yılı öncesinde de sonrasında da kentsel mahalle olan yerleşme alanlarıdır.

2012 yılı sonrasında görüldüğü gibi Ünye şehir nüfusunda belirgin bir dalgalanma yokken şehir nüfusu düzenli bir artış göstermiştir. Fakat Ordu şehir nüfusunda 2012 yılı sonrasında ciddi bir artış yaşanmıştır. Bu artışın temel sebebi Ordu ilinin Büyükşehir statüsü kazanmasıdır. Aynı zamanda ilin idari yapısındaki değişikliklerde şehir nüfusunu bu denli artışına neden olmuştur (Şekil 2.3.7).

Şekil 2.3.7: Ünye ve Ordu'nun şehir nüfusunun zamansal değişimi

Şekil 2.3.8: Ünye ve Ordu'nun nüfus artış hızı değişimi (2007-2017)

2.3.2.2. Nüfus Hareketleri

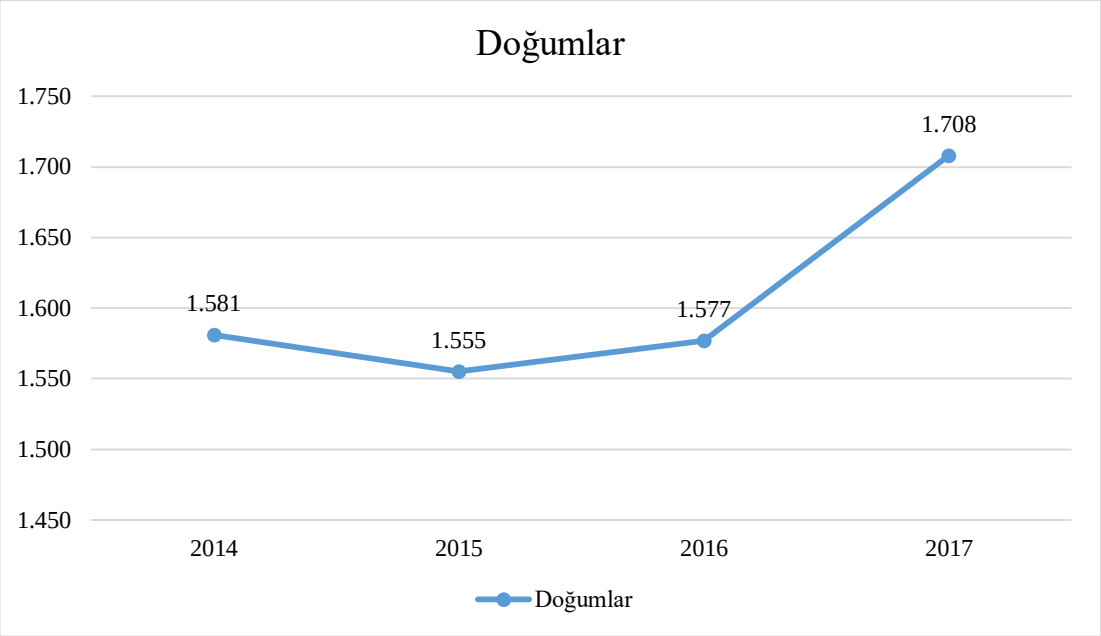
2.3.2.2.1. Doğumlar ve Ölümler

Şehirler ve kırsal yerleşmeler arasında birçok bakımdan farklılıklar olduğu gibi doğum ve ölüm oranlarında da farklılıklar söz konusudur. Genel olarak şehirlerde doğum ve ölüm oranı düşüktür. Bu doğum oranının düşüklüğü, şehirlere göç eden çok sayıda genç bekâr nüfusun varlığı ve ailelerini kırsal kesimde bırakan evlilerin çokluğu ile ilgilidir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 121).

Doğumlar ve ölümler, nüfusun artış ve azalışını etkileyen önemli faktörlerdendir. Bu konuda araştırma alanı kapsamında mevcut şehirsel nüfusta meydana gelen doğum ve ölüm sayılarına dair istatistiki bilgiler bulunmamaktadır. Bu bağlamda elde edilebilir bilgi olarak ilçenin idari sınırlarını kapsayan şehir ve kır nüfuslarına ait toplam verilere ulaşılabilmiştir. Dolayısıyla çalışma alanının da içerisinde yer aldığı ilçe sınırları içerisindeki doğumlar ve ölümler genel bir fikir oluşturması bakımından önem arz etmektedir. Sınırlı olan bu verilerden yola çıkarak konu hakkında bilgi vermeye çalışılmıştır.

TÜİK ‘in ilçelere ait doğum verilerine göre 2014 yılında ilçe sınırları dâhilinde toplamda 1.581 doğum gerçekleşmiştir. 2015 yılında doğumların sayıca düştüğü görülmekte ve 1.555 doğum meydana gelmiştir. 2016 yılında doğumlar artmış ve 1.577’ye ulaşmıştır. 2017 yılında ise ilçe genelinde doğumlarda ciddi bir artış yaşanmış, sayıca 1.708 doğum gerçekleşmiştir (Şekil 2.3.9).

Şekil 2.3.9:Ünye’de meydana gelen doğum sayıları

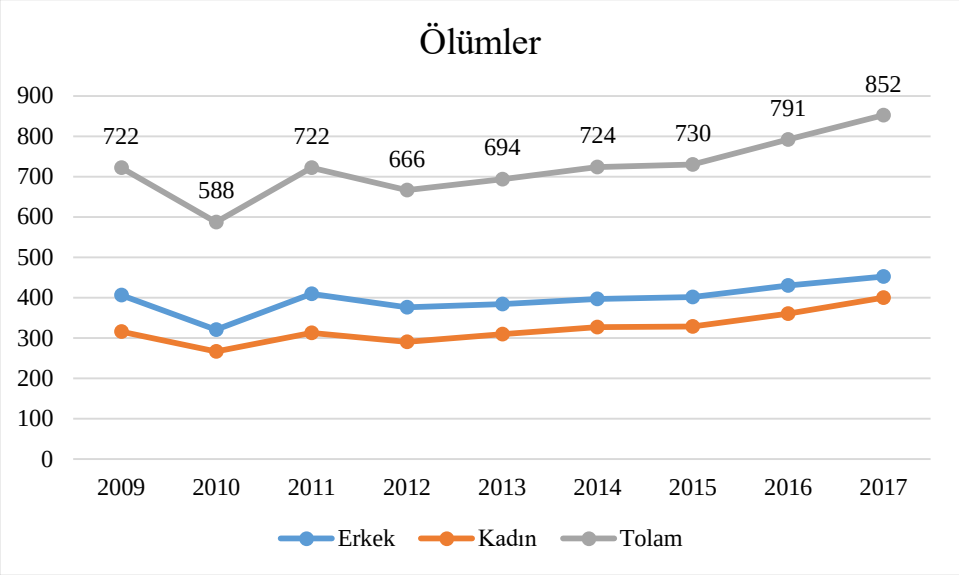

TÜİK’in sunmuş olduğu bu verilerden 2017 yılında Ünye’de gerçekleşen 1.708 kişi olan doğum sayısını, kır ve şehir nüfusunun birlikte hesap edildiği 15-44 yaş arası kadın nüfusuna oranladığımızda, ilçenin genel doğum oranının % 6,27 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2017 yılında Türkiye doğurganlık hızı 2,07 olarak açıklanmıştır. Buna göre Ünye’nin doğum oranı Türkiye ortalamasının üzerindedir. Fakat burada konuya kırsal nüfusun da dâhil edildiği unutulmamalıdır. Doğum oranları kırsal kesimde şehre göre daha fazladır.

TÜİK verilerinde, ikametgâh yerine göre ilçe bazında ölüm verileri cinsiyet dağılımı üzerinden sunulmaktadır. Bu verilere göre Ünye ilçesinde 2009 yılından 2017 yılına kadar ölüm sayıları mevcuttur. Veriler incelendiğinde nüfusun artışına bağlı olarak ölüm sayılarının arttığı görülmektedir. 2017 yılı toplam ölüm sayısı olan 852 kişiyi

toplam nüfusa (125.722) oranladığımızda % 0,68'lik genel ölüm oranına ulaşılır. Türkiye geneli ölüm oranı ise % 0,53'dür. Buna göre değerlendirme yapacaksak Ünye ölüm oranı Türkiye ortalamasının üzerindedir.

Şekil 2.3.10:Ünye şehrinde cinsiyete göre ölüm sayıları (2009-2017)

2.3.2.2.2. Göçler

Göç bir nüfus hareketi, çok yönlü coğrafi bir olay olmakla birlikte, *"insanların daimi veya geçici olarak oturma yerlerini değiştirmesi"* nedeni ile aynı zamanda sosyal bir olgudur (Aliağaoğlu, 2004: 65). Göçü gerçekleştiren nüfus hakkında önemli bilgiler sunan verilerden birisi de "doğum yeri" olarak kabul edilmektedir. Doğum yeri ülke sınırları dışında olanlar "yurtdışı" şeklinde ifade edilmiştir. Bu bağlamda Ünye şehri için doğum yerine göre nüfus verileri, TÜİK üzerinden 1985, 1990 ve 2000 yılları kapsamında değerlendirilmiştir. 2017 yılı ADNKS üzerinden elde edilen doğum yeri verisi ise tüm ilçeyi kapsamaktadır.

Çalışma alanı doğum yeri verilerine bakıldığında Ünye şehri dışında diğer illere kayıtlı olan nüfus miktarı 1985 yılında 4157 (2186 Erkek+1971 Kadın), 1990 yılında 4432 (2278 Erkek + 2154 Kadın), 2000 yılında 7276 (3487 Erkek + 3789 Kadın) ve 2017 yılında ise 18.862'ye yükselmiştir (Tablo 2.3.10). Dolayısıyla bu durum Ünye şehir yerleşmesinin göç aldığını kanıtlar niteliktedir.

Ünye şehrinde meydana gelen nüfus artışında doğal nüfus artışının etkisinin yanında özellikle şehre diğer çevre illerden gelen göçün etkisi büyüktür. Ünye'nin en fazla göçü Samsun ilinden aldığı görülmektedir. Bununla birlikte İstanbul, Giresun, Trabzon, Ankara, Rize, Tokat illeri Ünye şehrinin en fazla göç aldığı iller arasındadır (Tablo 2.3.10).

Tablo 2.3.11:Ünye'nin doğum yerine göre en fazla göç aldığı ilk 10 il

İller	1985	İller	1990	İller	2000	İller	2017
Samsun	1004	Samsun	1182	Samsun	2121	Samsun	5840
Giresun	654	Giresun	585	İstanbul	738	İstanbul	3558
Trabzon	320	Trabzon	328	Giresun	641	Giresun	834
İstanbul	206	İstanbul	232	Trabzon	433	Trabzon	735
Rize	188	Ankara	156	Ankara	287	Ankara	643
Ankara	150	Sivas	103	Rize	172	Tokat	529
Kocaeli	97	Kocaeli	90	Tokat	161	Rize	324
Sivas	90	Amasya	84	Artvin	115	Şırnak	287
Tokat	76	Tokat	75	Zonguldak	104	Amasya	230
Artvin	65	İzmir	75	Sivas	104	Erzurum	203

Kaynak: DİE (1927-1960), TÜİK (1970-2000), ADNKS.

Ünye Şehrinin doğum yerine göre göç aldığı illere bölgesel olarak baktığımızda 1985 ve 1990 yıllarında daha çok yakın çevresindeki illerden, Karadeniz bölgesinin Orta ve Doğu Karadeniz bölümünden göç aldığı görülür. Bununla birlikte üç büyük şehir olan İstanbul, Ankara ve İzmir'den de göç almıştır. Ünye'nin doğum yerine göre göç aldığı illerden 50 ve üzeri nüfusa sahip 1985 yılında 13, 1990 yılında 16, 2000 yılında 23 ve tüm ilçeyi kapsayan 2017 yılında ise 51 il bulunmaktadır (Tablo 2.3.10, Şekil 2.3.11).

Ünye'de nüfusun sektörel dağılımı daha öncede belirtildiği üzere temelde hizmet sektörüne dayanmaktadır. Dolayısıyla Ünye'ye göçü daha çok memurlar yani hizmet sektöründe istihdam edenler gerçekleştirmektedir. Bununla birlikte farklı illerde yaşamını ve geçimini sağlayıp emekli olduktan sonra tekrar dönüş yapanlar göç faaliyetinde bulunan diğer bir gruptur. Ünye'de 65 yaş ve üzeri yaş grubunda bulunan kişilerin nüfusun önemli bir bölümünü oluşturması bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Ünye nüfusuna kayıtlı olup ikamet edilen ile göre en fazla nüfusa sahip ilk yirmi il içerisinde İstanbul 48.402 nüfusla ilk sırada yer almaktadır. Bunu ikinci sırada Samsun

6.847, üçüncü sırada Ankara 6.343 ve dördüncü sırada 3.978 nüfusla Kocaeli izlemektedir (Tablo 2.3.11).

Tablo 2.3.12:Nüfusa kayıtlı olunan ilçeye göre ikamet edilen il (2017)

İller	Nüfus	İller	Nüfus
İstanbul	48402	Rize	609
Samsun	6847	Trabzon	591
Ankara	6343	Tokat	512
Kocaeli	3978	Giresun	480
Tekirdağ	2963	Balıkesir	460
İzmir	2390	Kayseri	453
Bursa	1704	Kırklareli	440
Antalya	1657	Denizli	413
Muğla	886	Zonguldak	386
Sakarya	745	Çanakkale	306

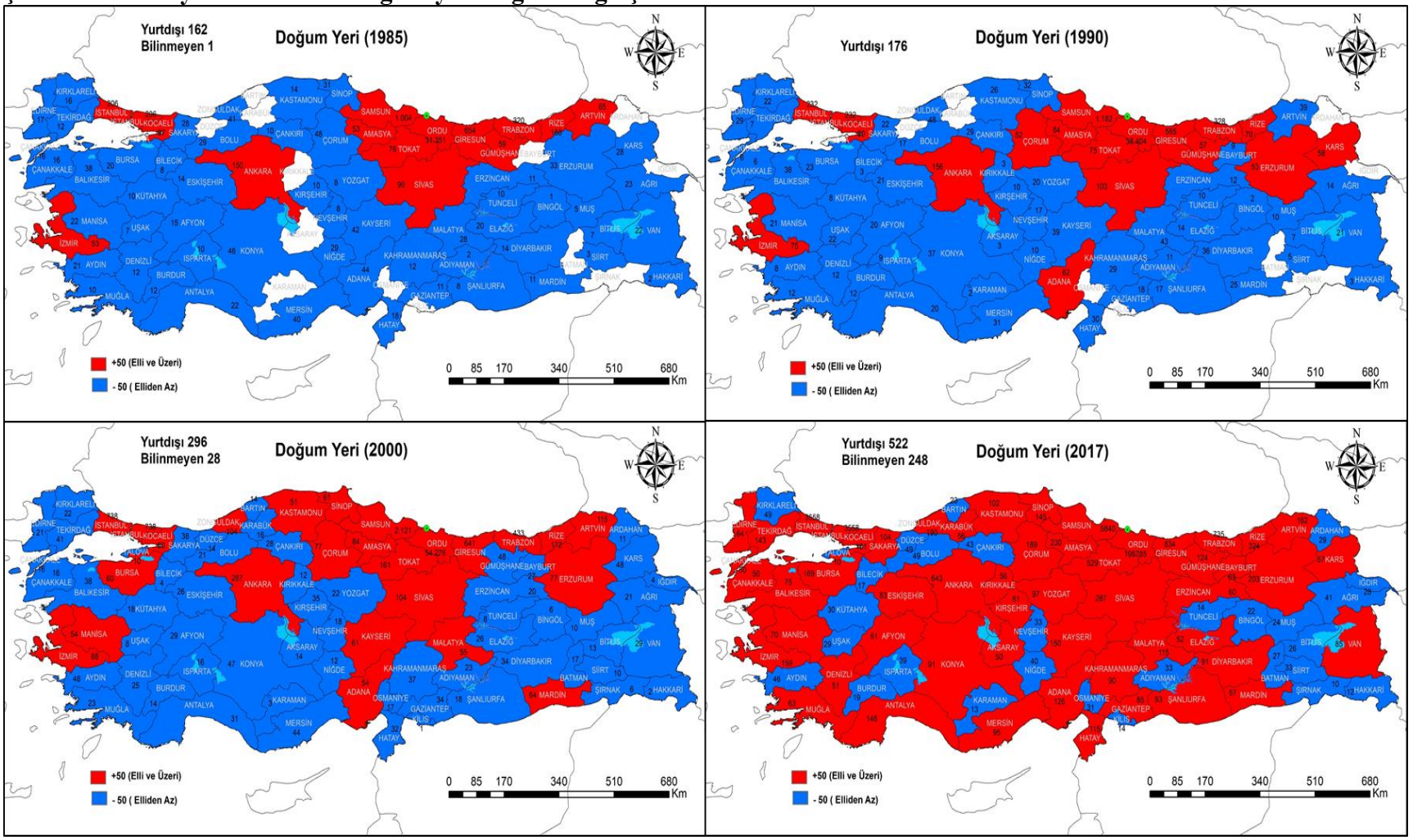
Kaynak: ADNKS

Tablo 2.3.13:Ünyen'nin yıllar itibari ile doğum yeri nüfusları

İller	1985	1990	2000	2017	İller	1985	1990	2000	2017
Adana	44	62	54	126	Karabük			16	56
Adıyaman	2	11	23	33	Karaman		2	3	13
Afyon	15	20	29	61	Kars	28	58	48	57
Ağrı	23	14	21	41	Kastamonu	14	26	51	102
Aksaray		3	14	50	Kayseri	42	39	61	150
Amasya	53	84	84	230	Kırıkkale		3	12	14
Ankara	150	156	287	643	Kırklareli	16	22	22	56
Antalya	22	20	31	146	Kırşehir	10	10	35	49
Ardahan			11	29	Kilis			1	61
Artvin	65	39	115	162	Kocaeli	97	90	60	181
Aydın	21	8	48	46	Konya	46	37	47	91
Balıkesir	38	38	38	75	Kütahya	10	8	18	30
Bartın			14	23	Malatya	28	43	55	115
Batman			17	27	Manisa	22	21	54	70
Bayburt		9	27	63	Mardin	11	25	64	57
Bilecik	8	3	4	17	Mersin	40	31	44	95
Bingöl	1	2	6	22	Muğla	10	12	23	63
Bitlis	7	7	13	26	Muş	5	10	10	24
Bolu	29	17	21	49	Nevşehir	8	17	18	33
Burdur	12	12	14	19	Niğde	29	10	12	40
Bursa	20	23	60	169	Ordu	31351	38404	54276	105785
Çanakkale	16	6	16	50	Osmaniye			17	31
Çankırı	10	29	28	43	Rize	188	70	172	324
Çorum	48	52	77	189	Sakarya	28	22	38	104
Denizli	12	12	25	51	Samsun	1004	1182	2121	5840
Diyarbakır	14	36	34	91	Siirt	3	5	10	93
Düzce			14	49	Sinop	31	32	61	33
Edirne	17	29	21	64	Sivas	90	103	104	145
Elazığ	20	14	26	52	Şanlıurfa	8	17	18	10
Erzincan	11	12	20	60	Şırnak			6	287
Erzurum	33	53	77	203	Tekirdağ	12	7	41	143
Eskişehir	14	21	26	83	Tokat	76	75	161	529
Gaziantep	11	18	34	85	Trabzon	320	328	433	735
Giresun	654	585	641	834	Tunceli	10	10	8	14
Gümüşhane	59	57	48	124	Uşak	7	22	8	29
Hakkari	2	3	2	12	Van	22	21	29	85
Hatay	18	30	32	115	Yalova			10	10
Iğdır			4	28	Yozgat	8	20	22	97
Isparta	10	9	16	39	Zonguldak	41	48	104	190
İstanbul	206	232	738	3558	Yurtdışı	162	176	296	522
İzmir	53	75	88	159	Bilinmeyen	1		28	248
Kahramanmaraş	12	29	37	90					

Kaynak: TÜİK;1985,1990, 2000 Genel Nüfus Sayımları İle 2017 Verileri ADNKS üzerinden oluşturulmuştur. Not: 2017 yılı verisi toplam ilçeyi kapsarken diğer yıllar Ünye şehrini kapsamaktadır.

Şekil 2.3.11: Ünye'de Nüfusun Doğum yerine göre dağılışı

2.3.2.3. Nüfusun Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı

Nüfusun sosyal nitelikleri konusunda, nüfusun cinsiyet, yaş, eğitim, kültür ve sağlık durumu ele alınmaktadır. Bu bağlamda araştırma alanı içinde yaşayan nüfusun kadın, erkek miktarı ve oransal dağılımı, toplam nüfus ile kadın ve erkek nüfusunun yaş gruplarına göre eğitim, kültür ve sağlık durumu nüfusun niteliği açısından önem arz etmektedir (Özçağlar, 2014:110). Yerleşmelerde yaşayan nüfus ile ilgili önemli konuların başında nüfusun yaş ve cinsiyet özellikleri gelmektedir. Bu bağlamda nüfus yapısının incelenmesi, yerleşmelerin bugün ve gelecekteki durumu hakkında planlamalar yapmayı ve bu planlamaların hayata geçirilmesi anlamında önemli kolaylıklar sağlayacaktır.

2.3.2.3.1. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı

Bir ülke, bölge veya şehirde birbirinden farklı yaş gruplarına ayrılan nüfusun toplam nüfus içerisindeki paylarını ve diğer yandan aktif nüfus durumunu göstermesi açısından nüfusun yaş yapısı önem arz etmektedir (Atalay, 2011: 16). Nüfusun yaş ve cinsiyet özelliklerinin tespit edilmesi sosyal ve ekonomik durumun ortaya konulması ve gelecekteki yatırım planlamalarının sağlam temellere oturtulabilmesi için yerleşmeler açısından önemlidir. Bu anlamda farklı yaş ve cinsiyet yapısına sahip olan nüfusun istek ve ihtiyaçları da ona göre planlanacaktır (Karabağ ve Şahin, 2003).

Cumhuriyet döneminin ilk nüfus sayımı olan 1927 yılı nüfus sayımlarına göre Ünye'nin toplam şehir nüfusu 5.443 kişi olarak belirtilmiştir. Fakat bu nüfus sayımında cinsiyete dair bir ayrım yapılmamıştır. Dolayısıyla bir sonraki nüfus sayımı olan 1935 yılı nüfus verilerine göre toplam şehir nüfusu 5.780 kişiye ulaşırken, nüfusun %54,6'sını yani 3.159'u kadın, %45,4'ü yani 2,621'i erkek nüfustan oluşmaktadır. Bu yılda kadın nüfus erkek nüfusa oranla da fazladır. Fakat bu yıl itibari ile 2000 yılına kadar kadın nüfusun erkek nüfustan daha az olduğu görülmektedir. 2000 yılından sonra 2013 yılına kadar ise kadın nüfusun toplam şehir nüfusu içindeki oranı erkek nüfusu geçmiştir.

1940 yılında şehir nüfusu 6.635 olan Ünye'nin kentsel nüfusunun %50,1'i erkeklerden oluşurken geri kalan % 49,9'u ise kadın nüfustan oluşmaktadır. Erkek nüfus ve kadın nüfus arasındaki fark sadece 1 kişidir. Erkek nüfus 3.318 kişi iken kadın nüfus 3.317 kişidir (Tablo 2.3.13).

Tablo 2.3.14: Ünye'de yıllara göre erkek, kadın nüfusu ve cinsiyet oranı (1927-2012)

Ünye'de Yıllara Göre Erkek, Kadın Nüfusu ve Cinsiyet Oranı (1927-2017)						
Yıllar	**Erkek**	**%**	**Kadın**	**%**	**Cinsiyet Oranı (%)**	**Toplam**
1927	-	-	-	-	-	5.443
1935	2.621	45,4	3.159	54,6	83	5.780
1940	3.318	50,1	3.317	49,9	100	6.635
1950	-	-	-	-	-	8.735
1960	5.817	51,3	5.533	48,7	105	11.350
1970	10.436	53,7	9.012	46,3	116	19.448
1980	14.344	50,8	13.883	49,2	103	28.227
1990	21.461	50,1	21.375	49,9	100	42.836
2000	30.161	49,0	31.391	51,0	96	61.552
2007	35.792	49,1	37.075	50,9	97	72.867
2008	35.431	49,2	36.649	50,8	97	72.080
2009	36.837	49,2	37.969	50,8	97	74.806
2010	37.120	49,0	38.591	51,0	96	75.711
2011	38.081	49,2	39.487	50,8	96	77.568
2012	38.621	49,4	39.606	50,6	97	78.227

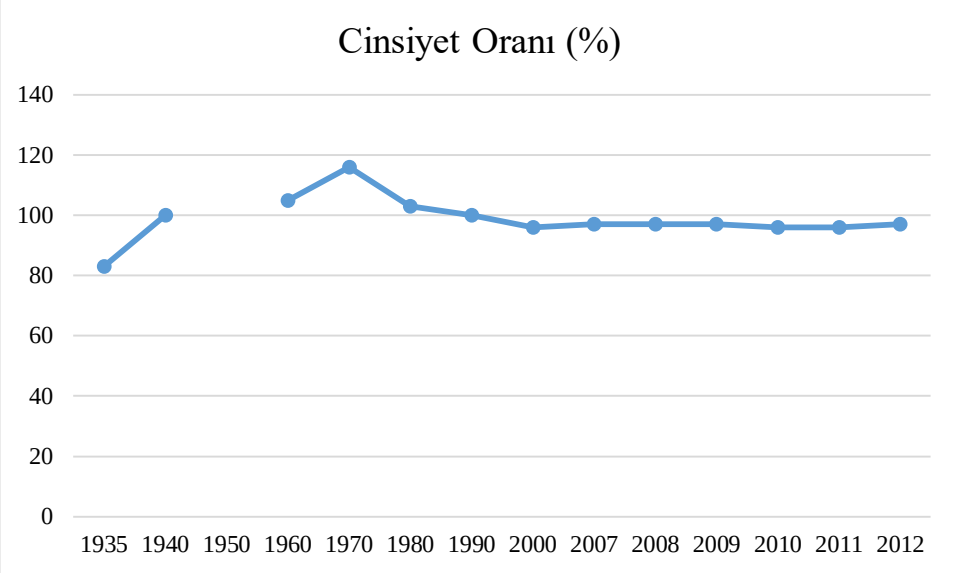
Kaynak: DİE (1927-1960), TÜİK (1965-2000), ADNKS (2007-2012).

1950 yılı nüfus sayımlarında Ünye şehir nüfusu 8.735 kişi olarak belirtilmiştir. Fakat bu sayımda Ünye nüfusunun cinsiyetine dair bir veriye ulaşılamamıştır. 1960 yılı sayımında ise şehir nüfusu 2.615 kişi artarak 11.350 kişiye ulaşmıştır. Bu nüfusun % 51,3'ü erkek nüfustan % 48,7'si kadın nüfustan oluşmaktadır. Erkek ve kadın nüfus arasındaki fark 284 kişidir. Erkek nüfusta meydana gelen bu belirgin artışın temelini 1950 yılı sonrası başlayan ve devam edegelen kırsal göç oluşturmaktadır. Şehirde

meydana gelen istihdam alanları kırsal kesimdeki erkek nüfusu kendisine çekmesi muhtemeldir.

1970 yılına gelindiğinde şehir nüfusu 8.098 kişilik bir artışla 19.448 kişiye ulaşmıştır. Bu toplam şehir nüfusunun 10.436'sı yani % 53,7'si erkek, 9.012'si yani % 46,3'ü kadın nüfustan oluşmaktadır. Erkek nüfus ve kadın nüfus arasında en büyük farkın (1424 kişi) yaşandığı bu dönemde erkek nüfusun bu denli fazla olmasında yine kırsal göçün etkisinin olduğu aşikârdır. Şehirleşmenin hızlandığı bu dönemlerde şehirlerde iş olanaklarının artması ve şehrin sunmuş olduğu eğitim, sağlık vb. gibi fonksiyonlar, erkek nüfusun şehirlere kaymasına neden olmuştur. Ünye'de bu anlamda, 1969 yılında kurulan Ünye Çimento Fabrikası, istihdam yaratması nedeniyle şehirde erkek nüfusun artmasına örnek teşkil etmektedir.

Şekil 2.3.12: Ünye Cinsiyet oranının değişimi

1970 yılından 1980 yılına kadarki on yıllık süreçte erkek ve kadın nüfusu arasındaki fark azalmaya başlamış ve sonrasında daha dengeli bir cinsiyet yapısı oluşmaya başlamıştır. Bu farkın kapanması şehirleşme süreci ile ilişkilidir. 1980 yılında 8. 779 kişilik bir artış gösteren şehir nüfusu 28.227 kişi olmuştur. Bu artışın 3.908'i erkek nüfus oluştururken 4.871 kişilik artışı ise kadın nüfus oluşturmaktadır. Böylece toplam şehir nüfusunun % 50,8'ini erkek nüfus % 49,2'sini kadın nüfus oluşturmaktadır. Bu dönemde ise 1970 yılına oranla erkek nüfusun % 3'lük bir azalmaya uğradığı görülmektedir. Kanımızca bu durumun nedeni ise Türkiye'de şehirlerarası göçün

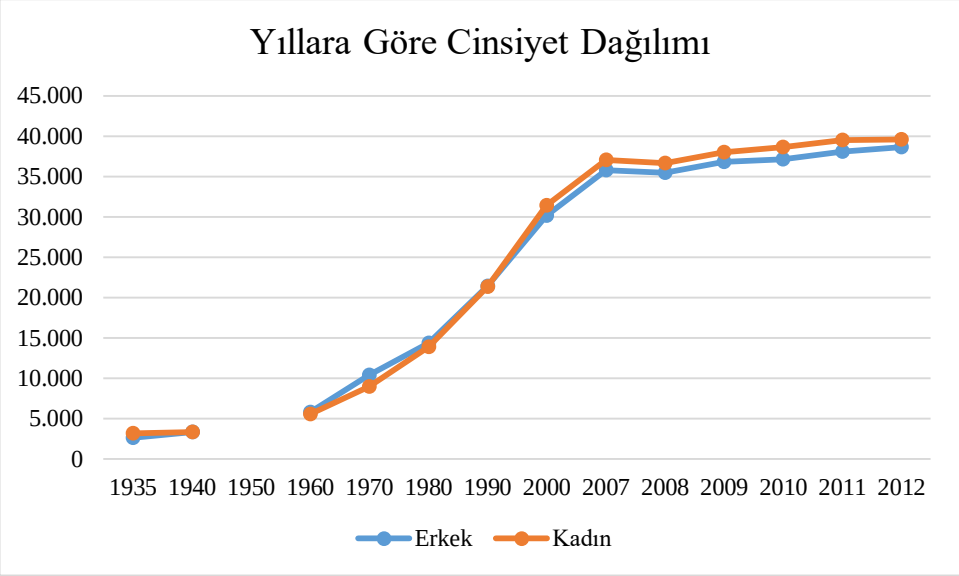
artmasıdır. Ünye'de 1980 yılı sonrasında dışarıya göç veren yerleşmeler arasındadır. Yine ülke içi göçün yanında yurt dışına özellikle Almanya gibi Avrupa ülkelerine de Ünye'den işçi göçü yaşandığı şehirde yapılan mülakatlarla belirlenmiştir.

1990 yılında Ünye'de erkek nüfus kadın nüfusa karşı üstünlüğünü korumuştur. 42.836 olan toplam şehir nüfusunun % 51,1'ini erkek nüfus % 49,9'unu kadın nüfus oluşturmaktadır. Erkek ve kadın nüfus arasındaki fark 86 kişiye düşmüştür.

Toplam şehir nüfusunun 2000 yılında 61.552 kişiye ulaştığı Ünye'de erkek nüfus kadın nüfusa karşı olan üstünlüğünü kaybetmiştir. Bu yıl itibari ile erkek nüfus kadın nüfustan hep geri kalmıştır. 2000 yılında toplam şehir nüfusunun % 51'ini (31.391) kadınlar oluştururken % 49'unu (30.161) erkekler oluşturmuştur.

Erkek nüfusun bu denli azalışındaki temel etken ise ekonomik nedenlere bağlı işsizlik sonucu göç ve eğitim nedeniyle daha çok erkek nüfusun şehir dışına çıkmasıdır. 2000 yılından 2012 yılına kadar hem erkek hem kadın nüfus artışını sürdürmüştür. Fakat bu yıllar itibari kadın nüfusu ile erkek nüfusu arasındaki fark ortalama 1.240 kişidir. Bu süreçte kadın nüfus erkek nüfustan hep fazla olmuştur (Şekil 2.3.13).

Şekil 2.3.13:Ünye'de yıllara göre nüfusun cinsiyet dağılımı

2012 yılı itibari ile Ordu'nun büyükşehir olmasından kaynaklanan köylerin de şehir nüfusuna dâhil edilmesi, şehir nüfusunda cinsiyete dair bir ayrım yapmayı

zorlaştırmıştır. Bu bağlamda çalışma alanı olan Ünye'de direkt olarak şehir nüfusuna ait cinsiyet ayrımı yapılamamıştır. Ancak 2012 yılı sonrasında toplam ilçe nüfusunun cinsiyetine ulaşılabilmektedir. ADNKS verilerinde mahallere ait nüfuslara ulaşılabilirken mahallerin cinsiyetine dair veriler bulunmamaktadır.

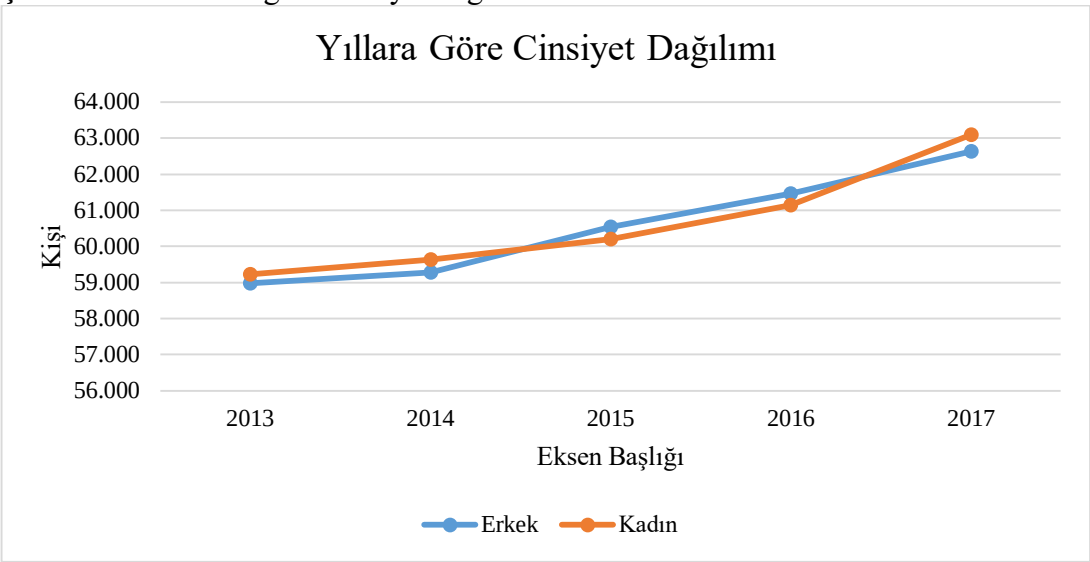
Böyle bir durumda toplam ilçe nüfusunun cinsiyetine göre değerlendirme yapmak gerekirse; 2013 yılından 2017 yılı arası zaman zaman kadın nüfus erkek nüfusa göre üstün durumda iken zaman zaman da erkek nüfus kadın nüfus kadın nüfusa karşı üstünlük göstermiştir. 2013 ve 2014 yılında kadın nüfusu erkek nüfusa göre fazla iken 2015 ve 2016 yılında ise erkek nüfus kadın nüfustan fazladır. Erkek nüfus ve kadın nüfus arasındaki fark 237 kişi ile 474 kişi arasında değiştiği görülmektedir (Tablo 2.3.14, Şekil 2.3.14). Fakat burada şunu unutmamak gerekir ki kırsal alandaki kadın-erkek nüfusu ve oranları ile şehirlerdeki kadın-erkek nüfusu ve oranları birbirinden farklıdırlar.

Tablo 2.3.15: Ünye ilçesinde yıllara göre erkek, kadın nüfusu ve cinsiyet oranı (2013-2017)

Ünye İlçesinde Yıllara Göre Erkek, Kadın Nüfusu ve Cinsiyet Oranı (2013-2017)						
Yıllar	**Erkek**	**%**	**Kadın**	**%**	**Cinsiyet Oranı (%)**	**Toplam**
2013	58.972	49,9	59.229	50,1	100	118.201
2014	59.273	49,8	59.637	50,2	99	118.910
2015	60.529	50,1	60.191	49,9	101	120.720
2016	61.451	50,1	61.146	49,9	100	122.597
2017	62.624	49,8	63.098	50,2	99	125.722

Kaynak: ADNKS (2013-2017).

Şekil 2.3.14: Yıllara göre cinsiyet dağılımı

Ünye ilçesinin toplam nüfusu (şehir + kır) ve bu nüfusa göre cinsiyet dağılımdan elde ettiğimiz oranları kullanarak Ünye'nin şehir nüfusuna oranladığımızda (Toplam şehir nüfusu x toplam ilçe nüfusu içindeki %'si / 100) tahmini sonuçlar elde edebiliriz (Tablo 2.3.14). Fakat bu sonuçlar tam olarak kesinlik taşımamaktadır. Çünkü yukarıda da belirtildiği üzere şehir ve kırsal kesim arasında cinsiyet yapısı bakımından farklılıklar mevcuttur.

İfade ettiklerimiz doğrultusunda erkek ve kadın nüfusun toplam ilçe nüfusu içindeki %'si kullanılarak, bunu şehir nüfusuna oranladığımızda aşağıdaki tabloda elde edilen sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre; 2013 ve 2014 yılında kadın nüfusun erkek nüfustan fazla olduğu, 2015 ve 2016 yılında ise tam tersi erkek nüfusun kadın nüfusu geçtiği görülmektedir. 2017 yılında 92.038 kişi olan şehir nüfusunun % 49,8'i yani 45.834'ü erkek iken % 50,2'si kadın nüfustan oluşmaktadır (Tablo 2.3.15).

Tablo 2.3.16: Ünye şehir nüfusunun büyükşehir sonrası tahmini cinsiyet dağılımı

Ünye Şehir Nüfusunun Büyükşehir Sonrası Tahmini Cinsiyet Dağılımı					
Yıllar	**Erkek**	**Erkek Nüfusun Toplam İlçe Nüfusu İçinde %'si**	**Kadın**	**Kadın Nüfusun Toplam İlçe Nüfusu İçinde %'si**	**Toplam Şehir Nüfusu**
2013	39.427	49,9	39.586	50,1	79.014

Tablo 2.3.17 (devam).

2014	41.065	49,8	41.395	50,2	82.461
2015	43.046	50,1	42.874	49,9	85.921
2016	45.138	50,1	44.078	49,9	88.334
2017	45.834	49,8	46.203	50,2	92.038

Kaynak: ADNKS (2013-2017).

Nüfusun temel bileşenlerinden bir tanesi olan yaş yapısı hemen her ölçekteki toplum/ topluluk hakkında çok değerli bilgiler verebilmektedir. Bu bağlamda nüfusun yaş yapısını toplumda/ülkede/bölgede belli yaş veya yaş gruplarına göre göstermiş olduğu dağılımı olarak tanımlamak mümkündür. Bu dağılım söz konusu her ölçekte başta ekonomik olmak üzere, askeri, sosyal, siyasal, idari vb. yönleriyle o toplumu ve alansal dağılımıyla da mekânsal kullanımı derinden etkilemektedir.

Nüfusun yaş yapısı hem geniş hem de dar aralıklı yaş gurupları şeklinde iki farklı yöntemle sınıflandırılabilmektedir. Nüfusun yaş özelliklerini saptayıp, yorumlayabilmek için, nüfus piramitleri, ana yaş grupları(0-14, 15-64 ve 6 5 + yaş grupları) , bağımlılık oranları, medyan yaş değerleri bu açıdan bizlere yardımcı olacak araçlar olarak düşünülebilir (Özgür, 1999: 160).

Çalışma alanı nüfusunu ana yaş grupları şeklinde gruplandırabiliriz. 1990, 2000, 2007, 2010 ve 2012 yıllarını kapsayan geniş aralıklı yaş guruplarına göre 0-14 yaş arası çocuk nüfusun geçmişten günümüze toplam nüfus içindeki oranının azaldığı görülmektedir. Bu durumun temel nedeni ise şehirleşmenin etkisi ile şehirlerde doğumların azalmasıdır. Diğer yandan azalan çocuk nüfusa karşı 15-64 yaş yetişkin nüfus ile 65 yaş üstü yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının giderek arttığı görülmektedir (Tablo 2.3.16).

1990 yılında Ünye'de 0-14 yaş arası çocuk nüfusun toplam nüfus içindeki oranı % 35,4 iken 2000 yılında % 30,8'e, 2007 yılında % 26'ya 2010 yılında % 25,5'e, 2012 yılında ise % 24,9'a gerilediği görülmektedir. 15-64 yaş arası yetişkin nüfusun toplam nüfus içindeki oranı aynı yıllar itibari ile sırasıyla % 61,4, %64,6, %67,7 %68,1 ve 68,4 olarak artış göstermiştir. 65 yaş ve üstü yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payı

ise 1990 yılında %3,1 iken 2012 yılında bu oranın %6,7'ye yükseldiği görülmektedir (Tablo 2.3.16).

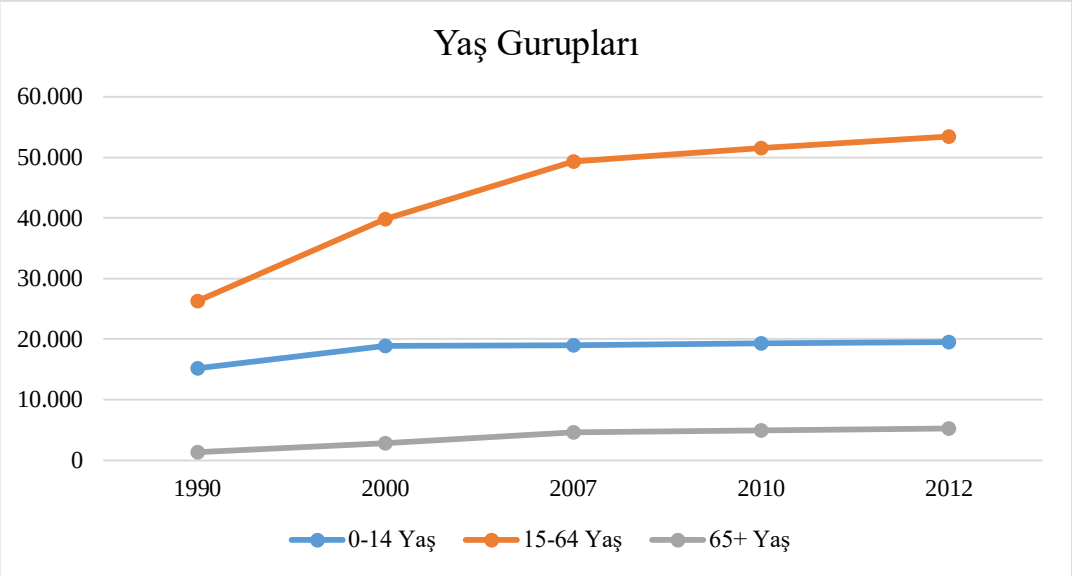
Tablo 2.3.18: Ünye'de nüfusun geniş aralıklı yaş gurupları

Yıllar	1990	%	2000	%	2007	%	2010	%	2012	%
0-14 Yaş Çocuk Nüfus	15.159	35,4	18.927	30,8	18.941	26,0	19.283	25,5	19.494	24,9
15-64 Yaş Yetişkin Nüfus	26.311	61,4	39.782	64,6	49.342	67,7	51.542	68,1	53.467	68,4
65+ Yaş Yaşlı Nüfus	1.325	3,1	2.829	4,6	4.584	6,3	4.886	6,4	5.266	6,7
Bilinmeyen	41	0,1	14	0,02	-	-	-	-	-	-
Toplam	42.836	100	61.552	100	72.867	100	75.711	100	78.227	100

Kaynak: TÜİK (1990-2000), ADNKS (2007-2012).

Tüm bu verilerden anlaşılacağı gibi Ünye'de çocuk nüfusun azaldığı, yetişkin ve yaşlı nüfusun ise arttığı görülmektedir. Bu durum ise Ünye'de nüfusun giderek yaşlanacağı anlamını taşımaktadır.

Şekil 2.3.15:Ünye'de nüfusun geniş aralıklı yaş gruplarına göre dağılımı (1990-2012)

Çocuk nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranının azalması veya yetişkin ve yaşlı nüfus payının artması, nüfus miktarının rakamsal olarak değişimiyle uyum göstermeyebilir. Bütün yaş gruplarındaki nüfusun artmasına rağmen, çeşitli

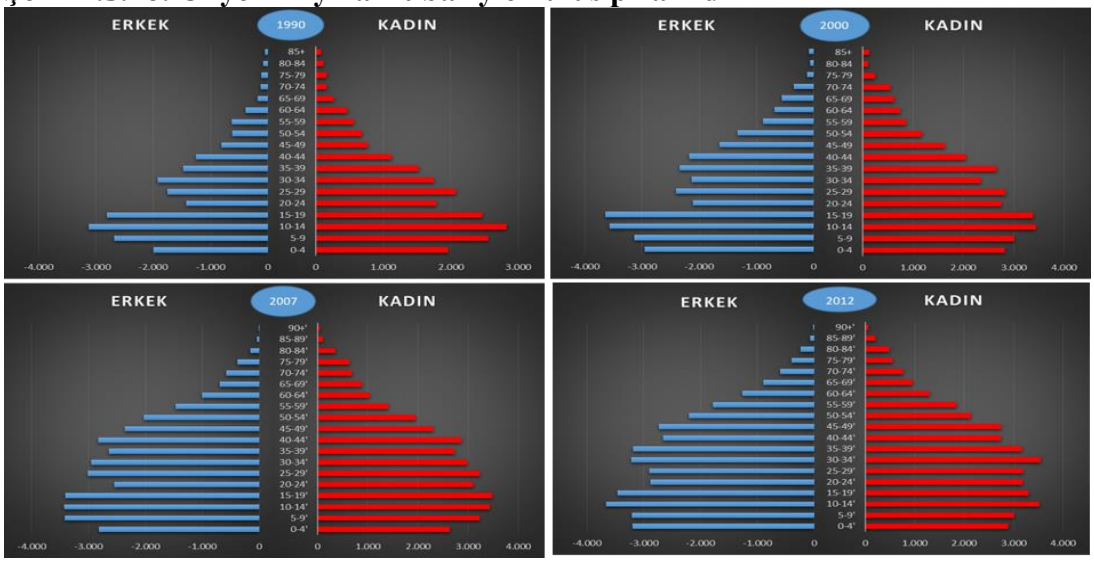
nedenlerden dolayı oransal olarak değişiklikler görülebilir (Şıkoğlu, 2017:217). Dolayısı ile Ünye'de yıllar itibari ile çocuk nüfus sayıca artsa da yetişkin ve yaşlı nüfus da sayıca daha fazla arttığı için çocuk nüfusun toplam nüfus içindeki oranının daha az olmasına neden olmaktadır. Diğer bir ifade ile çocuk nüfus artış hızının yetişkin nüfus artış hızından daha az olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

Ünye'nin dar aralıklı yaş gruplarına göre cinsiyete bağlı nüfus yapısı; 1990, 2000, 2007 ve 2012 yıllarını kapsayan nüfus miktarları üzerinden değerlendirmeye alınmıştır. 1990 yılında en yüksek nüfusu barındıran yaş grubunun her iki cinsiyette de 10-14 yaş aralığında, 2000 yılında erkek nüfusta 15-19 yaş, kadın nüfusta 10-14 yaş aralığında, 2007 yılında erkek nüfusta 10-14 yaş, kadın nüfusta 15-19 yaş grubunda ve 2012 yılında ise erkek nüfusta 10-14 yaş, kadın nüfusta 30-34 yaş aralıklarında olduğu görülmektedir (Şekil 2.3.16).

Önemle belirtilmesi gereken bir durum, 1990 yılında en fazla nüfusa sahip olan 10-14 yaş grubu 2000 yılana geldiğinde on yıllık bir süreçte doğal seyrinde devam etmesi beklenirken, 2000 yılında 20-24 yaş grubunun en fazla nüfuslu yaş grubu olması gerekirdi. Fakat 2000 yılı nüfus piramidinde 20-24 yaş grubunda özellikle erkek nüfus miktarında önemli bir azalma olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu yaş grubunda özellikle erkek nüfusta böyle bir azalışın nedeni ancak göç ile ilişkilendirilebilir.

2007 ile 2012 yıllarında yaş grupları benzer özellikler sergilediği ve şekilsel olarak ta birbirine benzediği görülmektedir. İki yılda da 20- 24 yaş grubunun nüfus miktarının az olduğu görülmektedir. Bu durum 20-24 yaş grubunda göçün daha fazla olduğunu gösterir niteliktedir.

Şekil 2.3.16: Ünye'nin yıllar itibariyle nüfus piramidi

1990, 2000, 2007 ve 2012 yıllarına ait nüfus piramitleri incelendiğinde, nüfusun daha kararlı ve düzenli bir yapıya doğru geçtiği görülmektedir. Doğumların giderek arttığı ve genç nüfus potansiyelinin yüksek olduğu görülmektedir (Şekil 2.3.16).

Tablo 2.3.19: Ünye'de nüfusun dar aralıklı yaş gruplarına göre dağılımı (1990-2012)

	1990			2000			2007			2010			2012		
Yaş Grupları	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
0-4'	1.999	1.967	3.966	2.953	2.814	5.767	2.814	2.625	5.439	3.133	2.869	6.002	3.203	2.886	6.089
5-9'	2.678	2.554	5.232	3.142	3.010	6.152	3.416	3.234	6.650	3.107	3.011	6.118	3.212	3.014	6.226
10-14'	3.131	2.830	5.961	3.573	3.435	7.008	3.429	3.423	6.852	3.630	3.533	7.163	3.664	3.515	7.179
15-19'	2.813	2.467	5.280	3.643	3.377	7.020	3.410	3.477	6.887	3.506	3.410	6.916	3.464	3.295	6.759
20-24'	1.422	1.785	3.207	2.106	2.759	4.865	2.552	3.103	5.655	2.466	3.218	5.684	2.883	3.181	6.064
25-29'	1.753	2.077	3.830	2.404	2.835	5.239	3.012	3.229	6.241	2.964	3.308	6.272	2.904	3.186	6.090
30-34'	1.917	1.754	3.671	2.130	2.353	4.483	2.954	2.978	5.932	3.087	3.158	6.245	3.220	3.540	6.760
35-39'	1.476	1.529	3.005	2.344	2.656	5.000	2.646	2.720	5.366	3.094	3.215	6.309	3.189	3.170	6.359
40-44'	1.254	1.120	2.374	2.173	2.054	4.227	2.826	2.864	5.690	2.373	2.229	4.602	2.662	2.745	5.407
45-49'	814	775	1.589	1.646	1.626	3.272	2.363	2.297	4.660	2.710	2.828	5.538	2.736	2.743	5.479
50-54'	617	683	1.300	1.330	1.175	2.505	2.031	1.964	3.995	2.103	1.946	4.049	2.209	2.141	4.350
55-59'	634	568	1.202	881	869	1.750	1.468	1.410	2.878	1.665	1.758	3.423	1.784	1.845	3.629
60-64'	391	462	853	679	742	1.421	1.006	1.032	2.038	1.251	1.253	2.504	1.265	1.305	2.570
65+	534	791	1.325	1.151	1.678	2.829	1.865	2.719	4.584	2.031	2.855	4.886	2.226	3.040	5.266
Bilinmeyen	28	13	41	6	8	14									
Toplam	21.461	21.375	42.836	30.161	31.391	61.552	35.792	37.075	72.867	37.120	38.591	75.711	38.621	39.606	78.227

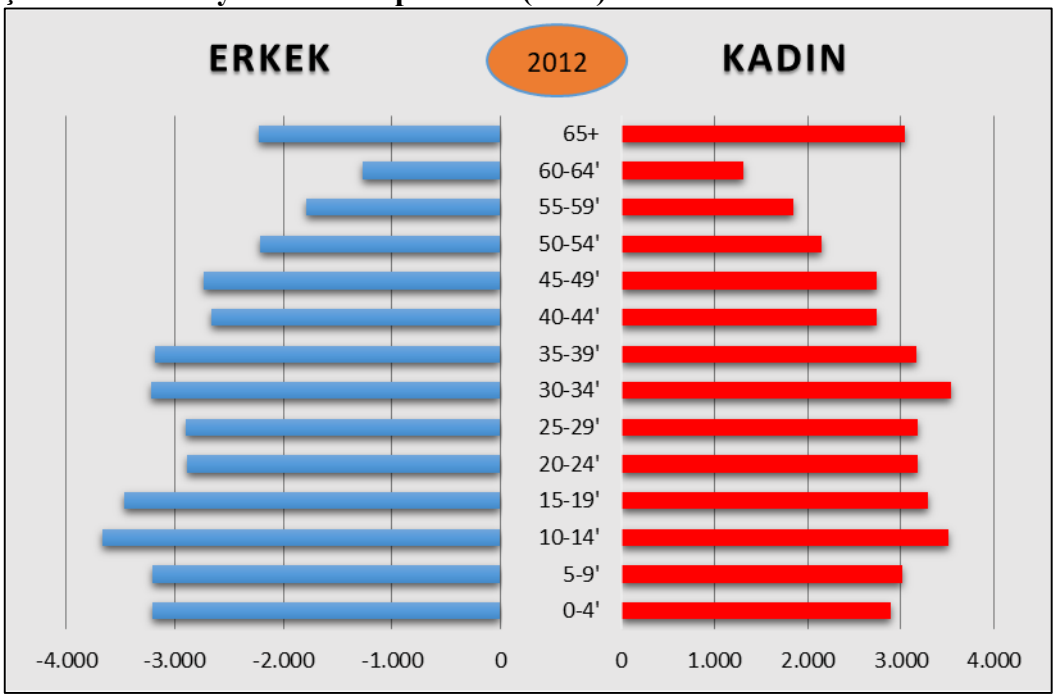
Kaynak: TÜİK (1990-2000), ADNKS (2007-2012).

Türkiye İstatistik Kurumu ADNKS verilerinde Ünye şehir nüfusunun günümüze en yakın yaş gruplarına göre verileri 2012 yılına aittir. Bu yıl itibari ile TÜİK Büyükşehir olan illerin toplam nüfusunu şehir nüfusu kabul ettiği için veriler de toplam nüfus üzerinden sunulmaktadır. Bu bağlamda 2012 yılında Ünye'de 10-14 ve 15-19 yaş gruplarındaki belirgin nüfus artışında, şehirde bulunan eğitim kurumlarının etkisin

olduğunu söyleyebiliriz. Ünye'de bulunan eğitim kurumları çevre yerleşmelerden kendisine öğrenci çekmektedir. Ayrıca üniversiteye hazırlanan çevre yerleşme alanlarındaki öğrenciler, dershane hizmetlerini de Ünye'de almaktadır (Şekil 2.3.17).

2012 yılında 20-24 ve 25-29 yaş gruplarında ise hem erkek hem kadın nüfusta bir azalma söz konusudur. Bu durumun nedeni ise bu yaş grubundaki kişilerin eğitim nedeni ile üniversite kazandıkları bölgelere göç etmelerinden kaynaklandığını belirtebiliriz (Şekil 2.3.17).

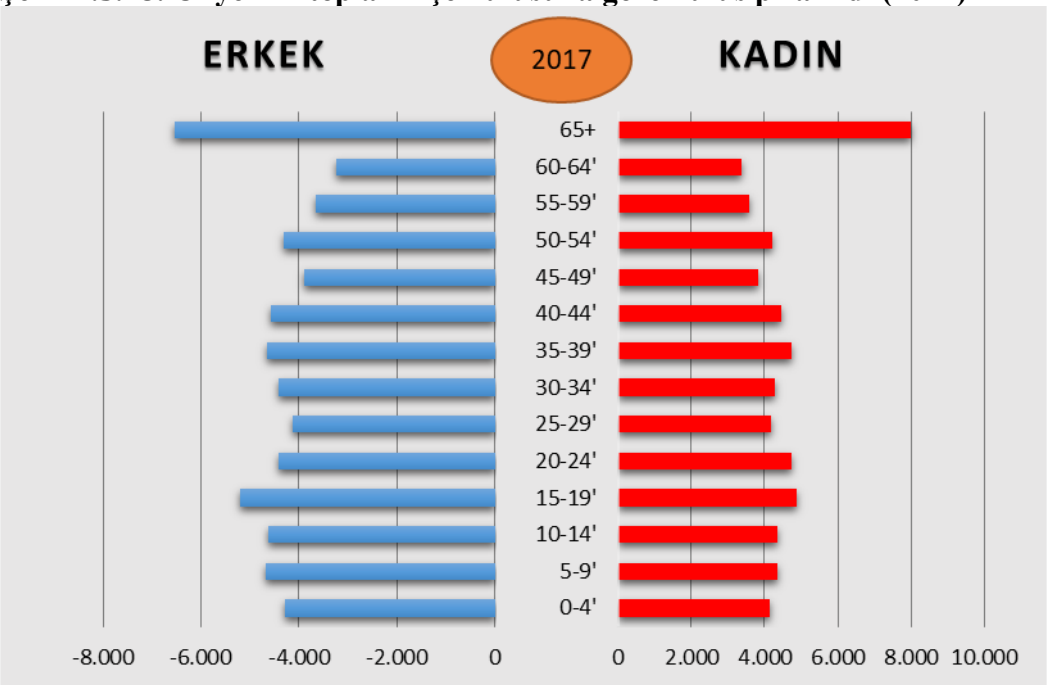
Şekil 2.3.17: Ünye'nin nüfus piramidi (2012)

30-34 ve 35-39 yaş grubu incelendiğinde nüfusun en çok bu yaş gruplarında toplandığı ve piramidin en geniş kısmını oluşturduğu görülmektedir. Bu iki yaş grubu Ünye'de devlet kurum ve kuruluşlarında hizmet sektöründe çalışan kişilerden oluştuğunu söyleyebiliriz. Çünkü Ünye şehri için halk arasında da söylenen " Ünye bir memur kentidir" tabiri kullanılır. Temel ekonomik faaliyet alanı olarak Ünye'de hizmet sektörü önde gelmektedir. 65 yaş ve üzeri nüfus grubunda ise bir yığılım söz konusudur. Bunun temel sebepleri ise sağlık alanındaki gelişmeler, artan ve gelişen hayat kalitesi, daha iyi beslenebilmek, eğitimli ve bilinçli bir nüfus ve teknolojik gelişmeler sayılabilir.

Ünye ilçesine ait 2017 yılı toplam nüfusun yaş gruplarına ait verileri değerlendirecek olursak; En geniş yaş grubunu 65 yaş ve üzeri nüfus oluşturmaktadır. Bu yaş grubunda kadın nüfusun erkek nüfusa göre daha fazla olduğu görülmektedir. Diğer yaş grupları arasında küçük farklar olmasının yanında nüfusun dengeli bir yapı sergilediği görünmektedir (Şekil 2.3.18).

Şekil 2.3.18: Ünye'nin toplam ilçe nüfusuna göre nüfus piramidi (2017)

2.3.2.3.2. Nüfusun Sosyal Yapısı

Ünye yakın çevresindeki kırsal alanlar ile komşu ilçelerden göç alarak nüfusu arttan, sosyal yapı bakımından değişen ve sürekli büyüyen, gelişen bir şehirdir. İlçe genelinde birincil ekonomik faaliyet alanı olarak tarım ön planda olsa da Ünye şehrinde hizmet sektörü ön plandadır. Bunun yanında Ünye kırsal alanlar için pazar ve ticaret şehridir. Aynı zamanda Ünye kuruluşundan bu yana bir liman şehridir.

Hizmet sektörünün ön planda olması Ünye'nin bir memur şehri olduğunu gösterir niteliktedir. Gerçekten de kırsal alanlarda ve çevre ilçelerde görev yapan memurlar ikamet yeri için Ünye'yi tercih etmektedir. Bunun nedeni ise Ünye'nin farklı fonksiyon alanlarını bir arada bulundurması ve sosyal hayat yönünden zengin

özellikler sergilemesinden kaynaklanmaktadır. Ünye Cumhuriyet öncesi dönemlerde çeşitli milletlere ve konargöçer aşiretlere ev sahipliği yapmış, etnik köken açısından zengin, gayrimüslim ve Müslüman kültürü ile yoğrulmuş bir şehir özelliği de göstermektedir.

Ünye'de sosyal ve ekonomik yapı bakımından mahalleler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Şehrin batısında yer alan Atatürk ve Gölevi mahalleri gelir seviyesi bakımından yüksek kişilerden oluşmaktadır. Bu mahallelerde daire ve kira fiyatları da yüksektir. Şehrin doğusunda bulunan Fevzi Çakmak, İpekyolu ve Bayramca mahalleri ise daha çok düşük gelirli insanların ikamet ettikleri yerleşim alanlarıdır. Ünye'nin şehir nüve alanında bulunan Burunucu, Ortayılmazlar, Çamurlu, Hamidiye ve Kaledere mahalleleri daha çok yerli halk tarafından ikamet edilen alanlardır. Liseler mahallesi ise karma bir yapıdadır.

Mahalleler arasındaki bu ekonomik farklılıklar konuların durumuna da yansımaktadır. Özellikle Atatürk Mahallesi ve Gölevi Mallesinde lüks konutlar bulunmaktadır. Göl evi mahalle sınırları içerinde yer alan TOKİ'nin yapmış olduğu çok katlı binalar bulunmaktadır. Bu mahallelerde yine iki-üç katlı villa tipi evlerde mevcuttur. Aynı zamanda bu alanlar daha planlı yerleşme alanlarıdır. Merkez mahalleler de ise daha eski konutlar yer almaktadır. Çakır tepenin kuzeydoğu yamaçlarında bulunan mahallelerde şehirsel gelişim plansız bir şekilde gerçekleşmiş, morfolojik yapının da etkisi ile cadde ve sokaklar dar olarak oluşturulmuştur.

2.3.2.3.3. Nüfusun Ekonomik Özellikleri

Bir bölgede ekonomik faaliyetlerin meydana getirdiği bütünlüğün birleşimi bölgenin ekonomik gelişme ve değişimi açısından bugünkü ve gelecekteki potansiyelini ortaya koyabilmesi bakımından önemlidir. Bir yerleşmenin iktisadi yapısı hakkında daha iyi yorumlama yapabilmek için ekonomik faaliyetlerin durumu ortaya konulmalıdır. Bu bağlamda söz konusu ekonomik faaliyet alanları ise, tarım, sanayi ve hizmetler sektörü olmak üzere üç grupta ele alınmaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2016:115). Nüfus

çalışmalarında 0-14 ve 65+ yaş grupları pasif (çalışmayan) nüfus, 15-65 yaş arası aktif (çalışan, faal) nüfus olarak kabul edilmektedir.

Nüfusun aktif olarak çalıştığı ekonomik faaliyet alanı yerleşmelerin niteliğini belirleyen unsurlar arasındadır. Yerleşmeler iktisadi faaliyet alanlarına göre de sınıflandırılabilmektedir. Şehir yerleşmelerini kırsal yerleşmelerden ayıran önemli özelliklerin başında ekonomik faaliyetler gelmektedir. Bu bağlamda şehir yerleşmelerinde birincil faaliyetler olan tarımda çalışan oranı az olurken diğer faaliyet alanlarında çalışanların oranının ise yüksek olduğu yapılan çalışmalarca belirlenmiş bir olgudur.

Çalışma alanı ekonomik faaliyet kolları belirlenirken, TÜİK'in 2000 yılına ait verileri kullanılmıştır. 2000 yılı sonrasında ADNKS'nin bu verileri derleme işini bıraktığı görülmektedir. Güncel verilerin kayıtlarda bulunmaması nedeniyle çalışmanın bu bölümünde günümüze en yakın yıllar olması nedeniyle 1990 ve 2000 yılları verileri tercih edilmiştir.

1990 yılı nüfus sayım sonuçlarına göre 15-64 yaş arası aktif (faal) faal nüfus 26,311 kişidir. Bu nüfusun toplam şehir nüfusu içindeki oranı ise % 61,4'tür. Faal nüfusun 13.091'i erkek, 13,220'si kadın nüfustan oluşmaktadır. Şehir nüfusunun %38,5'i yani 16.484'ü pasif nüfustan (0-14 yaş ve 65+ yaş) oluşmaktadır. 2000 yılında ise toplam şehir nüfusunun % 64,6'sını aktif nüfus oluşturmaktadır. Bu oran 2012 yılında % 68,3'e yükselmiştir (Tablo 2.3.18).

Tablo 2.3.20: Ünye'nin cinsiyete göre aktif (faal) ve pasif nüfusları (1990-2000)

Yaş Grupları	1990			2000			2012		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
0-14 Yaş(Pasif)	7.808	7.351	15.159	9.668	9.259	18.927	10.079	9.415	19.494
15-64 Yaş(Aktif)	13.091	13.220	26.311	19.336	20.446	39.782	26.316	27.151	53.467
65+ Yaş(Pasif)	534	791	1325	1.151	1.678	2.829	2.226	3.040	5.266
Bilinmeyen	28	13	41	6	8	14	-	-	-
Toplam	21.461	21.375	42.836	30.161	31.391	61.552	38.621	39.606	78.227

Kaynak: TÜİK (1990-2000), ADNKS (2007-2012).

Ünye'de 1990 yılında çalışan nüfusun sektörel dağılımına bakıldığında % 9,3'ü tarım, % 32,'1'i sanayi ve % 58'7'sini ise hizmet sektöründe çalışanlar oluşturmaktadır.2000 yılında ise çalışan nüfusun % 5,6'sını tarım sektöründe çalışanlar oluştururken % 29,4'ünü sanayi ve % 64,9'unu hizmet sektöründe çalışanlardan oluştuğu görülmektedir. Bu oransal üstünlükten anlaşılacağı üzere Ünye'nin bir hizmet şehri olduğu görülmektedir. Ünye'de ekonomik faaliyet alanı olarak sanayi ikinci sırada yer alırken, üçüncü sırada ise birincil ekonomik faaliyet alanı olan tarım yer alır (Tablo 2.3.19, Şekil 2.3.19).

1990 ve 2000 yılında Ünye'de hizmet sektörü hâkim durumdadır. Hizmet sektöründe 1990 yılında çalışanların 5,272 kişisi yani % 87,3'ünü erkek nüfus ve 764 kişisini yani % 12,7'sini kadın nüfus oluştururken toplam faal nüfusun % 58,7'si bu sektörde çalışanlardan oluşmaktadır. 2000 yılında ise hizmet sektöründe çalışanlar toplam faal nüfusun % 64,9'unu oluşturmakta ve bu oranda erkekler 6.625 kişilik bir nüfusla hizmet sektöründe çalışanların % 82,4'ünü oluşturmakta kadınlar ise 1,417 kişilik nüfus ile % 17,6'sını oluşturmaktadır (Tablo 2.3.19).

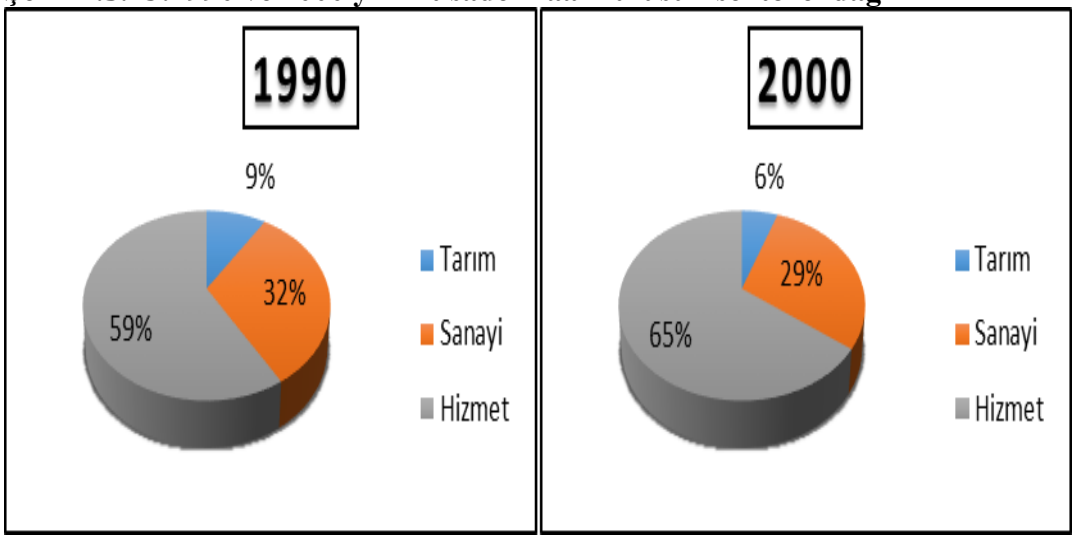
İkincil hizmet alanı olan sanayi sektöründe 1990 yılında toplam faal nüfusun % 32,1'i çalışırken 2000 yılında ise % 29,4'ü çalışmaktadır. Birincil hizmet alanı olan tarım sektöründe çalışanlar ise 1990 yılında toplam faal nüfusun %9,3'ünü oluştururken, 2000 yılında tarımın toplam faal nüfus içindeki oranı % 5,6'ya gerilemiştir (Tablo 2.3.19, Şekil 2.3.19).

Tablo 2.3.21: Ünye'de çalışan nüfusun sektörel dağılımı (1990-2000)

Yıllar	Tarım				Sanayi				Hizmet				Toplam		
	E	K	T	%	E	K	T	%	E	K	T	%	E	K	T
1990	761	192	953	9,3	2.868	432	3.300	32,1	5.272	764	6.036	58,7	8.901	1.388	10.289
2000	571	129	700	5,6	3.327	314	3.641	29,4	6.625	1.417	8.042	64,9	10.523	1.860	12.383

Kaynak: TÜİK (1990-2000).

Şekil 2.3.19:1990 ve 2000 yılı iktisaden faal nüfusun sektörel dağılımı

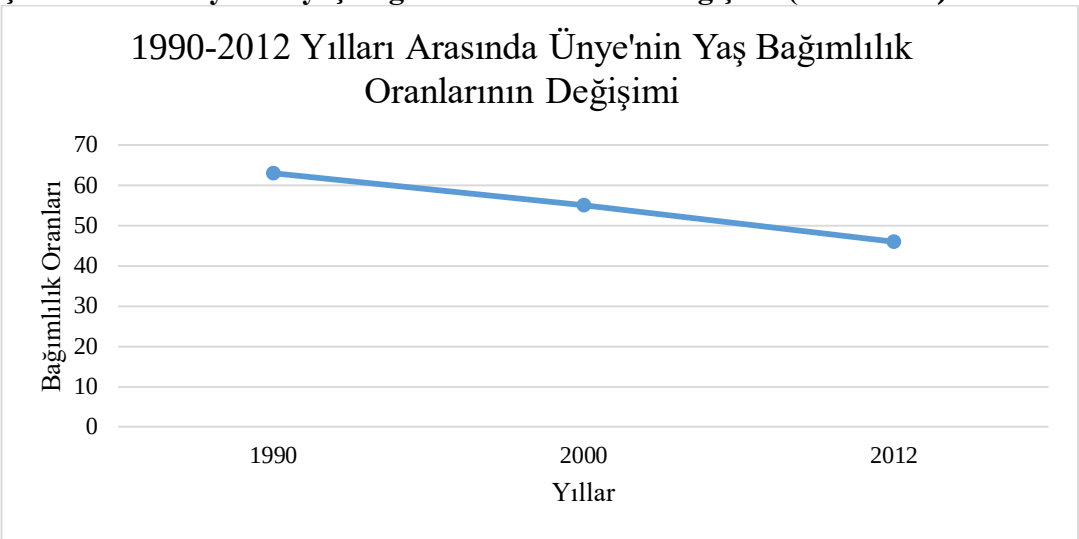
Ünye'nin yıllar itibari ile nüfusun bağımlılık oranlarına bakıldığında, bağımlılık oranı yıllar itibari ile sürekli bir azalma göstermiştir. 1990 yılında 63 olan bağımlılık oranı 2000 yılında % 55'e, 2012 yılında ise % 46'ya gerilemiştir. Bu durum Ünye'de nüfusun hem toplumsal hem de ekonomik açıdan bir gelişme kaydettiğinin açık bir göstergesidir (Tablo 2.3.20, Şekil 2.3.20) .

Tablo 2.3.22: Ünye'de nüfusun bağımlılık oranları (1990-2012)

Yıllar	Yaş Grupları			Bağımlılık Oranı
	0-14	15-64	65+	
1990	15.159	26.311	1.325	63
2000	18.927	39.782	2.829	55
2012	19.494	53.467	5.266	46

Kaynak: TÜİK (1990-2000), ADNKS (2007-2012).

Şekil 2.3.20:Ünye'nin yaş bağımlılık oranlarının değişimi (1990-2012)

2.3.2.3.4. Ünye'de Nüfusun Eğitim Durumu

Nüfusun en önemli niteliklerinden birisi, sürekli değişim ve gelişim içerinde olan günümüz dünyasında kuşkusuz eğitim durumu gelmektedir. Eğitim durumu bir gelişmişlik göstergesidir. Geçmişten günümüze nüfus, gelişme yönünde eğitimli nüfusa sahip olmalıdır. Okur-yazar nüfus oranı artık gelişmiş ülkelerde % 95'i aşmış durumdadır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde önemli bir sorun olan nüfusun eğitim durumu cinsiyete göre de farklılık arz etmesiyle daha büyük bir sorun teşkil etmektedir.

Şehirlerle kırsal alanlar arasındaki farklılıklardan biri de nüfusun eğitim düzeyidir. Nüfusun eğitim düzeyi şehir yerleşme alanlarında yüksek iken kırsal yerleşme alanlarında düşüktür. Nüfusun eğitim seviyesi belirlenirken üzerinde durulan konuların başında nüfusun okuryazarlık durumu gelmektedir. Ancak nüfusun eğitim seviyesinin belirlenmesi anlamında okuryazarlık durumu tek başına yeterli değildir. Yerleşim yerindeki eğitim düzeyi, nüfusun okuryazar durumu, okullaşma oranı, öğretmen miktarı, öğrenci sayısı, okul çağındaki nüfusun eğitim kademelerindeki durumu vb. kriterlere göre belirlenir (Doğanay, 1994: 163).

1990 yılı verilerine göre Ünye'de 6 yaş ve üstü nüfusun % 84,7'si yani 32.140 kişi okuma yazma bilirken, % 15,2'si yani 5.782 kişi okuma yazma bilmeyenlerden oluşmaktadır. Cinsiyete göre bir değerlendirme yapıldığında 6 yaş üstü erkek nüfusun

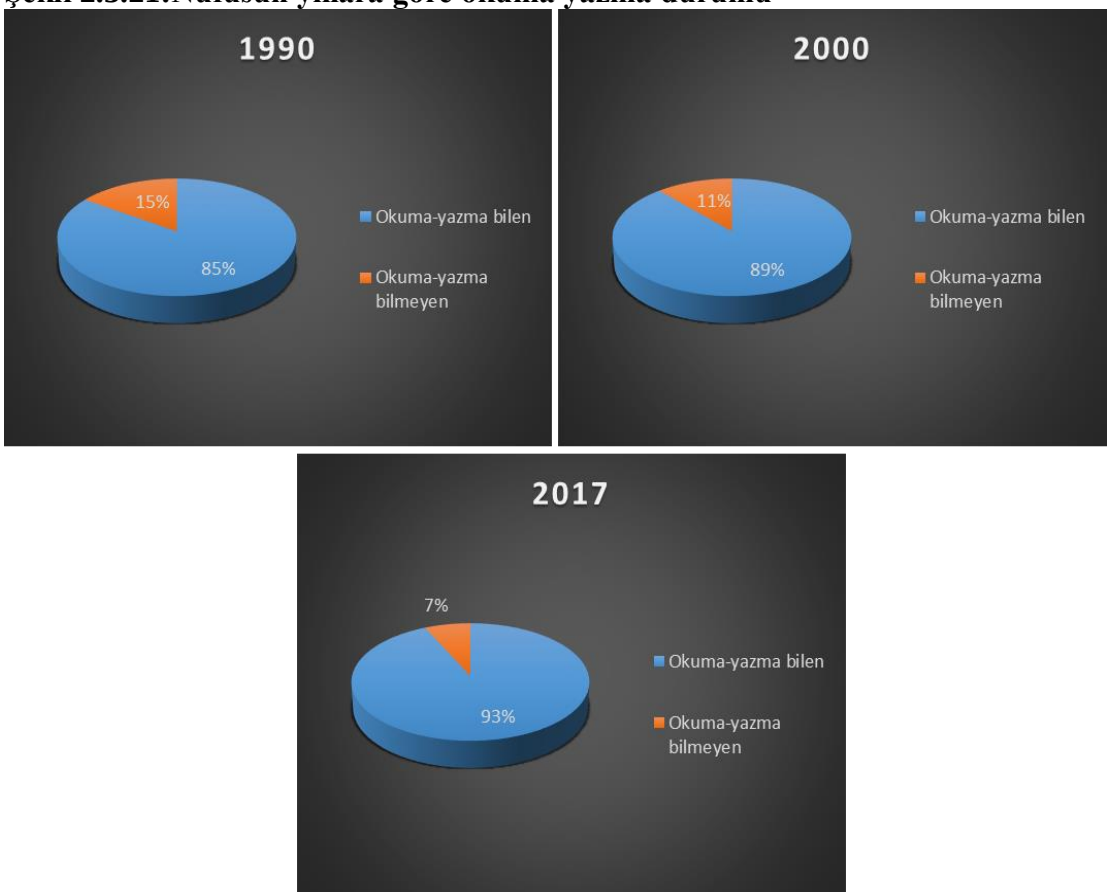
%92,7'si yani 17.599 kişisi okuma yazma biliyorken %7,3'ü yani 1.384 kişi okuma yazma bilmemektedir. Kadınların ise %76,8'i okuma yazma bilirken % 23,2'si okuma yazma bilmemektedir. Görüldüğü gibi 6 yaş ve üzeri nüfusta okuryazarlık durumu kadın nüfusun erkek nüfusa oranla oldukça düşüktür (Tablo 2.3.21, Şekil 2.3.21).

Tablo 2.3.23: Ünye'de okuma-yazma bilen ve bilmeyen nüfus ve okuma-yazma oranı

Yıllar	Cinsiyet	Okuma Yazma Bilen	%	Okuma Yazma Bilmeyen	%	Okuma Yazma Durumu Bilinmeyen
1990	Erkek	17.599	92,7	1.384	7,3	1
	Kadın	14.541	76,8	4.384	23,2	1
	Toplam	32.140	**84,7**	5.782	**15,2**	2
2000	Erkek	25.402	95,5	1.200	4,5	2
	Kadın	22.932	82,0	5.040	18.0	9
	Toplam	48.334	**88,5**	6.240	**11,4**	11
2017*	Erkek	55.299	97,1	1.380	2,4	290
	Kadın	51.017	88,5	6.367	11,0	277
	Toplam	106.316	**92,7**	7.747	**6,8**	567

Kaynak: TÜİK (1990-2000), ADNKS (2017).*****(ilçe geneli okuryazarlık durumunu kapsamaktadır).

Şekil 2.3.21:Nüfusun yıllara göre okuma yazma durumu

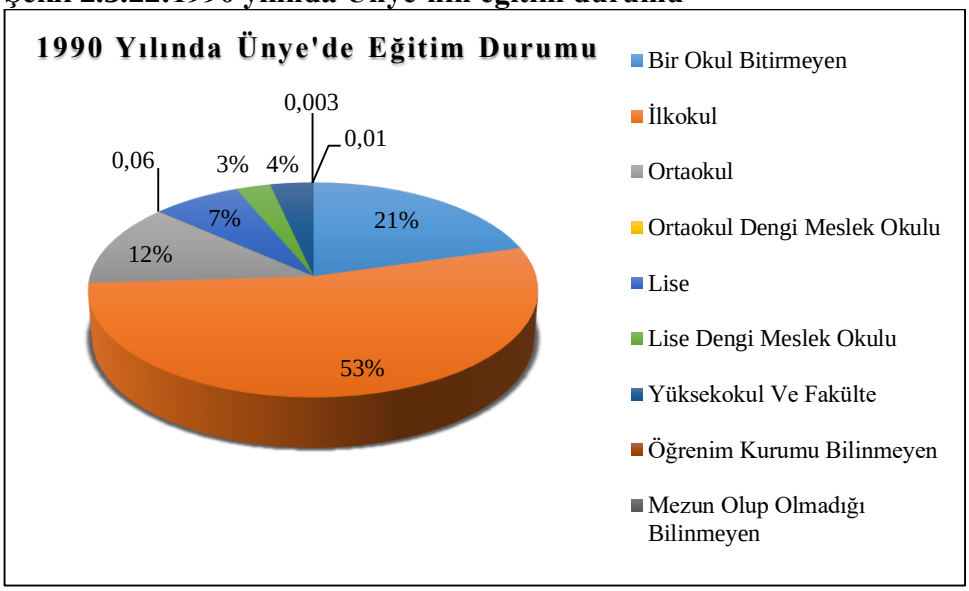
1990 yılında okuma yazma bilmeyenlerin sayısı 6.594 kişidir. Bu nüfusun %51,9'unu yani 3.414 kişisini kadınlar oluştururken % 48,1'ini yani 3,175 kişisini erkekler oluşturmaktadır. 1990 yılında okuma yazma bilen nüfusun % 53,3 ilkokul, %12,4'ü ortaokul, % 0,006 ortaokul dengi meslek okulu, % 7,2'si lise, % 2,8'i lise dengi meslek okulu, % 3,5'i yüksekokul ve fakülte ve % 20,5'i ise herhangi bir okul bitirmeyen kişilerden oluşmaktadır (Tablo 2.3.22, Şekil 2.3.22).

Tablo 2.3.24: Ünye'de cinsiyete göre eğitim durumu (1990)

EĞİTİM DURUMU	Toplam	%	Erkek	%	Kadın	%
Bir Okul Bitirmeyen	6.594	20,5	3.175	48,1	3.414	51,9
İlkokul	17.135	53,3	8.952	52,2	8.183	47,8
Ortaokul	4.002	12,4	2.596	64,9	1.406	35,1
Ortaokul Dengi Meslek Okulu	20	0,06	15	75,0	5	25,0
Lise	2.332	7,2	1.453	62,3	879	37,7
Lise Dengi Meslek Okulu	910	2,8	592	65,1	318	34,9
Yüksekokul Ve Fakülte	1.142	3,5	813	71,2	329	28,8
Öğrenim Kurumu Bilinmeyen	1	0,003	-	-	1	100
Mezun Olup Olmadığı Bilinmeyen	4	0,01	3	75,0	1	25,0
TOPLAM	**32.140**	100	**17.599**	-	**14.541**	-

Kaynak: TÜİK (1990).

Şekil 2.3.22:1990 yılında Ünye'nin eğitim durumu

2000 yılında ise Ünye'de 6 yaş ve üzeri nüfusun eğitim durumu incelendiğinde okuma yazma bilen nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı % 88,5'e yükselmiştir. Bir önceki döneme göre okur-yazar nüfus oranında % 3,8 oranında bir artış yaşanmıştır. Okuma yazma bilmeyenlerin toplam nüfus içindeki oranı ise % 11,4'e gerilemiştir. Cinsiyete göre değerlendirildiğinde okuryazar oranında her iki cinsiyette de artış görülmektedir.

6 yaş üzeri erkek nüfusun %95,5'i okuma yazma bilirken %4,5'i okuma yazma bilmemektedir. Kadın nüfusun % 82'si okur-yazar iken %18'i okuma yazma bilmemektedir (Tablo 2.3.22, Şekil 2.3.22).

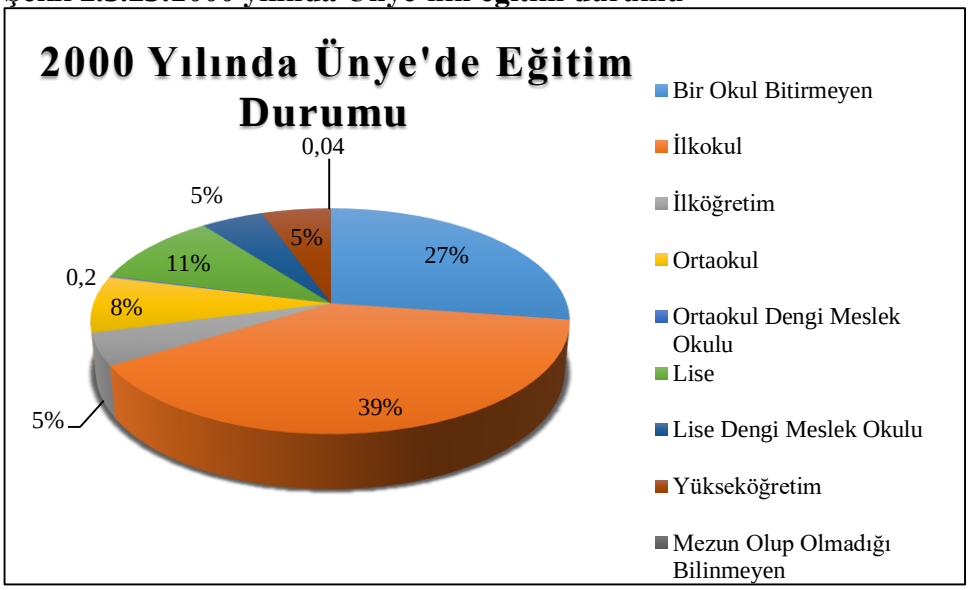
Şehirde herhangi bir okul bitirmeyenlerin sayısı 2000 yılında 13.174 kişidir. Bu nüfusun %47,1'i erkek nüfustan oluşurken, % 52,9'u kadın nüfustan oluşmaktadır. 2000 yılında okuma yazma bilen nüfusun % 38,9'u ilkokul, % 4,6'sı ilköğretim, %8,1'i ortaokul, %0,2'si ortaokul dengi meslek okulu, %10,5'i lise, % 4,9'u lise dengi meslek okulu ve % 5,4'ü ise yükseköğretim kurumlarından mezun iken %27,3'ü herhangi bir okul bitirmemiştir (Tablo 2.3.22, Şekil 2.3.22).

Tablo 2.3.25: Ünye'de cinsiyete göre eğitim durumu (2000)

EĞİTİM DURUMU	**Toplam**	**%**	**Erkek**	**%**	**Kadın**	**%**
Bir Okul Bitirmeyen	13.174	27,3	6.199	47,1	6.975	52,9
İlkokul	18.779	38,9	9.126	48,6	9.653	51,4
İlköğretim	2.235	4,6	1.243	55,6	992	44,4
Ortaokul	3.925	8,1	2.595	66,1	1.330	33,9
Ortaokul Dengi Meslek Okulu	119	0,2	81	68,1	38	31,9
Lise	5.067	10,5	2.930	57,8	2.137	42,2
Lise Dengi Meslek Okulu	2.384	4,9	1.514	63,5	870	36,5
Yükseköğretim	2.631	5,4	1.711	65,0	920	35,0
Mezun Olup Olmadığı Bilinmeyen	20	0,04	3	15,0	17	85
TOPLAM	**48.334**	100	**25.402**	-	**22.932**	-

Kaynak: TUİK (2000).

Şekil 2.3.23:2000 yılında Ünye'nin eğitim durumu

2017 yılı eğitim verileri sadece şehri kapsamayıp tüm ilçe idari alanını kapsamaktadır. Sadece şehir nüfusuna ait eğitim verileri ADNKS üzerinden sunulmamaktadır. Dolayısıyla çalışma alanının içinde bulunduğu Ünye ilçesi eğitim verileri değerlendirmeye alınmıştır.

2017 yılı okuma yazma oranı bakımından Ünye İlçesinde 106.336 kişi yani 6 yaş ve üzeri nüfusun %92,7'si okuma yazma bilirken, okuma yazma bilmeyen nüfus ise 7.747 kişi yani % 6,8'dir. Cinsiyet bakımından incelendiğinde erkek nüfusun % 97,1'i okuma yazma bilirken, % 2,4'ü ise okuma yazma bilmemektedir. Kadın nüfusun ise % 88,5'i okur-yazar iken % 11'i okuma yazama bilmemektedir (Tablo 2.3.24, Şekil 2.3.24).

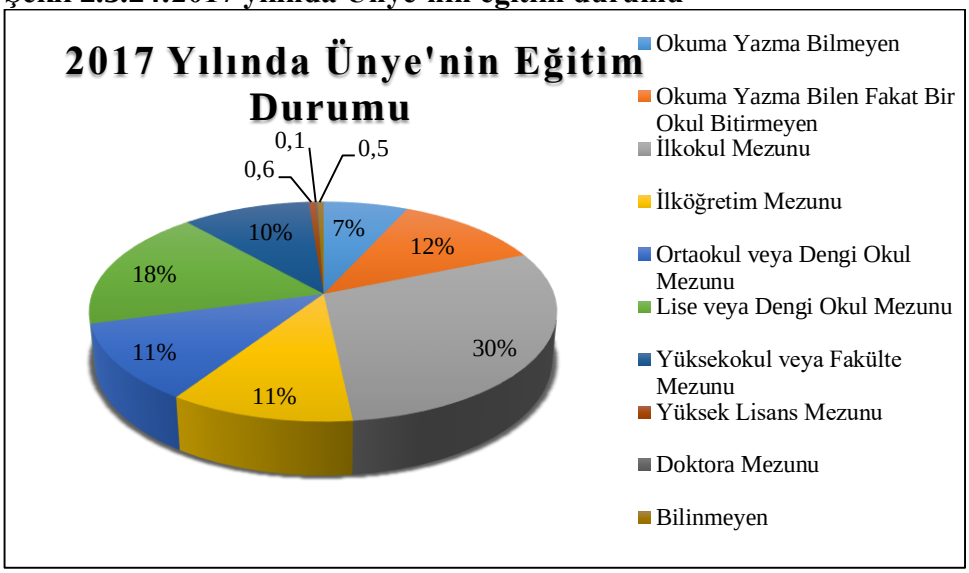
2017 yılında Ünye'de okuma yazma bilmeyenler hariç, 6 yaş ve üzeri nüfusun %29,6'sı ilkokul, % 11'i ilköğretim, % 11,4'ü ortaokul veya dengi okul, %17,8'i lise veya dengi okul, % 10,3'ü yüksekokul veya fakülte, % 0,6'sı yüksek lisans ve % 0,1'i ise doktora mezunu kişilerden oluşmaktadır. Okuma yazma bilen fakat herhangi bir okuldan mezun olmayanlar nüfusun % 11,9'unu oluşturmaktadır (Tablo 2.3.24, Şekil 2.3.24).

Tablo 2.3.26: Ünye'de cinsiyete göre eğitim durumu (2017)

EĞİTİM DURUMU	**Toplam**	**%**	**Erkek**	**%**	**Kadın**	**%**
Okuma Yazma Bilmeyen	7.747	6,8	1.380	17,8	6.367	82,2
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	13.637	11,9	5.472	40,1	8.165	59,9
İlkokul Mezunu	33,976	29,6	16.293	48,0	17.683	52,0
İlköğretim Mezunu	12.603	11,0	7.061	56,0	5.542	44,0
Ortaokul veya Dengi Okul Mezunu	13.098	11,4	7.535	57,5	5.563	42,5
Lise veya Dengi Okul Mezunu	20.363	17,8	11.949	58,7	8.414	41,3
Yüksekokul veya Fakülte Mezunu	11.832	10,3	6.518	55,1	5.314	44,9
Yüksek Lisans Mezunu	686	0,6	404	58,9	282	41,1
Doktora Mezunu	121	0,1	67	55,4	54	44,6
Bilinmeyen	567	0,5	290	51,1	277	48,9
Toplam	**114.630**	100	**56.969**	-	**57.661**	-

Kaynak: ADNKS (2017).

Şekil 2.3.24:2017 yılında Ünye'nin eğitim durumu

Yıllar itibari ile Ünye'de eğitim durumunda önemli sorunun başında kadınların okuma yazma oranının erkeklerin okuma yazma oranlarına göre düşük olması gelmektedir. Fakat yıllar itibari ile bakıldığında kadınların okuma yazma oranının % 76'lardan % 88'lere çıktığı görülmektedir. Bu durum Türkiye genelinde de önemli bir sorundur. Ünye'de okuma yazma oranı incelenen yıllar arasında 1990 ve 2000 yıllarında Türkiye okuma yazma oranına göre yüksek iken 2017 yılında Türkiye ortalamasının altındadır. Türkiye'nin okuma yazma oranı 1990 yılında 80,5, 2000 yılında 87,3 ve 2017 yılında ise 92,3'tür.

2.3.2.4. Ünye'de Şehir İçi Nüfus Özellikleri

Nüfus, dinamik yapısı gereği yerleşme alanlarında sürekli değişim ve gelişim içerisindedir. Bir yerleşme alanının, bölge, ülke, il ya da şehir ve kırsal alanların nüfusu hiçbir zaman durağan değildir. Yeryüzünde nüfusun dağılışı doğal (iklim, topoğrafya, toprak özellikleri, bitki örtüsü, jeoloji, hidrografya) ve beşeri unsurlara göre değişiklik göstermektedir. Beşeri unsurlar çeşitlilik göstermektedir. Ekonomik faaliyetler, ulaşım, sağlık, turizm, ticaret, eğitim vb. unsurlar insan tarafından oluşturulan, nüfusun gelişimine etki eden faktörlerdir. Yerleşme alanlarında nüfusun değişimi genel anlamda doğumlar ve ölümlerle ilgilidir. Ancak bunların haricinde salgın hastalıklar, savaşlar ve göç olayları nüfusun değişim ve gelişimini önemli ölçüde etkileyen unsurlardır.

Bir yerleşme alanında nüfusun dağılışı yatayda, dikeyde ve zamanda olmak üzere üç şekilde incelemek gerekmektedir. Yataydaki dağılışta, bir sahadaki nüfusun dağılım şekli özel konuma bağlı olarak yön ve yer belirterek alansal olarak ortaya çıkarılmakta; dikeydeki dağılışta ise yükselti ve yükselti basamakları devreye girmektedir. Zamandaki dağılışta yatay ve dikeyde ele alınan nüfusun belirli dönemlerde miktar olarak gösterdiği değişiklikler ortaya çıkarılmaktadır (Özçağlar, 2014:106).

"*Şehirsel yerleşmelerde nüfusun şehir içi mekânsal dağılışı homojen değil, heterojendir*" (Aliağaoğlu, 2004: 86). Şehir içindeki mahalle nüfusları birbirlerinden farklılık gösterebildiği gibi aynı mahallenin cadde ve sokakları da birbirinden farklı nüfus özellikleri gösterebilirler.

Nüfus yoğunluğunun şehir içi mekânsal dağılışında da farklılıklar söz konusudur. Fonksiyon sahaları şehir içi nüfus yoğunluk farklılıklarını etkilemektedir. Mahallerin şehrin kuruluş ve gelişim sürecindeki konumu yoğunluğu etkileyen bir başka unsurdur. Şehir merkezinde veya yakın çevresinde yer alan mahallerin alan olarak küçük oluşu; nüfus miktarı ile birlikte nüfus yoğunluğunu etkilemektedir. Şehrin çevresindeki mahalleler alan olarak büyüdüğü gibi yeni gelişme nedenleriyle boşluklu bir yapıya sahiptir. Şehir içi gelişme alanlarında planlamada yoğunluğu etkileyen diğer bir unsurdur. Bununla birlikte topografik şartlarda nüfus yoğunluğunu etkileyebilmektedir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 119,120).

2.3.2.4.1. Ünye'de Mahalle Nüfusunun Gelişimi

Ünye'nin mahalle nüfusları ile ilgili veriler 2007- 2017 arası yılları kapsamaktadır. Ünye'de kentsel mahalle olarak 18 mahalle bulunmaktadır. Büyük Şehir Yasası'na göre ise ilçe sınırları dâhilinde bulunan tüm belde ve köyler mahalle sayılarak toplamda 84 mahalle olarak ifade edilmektedir. Fakat bu 84 mahallenin 66'sı belde ve köylerden oluşmaktadır.

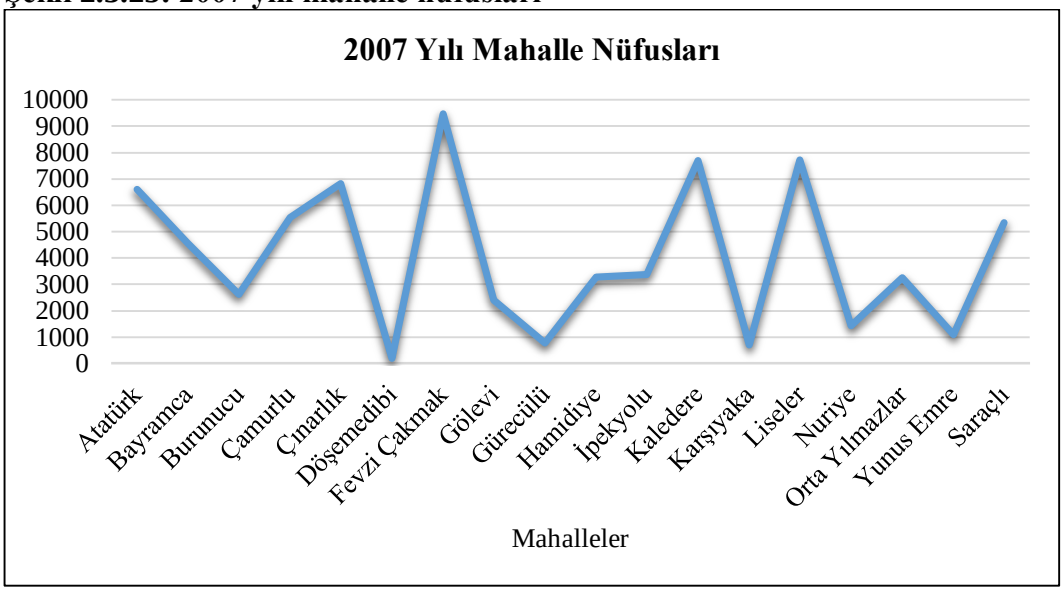
Araştırma kapsamında ADNKS verilerine göre 2012 yılı ve sonrası mahalle nüfuslarında kentsel ve kırsal mahalle ayrımı yapılmamıştır. Böyle bir ayrım yapılmadığı için belde ve köyler nüfusu da şehir nüfusu olarak kabul edilmektedir. Bu

durum şehir nüfusunu tespit etmeyi güçleştirmektedir. Fakat ayrı ayrı sunulan mahalle nüfusları ve bu nüfusların önünde yer alan kodlar kentsel ve kırsal mahalle ayrımı yapabilmeyi mümkün kılmaktadır. Mahalle isimleri önünde 5 haneli ve 6 haneli numaralar bulunmaktadır. Bu numaralardan 5 haneli olan 61198 ile başlayıp 61215'e kadar olan numaralar Ünye'nin kentsel mahallerini belirtmektedir. 152 bin ile başlayan 6 haneli numaralar ise Ünye'nin kırsal mahallelerini yani köy ve beldelerini belirtmektedir.

Bu kapsamda çalışma alanı 18 mahalleden oluşmaktadır. Bu mahallerin toplam alanı 30.30 km^2'dir. Belediye planlama alanı bu mahalle sınırlarını aşmaktadır. Belediyenin planlama alanı yani şehir yerleşim alanı 25.82 km^2 alan kaplamaktadır. 2017 yılı nüfus verilerine göre bu alan üzerinde yaşayan nüfus miktarı 92.038 kişidir. Dolayısıyla bu nüfusun şehir yerleşim alanına oranlanmasıyla elde edilen aritmetik ortalamaya göre Ünye'de 1 km^2'lik alana 3.564 kişi düşmektedir. Nüfusun mahalle sınırına yani belediye yönetsel alanına oranlanmasıyla Ünye'de 1 km^2'lik alana 3.037 kişi düşmektedir.

Yıllar itibari ile mahalle nüfusları incelendiğinde; mahalle nüfusunun ulaşıldığı ilk yıl olan 2007 yılında nüfusu en yüksek olan mahalle Fevzi Çakmak Mahallesi, en düşük olan mahalle ise Döşemedibi Mahallesi'dir (Şekil 2.3.25, Tablo 2.3.25). Fevzi Çakmak Mahallesi'nin yoğun nüfuslu bir mahalle olmasının nedenleri olarak 1980 sonrası bu mahallenin çevre köylerden yoğun göç alması ile nüfus artmıştır. Ayrıca bu mahallede dönem itibari ile arsa fiyatlarının ucuz olması yerleşmeyi hızlandırmıştır. Mahallenin Karadeniz Sahil Yolu üzerinde bulunması ve ulaşım bakımından elverişliliği de etkili olmuştur. Döşemedibi Mahallesi'nin ise az nüfuslu olmasında şehrin dış kısmında yer alması ve daha çok kırsal alan özelliği göstermesi etkili olmuştur. Bu mahalle aynı zamanda tüm yıllar itibari ile Ünye'nin en az nüfuslu mahallesidir.

Şekil 2.3.25: 2007 yılı mahalle nüfusları

Tablo 2.3.27: Ünye'nin 2007-2017 yılları arası dönemsel mahalle nüfusları

MAHALLELER	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Atatürk	6599	6998	7421	7776	8504	9119	9533	10840	11716	12721	13633
Bayramca	4562	4505	4567	4740	4858	5075	5371	5525	5709	5839	6110
Burunucu	2618	2596	2605	2537	2619	2642	2640	2863	2974	3072	3269
Çamurlu	5543	5365	5447	5520	5612	5622	5642	5926	6007	5850	6087
Çınarlık	6815	6711	6761	6886	7299	7619	7998	8447	8694	8778	9028
Döşemedibi	193	193	181	174	165	163	166	167	174	176	167
Fevzi Çakmak	9480	9261	9503	9200	9125	8630	7782	7909	8341	8341	8144
Gölevi	2399	2416	3256	3835	4146	4142	4097	4402	5114	5565	6585
Gürecülü	786	841	905	905	864	822	832	820	850	816	839
Hamidiye	3282	3170	3184	3064	3006	3032	3045	3280	3424	3675	4064
İpekyolu	3363	3262	3368	3380	3350	3251	3246	3263	3297	3311	3415
Kaledere	7708	7469	7525	7423	7539	7485	7758	7622	7812	7905	7880
Karşıyaka	694	651	685	665	650	685	699	660	663	640	661
Liseler	7723	7491	7613	7566	7585	7485	7352	7557	7624	7718	7798
Nuriye	1432	1431	1473	1455	1406	1337	1253	1261	1237	1207	1253
Orta Yılmazlar	3257	3344	3546	3574	3699	3763	3782	3875	3863	3991	3962
Yunus Emre	1080	1123	1136	1157	1198	1210	1354	1476	1594	1686	1727
Saraçlı	5333	5253	5630	5854	5943	6145	6464	6568	6828	7043	7416

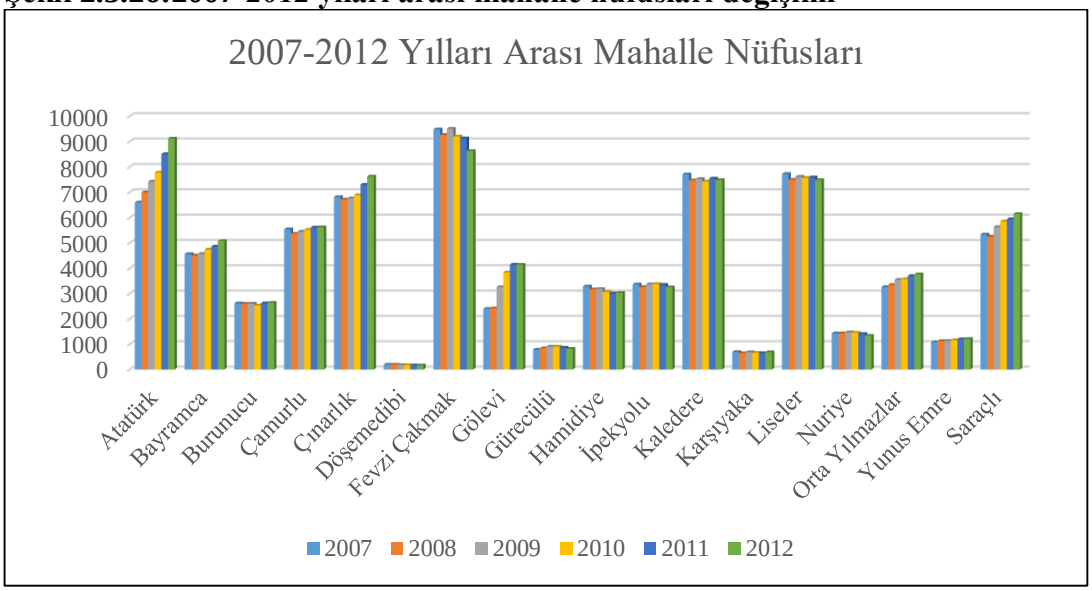
Kaynak: ADNKS (2007-2017).

2008 yılında ise bazı mahallelerin nüfusları artarken bazıların ise nüfusu azalmıştır. En çok nüfusa sahip olan Fevzi Çakmak Mahallesi nüfusu bir önceki yıla göre azalmıştır. Nüfusunda önemli ölçüde azalma olan diğer mahalleler ise Kaledere ve Liseler Mahalleleridir. Bu dönemde nüfus artışı ile dikkat çeken mahalle Atatürk

Mahallesi'dir. Aynı zamanda Orta Yılmazlar Mahallesi nüfusunda da bir artış söz konusudur. Bu iki mahallenin nüfus miktarındaki artış, Çakır Tepe'nin her iki yamacında eğimli bir saha üzerinde deniz manzarasının bulunması ve havası bakımından temiz olması inşaat şirketlerini bu yöne çekmiştir. Bu sahanın hızlı bir şekilde yapılaşmaya açılması doğal olarak nüfusu bu yöne kaydırmıştır. Aynı zamanda Atatürk Mahallesi'nin batı yönünde Samsun Karayolu üzerinde bulunması gelişmeyi bu yöne sevk etmiştir. Nüfusu binin altında olan Döşemedibi, Gürecülü ve Karşıyaka mahalleleridir. Bu mahaller Ünye'nin güneydoğusunda yer alıp şehrin dışında kalmaktadır.

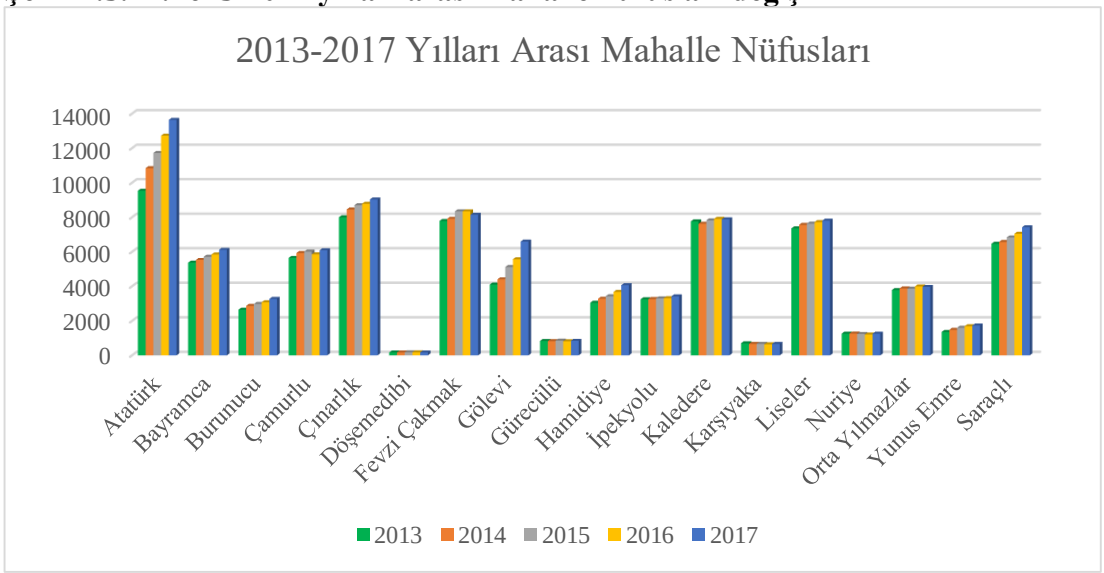
2007- 2012 yılları arasında mahalle nüfuslarında değişimler söz konusudur. 2007 yılında en çok nüfusa sahip olan Fevzi Çakmak Mahallesi'nin nüfusunun giderek azaldığı görülmektedir. Atatürk Mahallesi nüfusun da ciddi oranda arttığı görülmektedir. 2011-2012 döneminde, en çok nüfuslu olan Fevzi Çakmak Mahallesi bu üstünlüğünü Atatürk Mahallesine kaptırmış durumdadır. Bu mahallede nüfusun artışına katkı sağlayan diğer bir unsur ise 2009 yılında hizmete geçen Özel Ünye Çakırtepe Hastanesi'dir. Bu dönemler arasında nüfusu artış yönünde olan diğer mahalleler arasında Bayramca, Çamurlu, Çınarlık, Gölevi, Orta Yılmazlar ve Yunus Emre Mahallerini sayabiliriz. Şehrin batısında bulunan Gölevi Mahallesi'ndeki nüfus artışını TOKİ'nin buradaki hizmetleri ile ilişkilendirebiliriz. Kaledere ve Liseler Mahallesi'nin nüfuslarının belirli bir düzeyde seyretmesinde, artık bu mahallerin yerleşim alanının doluluğu ile ilgilidir. Bu mahallelerde yeni konutlar yapılacak boş alanların bulunmayışı nüfus dengede tutmaktadır.

Şekil 2.3.26:2007-2012 yıları arası mahalle nüfusları değişimi

2013 yılı itibari ile Ünye'nin en çok nüfuslu mahallesi Atatürk Mahallesi'dir. Gölevi Mahallesi de nüfusunu düzenli arttıran mahalleler arasındadır. Zaten bu iki mahalle şehrin batısında birbirine komşu mahallelerdir. Nüfusu artışı sağlayan diğer mahaller ise Bayramca, Burunucu, Çınarlık, Hamidiye ve Saraçlı Mahalleridir (Tablo 2.3.25, Şekil. 2.3.27).

Şekil 2.3.27:2013-2017 yılları arası mahalle nüfusları değişimi

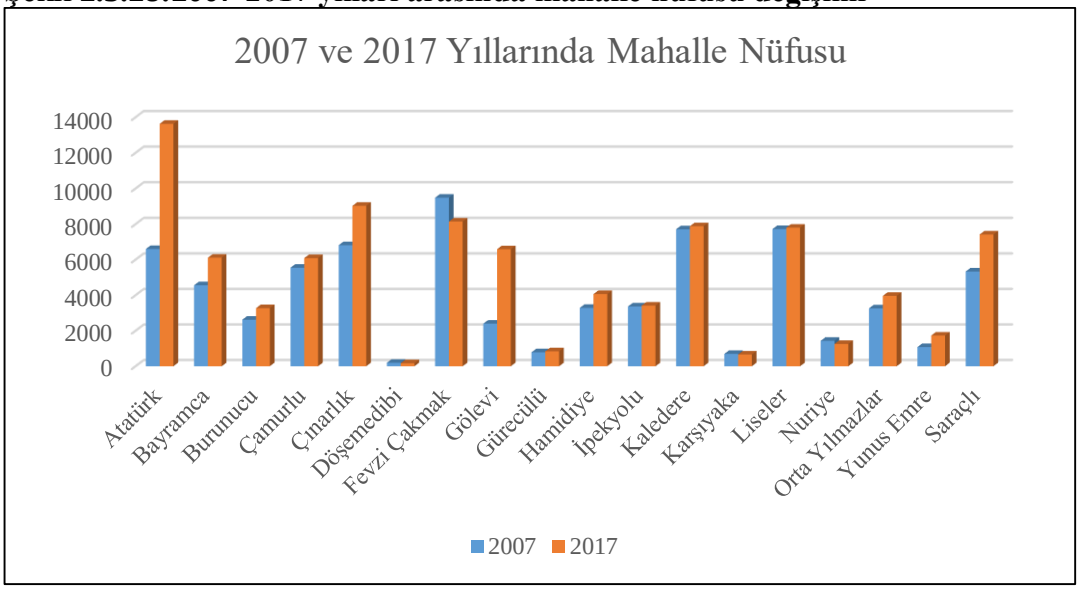

Ünye'de mahalle nüfuslarının gelişimi on yılık periyotta yani 2007 ve 2017 yılları arası değerlendirildiğinde nüfusun gelişim yönü daha net bir şekilde gözlenmektedir.

Atatürk Mahallesi en çok nüfuslanmanın yaşandığı mahalledir. Bunun yanında Gölevi Mahallesi'nde de ciddi bir nüfus artışı sağlanmıştır. Bu iki mahalle şehrin batısında yer almakta olup nüfus artışından da anlaşılacağı üzere şehirsel büyümenin yaşandığı ve yaşanacağı gelişim alanıdır. Çamurlu Mahallesi Çakırtepe sırtına doğru nüfuslanma gösteren bir mahalledir. Çınarlık ve Saraçlı Mahalleri şehrin iç mahalleri olup nüfusu artan iki önemli mahalle konumundadır.

2007 yılı itibari ile 2017 yılında, on yıllık süreçte nüfus miktarında önemli bir azalma yaşanan tek mahalle Fevzi Çakmak Mahallesi'dir. 2017 yılında nüfusu 10.000 üzerinde olan tek mahalle Atatürk Mahallesi'dir. Nüfusu 5.000'in üzerinde olan mahalle sayısı ise Atatürk Mahallesi haricinde sekiz mahalle bulunmaktadır. Bu mahalleler nüfus miktarlarının büyüklüğüne göre sırasıyla Çınarlık, Fevzi Çakmak, Kaledere, Liseler, Saraçlı, Gölevi, Bayramca ve Çamurlu mahalleleridir.

Şekil 2.3.28:2007-2017 yılları arasında mahalle nüfusu değişimi

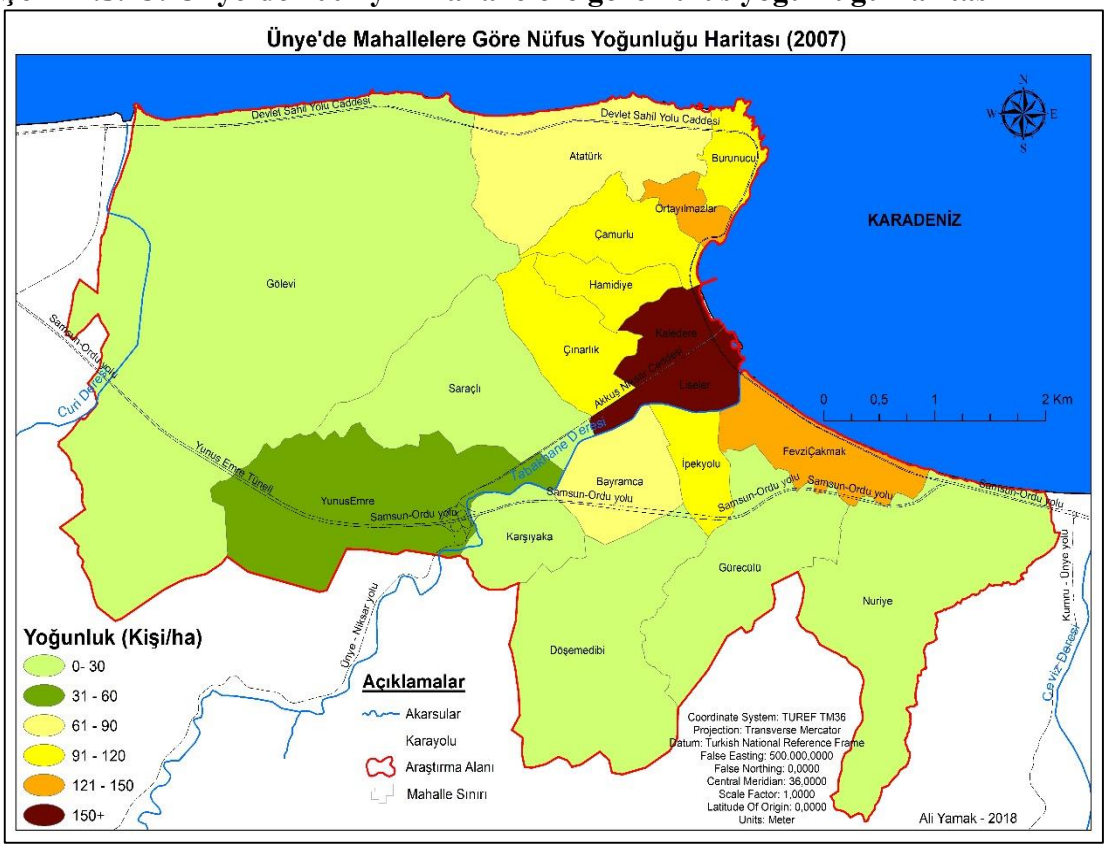

2.3.2.4.2. Ünye'de Nüfusun Dağılışı ve Yoğunluğu

Nüfus dağılışı ve yoğunluğu şehirlerin gelişip, büyümesi açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü nüfus; şehirsel arazi kullanımı, şehirsel fonksiyonlar ve şehirsel planlamalar ile yakından ilgilidir. Şehirsel arazi kullanımı, şehirsel fonksiyonları şekillendirip ileriye dönük planlamalara yön verir. Bu açıdan nüfusun şehir içerisindeki dağılışı ve yoğunluğu büyük önem arz etmektedir (Şıkoğlu, 2017:241).

Ünye'nin mahalleleri 2007 yılında nüfus yoğunluklarına göre değerlendirildiğinde, aritmetik nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu mahalleler arasında Kaledere ve Liseler mahalleleri bulunmaktadır. Bu mahallerden sonra ikinci derecede yoğun nüfuslu olan mahalleler arasında ise Fevzi Çakmak ve Ortayılmazlar mahalleri bulunmaktadır. Aritmetik nüfus yoğunluklarının en düşük olduğu mahalleler arasında ise Gölevi, Saraçlı, Karşıyaka, Döşemedibi, Gürecülü ve Nuriye Mahalleri bulunmaktadır (Şekil 2.3.29).

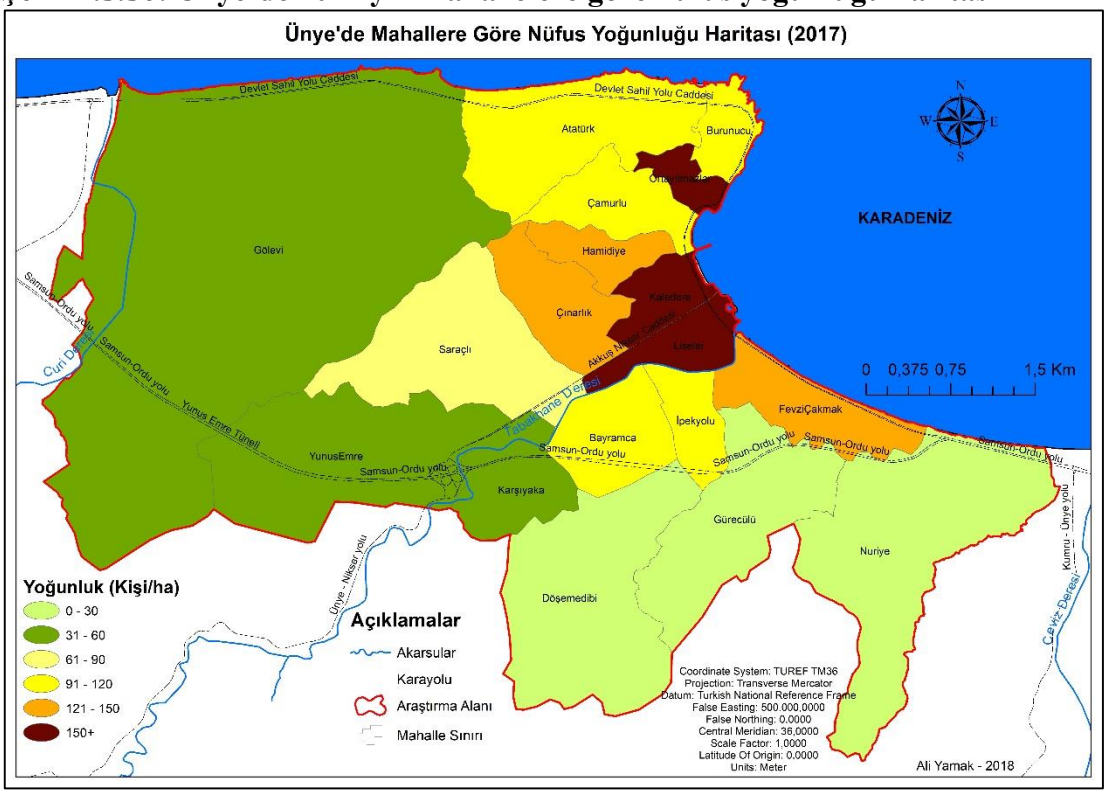
Şekil 2.3.29: Ünye'de 2007 yılı mahallelere göre nüfus yoğunluğu haritası

2017 yılında aritmetik nüfus yoğunluğu en yüksek olan mahalle sayısı artarak üçe yükselmiştir. Kaledere ve Liseler Mahallerine ek olarak bir de Ortayılmazlar Mahallesi aritmetik nüfus yoğunluğu en yüksek mahalleler arasındadır. İkinci derece aritmetik nüfus yoğunluğu yüksek olan mahalleler arasında ise Hamidiye, Çınarlık ve Fevzi Çakmak Mahalleri vardır. Aritmetik nüfus yoğunluğu en düşük mahalleler arasında ise Döşemedibi, Gürecülü ve Nuriye Mahalleleri bulunmaktadır. Bu bağlamda Ünye'de merkezi mahallelerde nüfus yoğunluklarının yüksek oldukları ve ancak bu

mahalleler alansal olarak küçük oldukları için aritmetik nüfus yoğunlukları yüksektir (Şekil 2.3.30).

Şekil 2.3.30: Ünye'de 2017 yılı mahallelere göre nüfus yoğunluğu haritası

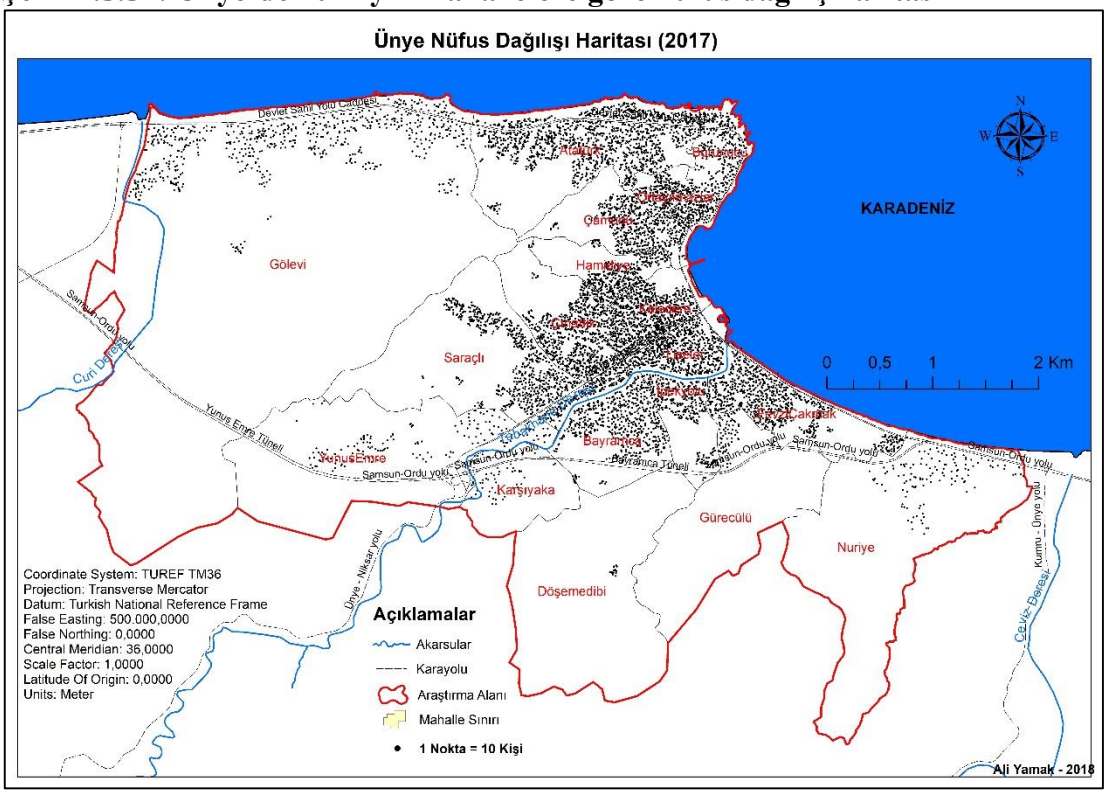

Ünye'de nüfusun dağılışını etkileyen faktörler bulunmaktadır. Nüfusun dağılışını etkileyen bu faktörlerin başında belediye hizmet sınırı gelmektedir. Mahalle sınırları ile belediye hizmet sınırı arasında alansal olarak büyük bir fark bulunmaktadır. Mahalle sınırları belediye hizmet sınırlarına göre alansal olarak çok daha geniştir. Bu durumun nedeni belediyenin şehrin gelişimini bir plan dâhilinde sınırlı tutmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla çalışma sahasında insanların yoğun olarak yerleşim faaliyetlerinde bulundukları belediye hizmet sınırı (planlama sınırı) içerisindeki yerleşim alanlarına göre nüfus dağılış haritası hazırlanmıştır.

Ünye'nin 2017 yılına ait şehir nüfusun yerleşim alanlarına göre dağılışı incelendiğinde nüfusun daha çok şehrin merkezi mahallerinde toplandığı görülmektedir. Bu mahalleler Kaledere, Liseler ve Çınarlık mahalleridir. Bununla birlikte Çakır Tepe sırtının Güneydoğu yamaçlarında bulunan şehrin eski yerleşim alanları olan Hamidiye, Çamurlu, Ortayılmazlar mahalleri de nüfusun yoğun olarak dağılış gösterdiği yerleşme

alanlarıdır. Şehrin yeni gelişim alanı olan Atatürk Mahallesi Ünye'nin en kalabalık nüfuslu mahallesi olması nedeniyle planlama dâhilindeki yerleşim alanlarına göre nüfusun yoğun olarak dağılış gösterdiği alanlardandır. Fevzi Çakmak, İpekyolu ve Bayramca mahallelerini ikici derece yoğun nüfuslu dağılış alanları olarak belirtebiliriz. Gölevi Mahallesi şehrin batıya doğru yeni gelişim alanı olup, alansal olarak geniş olması sebebiyle nüfuslanmanın seyrek dağılış gösterdiği alanlardandır (Şekil 2.3.31).

Şekil 2.3.31: Ünye'de 2017 yılı mahallelere göre nüfus dağılış haritası

2.3.2.5. Nüfus Kriterine Göre Ünye'de Şehirleşme ve Şehirsel Büyüme

Yerleşmeler sınıflandırılırken şehir yerleşmesi mi veya köy yerleşmesi mi olup olmadığı konusunda pek çok kriter kullanıla gelmiştir. Bazı araştırmacılar yerleşmelerin ayrımında, yerleşmelerin sahip olduğu fonksiyonları temel alırken, bazıları idari ve sosyolojik ölçütler kullanmış, bazı araştırmacılar ise nüfus ölçütünü temel almışlardır. Nüfus yerleşmelerin sınıflandırılmasında en çok kullanılan ve tartışıla gelen kriterlerin başında gelmektedir. Tartışmaların odağında "Yerleşmelerin belirlenmesinde kullanılan alt nüfus miktarı kaç olmalıdır?" sorusu yer almaktadır.

Türkiye'de yerleşmelerin ayrımında alt nüfus miktarının tespiti konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. 442 sayılı köy kanunda 2.000 nüfusun altında olan yerleşmeler köy, 2.000-20.000 arasında nüfusa sahip yerleşmeleri kasaba ve 20.000 üzerinde nüfus miktarı bulunan yerleşmeler ise şehir olarak kabul edilmektedir. Selen, Darkot ve Göney yerleşmelerin sınıflandırılmasında 3.000 nüfus miktarını şehir kabul eden araştırmacılar arasındadır. Darkot 1955, 1961, 1967 yıllarında yaptığı çalışmalarda 3.000 nüfuslu yerleşmeleri şehir yerleşmelerinin ilk basamağında yer alanlar olarak tanımlamaktadır. Darkot, 10.000-100.000 arası nüfusa sahip yerleşmeleri dar anlamıyla şehir, 100.000'nin üzerinde nüfusa sahip yerleşmeleri ise "büyük şehir" olarak tanımlamaktadır (Avcı, 2004: 18-19). Göney 1975'de yayınladığı doktora çalışmasında 3,000'in üzerinde nüfusa sahip yerleşmeleri şehir olarak ifade etmiştir (Göney, 1975: 316).

Nüfus kriteri olarak 5,000 alt nüfus miktarını temel alan araştırmacılar da bulunmaktadır. Bu araştırmacılar içerisinde; İnandık 1956 yılında yayımlanan "Adapazarı ovası ve çevresinde nüfus yerleşme" adlı çalışması ile Tümertekin ve Tunçdilek 1961 yılında yayınlanan "1960'da Türkiye nüfusu" çalışmalarıyla ve Sözer 1968'de yayınlanan "Erzurum'da şehirleşme hareketleri ve gecekondu problemi" başlıklı çalışması sayılabilir. Daha önceki çalışmalarda 3.000 ve 5.000 nüfus miktarını şehir yerleşmelerinin alt sınırı olarak görüp sonraki çalışmalarında Türkiye'de genel anlamda kabul gören 10,000 nüfus miktarını şehir yerleşmelerinin alt basamağını oluşturduğunu ifade eden araştırmacılar da bulunmaktadır. Selen (1945), Tümertekin (1965), Emiroğlu (1975) ve Darkot ve Tuncel (1978) 10.000 nüfus miktarını kullanan araştırmacılardandır.

Özçağlar, 1996 yılındaki çalışması ile günümüz şartlarında 20.000 nüfus miktarının şehir yerleşmelerinin belirlenmesinde alt sınır olarak kullanılması gerektiğini belirtmiştir. 20.000 nüfus kriterini ifade eden araştırmacılar arasında Özgür (1996), Yüceşahin ve Bayar (2004) da gösterilebilir.
Özçağlar, 2015 yılında yayımlanan "Yönetsel Coğrafya isimli eserinde günümüz koşullarında Türkiye'deki şehir yerleşmelerini nüfus gruplarına göre yeniden sınıflandırmıştır. 50.000'den az nüfuslu yerleşmeleri '*şehre dönüşüm sürecinde olanlar'*, 50.001-100.000 nüfuslu yerleşmeleri '*küçük şehirler'*, 100.001-200.000

nüfusa sahip yerleşmeleri '*küçük ölçekli büyük şehirler*', 200.000-500.000 nüfuslu yerleşmeleri ise '*orta ölçekli büyük şehirler*' olarak sınıflandırmıştır. Ayrıca nüfusu 500.001-1.000.000 arasında olan yerleşmeleri '*küçük ölçekli metropoliten şehirler'*, 1.000.001-2.000.000 '*orta ölçekli metropoliten şehirler*', 2.000.000'dan daha fazla olan yerleşmeler ise '*büyük ölçekli metropoliten şehirler*' olarak ifade etmiştir. Yerleşmeler hakkında yapılan bu çalışmalarda nüfus miktarının yerleşmelerin sınıflandırılması bakımından önemli olduğu fakat tek başına yeterli olmadığına vurgu yapılmıştır.

Ünye şehri, Darkot ve Göney'in belirttiği 3.000 nüfus ve İnandık, Tunçdilek'in belirttiği 5.000 nüfus kriterine göre Cumhuriyet'in ilk nüfus sayımı olan 1927 yılından günümüze hiçbir dönemde şehir nüfusu bu alt basamakların altına düşmemiştir. Dolayısıyla Ünye 3 bin ve 5 bin nüfus kriterine göre tüm sayım dönemlerinde şehir yerleşmesi özelliği göstermektedir. Daha sonra 10.000 nüfus alt kriterini benimseyen Selen, Sözer, Tunçdilek, Tümertekin, Emiroğlu, Darkot ve Tuncel'e göre ise Ünye, 1950 yılından sonraki dönemlerde küçük şehir niteliği gösteren bir yerleşmedir. Nüfusun 3/2'sinin şehirlerde toplandığı günümüzde 20.000 nüfus alt kriterini benimseyen Özçağlar, Yüceşahin, Bayar ve Özgür'e göre ise Ünye 1980 yılı ve sonrasında şehir yerleşmesi olarak tanımlanabilir.

Özçağlar, günümüz koşullarında şehir yerleşmelerinin nüfus alt limitini 50.000 olarak belirlemiştir. Bu kıstasa göre ise Ünye, 2000 yılı ve sonrasında, nüfusu 50.001-100.000 arasında olan "*küçük şehirler*" sınıflandırması içerisindedir. Ünye şehir nüfusunun 2017 yılında 92.038 olduğu göz önüne alınırsa yıllık 2000-3000 arasında nüfus artışı yaşandığını varsayarsak yakın bir zamanda Ünye "*küçük ölçekli büyük şehirler*" statüsüne yükselecektir.

Tablo 2.3.28: Ünye'de Şehirleşme Oranı, Nüfus Artış Hızı ve Toplam Nüfus Artışı

Yıllar	Şehir Nüfusu	Toplam Nüfus	Şehirleşme Oranı (%)	Şehirsel Nüfus Artış Hızı (%)	Toplam Nüfus Artış Oranı (%)
1927	5.443	50.345	10,8	-	-
1927-1940	6.635	69.292	9,6	1.52	21.89
1940-1950	8.735	88.363	9,9	2.75	31.65

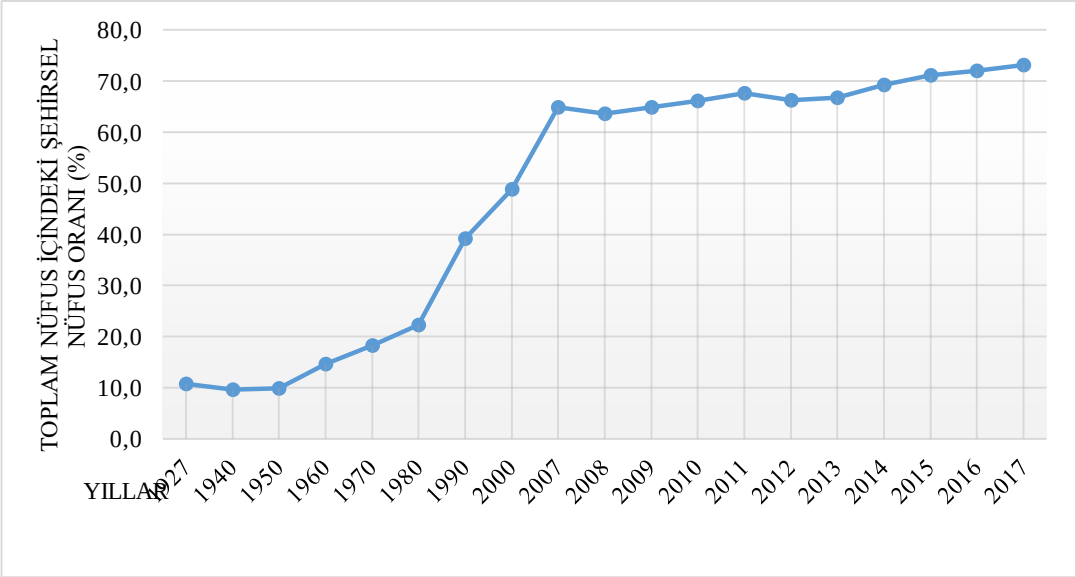
Tablo 2.3.29 (devam).

1950-1960	11.350	77.604	14,6	2.62	29.93
1960-1970	19.448	106.436	18,3	5.39	71.34
1970-1980	28.227	126.440	22,3	3.73	45.14
1980-1990	42.836	109.139	39,2	4.17	51.75
1990-2000	61.552	126.124	48,8	3.63	43.69
2000-2007	72.867	122.298	64,9	2.41	18.38
2007-2010	75.711	114.408	66,2	1.28	3,90
2010-2015	85.921	120.720	71,2	2.53	13.48
2015-2016	88.334	122.597	72,1	2.77	2.80
2016-2017	92.038	125.722	73,2	4.11	4,19

Kaynak: DİE (1927-1960), TÜİK (1965-2000), ADNKS (2007-2017).

Bir ülkenin, bölgenin ya da araştırılan sahanın şehirleşme işlevini veya derecesini ortaya koyabilmek amacıyla "Şehirleşme Eğrisi (Urbanization Curve)" denilen bir model uygulanmaktadır (Yüceşahin, 2003: 91). Bu bağlamda Ünye'de sayım dönemlerinde toplam nüfus içindeki şehir nüfusu oranı (şehir nüfusu x 100 / toplam nüfus) belirlenmiştir (Şekil 2.3.32). Bu modele göre araştırma alanının şehirleşme eğrisi üç döneme ayrılmaktadır. 1927-1980 yılları arası dönem "*Başlangıç Evresi*", 1980-2007 yılları arası dönem "*Hızlanma Evresi*", 2007 yılı ve sonrası dönem ise "*Olgunlaşma Evresi*" olarak belirlenmiştir.

Şekil 2.3.32:Ünye'nin Şehirleşme Eğrisi

Ünye'de şehirleşmenin "*Başlangıç Evresinde*" şehirli nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 1990 yılına kadar %30'un altında seyretmiştir. Bu oran 1940 ve 1950 yıllarında %10'un da altına düşmüştür. 1980 yılı ve sonrasında Ünye'nin şehirleşme eğrisinde artış yönünde bir sıçramanın yaşandığı gözlenmektedir. Şehirleşme eğrisinin "*Hızlanma Evresi*" olan 1980-2007 yılları arası dönemde şehir nüfusun hızla arttığı görülmektedir. Bu evrede şehirleşme oranı %39,2'lerden %64,9'lara yükselmiştir. Şehirleşmenin bu denli artışında temel nedeni kırsal alanlardan şehirlere olan göçün yanında idari yapıdaki değişikliklerle kırsal yerleşme sayısının azalmasıdır.

"*Olgunlaşma Evresi*" olan 2007 yılı ve sonrasında şehirleşme eğrisine göre şehirleşme oranı %63'lerden %73'lere yükselmiştir. Zaman zaman dalgalanmalar görülse de genel itibari ile şehirleşme oranı bu oranlar arasında seyretmiştir. Fakat Ünye'de şehirleşme tam bir olgunlaşma evresine henüz ulaşmamıştır.

3. ÜNYE'NİN ŞEHİRSEL FONKSİYONLARI, FONKSİYON ALANLARI VE ŞEHİR İÇİ ARAZİ KULLANIMI

Ünye'nin şehirsel fonksiyonlarını belirtmeden önce fonksiyon kavramının ne olduğuna açıklık getirmekte fayda vardır. Fonksiyon, işlev ve görev kelimeleri ile aynı anlamda olup coğrafya biliminde ilk kez 1891 yılında F. Ratzel tarafından kullanılmıştır. Fonksiyon kavramı coğrafyada herhangi bir nesne veya yerleşmenin sahip olduğu işlevleri ifade etmekte kullanılmaktadır. Yerleşmeyle ilgili olarak fonksiyon *"Şehrin varlığını ve gelişmesini mümkün kılan, hayatiyeti için gerekli kaynakları sağlayan faaliyetler"* olarak da tanımlanabilir (Tümertekin, 1973: 41).

Karaboran (1989) fonksiyon kavramını geniş anlamda *"zaman içinde akıp giden faaliyetler veya yapılan iş"* olarak tanımlamaktadır. Dar manada ise fonksiyon terimi, *"bireysel hareketlerin birbiri ile karşılıklı ilişkilerini/bağlılığını"* ifade eder (Karaboran, 1989: 87). Tolun-Denker (1976), fonksiyon terimini *"mekâna ihtiyaç duyan genel ve özel hizmetler veya etkinlik ve yararlanmaları, şehrin yakın ve uzak çevresi ile olan bağlantıları"* olarak tanımlamaktadır (Tolun-Denker, 1976: 23). Aktüre (1975), *"Fonksiyonlar, şehirle bölgesi arasındaki ilişkilerin yansımasıdır. Şehirsel fonksiyonlar da şehrin bu ilişkiler sistemindeki yerine bağlı olarak belirmektedir"*. Keleş'e göre şehirsel fonksiyon kavramı, insan ihtiyaçları doğrultusunda barınma, ticaret, yönetim, dinlenme, eğlenme, ulaşım vb. işgörü ve etkinlikler ile ancak şehirlerde bulunabilen, kırsal yerleşmelerde sağlanma imkânı olmayan faaliyetlerdir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 141).

Şehirlerin sınıflandırılmasındaki temel amaç fonksiyon alanlarının dağılışını, birbirleri ve çevresi ile olan ilişkilerini anlamaya çalışmaktır. Türkiye'de bu konuda yani şehirlerin fonksiyonel sınıflandırılması konusunda yapılmış ilk çalışma Tümertekin'e (1965) aittir. Tümertekin 1960 yılı verilerini kullanarak 10.000 ve daha fazla nüfuslu 146 şehir yerleşmesi ile 10.000'den daha az nüfuslu 5 yerleşmeyi fonksiyonlarına göre sınıflandırmıştır. Bu yapılırken sadece 1960 yılı verileri esas alınmış, yerleşmelerin geçmişteki durumu ve bu zaman dilimine kadar geçirdikleri değişiklikler dikkate alınmamıştır. Sınıflandırmaya göre şehirler, ziraat, imalat (sanayi), gayrı muayyen faaliyetler (askeri fonksiyonlar), genel (idari) hizmetler, istihraç (çıkarım) faaliyetleri

ve inşaat olarak gruplandırılmıştır (Tümertekin, 1965: 10). Bu çalışma ilk olması bakımından önemlidir. Sonraki yıllarda bu konuda birçok çalışma yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Çünkü şehirler yaşayan birer canlı gibidir.

Şehirler farklı fonksiyon özelliklerine sahiptir. Fonksiyonlarına göre şehirlerin farklılaşmasında kuruluş amaçları, kuruldukları alanlar ve çevresi ile ilişkileri, yürütülen faaliyetlerin sosyo-ekonomik özellikleri gibi özellikler rol oynamaktadır. Şehirlerin sahip oldukları özellikler içerisinde hangisi diğerlerine göre daha baskın ise şehir o özelliği ile öne çıkar ve sınıflandırmaya tabi tutulur. Bu anlamda şehirler idari, ticaret, güvenlik, sağlık, eğitim, turizm ve sanayi şehri gibi farklı fonksiyon özelliklerine göre sınıflandırılırlar.

Çalışma alanı olan Ünye şehri Osmanlı döneminden 1950'li yıllara kadar ticaret ve liman şehri durumundayken günümüze doğru hizmet şehri olma yolunda ilerlemektedir. Fonksiyonel özelliklerin ve fonksiyon alanlarının tespiti şehri tanımak ve sürdürülebilirliğine katkı sağlamak noktasında fayda sağlayacaktır. Çalışmanın bu bölümünde Ünye şehrinin fonksiyonel özellikleri ile birlikte fonksiyon alanlarının dağılışı ele alınmıştır.

3.1. Ünye Şehri'nin İdari Fonksiyonu

Şehre merkeziyet gücü kazandıran, şehir ile kırsal alan ilişkilerini geliştiren fonksiyonların en önemlilerinden biri idari (yönetim) fonksiyondur (Güner, 1997: 86-87). Nitekim bu fonksiyonun uygulayıcısı olan çeşitli kuruluşlar ile devlet daireleri, genellikle il ve ilçe merkezlerinde toplanmışlardır (Yazıcı, 1995: 201).

Ticaret, sanayi ve kültürel fonksiyonlar hemen hemen eş zamanlı olarak ortaya çıktıkları halde, yönetim fonksiyonu devlet yöneticileri tarafından sonradan verilir. Yönetim fonksiyonu sadece şehirlere ait bir fonksiyon da değildir. Ancak şehirsel yönetim fonksiyonu belirli bir etki alanına sahiptir. Merkezi fonksiyonlardan biri olan yönetim fonksiyonunun belirlenmesi ile birlikte şehirlerde birtakım gelişmeler olur ve buna bağlı olarak nüfusları da artar. Ayrıca yönetim fonksiyonunun tarihi boyutu vardır. İdari fonksiyon da zamanla, politik görüşte, nüfus yapısında ve dağılışında

meydana gelen değişiklikler nedeniyle değişebilmektedir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 147).

Göney'in de (1995) belirttiği gibi birçok şehrin ortadan kalkması ve öneminin azalması, yeni şehirlerin kurulması ve gelişmesi şehir ile kır arasındaki münasebetler ile yakından ilişkilidir. Kır ile şehir arasındaki ilişki ise iki yönlü olarak değerlendirmek gerekir. Şehirlerden onları çevreleyen sahalara doğru bazı önemli hizmetlerin (eğitim, sağlık, kültür… vs.) sunulması, kır sahalarının ise şehirlerin başta gıda olmak üzere sanayi için hammadde, insan kaynakları gibi ihtiyaçlarını karşılama özelliği vardır. Bir taraftan şehirsel hizmetler organize bir şekilde etki bölgelerine gönderilirken, diğer taraftan etki bölgelerinden çeşitli kaynaklar alarak yani onların özelliklerine ve büyüklüğüne bağlı kalarak şehirsel gelişimin devamlılığı sağlanmaktadır (Kor, 2010: 186).

Türkiye'de bugünkü idari bölünüş, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerindeki sancakların vilayet yapılması esasına dayanmaktadır. 1921 Tarih ve 85 Numaralı ilk "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile 1924 Tarih ve 491 Sayılı Teşkilat-ı Esasiye'ye göre idari bölünüş, vilayet-kaza-nahiye (kasaba ve köyler) sisteminden oluşmaktadır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 148).

Tarih boyunca Ünye şehri, stratejik bir noktada yer almış ve geniş hinterlandı ile çevre yerleşim alanları için yönetim fonksiyonu açısından merkezi bir önem arz etmektedir. Ünye şehrinin ilk kurulduğu dönemdeki yönetim yapısı bakımından yeterli bilgiler mevcut değildir. Araştırma sahasının etki bölgesini tarihsel süreçte ele aldığımızda Ünye Şehri, M.Ö. 8.yüzyıllarda Miletli koloniciler tarafından bir ticaret şehri olarak kurulmuştur.

Bilge Umar, "Karadeniz Kappadokia'sı" adlı eserinde Xenophen'i kaynak göstererek, Mossynoikos'ların batısında, M.Ö. 400'de Khalybler (demir işleyenler) halkından, Mossynoikos'lara bağımlı bir milletin oturduğunu ve Ünye'deki demir madenlerinde çalışmakla geçimlerini sağladıklarını ifade etmektedir (Doğan, 2006: 57).

M.Ö. 550 yıllında Pers İmparatoru I. Darius bütün Anadolu ile birlikte Ünye bölgesine de hâkim olmuş ve satraplık denilen vilayet sistemi ile ele geçirdiği bölgeleri yönetmiştir (Güney, 1999: 14). İskender'in ölümünden sonra Karadeniz kıyılarında Pontos Devleti kurulmuştur. Ünye ve çevresi yaklaşık 150-200 yıl kadar Pontos Krallığı'nın egemenliği altında kalmıştır. Ünye, II. Mithradates zamanında alınmış ve bugünkü şehrin güneyinde sönmüş bir volkanik tepe üzerine müstahkem bir kale inşa ederek, hem bölgenin hâkimiyetini sağlamış ve hem de Ünye-Niksar kervan yolunu denetim altına almıştır. Bu kale bugün Ünye kalesi olarak bilinen kaledir (Doğan, 2006: 58). Pontos Krallığı döneminde Ünye askeri bir üst olarak yönetim merkezi görevi görmüş ve aynı zamanda bir ticaret şehri durumundadır.

Pontos Devleti, Roma İmparatorluğu ile girmiş olduğu savaşı kaybetmiş ve yıkılması ile Ünye ve çevresinde Roma hâkimiyeti kesinleşmiştir. Roma İmparatorluğu döneminde Ünye çevresi "*Pontos Polemoniacus*" adıyla anılan bir uydu devlet şeklinde yönetilmiştir (Güney, 1999: 14). Daha sonra Roma imparatorluğunun ikiye ayrılması ile Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu sınırları içerisinde kalan Ünye çevresi, yönetim merkezi Niksar olan "*Pontos Polemoniacus*" adındaki bölgede yer almıştır.

1080 yılında Ünye ve çevresi Büyük Selçuklu İmparatorluğu hâkimiyetine girmiştir. Selçuklularda yönetim yapısı Eyalet sistemi ile oluşturulurdu. Her bir eyaleti Melikler yönetirdi. Daha sonra kurulan merkezi Niksar olan Danişmentlileroğlu Atabeyliği, Ünye ve çevresine hâkim olmuş Melik Ahmed Danişmend Gazi yönetimi altında girmiştir. Selçukluların mirasçısı olan Anadolu Selçukluları döneminde de Eyalet sistemi uygulanmıştır. Beylikler döneminde ise Ünye, Hacı Emir Beyliği yönetimine bağlı bir yerleşimdir. Beylik Trabzon'un Osmanlılar tarafından fethine kadar varlığını sürdürmüş ve Fatih'in Trabzon'u fethi ile ortadan kalkmıştır. Osmanlı döneminde bugünkü Ünye şehri ile ilgili yazılı kaynaklara XV. yüzyıl sonu ve XVI. yüzyıl başlarından itibaren ulaşılmaktadır. Ünye, Trabzon'un fethinden sonra yapılan idari bölünüşte Canik sancağı yönetiminde bir kaza olmuş ve 1864 yılına kadar bu sancağa bağlı kalmıştır (Doğan, 2006: 58).

XV. ve XVI. yüzyıllarda Ünye, kaleye sahip bir kasaba ile yakın çevresindeki on köy yerleşmesinden oluşmaktadır. Müslüman Türkler ve gayrimüslim halk birlikte yaşamaktadır. XV. asırda liman, pazar ve boyahane gibi kasabalara özgü sayılan tesis ve kurumlara sahip olan Ünye, XVI. yüzyılda küçük bir kasaba halini almıştır (Doğan, 2006: 74). Evliya Çelebi 1640 yılında Ünye'yi ziyaret etmiştir. Kitabında Ünye'nin Ünyes adında bir hükümdar tarafından kurulduğunu ve adını da ondan aldığını yazmaktadır (Güney, 1999: 25-26). Bu yüzyıllarda Ünye, önemli bir ticaret yolu olan İpek Yolu'nun Karadeniz'e açılan bir liman ve ticaret merkezi durumundadır.

1455-1576 yılları arasında bulunan kayıtlarda iskân yerleri olarak Akçakilise, Akkilise, Çöğden/Cöğri, Derekale, İncirlü, Kurna, Saylan, Yavi, Zara, Zembek gibi yerler bulunmaktadır (Doğan, 2006: 74). Bu yerleşmeler için Ünye yönetim merkezi durumundadır.

18. yüzyıl mahalli ayanların saltanat ve otoritesinin Ünye'de hissedildiği dönemdir. Bu yüzyılda Osmanlı Ayanları döneminde Ünye merkezde Canik bölgesi ayanı Canikoğulları (Hacı Ali Paşa ailesi) ve Hazinedarzadeler bulunmaktadır. 1864 yılında Sivas, Canik ve Bucak sancaklarından ayrılarak Ünye sancağına bağlanan kazalarla Ünye sancağı teşkil edilmiştir. Ünye sancağı; Merkez kaza, Fatsa, Niksar, Erbaa, Bolaman ve Karakuş kazalarından oluşmaktadır. Bu idari değişiklik yalnızca dört yıl sürmüştür (Doğan, 2006: 58).

1867 yılında yapılan idari bölünüşe göre Ünye, Trabzon vilayetine bağlı Canik sancağının dört kazasından biridir. İlk defa 1869 yılında Ordu, Trabzon merkez sancağına bağlı bir kaza yapılmıştır. 1877 yılında Canik Trabzon'dan ayrılıp bağımsız sancak olmuştur. 1888 yılında yeniden Trabzon vilayetine bağlanmıştır. 1908 yılında ilan edilen II. Meşrutiyet döneminde Canik sancağı yeniden müstakil olmuştur (Güney, 1999: 27).

1869 yılında Ünye kazasına bağlı dört nahiye bulunmaktadır. Bunlar Fatsa, Niksar, Bolaman ve Karakuş nahiyeleridir. 1870 yılında Niksar Ünye'den alınarak nahiye sayısı üçe düşmüştür (Doğan, 2003: 265).

23 Nisan 1920 tarihinde TBMM'de Giresun'un vilayet olması yolunda karar alınmıştır. Bu kararda Ordu kazası Giresun'a bağlanmak istenmiş fakat Ordu bu kararı reddetmiştir. Yeni bir karar ile Ordu kazası da vilayet yapılmıştır. Bu süreçte Ordu'nun nüfusu ve çevresi yeterli değildir. Bu sebeple Canik Vilayetinin Ünye ve Fatsa kazalarının da Ordu'ya bağlanmasına karar verilmiştir. Bu karar Ünye ve Fatsa halkı için tepki uyandırmış ve Ünye'nin vilayet yapılıp Fatsa, Terme ve Karakuş'un buraya bağlanmasını istemişlerse de bu girişimler başarısız olmuş ve Ünye Ordu iline bağlı bir kaza olarak kalmıştır (Güney, 1999: 29).

Cumhuriyet'in ilanından sonra 1924 yılında hazırlan idari bölünüşe göre Ünye, Ordu iline bağlı bir ilçe merkezidir. 1935- 1940 yılında Ünye kazası Merkez ve Karakuş nahiyesi olmak üzere iki nahiyeden oluşmaktadır. 1950 yılında ise Ünye; Merkez, Karakuş ve Tekkiraz bucaklarından oluşmaktadır. 1954 yılında Karakuş ilçe haline getirilmiştir. 1960 idari yapısında Ünye İlçesi Merkez, Çilâder ve Tekkiraz bucaklarından oluşurdu. Ünye şehrinin bulunduğu Merkez bucağına bağlı 44 köy yerleşmesi bulunmaktadır.1980 yılında bucak sayıları aynı olup Merkez bucağına bağlı köy sayısı 47'ye yükselmiştir. 1990 yılında ise Ünye ilçesi Merkez ve Tekkiraz bucaklarından oluşmaktadır. Merkez bucağına bağlı köy sayısı 50'ye yükselmiştir. 2000 yılında da bucaklar aynı olup köy sayısı 51 olmuştur.

2012 yılında Ünye ilçesine idari bakımdan bağlı Merkez hariç 8 belde bulunmaktadır. Bunlar Erenyurt, Fatih, Hanyanı, İnkur, Pelitliyatak, Tekkiraz, Yenikent ve Yeşilkent beldeleridir. Ünye Merkez ilçe belediyesine bağlı 18 kentsel mahalle bulunmaktadır. Bağlı köy sayısı ise 59'dur. 2013 yılında Ordu'nun büyükşehir yapılması ile birlikte Ünye'ye bağlı olan belde ve köylere mahalle statüsü verilmiş ve tek bir idari alana bağlanmıştır. Resmi kaynaklarda bugün Ünye ilçesi 85 mahalleden (kentsel+kırsal) oluşmaktadır. Bugün bu mahalleler tek bir idari alan olan Ünye'ye bağlıdır. Her türlü idari işlerini de burada gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda Ünye şehri daha öncede belirtildiği gibi çevre yerleşmeler için idari anlamda merkezi bir görev üstlenmektedir.

Ünye'de resmi ve idari fonksiyonlara hizmet eden alanlar Hükümet, Belediye, Niksar ve Savcı Erol Tosun Caddeleri arasındaki alanda yoğunluk kazanmaktadır. Bu caddelerin yer aldığı Kaledere ve Liseler Mahallesi Ünye'nin idari merkezini oluşturan

alanlardır. Dolayısıyla günümüzde Ünye şehri ilçe merkezi olma özelliği ile idari açıdan önemli roller üstlenmektedir. Bir şehirde, idari fonksiyon açısından bir ilçede bulunması gereken tüm kamu kurum ve kuruluşlar Ünye'de mevcuttur. Ünye şehri idari açıdan, çevre ilçelerdeki yetersiz idari yapılanma nedeniyle de merkezi bir yer olma özelliğine sahiptir.

Tablo 3.1.1:Ünye şehir içi arazi kullanımı

Fonksiyon Adı	**Alan (Ha)**
Eğitim Alanı	123,1353
Gelişme Konut Alanları	597,4301
Güvenlik Alanı	2,942864
Küçük Sanayi Alanı	7,246906
Kültürel Alanlar	12,20357
Mezarlık Alanları	18,62581
Park Bahçe ve Yeşil Alanlar	265,6308
Resmi Alanlar	28,75611
Sağlık Alanları	4,989906
Sanayi Tesis Alanı	95,31632
Spor Alanı	12,37912
Ticaret Alanları	113,1915
Ulaşım Alanları	25,36999
Yerleşme Alanları	374,5301
Turizm Alanı	10,62621

Araştırma sahasının da içerisinde yer aldığı Ünye ilçesinin toplam alanı yaklaşık 570 km^2'dir. Bu alan içerisinde kırsal mahalle alanlarını dışarıda tutarsak 18 kentsel mahallenin alanı ise 30,30 km^2'dir. Kentsel mahalle alanı toplam ilçe alanının % 5,3'ünü oluşturmaktadır. Belediye geçici hizmet sınırının (25,82 km^2) büyük bir bölümü fındık bahçelerinden oluşan tarım arazileri yer alır.

Şehirde 0,29 km^2'lik bir alanda idari fonksiyonu oluşturan kamu kurum ve kuruluşları yer almaktadır. Bu alan belediye geçici hizmet sınırının % 1,12'sini oluşturmaktadır. İdari fonksiyonlara bağlı kamu kurum ve kuruluşları şehrin çeşitli mahallelerine

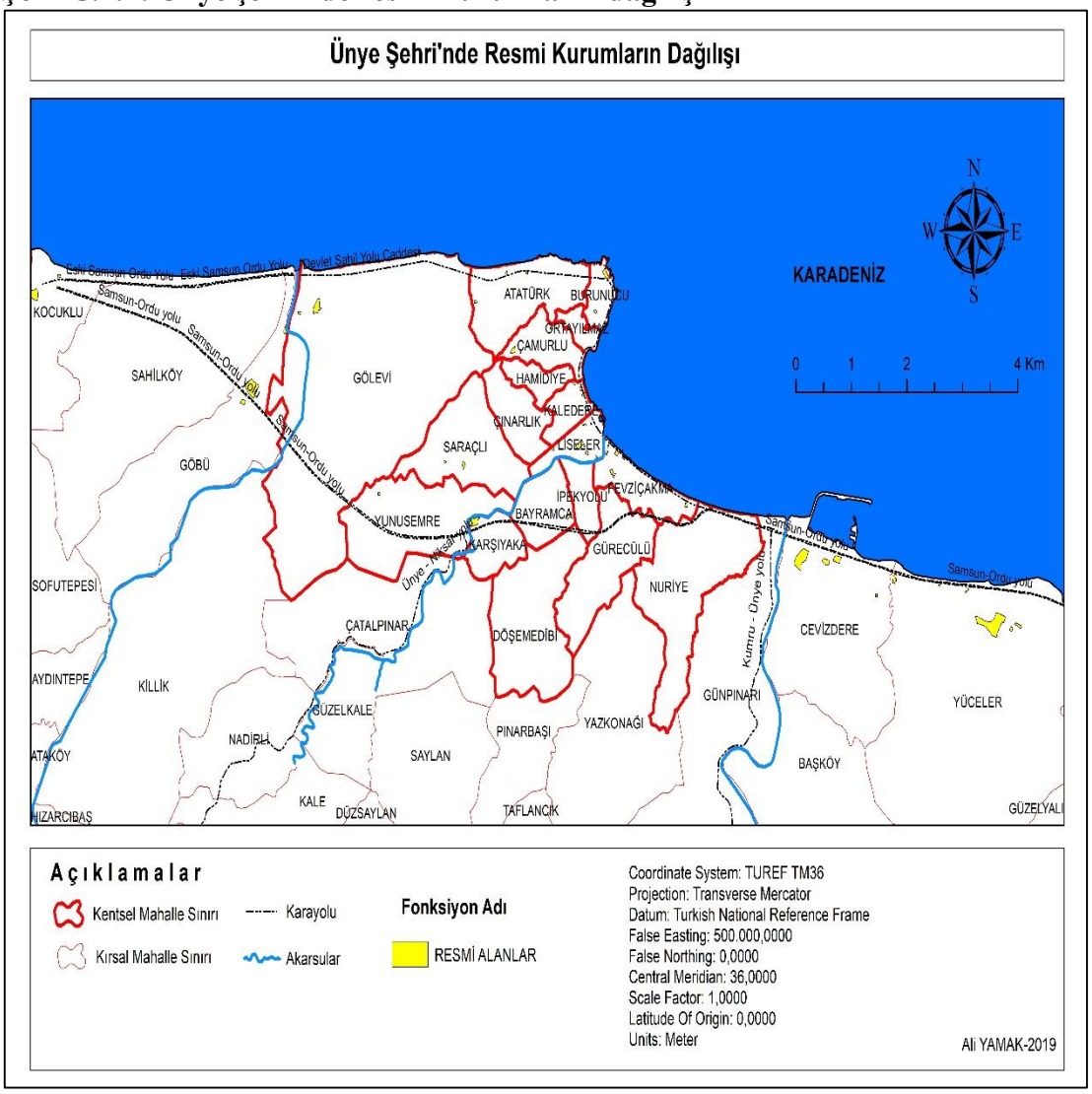
dağılmış durumdadır. Yönetim fonksiyonuna ait kamu kurum ve kuruluşları 18 kentsel mahallenin 9'una yayılmış durumdadır. İdari fonksiyonlara ait resmi kurum ve kuruluşlar daha çok Kaledere ve Liseler mahallesinde yoğunluk kazanmıştır.

Şekil 3.1.1: Ünye Belediyesi hizmet binasından bir görünüm

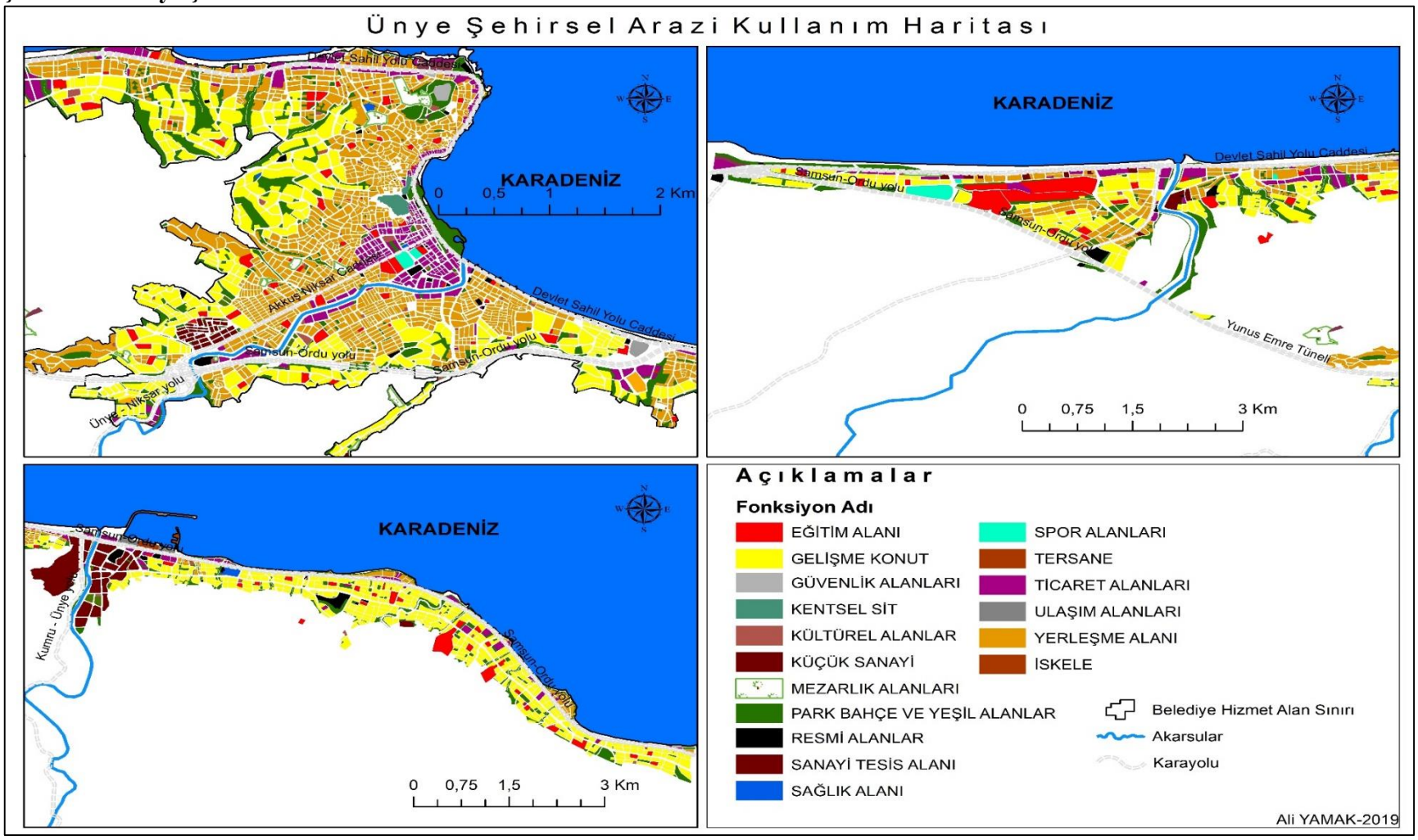

Resmi kuruluşların yoğunluk kazandığı 0,44 km^2'lik (toplam kentsel mahalle alanının % 1,45'i) bir alana sahip olan Kadere mahallesinde Ünye Belediyesi, Ünye Kaymakamlığı, İlçe Emniyet Müdürlüğü yer almaktadır. 0,50 km^2'lik (toplam kentsel mahalle alanının % 1,65'i) bir alandan oluşan Liseler mahallesinde, Ünye Adliye Sarayı, Ünye Ticaret Borsası, Vergi Dairesi Müdürlüğü, Ticaret ve Sanayi Odası Müdürlüğü bulunmaktadır. 0,86 km^2'lik (toplam kentsel mahalle alanının % 2,84'ü) alanı olan Çınarlık mahallesinde ise Başbakanlık Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Ünye Yurt Müdürlüğü, Ünye SGK ilçe Müdürlüğü, Ünye Ziraat Odası gibi idari kuruluşlar bulunmaktadır. Bu mahalleler dışında Belediye ve Hükümet Caddesi bankacılık hizmetlerini özellikle kırsal alandan gelenlere ve şehirde ikamet edenlere sunmaktadır. Bu durum ise Ünye şehrinin merkeziyetçi yapısını güçlendirmektedir.

Şekil 3.1.2: Ünye şehrinde resmi kurumların dağılışı

Şekil 3.1.3:Ünye şehirsel arazi kullanım haritası

3.2. Ünye Şehri'nin Kültürel Fonksiyonu

Kültürel fonksiyonlar yerleşmelerin kuruluş ve gelişiminde önemli bir rol üstlenmektedir. Özellikle Şehir yerleşmelerinde kültürel fonksiyonların şehrin gelişimine yaptığı katkı yadsınamayacak derecede büyüktür. Birçok bilim tarafından farklı şekillerde tanımlanan, Latince "culture", Türkçe "ekin" olarak ifade edilen "kültür" kavramı "*Belirli bir zamanda belirli bir yerde yaşayan belirli bir grup insanın karakteristik yaşam tarzı*" olarak ifade edilir (Tümertekin, Özgüç, 2002:105). Ekonomik ve idari fonksiyonlar kadar, kültürel fonksiyonlar da, yeryüzünde bazı şehirlerin gelişmesinde ve önemlerinin artmasında büyük ölçüde görev üstlenmiştir. Şehirlerin gelişiminde önemli olan kültürel faaliyetlerin birikimi olan kültürel fonksiyonlar sadece yerleşme merkezindeki etkisiyle değil merkezden çevreye doğrudan etkisini de göstermektedir (Karaboran, 1989: 90).

Kültürel fonksiyonlar çok çeşitlidir. Dolayısı ile kültürel fonksiyon konusunu sınırlandırmak gerekmektedir. Bu sınırlar içinde eğitim-öğretim ve yerel basın-yayın ele alınmaktadır. Türkiye'de şehir coğrafyası ile ilgili bugüne kadar yapılan araştırmalarda, eğitimle ilgili faaliyetlerin tarihi gelişimi, eğitim kurumlarının fiziki olarak yeterlilikleri, eğitim kurumlarının yer seçimi ve bunların etki alanlarının tespiti ele alınmaktadır (Aliağaoğlu, Uğur: 2016). "*Şehrin kültürel fonksiyonu, kültürel tesislerin kapladığı alana değil, kültürel hizmetleri nerelere ulaştırdığına ve bu hizmeti kaç kişiye sağladığına bağlıdır*" (Üçeçam, 2002: 223).

Sahip olduğu tarihi geçmişe bağlı olarak kültürel fonksiyonlar açısından Ünye zengin bir şehirdir. Her bir kültür öğesini ayrı ayrı ele almak Ünye şehri için başlı başına bir araştırma konusudur. Bu bağlamda çalışmada şehrin kültürel fonksiyonu olarak eğitim-öğretim, yerel basın-yayın ve kütüphaneler incelenmiştir. Kültürel fonksiyonlar belirlenirken çalışma alanında bulunan eğitim kurumlarının sahip olduğu personeller, kurumların donanım açısından durumu, kurumlarda öğrenim gören öğrenci sayıları ve eğitim için geldikleri yerler önemli unsurlardır.

Önemli bir ticaret yolu olan İpekyolu üzerinde bulunan Ünye şehri, seyyahların ve tüccarların uğrak yeri olması ile kültürel yönden zenginleşmiştir. Fatih Sultan

Mehmet'in Trabzon'u fethinden sonra eğitim yönünden başlangıçta askeri ve dini amaçlı eğitimler ön planda iken Tanzimat sonrası yeni dönemde bilimsel nitelikli eğitimler ön plana çıkmıştır. Eğitimde meydana gelen gelişmeler neticesinde Ünye şehri müderrisler ve kadılar şehri olarak anılagelmiştir.

1700'lü yılların sonlarına doğru Ünye'de Caniklioğlu destekleriyle yapılan 1791 arşiv belgelerinde yer alan Sadullah Bey Medresesi'nin varlığına rastlanmıştır. Bu medrese bugün Ünye Orta Camii yakınlarında bulunmaktaydı. Yaklaşık 200 yıl kadar hizmet vermiştir. Bu medreseye bağlı 16 ayrı medrese bulunmaktadır (Karayalman, 2011). Dolayısıyla böyle bir kurumsallaşma bizlere bugünkü anlamda üniversite sisteminde bir eğitim yapısının bulunduğunu kanıtlamaktadır. Medresede müderrisler, kadılar, âlimler yetiştirilmiştir.

Ünye'de Eğitim ve öğretime dair ilk verilere 1869 yılına ait Trabzon Vilayet Salnamelerinden ulaşılmıştır. Bu yıla ait Ünye Kazası'nda eğitim durumuna bakıldığında İslam mektep sayısının 79 olduğu, 2 medrese bulunduğu ve medreselerde 79 öğrencinin öğrenim gördüğü belirtilmektedir. Kaza dâhilinde toplam Müslüman öğrenci sayısı ise 1554 olarak belirtilmiştir. Ermeni ve Rumlara ait mektep sayısı toplam 14'tür. Bu mekteplerde 138 Ermeni öğrenci, 265 Rum öğrenci bulunmaktadır (Tablo 3.43).

Tablo 3.2.1. 1286/1869 Yılı Trabzon Vilayet Salnamesi 'ne göre Ünye Kazası

Etnik Kimlik	Mektep Sayısı	Öğrenci Sayısı	Medrese	Öğrenci Sayısı	Kaza (Erkek) Nüfusu
İslam	79	1554	2	79	10.972
Ermeni	7	138	-	-	1253
Rum	7	265	-	-	1501

Kaynak: Arslan ve Toparlak'ın (2010) çalışmasından yararlanılarak oluşturulmuştur.

Canik Sancağı yönetiminde olan Çarşamba ve Bafra ile birlikte Ünye Kazasında da rüştiye okulları yapılmakta ve bu okullar tamamlandıktan sonra eğitim açısından her türlü ihtiyaçlarının karşılanacağı belirtilmektedir (Arslan ve Toparlak, 2010: 320).

Canik Sancağı yönetimine bağlı Ünye Kasabası'nda, 1870 tarihli salnameye göre, 1 medrese bulunmaktadır.1870 yılı Trabzon Vilayet Salnamesine göre yine 1554 öğrenciye eğitim veren 79 Müslüman okulu, 403 öğrenciye eğitim veren 14 gayrimüslim okulu bulunmaktadır. Yine bu yıla ait bilgilere göre, kazada başka rüştiye okulları yapılmaktadır. Bu okullar tamamlandıklarında muallim, kâtip ve araç-gereç olarak donatılacağı belirtilmiştir (Arslan ve Toparlak, 2010: 320).

1871 ve 1872 yılı salnamelerine göre, Ünye'de bulunan rüştiye okulunda 1 Muallim-i evvel ve 35 öğrenci bulunmaktadır.1880 yılı kayıtlarında Ünye'ye kazasında 4 medresenin eğitim verdiği belirtilmektedir. Bu medreselere bağlı 55 Müslüman okulunun eğitim ve öğretimde bulunduğu ayrıca Ünye kazasında toplamda 10 okulun gayrimüslimlere eğitim verdiği belirtilmiştir. Ünye Kazası'nda bulunan medreselerin kuruluş bölgeleri ise, Taflanak, Kurna, Tekkiraz ve Karakuş'tur. 1881 yılı salnamelerinde Ünye Kazasında bulunan rüştiye mektebinde 1 Muallim-i evvel, 1 Muallim-i Sani ve 1 de Rika(yazı) muallimi olmak üzere toplam 3 muallim görev yapmaktadır (Arslan ve Toparlak, 2010: 320, 321).

Trabzon Vilayet Salnamelerine göre 1888 yılında Sadullah Bey Medresesi ve Osman Paşa Medresesi adlarıyla 2 medrese bulunmaktadır. Bu medreselerden Ünye merkez kasabası Çarşı Mahallesi'nde bulunanda 121 medaris ve 210 talebe bulunmaktadır. Yine merkez kasabanın Yeni Çarşı Mahallesi'nde bulunan medresede 122 medaris ve 35 talebe bulunmaktadır. Ünye'de bulunan rüştiye mektebinde 1 muallim görev yapmaktadır. Bu rüştiye mektebinin 90 öğrencisi bulunmaktadır. Kaza dâhilinde 85 adet iptidaî mektep (ilkokul) bulunmakta ve bu mekteplerde 973 öğrenci eğitim görmektedir. Mektebi rüştiye muallimi Asım Efendi'dir (Arslan ve Toparlak, 2010: 321, 322).

1894 yılı Canik Sancağı'na bağlı Ünye Kazası'nda, 1 rüştiye mektebi bulunmaktadır. Bu mektepte 1 Muallim-i evvel, 1 Rika muallimi ve 1 de 'efendi' unvanıyla muallim olmak üzere toplam 3 muallim görev yapmaktadır. Ünye'de 1 rüştiye mektebi olduğu gibi, kaza dâhilinde önceki yıllardaki iptidaî mektepler de mevcuttur (Arslan ve Toparlak, 2010: 322).

Tablo 3.2.2: 1895-1896 Ünye Rüştiyesi Eğitiminde çalışanlar ve öğrenci sayısı

Memuriyet	**İsim**
Muallimi Evvel	Mehmet Hakkı Efendi
Muallimi Sani	İbrahim Efendi
Hat Muallimi	İsmail Efendi
Talebe	**100**
Hademe	**1**

1895-1896 Maarif Salnamesi'ne göre Ünye Rüştiyesi'nde Muallimi Evvel Mehmet Hakkı Efendi, Muallimi Sani İbrahim Efendi ve Hat Muallimi olarak ise İsmail Efendi görev yapmaktadır. Ünye Rüştiyesi'nde 100 öğrenci ve 1 hademe bulunmaktadır (Doğru, 2015: 24).

1896/1897 yılı Maarif salnamelerinde Ünye Rüştiyesi'nde bir önceki döneme göre eğitim görevlileri aynı olup öğrenci sayısının 52'ye düştüğü görülmektedir. Bu dönemde Ünye Kazasında kasabada içerisinde yer alan Sadullah Bey Medresesi'nde 180 öğrenci eğitim görmektedir. Medresenin müderrisi Yusuf Bahri Efendi'dir (Doğru, 2015: 28,30).

Tablo 3.2.3: 1896/1897 yılı Maarif salnamelerinde Ünye Rüştiyesi'nde eğitim

Memuriyet	**İsim**
Muallimi Evvel	Mehmet Hakkı Efendi
Muallimi Sani	İbrahim Efendi
Hat Muallimi	İsmail Efendi
Talebe	**52**
Hademe	**1**

1897-1898 yılı Maarif salnamelerinde ise Ünye Kazasında bulunan rüştiyede yine eğitim görevlileri aynı olmakla birlikte öğrenci sayısı 92 çıkmıştır. Ünye Kazası Çay mahallesinde bulunan Sadullah Bey Medresesi bünyesinde 280 öğrenci eğitim görmektedir. Müderrisi Yusuf Bahri Efendi, Bânisi ise Sadullah Bey'dir (Doğru, 2015: 35-38).

1898 maarif salnamesine göre, Ünye Kazası'nda, Ünye Rüştiyesi adıyla 1 rüştiye ve 100 öğrenci bulunmaktadır. Ünye'de bulunan rüştiye mektebinde 1 Muallim-i evvel, 1 Muallim-i sani, 1 Rika muallimi, 1 de genel işlere bakan görevli olmak üzere 4 eğitimci 'efendi' unvanıyla görev yapmaktadır (Arslan ve Toparlak, 2010: 322).

1900-1901 Maarif Salnamesine göre Ünye Kazası rüştiyesinde 3 muallim, 1 hademe görev yapmaktadır. Bu yıl itibari ile rüştiyede 91 öğrenci eğitim görmektedir. Ünye Kazası Çay Mahallesinde bulunan Sadullah Bey Medresesi'nde 271 öğrenci eğitim görmektedir. Medresede müderris olarak Yusuf Bahri Efendi görev yapmaktadır (Doğru, 2015: 44,47).

1903 Maarif salnamelerine göre Ünye Kazasında 9 medrese, 1 rüştiye mektebi, ibtidaî (ilkokul) derecesinde 102 İslam, 5 Rum, 15 Ermeni mektepleri ile 1 kütüphane bulunmaktadır. Bunlardan 1 medrese ve 17 İptidaî(ilkokul) mektep ile kütüphane kasabada olup küsuru kazaya bağlı köylerle Karakuş Nahiyesi dâhilindedir. Ünye Kazası rüştiyesinde bu yılda 3 muallim ile 91 öğrenci eğitim görmektedir (Arslan ve Toparlak, 2010: 322).

Tablo 3.2.4:Araştırma alanında bulunan okullara ait öğrenci, öğretmen, derslik sayıları

Eğitim Kurumunun Adı	Kur. Tar.	Mahalle	Öğrenim Şekli	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı	Öğrenci / Derslik	Öğrenci / Öğretmen
Anafarta İmam Hatip Ortaokulu	2015	Atatürk	İkili	60	5	3	20	12
Anafarta Ortaokulu		Atatürk	İkili	859	52	32	27	17
Arif Nihat Asya Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	2018	Fevzi Çakmak	Normal	722	71	18	40	10
Atatürk Anadolu Lisesi	2007	Atatürk	Normal	742	59	26	29	13
Atatürk İlkokulu		Burunucu	Normal	525	29	21	25	18
Bayramca Anaokulu		Bayramca	İkili	159	12	5	32	13
Çakırtepe Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	1988	Atatürk	Normal	330	33	12	28	10
Fehmi Cerrahoğlu Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi (Okulu)	2017	Saraçlı	Normal	46	12	8	6	4
Fevzi Çakmak İlkokulu	1957	Fevzi Çakmak	Normal	496	25	20	25	20
Fevzi Çakmak İmam Hatip Ortaokulu	2015	Fevzi Çakmak	Normal	95	3	3	32	32
Fevzi Çakmak Ortaokulu	1957-2009	Fevzi Çakmak	Normal	725	51	34	21	14
Gölevi Anaokulu	2015	Gölevi	İkili	124	6	4	31	21

Tablo 3.2.5 (devam).

İnönü İlkokulu	1914	Çamurlu	Normal	371	16	13	29	23
Kaledere İlkokulu		Kaledere	İkili	929	41	16	58	23
Meçhul Asker Ortaokulu		Ortayılmazlar	Normal	1142	82	31	37	14
Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu		Kaledere	Normal	1422	92	44	32	16
Mehmet Necati Vidinli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi		Liseler	Normal	907	102	41	22	9
Mehmet Refik Güven Fen Lisesi	1991	Gölevi	Normal	502	39	18	28	13
Mesleki Eğitim Merkezi		Yunus Emre			8			
Mürüvvet Vidinli Halk Eğitim Merkezi	1968	Kaledere	Yaygın		10	7		
Öğretmen Evi ve Akşam Sanat Okulu		Kaledere						
Prof. Dr. Necmettin Polvan İlkokulu		Çamurlu	Normal	139	13	14	10	11
Prof. Dr. Necmettin Polvan Ortaokulu	2017	Çamurlu		125	7	4	21	18
Puset Polvan Ortaokulu	2006	İpekyolu	İkili	689	51	12	58	14
Şehit Cemal Mutlu İlkokulu	1979	Bayramca	İkili	364	28	12	30	13
Şehit Fatih Efiloğlu İlkokulu	1983	Saraçlı	Normal	813	20	20	41	41
Şehit Hüseyin Başaran İlkokulu	1979	Fevzi Çakmak	Normal	117	16	13	9	7
Şehit Taner Kart Ortaokulu	1983	Saraçlı	Normal	631	34	18	35	19
Ticaret Borsası Özel Eğitim İş Uygulama Merkezi Okulu	2004	Bayramca	Normal	25	8	4	6	3
Ticaret Borsası Özel Eğitim Uygulama Merkezi I. Kademe		Bayramca	Normal	20	16	7	3	2
Ticaret Borsası Özel Eğitim Uygulama Merkezi II. Kademe	2005	Bayramca	Normal	24	5	3	8	5
Toki Ömer Çam İlkokulu		Gölevi	Normal	333	16	27	12	21
Ünye Adnan Menderes Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi		Liseler	Normal	633	53	28	23	12
Ünye Anadolu İmam Hatip Lisesi	1975	Saraçlı	Normal	1058	101	53	20	11
Ünye Anadolu Lisesi	1993	Yüceler	Normal	621	45	24	26	14
Ünye Anaokulu	2000	Atatürk	İkili	150	8	5	30	19
Ünye Bilim Ve Sanat Merkezi		Liseler	Normal	57	3	19	3	19
Ünye İmam Hatip Ortaokulu	2012	Çınarlık	Normal	509	44	22	23	12
Ünye Merkez İlkokulu	2018	Liseler	Normal	821	28	28	29	29
Ünye Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi		Gölevi	Normal	346	26	14	25	13
Ünye Mustafa Rakım Anadolu Lisesi		Liseler	Normal	608	46	21	29	13
Ünye Rehberlik ve Araştırma Merkezi		Saraçlı	Normal		8			

Tablo 3.2.6 (devam).

Yaşar Gazioğlu İlkokulu		Gürecülü	İkili	210	11	8	26	19
Yunus Emre İlkokulu		Kaledere	İkili	802	40	15	54	20
Yusuf Bahri Anadolu İmam Hatip Lisesi	2014	Yüceler	Normal	369	28	19	19	13
Yüceler İlkokulu	1998	Yüceler	Normal	116	10	9	13	12

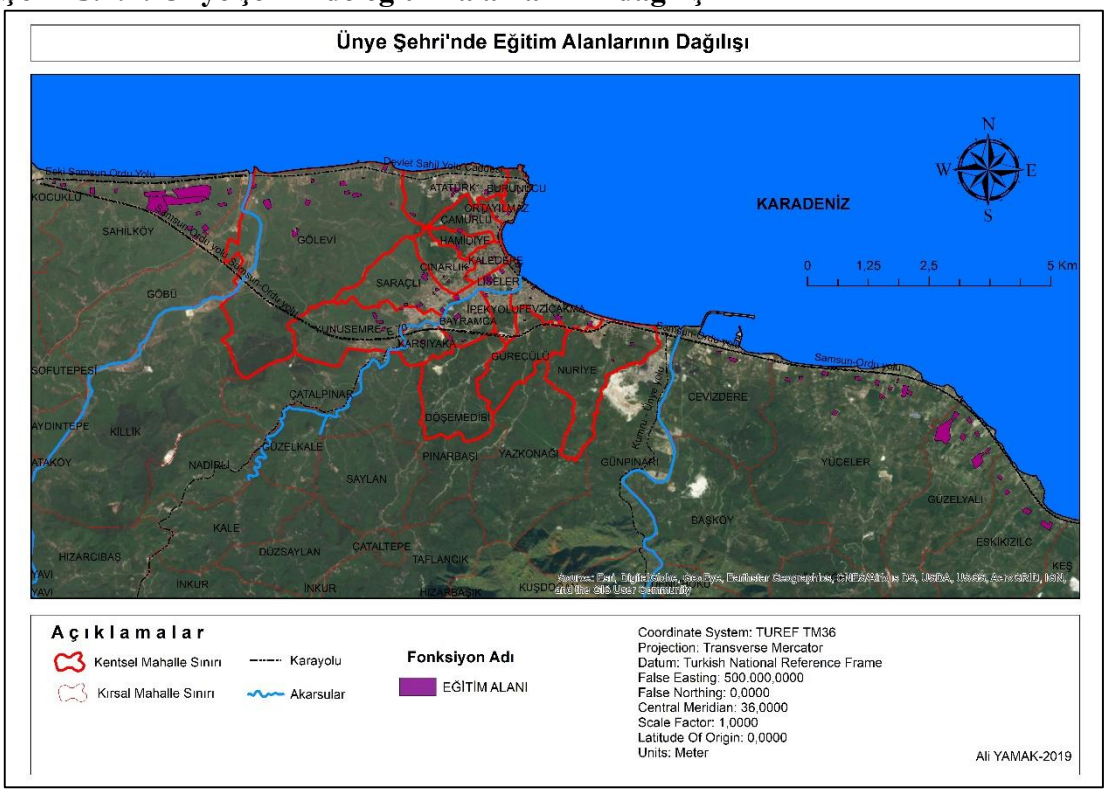
Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı - http://www.meb.gov.tr – (Erişim Tarihi: 04.07.2019)

Cumhuriyet döneminin en önemli okullarından biri Anafarta İlkokulu'dur. Okul 1906 yılında eğitim ve öğretime açılmış Cumhuriyet döneminde de eğitim ve öğretime devam etmiştir. Okulun ilk adı Fevziye'dir. İlk olarak ibtidai olarak daha sonra rüştiye olarak öğretim vermiştir. 1935 yılında okulun adı Anafarta olarak değiştirilmiştir. 1975 yılında okul 11 derslikten oluşmaktadır. İnönü İlkokulu Ünye'nin 1915 yılında eğitim veren köklü okullarındandır. O zaman ki adı İnas-ı İptidaisi'dir. 1926 yılında okulun adı Ünye Merkez Kız Mektebi olarak değiştirilmiştir. 1928 yılında okulun adı değiştirilerek Ünye Merkez İnönü Mektebi yapılmıştır. İlk Kız Meslek Lisesi 1927 yılında ilkokula dayalı olarak kız enstitüleri adı altında 5 yıl süreli eğitim veren kuruluş olarak açılmıştır. 1935 yılında ortaokul 1963 yılında 3 yıl süreli eğitim veren liseye dönüştürülmüştür. 1930'larda Ünye şehrinde 1 ortaokul, 1 Ana mektebi ve 3 ilkokul, köylerinde ise 14 ilkokul mevcuttur. Ayrıca Ünye şehir merkezinde 3, köylerde 6 olmak üzere 9 ibtidai mektep bulunmaktadır. Şehir merkezindeki mekteplerde 557, köy mekteplerinde 198 öğrenci eğitim görmekteydi. 1933 yılında faaliyete geçen Merkez Ortaokulu bölgenin en önemli eğitim kurumu olarak kalmış ve o tarihlerde Fatsa, Terme ve çevresi ortaokul eğitimlerini bu okulda almıştır. Okul 1964 yılında Ünye Lisesi ile birleşmiş daha sonra 1971 yılında bağımsız olmuştur. 1963-1964 eğitim-öğretim yılında Erkek Sanat Enstitüsü, Akşam Kız Sanat Okulu ve Ünye Lisesi eğitime açılmıştır. 1966 yılında Ünye Lisesi'nin 800 den fazla öğrencisi ve 20 öğretmeni bulunmaktadır. 1947 yılına kadar 11 ilkokul bulunan Ünye, 1964 yılına kadar 67 ilkokula kavuşmuştur. Bu okullarda 138 asil öğretmen 11 yedek subay ve 10 vekil öğretmen olmak üzere toplam 160 öğretici görevlidir (Doğan, 2006: 368,369).

2005 yılı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü verilerine göre Ünye şehir merkezinde 16, köylerde ise 64 ilköğretim okulu mevcuttur. Ayrıca 9 lise eğitim vermektedir. Bununla birlikte Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi de bulunmaktadır. Bu okullarda

öğrenim gören şehirde 11.579, köylerde ise 5.581 ilköğretim öğrencisi mevcuttur. Lise öğrenci sayısı ise 5.562'dir. Bu rakamlara göre Ünye'de toplam 22.722 ortaöğretim öğrencisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Ünye'de 17 adet özel eğitim kurumu bulunmaktadır (Doğan, 2006: 369).

Şekil 3.2.1: Ünye şehrinde eğitim alanlarının dağılışı

Ünye şehrinin bugünkü eğitim alanlarının durumuna bakıldığında kültürel fonksiyonlara hizmet eden eğitim kurumları olan okulların, dershanelerin, kursların, öğretmen evi, halk eğitim merkezleri ve özel öğrenci yurtları gibi eğitime hizmet eden kurumların şehir içinde farklı alanlarda yayılış göstermektedir. İlkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki okullar hemen hemen şehrin her mahallesinde bulunur. Bu eğitim kurumlarından okul öncesi 3, İlkokul 13, ortaokul 10, lise 14, özel lise 9'dur. Ayrıca 9 adet yaygın eğitim kurumu bulunmaktadır (Tablo 3.2.5).

Ünye şehrinde planlama kapsamında toplam eğitim alanı 1,2 km^{2}'dir. Bu alan belediye geçici hizmet alanının % 4,65'ine karşılık gelmektedir. Ünye şehrinde alansal olarak eğitim sahalarının en çok bulunduğu mahallelerin başında Sahilköy kırsal mahallesi yer almaktadır. Bu durumun nedeni belediyenin planlama programında eğitim alanı

olarak parsellenmiştir. Fakat kurumsal olarak herhangi bir okul inşası söz konusu olmayıp planlama dâhilindedir. Planlama dâhilinde eğitim alanı olarak planlanan bir diğer saha ise Güzelyalı kırsal mahallesidir (Tablo 3.2.5).

Tablo3.2.7: Mahalle alanlarına göre eğitim alanlarının kapladığı alan

Mahalle	Alan(%)	Mahalle	Alan(%)
Atatürk	1,71	İpekyolu	0,94
Bayramca	2,35	Kaledere	1,89
Burunucu	0,62	Karşıyaka	0,61
Cevizdere	0,31	Keş	0,38
Çamurlu	1,88	Kocuklu	0,31
Çınarlık	0,61	Liseler	8,41
Eskikızılcakese	0,84	Nuriye	0,26
FevziÇakmak	2,63	Ortayılmazlar	2,68
Gölevi	0,95	Sahilköy	6,14
Gürecülü	0,09	Saraçlı	1,87
Güzelyalı	3,89	YunusEmre	0,93
Hamidiye	1,80	Yüceler	0,74

Ünye ilçesi genelinde Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde 81 okulda, 1087 derslikte, 24880 öğrenciye 1709 öğretmen eğitim vermektedir. Derslik başına düşen öğrenci sayısı ilkokul+ortaokul 24, genel ortaöğretim 29, mesleki ve teknik okullarda ise 22'dir.

Tablo 3.2.8: Ünye'de türlerine göre okul sayıları

ÜNYE'DE TÜRLERİNE GÖRE OKUL SAYILARI	
OKUL TÜRÜ	**OKUL SAYISI**
Bağımsız Anaokulu	3
İlköğretim Okulları	13
Ortaöğretim Okulları	10
Anadolu Lisesi	3
Fen Lisesi	1
Sağlık Meslek Lisesi	2
Anadolu Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	2
Anadolu Meslek ve Meslek Lisesi	3
Çok Programlı Lise	1
Anadolu Ticaret ve Ticaret Meslek Lisesi	1
İmam-Hatip Lisesi	1
Toplamı	40

Kaynak: Ünye İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Ünye şehrinde bulunan ana okullarda 433 öğrenciye 26 öğretmen eğitim vermektedir. İlkokullarda 6702, ortaokullarda 6797 ve liselerde ise 6815 öğrenci eğitim görürken toplamda 20747 öğrenciye 1417 öğretmen eğitim vermektedir. Araştırma alanındaki özel okul sayısı 23'tür. Kamuya ait okul sayısı ise 40'tır (Tablo 3.2.7).

Tablo 3.2.9: Ünye'de okul kademelerine göre öğrenci ve öğretmen sayıları

Kurum	**Öğrenci**	**Öğretmen**
Anaokul	433	26
İlkokul	6702	304
Ortaokul	6797	464
Lise	6815	623
Toplam	**20747**	**1417**

Ünye şehrinde kültürel fonksiyonlara hizmet eden eğitim kurumları arasında fakülte ve meslek yüksekokulları da yer almaktadır. Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Karadeniz Teknik Üniversitesine bağlı olarak 03.07.1992 tarihinde yürürlüğe giren 3837 sayılı Kanun ile kurulmuş, mülkiyeti Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliğine ait Ünye Dinlenme Tesislerinde 1994-1995 öğretim yılında İşletme Bölümüne öğrenci alınmak suretiyle faaliyete geçmiştir. Fakülte 02.05.2001 tarih ve 2001/2553 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı gereği, Ondokuz Mayıs Üniversitesine, 17.03.2006 tarihli resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5467 sayılı kanun gereği ise Ordu Üniversitesine bağlanmıştır. Fakülte bünyesinde işletme, iktisat, çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri ve siyaset bilimi ve kamu yönetimi olmak üzere aktif halde dört bölümde eğitim-öğretim verilmektedir. Fakülte 11.700 m^2'lik bir alandan oluşmaktadır.

Şekil 3.2.2: Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden bir görünüm

Ünye Meslek Yüksekokulu, 2006 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi'ne bağlı olarak kurulmuştur. 5467 sayılı kanunun 17.03.2006 gün ve 26111 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmesi ile de Ordu Üniversitesine bağlanmıştır. 2007-2008 öğretim yılından itibaren eğitim öğretime başlamıştır. Yüksekokul bünyesinde ilk olarak Bilgisayar Teknolojileri Bölümü içerisinde Bilgisayar Programcılığı, Muhasebe ve Vergi Bölümü içerisinde Muhasebe ve Vergi Uygulamaları programları eğitim ve öğretime başlamıştır. Daha sonra sırasıyla Yönetim ve Organizasyon Bölümü içinde İnsan Kaynakları Yönetimi Programı, Elektronik ve Otomasyon Bölümü içinde Elektronik Teknolojisi Programı, Lojistik Programı ve son olarak ise 2016/2017 Eğitim öğretim yılında Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü Mimari Restorasyon Programları eğitim ve öğretime başlamıştır.

Ünye şehrinde fakülte ve meslek yüksekokul bünyesinde 2018 yılında 206 kız 307 erkek olmak üzere toplamda 513 kayıtlı öğrenci bulunmaktadır. Üniversiteler bulundukları şehrin etki sahasını genişletip hinterlandını arttıran unsurlardır. Şehre birçok bakımdan girdi sağlayarak gelişimine katkıda bulunurlar. Üniversite ile birlikte şehrin yerel etkisi kırılıp bölgesel ve ulusal bir kimlik kazanmıştır.

Ünye'de üniversite öğrencileri şehre birçok bakımdan girdi sağlamıştır. Özellikle şehrin sosyal ve kültürel yapısında önemli ölçüde farklılık yaratmışlardır. Üniversite öğrencileri ile birlikte kafe ve eğlence merkezleri sayısında ciddi artış yaşanmıştır.

Ayrıca şehre bir de alışveriş merkezi kazandırılmıştır. Özellikle üniversite yerleşkesi çevresinde Karadeniz Sahil Yolu üzerinde kafe sayında artış yaşanmıştır. Şehirde kafeler ve eğlence merkezleri daha çok şehir merkezi olmasından dolayı Kaledere mahallesinde yoğunluk kazanmıştır. Sahil yolu güzergâhında ise eğlence merkezleri dağılış göstermektedir.

Şehir içinde öğrenci yurtları farklı alanlarda dağılış göstermektedir. 7'si özel 14 yurt tespit edilmiştir. Atatürk Mahallesi sınırları içinde 1'i özel 4 yurt, Çınarlık, Gölevi ve Saraçlı mahallelerinde 2'şer yurt, Çamurlu, Hamidiye, Nuriye ve Liseler mahallelerinde 1'er yurt bulunmaktadır. Fakültenin yakın çevresinde 4 kız öğrenci yurdu ve 3 apart ev bulunmaktadır.

2018 yılında kayıtlı öğrencilerin geldikleri illere göre dağılımı incelendiğinde şehrin içinde bulunduğu Ordu ili başta olmak üzere coğrafi yakınlığı ile Samsun ili üniversiteyi en çok tercih edenlerin geldikleri yerlerdir. Burada öğrencilerin tercih etme nedeni olarak öncelikle ikamet ettikleri yere yakınlık ve ulaşımın kolay olması gösterilebilir. İlginç olarak kayıtlı öğrencilerin en çok geldikleri illerde üçüncü sırada ise İstanbul yer almaktadır. İstanbul'da ikamet eden öğrencilerin Ünye şehrini tercih etme nedeni olarak ise asıl memleketlerin Ünye şehri olması ve ailelerinin İstanbul'da çalışıyor olmasıdır. Ordu şehri bu anlamda İstanbul'a en çok göç veren iller arasındadır. Üniversite öğrencilerinin geldikleri illeri bölgesel ölçekte değerlendirecek olursak daha çok Orta ve Doğu Karadeniz bölgelerine ait illerden öğrenci geldiği görülür (Tablo 3.2.8, Şekil 3.2.3).

Tablo 3.2.10: 2018 yılı itibari ile Ünye Meslek Yüksek Okulu ve Fakülte bünyesinde kayıtlı öğrencilerin geldikleri illere göre sayıları (ilk 10 il)

İller	Toplam	İller	Toplam
Ordu	152	Rize	16
Samsun	98	Ankara	16
İstanbul	61	Artvin	10
Giresun	25	Kocaeli	8
Trabzon	24	Tokat	7

Şekil 3.2.3: Ünye Şehri'nde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin geldikleri illere göre dağılışı (2018)

Şehirde kültürel fonksiyon alanlarının belirlenmesi anlamında gazeteler de önemli bir yere sahiptir. Gazeteler şehrin kültürel etki alanının belirlenmesi, kapsadıkları reklamlar ve dağıtıldıkları alanlar açısından şehir coğrafyası çalışmalarında önemlidir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 155).

Günümüzde Ünye'de 8 adet yerel gazete yayın yapmaktadır. Bunlar; Ünye Kent, Şirin Ünye, Vizyon, Ünye Meydan, Ünye Haber, Haber Takip, Okuyorum ve Güncel gazeteleridir. Ünye Kent gazetesi günlük olup diğerleri haftalıktır. Ünye Kent gazetesi günlük 1250 adet baskı yapmakta ve okuyucularına ulaştırmaktadır. Çalışmalar neticesinde yapılan görüşme ve mülakatlarda Ünye şehrinde yerel gazetelerin şehir merkezinden reklam aldıkları ve daha çok şehirde satıldıkları tespit edilmiştir. Dolayısıyla Ünye gazetelerinin etki alanları şehirle sınırlı kalmaktadır. Gazeteler şehirdeki resmi kurumlara zorunlu olarak gönderilmekte ve abonelere dağıtılmaktadır (Tablo 3.2.9).

Kültürel fonksiyonlar açısından değerlendirilmesi gereken unsurlardan bir diğeri ise kütüphanelerdir. Şehirde Ünye İlçe Halk Kütüphanesi, Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kütüphanesi ve Müftülük Kütüphanesi olarak üç kültürel fonksiyon alanı bulunmaktadır.

Ünye şehrinde kurulan ilk kütüphane 1851 yılında yapılan Hacı Mehmet Ağa Kütüphanesi'dir. Kütüphanenin bünyesinde 1895 ve 1900 yılında 219 kitap bulunmaktadır. Bununla birlikte Ünye'de farklı dönemlere ait kütüphanelerin bulunduğu fakat bunların çeşitli nedenlerle yangın sonucu tamamen yok olduğu belirtilmektedir.

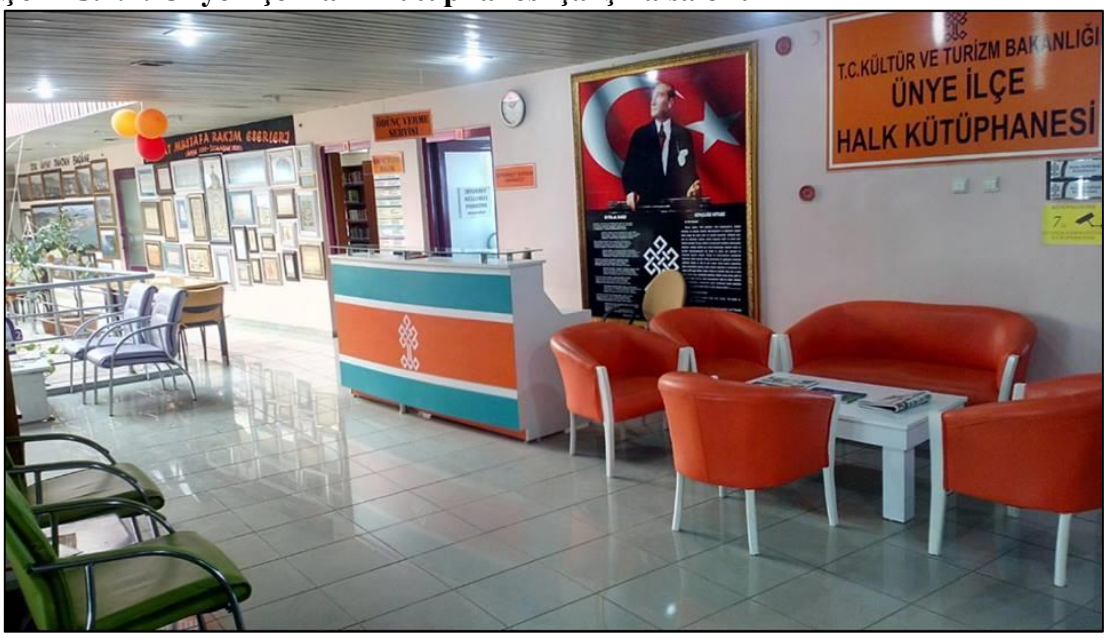
Ünye İlçe Halk Kütüphanesi, Hükümet ve Belediye caddeleri arasında Döner Çeşme Meydanının yanında bulunan Ordu Büyükşehir Hizmet binasının en üst katında bulunmaktadır. Kütüphane, teknik hizmetler bölümü, idari bölüm, yetişkin ödünç verme bölümü, çocuk bölümü, müracaat bölümü, okulöncesi çocuk bölümü, süreli yayınlar bölümü, internet erişim merkezi gibi bölümlerden oluşmaktadır. Kütüphane bünyesinde 33.451 adet basılı materyal, 21 adet kitap dışı materyal sayısı, 105 adet süreli yayın çeşit sayısı, kütüphane adına abone olunan ve bağış gelen 150 civarında

dergi, 6 yerel ve 2 ulusal gazete ile hizmet vermektedir. Kütüphaneye kayıtlı 2017 yılı itibari ile 33.451 kitap, 3.367 kayıtlı üye bulunmaktadır (Ünye İlçe Halk Kütüphanesi). Ünye İlçe Halk Kütüphanesi bugün bulunduğu hizmet binasının yetersiz olmasından dolayı inşası planlanan Ünye Kültür Merkezi projesinin 2020 yılında bitirilmesi ile buraya taşınacağı belirtilmektedir.

Tablo 3.2.11:Cumhuriyet döneminde Ünye'de faaliyette bulunan gazeteler

Gazete Adı	Kuruluş Yılı	Yayın Türü	Yayın Sıklığı
Güzel Ordu	1923		
Gürses	1925		
Genç Demokratlar Ünye	1954	Siyasi	Haftalık
Demokrat Ünye	1958	Siyasi	Haftalık
Fatsa ve Ünye Postası	1960		Haftalık
Şirin Ünye Akkuş Sesi	1961		Haftalık
Şirin Ünye	1961	Siyasi	Günlük
Bizim Ünye	1965		
Ünye Çamlık	1969		
Yeşil Ünye	1969		
Şafak	1976		
Mücadele	1976		
Çağrı	1977		
Ünye Doruk	1988		
Doğanay	1990		15 Günde 1
Gençliğin Sesi	1990		
Memlekete Hizmet	1990		Günlük
Ünye Peteği	1991	Siyasi	
Ünye'den Bir Demet	1991		
Harman	1992	Siyasi	
Manşet	1993		15 Günde 1
Ünye Ticaret ve Ticaret Odası	1995		Aylık
Hedef	1994		
Ticaret	1994		
Doğru Söz	1994		
Ünye Kamu Çalışanlarının Sesi	1995		
Ünyehaber	2002		Haftalık
Ünye Kent	2008		Günlük
Vizyon			Haftalık
Ünye Meydan			Haftalık
Haber Takip			Haftalık
Okuyorum			Haftalık
Güncel			Haftalık

Şekil 3.2.4: Ünye İlçe Halk Kütüphanesi çalışma salonu

Ünye'nin kültürel zenginliği ve çeşitliliği sahip olduğu coğrafi konumunun da etkisi ile mutfak kültürüne de yansımıştır. Ünye deniz kenarında bulunmasının avantajı ile deniz ürünleri ve bitkisel ürünler bakımından zengin durumdadır. Her iki ürün çeşitliliğinin bol miktarda bulunması zengin bir mutfak kültürünün oluşmasına zemin hazırlamıştır.

3.3. Ünye Şehri'nin Sanayi Fonksiyonu

Sanayi, yerleşmelerin şehirsel fonksiyonlarının gelişmesi ve şehirsel büyümenin hız kazanmasında önemli bir ekonomik fonksiyondur. Sanayi faaliyetleri ile şehir yerleşmeleri arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Söz konusu ilişki sanayi faaliyetlerinin yerleşmelerin gelişmesinde ve büyümesinde pozitif bir rol oynamasından kaynaklanmaktadır. Sanayi faaliyetleri ile birlikte yerleşmelerin nüfusu artarak, alansal olarak gelişimleri de hızlanır. Dolayısıyla sanayileşme, yerleşmelerin yatay gelişimini etkilediği gibi arazi kullanımını da etkilemektedir. Çalışma alanı ile ilgili geçmiş yıllara ait sanayi faaliyetleri hakkında pek fazla bilgi mevcut değildir.

1870 yılı Trabzon vilayet salnamesine göre Ünye'de küçük ev tipi sanayi üretimi diyebileceğimiz ayakkabı imalatı, saraçlık, dericilik, kürkçülük, tarım aletleri üretimi ile birlikte topraktan tuğla, kiremit, çanak, çömlek gibi sanayiye dayalı üretim

yapılmıştır. 1888 yılına ait Trabzon Vilayeti Salnamesinde ise Ünye'de yelken gemilerinin inşa edildiğini ve nüfusun önemli bir kısmının da bu işle uğraştığı belirtilmiştir (Trabzon Vilayeti Salnamesi / 1870 / 1888).

Ünye'de sanayi faaliyeti olarak kireç ve taş ocaklarında üretim yapılmıştır. Bu anlamda Ünye taş işçiliği günümüzde yapılmamasına rağmen halen kalıntıları mevcuttur. Çömlekçilik, geçmişte Ünye'nin bir başka önemli imalat sanayisini oluşturmaktadır. Çömlek işçiliği Ünye'de Rumlar ile başlayan bir faaliyet alanıdır. 1902 tarihli Servet-i Fünûn Dergisi'nde çömlek ve kiremit üretiminden söz edilmektedir. Bu dönemde Burunucu Mahallesi'nde 3, Fevzi Çakmak Mahallesi'nde 1 adet çömlek fırını mevcuttur. 1924 yılı nüfus mübadelesi ile Rumların Ünye'den zorunlu göçe tabi tutulması ile çömlek işçiliği sekteye uğramıştır. Ünye halkının bu işi öğrenmesi ancak dört yıl sonra olmuştur. 1930'lu yıllardan sonra çömlek imalatı tekrar gelişme göstermiş ve 1945-1950 yıllarında altın çağını yaşamıştır. Günümüzde Ünye'de çömlekçilikten geriye kalan sadece harabe halde olan çömlek fırınlarıdır.

Şekil 3.3.1: Adil ve Haydar DİLEK ustaların çömlek fırınından bir görünüm

Ünye'de taş işçiliği 19. yüzyılda önemli bir sanayi faaliyetidir. 'Ünye Taşı' olarak bilinen beyaz ve kırmızı renklerde olan bu taş inşaat alanında kullanılmıştır. 1902 tarihli Servet-i Fünûn Dergisi'nde ve Trabzon Salnamelerinde (20. Cilt); Ünye'de 17

adet taşocağı, 4 adet kireç fırını ve 7 adet kiremithane olduğu belirtilir. Diğer illere, özellikle de İstanbul'a Ünye Taşı gönderilmektedir.

Şehir ve çevresindeki sanayi faaliyetleri üç türlü bir dağılış göstermektedir. Bunlar, şehir içi dağınık küçük ölçekli sanayiler, yol boyu (şeritsel) gelişim alanları ve planlı-toplu gelişim alanlarıdır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016:157).

Ünye'de bulunan şehir içi sanayi faaliyetleri, küçük ölçekli olup şehrin farklı noktalarında dağınık halde bulunmaktadır. Sanayi tesisleri şehir içinde farklı fonksiyonlarla iç içedir. Örneğin binanın zemin katında sanayi faaliyetinde bulunulurken üst katları konut olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda Ünye'de 50 ekmek fırını, 39 mobilya imalatı, 8 tekstil, 6 marangoz olmak üzere küçük ölçekli sanayi tesisleri bulunmaktadır (Tablo 3.3.1).

Tablo 3.3.1:Araştırma alanında yer alan küçük ölçekli sanayi faaliyetleri

Faaliyet Kolu	**İşyeri Sayısı**
Ekmek Fırını	50
Mobilya İmalatı	39
Tekstil	8
Marangoz	6

Şehirdeki sanayi gelişim alanlarından biri de cadde ve yol boyu (şeritsel) gelişim alanıdır. Çalışma alanında Niksar Caddesi, cadde boyu gelişim alanına örnek teşkil etmektedir. Bu cadde üzerinde mobilya imalatı, PVC, fındık işleme tesisleri ve ekmek fırınları bulunmaktadır.

Yol boyu gelişim alanı olarak, Ordu-Samsun Devlet Sahil Yolu üzerinde farklı noktalarda sanayi tesisleri bulunmaktadır. Bu sanayi tesislerinden en dikkat çekici olanı Ünye Çimento Fabrikası'dır. Fabrika 1969 tarihinde, Türkiye Çimento Sanayi ve T.A.Ş % 40 ve Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK)'nun % 40, gerçek kişilerin % 20 paya sahip olarak oluşturduğu ortaklık ile kurulmuştur. İlk üretimi 1974 yılında 560 bin ton/yıl klinker ve 600 bin ton/yıl çimento üretim kapasitesi ile gerçekleşmiştir. Bugün üretimi artan fabrika 1,5 milyon ton/yıl klinker ve 2,6 milyon ton/yıl çimento

kapasitesine ulaşmıştır. Fabrikanın 2017 yılı faaliyet raporunda 210 kişiye direk olarak istihdam sağladığı belirtilmektedir. Dolaylı olarak ise yaklaşık 700 kişi bu fabrikanın faaliyet alanlarında çalışmaktadır. Cevizdere mevkiinin batısına fabrikanın yapılması ile doğu tarafında da sanayi ve depolama alanlarında gelişmeler olmuştur.

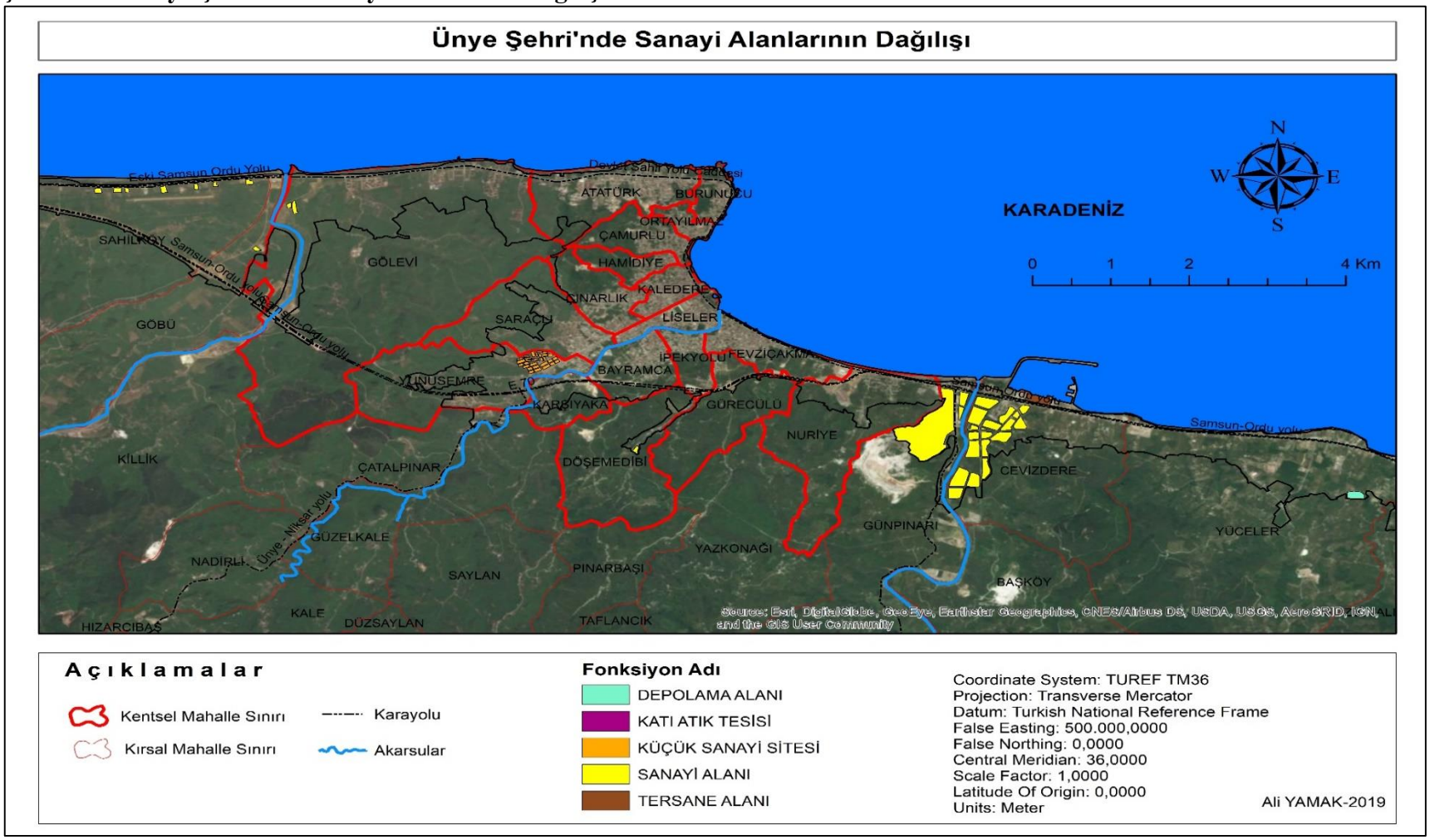
Ünye Çimento Fabrikası Türkiye'nin 500 büyük sanayi tesisleri arasındadır. Fabrikanın üç önemli dağıtım kolu bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1987 yılında Ünye Limanı üzerinde bulunan Çimento Dolum ve Paketleme Tesisidir. İkincisi, 1998 yılında Rize ili Çayeli ilçesi Limanköy mevkiinde Çimento Dolum ve Paketleme Tesisi, Doğu Karadeniz bölgesinin ihtiyacını karşılamak için faaliyete geçirilmiştir. Son olarak ihracatta gelişmeyi hedefleyen fabrika 2008 yılında Romanya Dolum ve Paketleme Tesisini faaliyete geçirmiştir.

Şekil 3.3.2: Araştırma alanında bulunan Ünye Çimento Fabrikasından bir görünüm

Yol boyu gelişim gösteren sanayi faaliyetlerinden bir diğeri ise şehrin daha çok batı yerleşim alanında Nuriye, Atatük, Gölevi ve Sahilköy mahallelerinin sınırları içinde Devlet Sahil Yolu üzerinde bulunan fındık fabrikalarıdır. Doğudan batıya sırasıyla Oney, Durak, Atikler, Dost, Uslu ve Çakmaklar fındık fabrikaları bulunmaktadır. Aynı yol üzerinde Ünye Ünsan Un Fabrikası, Üntaş maden fabrikası bulunmaktadır.

Şekil 3.3.3: Ünye Şehri'nde sanayi alanlarının dağılışı

Ünyetaş Madencilik Sanayi Ticaret A.Ş. olarak bilinen ÜNTAŞ, 1989 yılında madencilik sanayinde üretime başlamıştır. Yurt içine ve yurt dışına sevkiyatları bulunan işletmenin yurtiçinde 7 bayiliği bulunmaktadır. Ünye Taşı, dört farklı renkten (beyaz, gri, sarı ve kırmızı) oluşmaktadır. Üntaş'ın ham ve işlenmiş toplam taş kapasitesi ayda 15.000 m^2'dir.

Ünye'de halk arasında 'kil' olarak nitelendirilen Bentonit madeni bulunmaktadır. Bentonit, sondaj sanayi, döküm sanayi, palet(demir) sanayi, gübre ve hayvan yemi, kâğıt sanayi, kozmetik ve deterjan sanayi, ağartma toprağı ile kedi kumu gibi farklı kullanım alanlarına sahip bir madendir. Ünye ilçesi İnkur mevkiinde 3.051 hektarlık geniş bir sahada üç farklı noktada 2,5 milyon ton bentonit rezervi tespit edilmiştir. Ayrıca Ünye ilçesi Üçpınar mevkiinde 1.472 hektarlık alanda 2 milyon ton bentonit rezervi bulunmaktadır. İşletmeler Ünye Madencilik San.Tic.Ltd.Şti ve BB Madencilik Ltd. Şti tarafından kullanılmaktadır.

Şekil 3.3.4: Ünye bentonit maden ocağından bir görünüm

Çalışma alanında planlı/toplu sanayi olarak, Ünye Küçük Sanayi Sitesi şehir yerleşmesinin güneyinde Niksar Caddesi üzerinde kurulmuştur. Sanayi sitesinin tam olarak ne zaman kurulduğu bilinmemekle birlikte Küçük Sanayi Sitesi Kooperatifi 1989 yılında kurulmuştur. Küçük Sanayi Sitesi ve çevresinde, belediyenin tutmuş

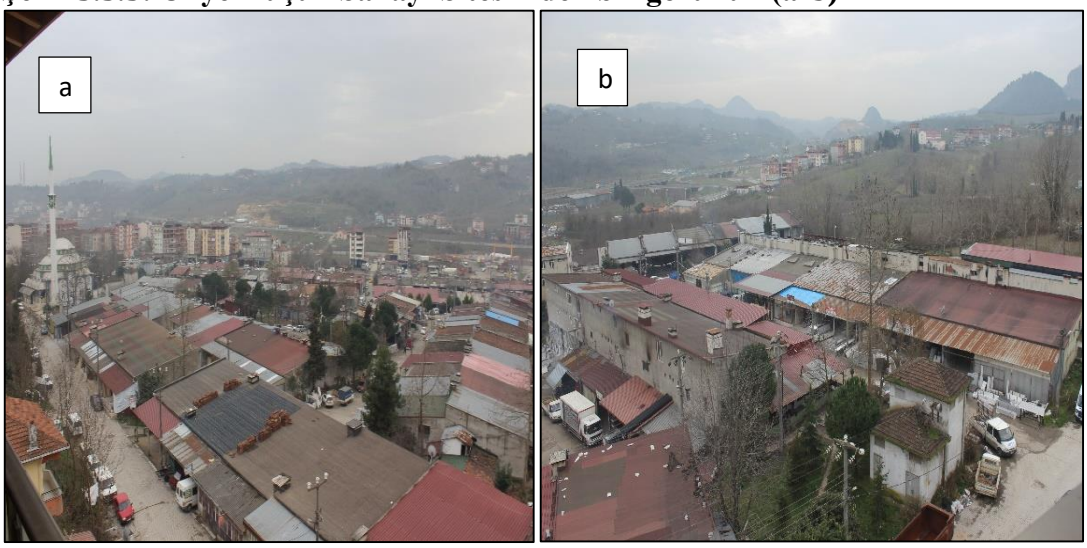
olduğu kayıtlarda 253 işyeri bulunmaktadır. Bu iş yerlerinin 133'ü ulaşımla ilgili meslek gruplarından oluşurken 120 işyeri farklı meslek gruplarından oluşmaktadır. Ulaşımla ilgili meslek grupları içinde 36 oto kaportacı, 32 oto tamirci, 17 oto yedek parça, 9 oto bakım, 8 oto elektrikçi ile iş yeri sayısı en fazla olan meslek gruplarıdır. Bununla birlikte diğer meslek grupları içinde 36 mobilya imalatı, 20 demir doğrama, 11 PVC, 9 mermer atölyesi, 7 tornacı ile sanayi sitesi ve çevresinde en fazla yoğunluk gösteren meslek gruplarıdır (Tablo 3.3.2). İş yerlerinde istihdam eden işçi sayısı yaklaşık 890 kişidir. 80 işçi Kuzey Iraklı göçmenlerden oluşmaktadır.

Ünye Küçük Sanayi Sitesi şehirsel gelişimin yönüne etki etmiştir. Şehrin kuzeyden güneye Niksar Caddesi boyunca gelişimine katkı sağlamıştır. Fakat geçmişte Küçük Sanayi Sitesi ile şehir yerleşimi arasında mesafe farkı varken günümüzde bu mesafe farkı ortadan kalkmış durumdadır.

Tablo 3.3.2: Küçük sanayi sitesi ve çevresinde faaliyette bulunan işletmelerin sektörel dağılımı

Meslek Grupları	**İşyeri Sayısı**	**Meslek Grupları**	**İşyeri Sayısı**
Ulaşımla İlgili Meslekler		***Diğer Meslekler***	
Oto Kaporta	36	Mobilya imalatı	36
Oto Tamirci	32	Demir Doğrama	20
Oto Yedek Parça	17	PVC	11
Oto Bakım	9	Mermer Atölyesi	9
Oto Elektrik	8	Tornacı	7
Oto Döşeme	6	Marangoz	5
Oto Elektrikçi	4	Cam	5
Oto Aksesuar	4	Demir Çelik	5
Oto Cam	3	Hızar Atölyesi	4
Oto Lastik	3	Demirci	4
Oto Yıkama	3	Mermer	4
Oto Egzoz	2	Kaynakçı	3
Rotbalans	2	Hurda	2
Oto Galeri	2	Boya İmalatı	1
Madeni Yağ	1	Cam Balkon	1
Oto Galeri	1	Elyaf İmalatı	1
		Motor Atölyesi	1
		Römork İmalatı	1
TOPLAM	**133**	**TOPLAM**	**120**

Şekil 3.3.5: Ünye Küçük Sanayi Sitesi'nden bir görünüm(a-b)

Küçük Sanayi Sitesinin yetersiz kalmasından dolayı Niksar Caddesinin her iki tarafında sanayiye dayalı iş yerleri mevcuttur. Ayrıca Ünye Sanayi Sitesinin dışında şehrin doğusunda Cevizdere mevkiinde sanayi işletmeleri ve depolama tesisleri bulunmaktadır. Bu alanın daha çok depolama alanı olarak kullanılmasının sebebi ulaşım bakımından hem karayolu hem de denizyolu ulaşımına yakın konumda olması ve arazinin düz bir yapıya sahip olması etkili olmuştur. Yaklaşık 80 hektarlık bir alandan oluşmaktadır. Bununla birlikte Ünye Limanı ve Tersanenin de bu mevkide bulunması sanayi faaliyetleri açısından avantaj oluşturmaktadır.

Küçük Sanayi Sitesi'nin toplam alanı 72.469m^2'dir. Bu alan arazi kullanımı bakımından belediye geçici hizmet sınırının % 0,28'ine karşılık gelirken Yunus Emre mahallesinin % 2,86'sını oluşturmaktadır. Kentsel mahalle alanının ise % 0,24'ünü oluşturmaktadır. Şehirde bulunan diğer sanayi tesis alanları ise belediye geçici hizmet alan sınırının % 3,69'unu oluşturmaktadır. Kentsel mahalle sınırının ise % 3,15'ini oluşturur (Şekil 3.1.1).

Bugün Küçük Sanayi Sitesinin şehir ile birleşmiş durumda olması ve sanayi sitesinin yetersiz kalması organize sanayi bölgesini zorunlu kılmıştır. Bu kapsamda 2016 yılında Göbü kırsal mahallesi sınırları içerisinde Curi deresi kenarında yaklaşık 55,77 hektarlık alana Ünye Organize Sanayi Bölgesi planlanmaktadır.

Ünye Küçük Sanayi Sitesinin sürdürülebilirliği bulunmamaktadır. Şehirle birleşmiş durumda olması birçok problemi de beraberinde getirmektedir. Görüntü ve gürültü kirliğinin yanında şehir trafiğini de olumsuz etkilemektedir. Ayrıca alansal olarak dar bir alana hapsolması sanayiye dayalı iş yerlerinin şehir içine dağılmasına neden olmuştur. Yeni planlanan Ünye Organize Sanayi Bölgesinin yer seçimi de tartışma konusudur. Bu saha alansal olarak her ne kadar şehir dışında kalsa da Curi deresi kenarında bulunmasından dolayı riskli bir bölgededir. Dere zaman zaman aşırı sağanak yağışlar sonucu taşkınlarla karşı karşıya kalmıştır. Ayrıca dere kenarına böyle bir organize sanayi bölgesinin faaliyete geçirilmesi çevrenin fauna ve florasını olumsuz etkileyecektir. Cevizdere mevkiinde bulunan sanayi ve depolama alanı da riskli ve afet bölgesidir. 8 Ağustos 2018 tarihinde yaşanan taşkın afetinde saha sular altında kalmış hatta Karadeniz Sahil Yolu'ndaki Cevizdere köprüsü yıkılmıştır. Bu gibi alanların park, bahçe ve yeşil alan olarak kullanılması daha uygun olacaktır.

Ünye şehrinde ekonomik faaliyet alanlarına göre 1990 yılında toplam 1916 kişi istihdam edilmiştir. İstihdam edilen bu nüfusun 1868'i imalat sanayi, 41'i elektrik, gaz ve su işletmelerinde istihdam ederken 7 kişi ise madencilik ve taş ocakçılığında istihdam etmiştir. 2000 yılında ise 2159 kişi istihdam etmiştir. Bu nüfusun 2063'ü imalat sanayi, 79'u elektrik, gaz ve su işletmelerinde istihdam ederken 17 kişi ise madencilik ve taş ocakçılığında istihdam etmiştir. İstihdam eden nüfusun 1858'i erkek nüfustan oluşurken 301 kişi ise kadın nüfusu oluşturur (Tablo 3.3.3.)

Tablo 3.3.3: Ekonomik faaliyet ve cinsiyete göre istihdam edilen nüfus

Ekonomik Faaliyet ve Cinsiyete Göre İstihdam Edilen Nüfus						
FAALİYET	**1990**			**2000**		
	Kadın	**Erkek**	**Toplam**	**Kadın**	**Erkek**	**Toplam**
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	-	7	7	1	16	17
İmalat Sanayi	420	1448	1868	295	1768	2063
Elektrik, Gaz ve Su	2	39	41	5	74	79
Genel Toplam	**422**	**1494**	**1916**	**301**	**1858**	**2159**

3.4. Ünye Şehri'nin Ticaret Fonksiyonu

Düzenli olarak gerçekleştirilen mal ve hizmet alışverişi şehrin kendine özgü bir özelliğidir. Bu mal alışverişinde etkin ve yürütücü güç ise ticarettir (Karaboran, 1989: 91). "*Ticaret, her türlü mal ve hizmet alım satımını kapsayan ekonomik etkinliktir*". Genel çerçevesi ile üretici ile tüketici arasında gelişen aracılık faaliyetlerini kapsar (Elibüyük, 1998: 221).

Ünye şehri ilk kurulduğu günden bugüne, mekânsal olarak önemli bir noktada yer alması ve bulunduğu coğrafyanın sunduğu fırsatlar ile ticari faaliyetler açısından medeniyetler için hep ilgi çekici olmuştur. Karadeniz kıyı kuşağında kurulan bir yerleşme olması, önemli bir limana sahip olması ve İpek Yolu'nun Karadeniz'e açılan bir kolu olması Ünye'yi ticari merkez haline getirmiştir.

Ünye'de ticari faaliyetler tarihi kayıtlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda M.Ö. 7. yüzyılda Miletliler döneminde koloni ticareti olarak başlamaktadır. Miletliler Ünye'den aldıkları ürünleri başka ülkelere pazarlamışlardır. Ticari faaliyetler konusunda Ünye'de geçmiş dönemlere ait bilgiler sınırlıdır. Özellikle Osmanlı döneminde donanmanın ihtiyacı Ünye'den karşılanmıştır. Bu ihtiyaç da ticaretin canlanmasına neden olmuştur. Ayrıca Fransız seyyah J. Philip Fallmerayer, "Fragmentaus dem Orient" adlı eserinde Ünye'nin ipek ticareti açısından önemli bir yer olduğunu belirtmektedir. 16. yüzyıldan sonra Diyarbakır ve Halep'ten getirilen mallar, Eflak, Boğdan, Ukrayna ve diğer Karadeniz şehirlerine Ünye limanından gönderilmektedir. 16 ve 17. yüzyıllarda Karadeniz'de en önemli ticaret iskelelerinden biri Ünye'dedir. 1830 yılında Canik Sancağına bağlı Ünye kazasında 218 dükkan, 61 mağaza, 1 han ve 1 hamam bulunmaktadır (Genç, 2013: 85). 1845 yılında Ünyeli kaptanlara başka ülkelerle ticaret yapma izni (Sened-i Bahri) verilmiştir. 1870 yılı Trabzon Vilayet salnamesi kayıtlarında Ünye çarşısında bakırcılık, demir işçiliği, kuyumculuk, el halıları, kayık ve sandal imalat haneleri ile ticaret gemileri için kendir bitkisinden halat üretilip ticaretinin yapıldığı belirtilmektedir. Osmanlı arşiv kaynaklarına göre Ünye'de 1870 yılında 25 mağaza, 300 dükkân, 1871'de 68 mağaza 349 dükkân, 1902'de 660 dükkân ve mağaza bulunmaktadır (Doğan, 2006: 281).

Tablo 3.4.1:Ünye Kazası mesleklere göre esnaf sayımları (1830)

Meslekler	Sayı	Meslekler	Sayı	Meslekler	Sayı	Meslekler	Sayı
Ekmekçi	10	Saatçi	1	Attar	27	Kebapçı	2
Demirci	12	Makaracı	3	Terzi	40	Mumcu	1
Çilingir	2	Nalbant	4	Çubukçu	2	Boyacı	4
Tuzcu	15	Beziryağcı	2	Çarıkçı	2	Bıçakçı	1
Saraç	1	Kaltakçı	1	Uncu	2	Çakmakçı	3
Kuyumcu	7	Bakırcı	2	Şerbetçi	2	Çıkrıkçı	1
Kahvehane	17	Kalaycı	4	Bezzaz	4	Çömlekçi Fırını	5
Bakkal	7	Mağaza	61	Abacı	3	Çömlekçi	2
Berber	11	Han	1	Dikici	8	Hamam	1
Duhancı	6	Kasaphane	1	Kürkçü	3	**Toplam**	**281**

Kaynak: Genç, 2013: 98

Trabzon Vilayeti Salnamesinde (1888), Ünye kazasında ürün olarak başlıca buğday, çavdar, mısır, fasulye, kendir, kendir tohumu, keten ve hayvan yemi üretimi yapıldığı belirtilmiştir. Ayrıca sebze ve meyvenin de hemen hepsinin üretildiği belirtilmiştir. Yine aynı salname kayıtlarında Ünye kazasında 2 han, 3 hamam, 41 kahvehane ve 403 dükkân bulunduğu belirtilmiştir.

Şehirler sosyoekonomik yapı bakımından ticaretin en yoğun yaşandığı mekânlardır. Şehirsel alan içerisinde yer alan çarşılar ticari faaliyetlerin meydana geldiği önemli yerlerdendir. Ünye'de çarşı kültürü geçmişten günümüze önemli noktada yer almıştır. Özellikle Osmanlı Devletinde çarşılar ticaretin merkezi ve aynı zamanda şehrin kalbidir. Klasik Osmanlı dönemi kasabalarında olduğu gibi Ünye'de de çarşı merkezde bir cami etrafında şekillenmiştir. Orta Çarşı Ünye'nin eski ticaret ve yerleşim alanıdır. 16. yüzyıla kadar şehirde daha çok Rumlar ve Ermeniler varlığını sürdürmüştür. 18. yüzyıl itibari ile çarşıda daha çok Müslüman nüfus etkinliğini göstermiştir. Orta Çarşı bakırcılar, çapulacılar, çarıkçılar ve manifaturacılar olmak üzere dört arastadan oluşmakla birlikte ahilik geleneğinin günümüze yansımasıdır. Müslüman nüfusun artışı ile kırsal alanda yaşayanlar da ürünlerini pazarlamak için çarşıya gelerek esnaflık yaptığı bilinmektedir. Çarşı esnafı daha çok Müslüman nüfustan oluşurken gayrimüslimler ise liman kenarlarında ticari işlerle uğraşmaktadır. Günümüzde Orta Çarşı olarak bilinen alan yine Ünye'nin en önemli ticari ve kültürel alanıdır. Orta Çarşı bir kültürel değer olarak belediye tarafından restorasyona tabi tutulmuş fakat eski

dönemlerdeki zanaatlar bugünün teknolojisi karşısında ayakta kalamayıp tükenmek üzeredir.

Osmanlı döneminde ticari ürünlerin üreticiden tüketiciye ulaşmasında şehirlerde çarşı içerisinde hanlar, arastalar, dükkânlar ve bedestenler bulunmaktadır. Bu ticari mekânların önemi bir hayli fazladır. Bu mekânlar içerisinde hanlar, şehirlerde tüccarlar için bir konaklama ve dinlenme alanlarıdır. Ünye şehri İpekyolu kervanının önemli bir merkezi olup, Osmanlı'nın son döneminde Kefeli Han'ı ile ticari faaliyetlerde bulunmuştur.

1871 yılında inşa edilen bugün Kaledere Mahallesi Yenice sokakta bulunan Kefeli Han yaklaşık 150 yıllık bir tarihi geçmişe sahiptir. Kefeli Han tüccarların at ve develerini bağlayıp konakladığı bir yapı olarak kullanılmıştır. Handan develerle tütün sevkiyatı yapıldığı bilinmektedir. Bununla birlikte farklı dönemlerde şarapçılık, çapulacılık, cam atölyesi, mermercilik ve mahzen olarak da kullanıldığı bilinmektedir. Han uzun yıllar şehrin ticari faaliyetlerine ev sahipliği yapmıştır. Ünye ticari hayatında hancılık önemli olup, hatta halk arasında Niksar caddesinin şehre giriş yeri 'Han Boğazı' olarak adlandırılmaktadır. Bugün Kefeli Han'dan geriye kalan sadece kenar duvarlarıdır. Kefeli Han, Ünye Belediyesi tarafından restorasyon kapsamına alınmış ve restorasyon aşaması halen devam etmektedir.

Ünye ayakkabı üretiminde merkez bir konuma sahiptir. Bugün tabakhane deresi olarak bilinen derenin ağız kesiminde köprübaşı mevkiinde geçmişte deri işlenen tabakhanelerin bulunduğu rivayet edilmektedir. Bu tabakhanelerde birçok türde deri işlenip, ticareti yapılmıştır. Derenin adını da buradan aldığı söylenmektedir. Çapulacılık Ünye halkının temel geçim kaynaklarından bir tanesini oluşturmuştur. Ayakkabıcılar arastasında ticari olarak ayakkabıların üretildiği ve üretilen ayakkabıların develerle sevk edildiği bilinmektedir.

Ünye ticaretinin önemli kollarından bir tanesi de bakırcılıktır. Bu meslek dalı ile ilgili Ünye'de bir de bakır işçiliği yapılan ve üretilen ürünlerin pazarlandığı Bakırcılar Arastası bulunmaktadır. 19. yüzyılda bakır işçiliği ve ticareti Rumlar tarafından yapılmakta ve usta çırak ilişkisine dayanmaktadır. 1930 yılında mübadele ile Rumlar

Ünye'den İstanbul ve Yunanistan'a gönderilmiştir. Bu süreçte Rum ustaların yanında yetişen Türk çıraklar bakırcılığı devam ettirmişlerdir. Günümüzde halen bu arasta içerisinde birkaç işletme ile bakırcılık devam etse de eski ticari önemini yitirmiştir. 1891 yılında Ünye şehrinin genel durumu Tablo 3.4.2'deki gibidir.

Tablo 3.4.2:1891 yılında Ünye Kazası genel durumu

Faaliyet adı	Adet	Faaliyet adı	Adet
Hane	1605	Çömlekçi	6
Dükkân	349	Ahır	5
Tarla	323	Mera	4
Arsa	131	Çalılık	4
Çayır	121	Koru	4
Otluk	116	Kilise	3
Orman	75	Boyahane	3
Kayıkhane	73	Değirmen	2
Bahçe	70	Gümrük	1
Mağaza	68	Karantina	1
Kahvehane	31	Muvakkithane	1
Çeşme	30	Telgrafhane	1
Fırın	22	Hükümet Konağı	1
Kuyu	21	Mezbahane	1
İslam Mezarlığı	12	Taşocağı	1
Han	11	Kızlar Manastırı	1
Meyhane	11	Protestan Mezarlığı	1

Kaynak: http://www.unyekent.com (Erişim Tarihi: 13.07.2019)

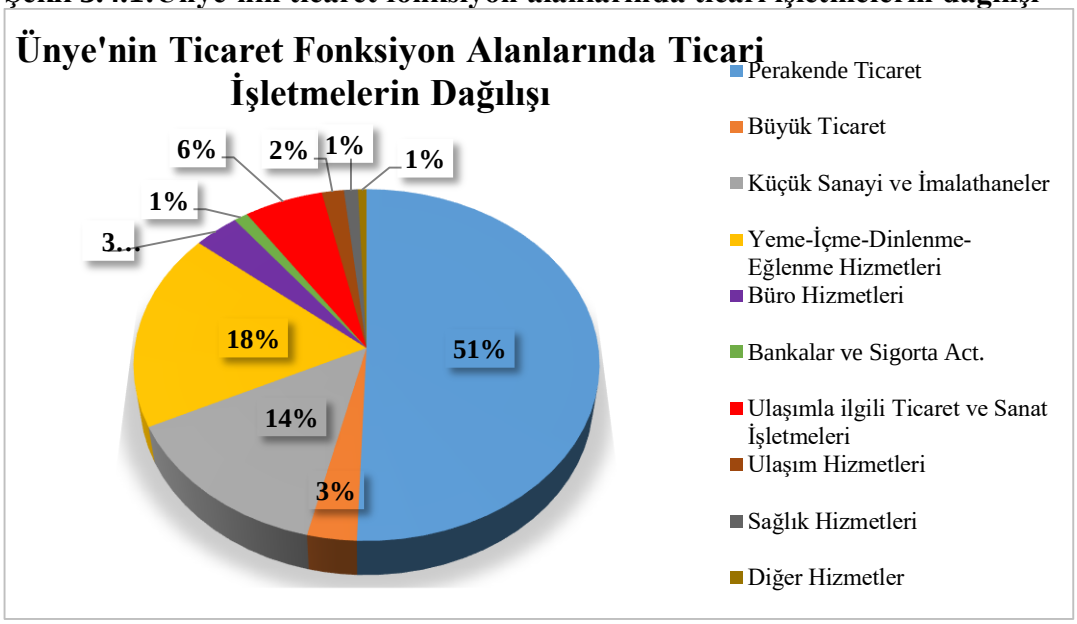
Ünye'nin ticari fonksiyonu ile ilgili veriler belediyenin tutmuş olduğu kayıtlardan oluşmaktadır. Ayrıca Sanayi ve Ticaret Odası verileri de değerlendirilmiştir. Bu iki kurumdan alınan veriler belirli bir sistematik doğrultusunda incelenmiş ve sınıflandırılmış, arazi gözlemleri ile de doğrulukları saptanmıştır. Veriler öncelikle iş yerlerinin faaliyet alanlarına göre toplam sayılar üzerinden sınıflandırılıp daha sonra mahalle bazında iş yerlerinin dağılışı ele alınmıştır. Bu bağlamda Ünye şehir yerleşmesinin ticari fonksiyonunun önemli bir bölümünü oluşturan iş ve ticaret faaliyetleri özellikle Kaledere ve Liseler mahallelerinin cadde ve sokaklarını kapsamaktadır. Bununla birlikte Çamurlu, Burunucu ve Atatürk mahallelerinin Karadeniz Sahil Yolu kenarındaki konutların alt katları ticari faaliyetlerin yapıldığı mekânlardır.

Ünye'nin ticaret fonksiyonunu oluşturan işletmeler on kategoride sınıflandırılmıştır. Bunlar perakende ticaret, büyük ticaret, küçük sanayi ve imalathaneler, yeme-içme-

dinlenme-eğlenme hizmetleri, büro hizmetleri, bankalar ve sigorta acenteleri, ulaşımla ilgili ticaret ve sanat işletmeleri, ulaşım hizmetleri, sağlık hizmetleri ve diğer hizmetlerdir.

Ünye şehir yerleşmesinde ticari fonksiyon sahalarının dağılışında iş yerlerinin sayısı oldukça önemlidir. Şehirde perakende ticareti kapsamında toplamda 1565 işyeri sayısı bulunmaktadır. Bu sayı toplam ticaretin % 51'ini oluşturmaktadır. Yeme-içme-dinlenme-eğlenme hizmetleri kapsamında 564 (% 18), küçük sanayi ve imalathaneleri 436 (% 14), ulaşımla ilgili ticaret ve sanat işletmeleri 186 (% 6), büro hizmetleri 107(% 3), büyük ticaret 97 (% 3), ulaşım hizmetleri 52 (% 2), bankalar ve sigorta acenteleri 33 (% 1), sağlık hizmetleri 33 (% 1) ve diğer hizmetler kapsamında da 20 (% 1) iş yeri bulunmaktadır (Şekil 3.4.1).

Şekil 3.4.1:Ünye'nin ticaret fonksiyon alanlarında ticari işletmelerin dağılışı

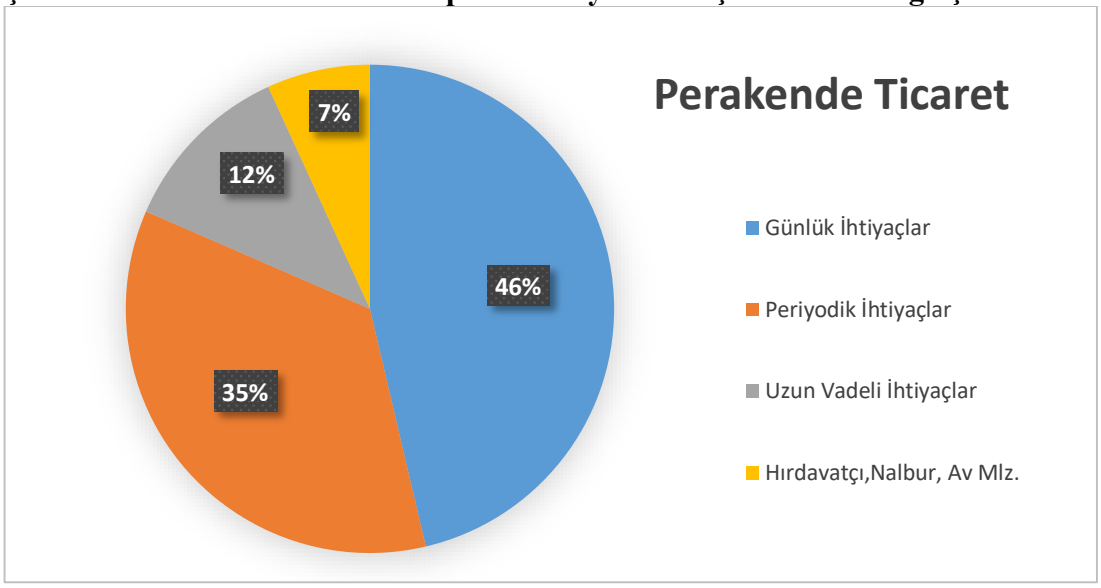

Ünye'nin ticaret fonksiyon alanları içerisinde perakende ticaret kapsamında değerlendirilen sınıflandırmaya göre ticaret işletmeleri günlük, periyodik, uzun vadeli ihtiyaçlar ve hırdavatçı, nalbur ve av malzemelerini içeren iş yerleri olmak üzere dört grupta incelenmiştir.

Perakende ticaret kapsamında yer alan *günlük ihtiyaç*lara bağlı ticari işletmeler, insanların rutin olarak temel gereksinimlerini karşıladığı ve günlük alışveriş ilişkisinde

bulunduğu mekânlardır. Bu bağlamda Ünye'de günlük ihtiyaca yönelik iş yerlerini Bakkal, Market, Kuruyemişçi, Manav, Kasap, Balıkçı, Okul Kantini, Büfe, Ekmek Fırını, Şarküteri, Su satışı, Zahireci, Tavukçu ve Hamam gibi ticari mekânlar oluşturmaktadır. Perakende ticaret kapsamında Ünye şehrinde toplamda 1565 iş yeri bulunmaktadır. Perakende ticaretin % 46,3'ünü günlük ihtiyaçlara bağlı iş yerleri oluşturmaktadır. Günlük ihtiyaçları oluşturan iş yerlerinin oranlarına bakıldığında bunların % 44,8'ini bakkal, % 12,3'ünü market, % 7,4'ünü zahireci, % 6,9'unu ekmek fırını, % 4,8'ini okulların kantinleri, % 4,1'ini manavlar oluşturmaktadır. Geri kalan % 19,7'lik kısmını ise diğer günlük ihtiyaçları karşılayan işyerleri oluşturmaktadır (Tablo 3.4.3).

Şekil 3.4.2: Perakende ticaret kapsamında yer alan işletmelerin dağılışı

Perakende ticaretin diğer bir grubunu oluşturan *periyodik ihtiyaçlar*a bağlı iş yerleri toplam perakende ticaretin % 35'ini oluşturmaktadır. Bu guruba ait iş yeri sayısı 551'dir. Bu iş yerlerinin % 29,9'unu tuhafiyeci, % 9,8'ini ayakkabıcı, % 9,4'ünü kömürcü, 8,9'unu telefoncu, % 6'sını kırtasiyeci, % 5,8'ini züccaciyeci, % 4,9'unu tüpçü ve % 3,6'sını da konfeksiyoncu oluşturmaktadır (Tablo 3.4.3).

*Uzun vadeli ihtiyaçlar*ı kapsayan iş yerleri perakende ticaretin yaklaşık % 12'lik kısmını oluşturmaktadır. Uzun vadeli ihtiyaçlara yönelik iş yeri sayısı 182'dir. Bu iş yerlerinin % 17,6'sını mefruşat, % 16,5'ini elektronik alet, % 12,6'sını mobilyacı, % 11,5'ini kuyumcu, % 9,3'ünü dayanıklı tüketim malları, % 6'sını halıcı, % 4,4'ünü

gözlükçü, % 3,8'lik oranlara sahip bilgisayarcı, sobacı ve saatçi oluşturmaktadır (Tablo 3.4.3).

Perakende ticaretin yaklaşık % 7'sini hırdavatçı, nalbur ve av malzemeleri grubu içerisinde yer alan iş yerleri oluşturmaktadır. Nalburcular iş yerlerinin % 59,8'ini, hırdavatçılar % 30,8'ini ve av malzemesi satıcılarına ait iş yerleri ise % 9,3'ünü oluşturmaktadır (Tablo 3.4.3).

Tablo 3.4.3:Ünye'de perakende ticaret kapsamında faaliyet gösteren iş yerleri ve sayıları

PERAKENDE TİCARET											
Günlük İhtiyaçlar			**Periyodik İhtiyaçlar**			**Uzun Vadeli İhtiyaçlar**			**Hırdavatçı, Nalbur, Av Mlz.**		
Faaliyet Kolu	**İşyeri Sayısı**	**%**	**Faaliyet Kolu**	**İşyeri Sayısı**	**%**	**Faaliyet Kolu**	**İşyeri Sayısı**	**%**	**Faaliyet Kolu**	**İşyeri Sayısı**	**%**
Bakkal	325	44,8	Konfeksiyoncu	20	3,6	Kuyumcu	21	11,5	Hırdavatçı	33	30,8
Market	89	12,3	Ayakkabıcı	54	9,8	Mobilyacı	23	12,6	Av Mlz.	10	9,3
Kuruyemişçi	3	0,4	Telefoncu	49	8,9	Beyaz Eşya S.	4	2,2	Nalbur	64	59,8
Manav	30	4,1	Manifaturacı	13	2,4	Elektronik Alet S.	30	16,5			
Kasap	13	1,8	Züccaciyeci	32	5,8	Halıcı	11	6			
Balıkçı	8	1,1	Tekstil Ürünü Satışı	10	1,8	Saatçi	7	3,8			
Okul Kantini	35	4,8	Kırtasiyeci	33	6	Mefruşat	32	17,6			
Büfe	80	11	Aktar	5	0,9	Dayanıklı Tüketim Malları	17	9,3			
Ekmek Fırını	50	6,9	Kozmetik	17	3,1	Sobacı	7	3,8			
Şarküteri	24	3,3	Fotoğrafçı	12	2,2	Perdeci	1	0,5			
Su satışı	7	1	Tuhafiyeci	165	29,9	Bilgisayarcı	7	3,8			
Zahireci	54	7,4	Ev Tekstil Ürünü	9	1,6	2. El Eşya S.	4	2,2			
Tavukçu	5	0,7	Tüpçü	27	4,9	Çeyizlik Eşya	6	3,3			
Hamam	2	0,3	Çantacı	5	0,9	Gözlükçü	8	4,4			
			Kömürcü	52	9,4	Bisikletçi	2	1,1			
			Hediyelik Eşya	19	3,4	Gelinlikçi	2	1,1			
			Çiçekçi	7	1,3						
			Medikal	5	0,9						
			Kuru Temizlemeci	4	0,7						
			Cd ve Kasetçi	1	0,2						
			Baharatçı	2	0,4						
			Arıcılık	7	1,3						
			Yüncü	3	0,5						
TOPLAM	**725**	**100**		**551**	**100**		**182**	**100**		**107**	**100**

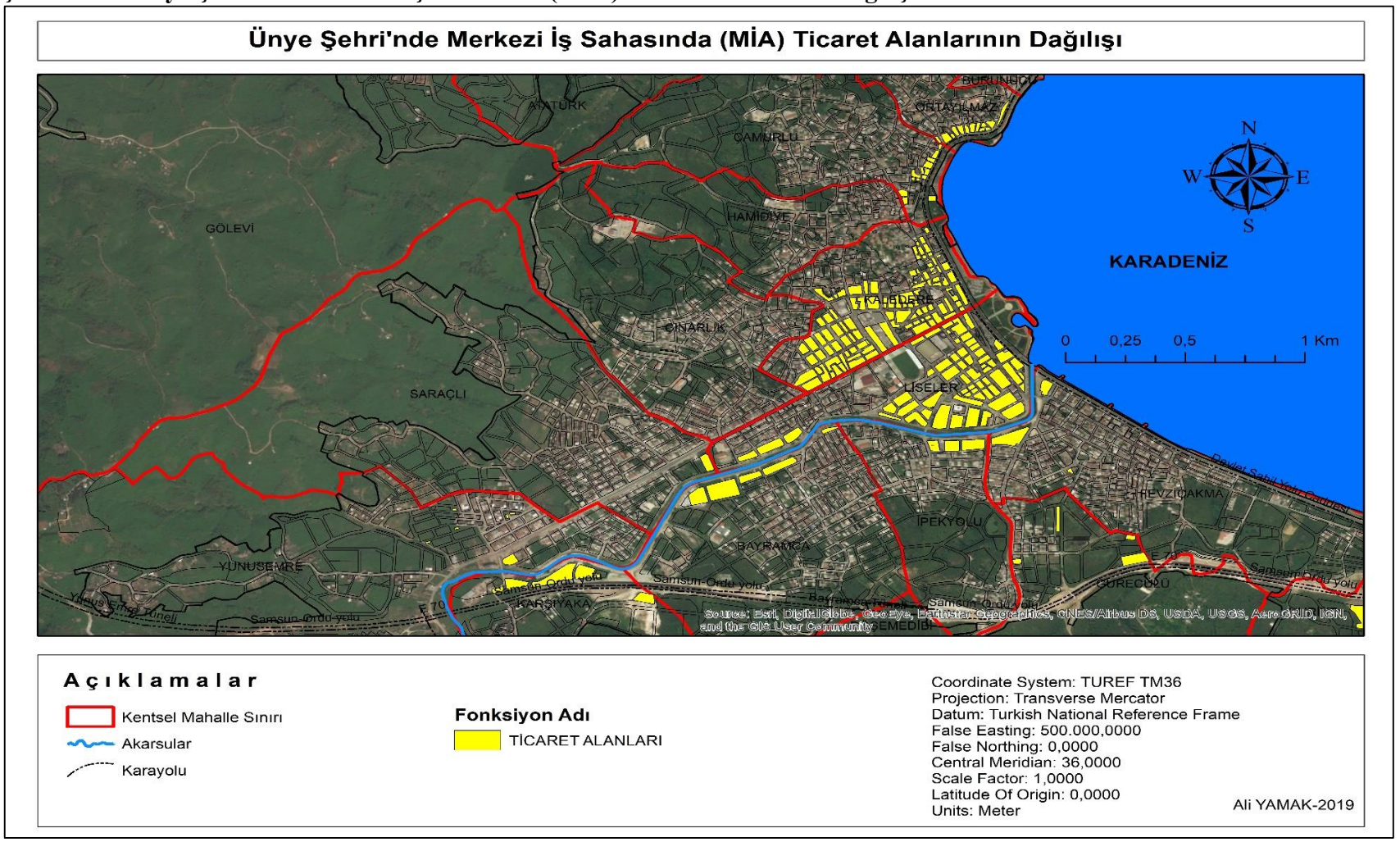
Ünye şehrinde *büyük ticaret* kapsamında yer alan iş yerleri, inşaat malzemeleri, toptan gıda, zirai alet, ilaç, gübre satışı, gıda satışı, orman ürünleri, katı yakıt, doğal gaz tesisat malzemeleri ve hayvan yemi satışı yapan ticari mekânlardan oluşmaktadır. Bu iş yerlerinden 23 tanesi (% 23,7'si) katı yakıt ticareti, 22 tanesi (% 22,7'si) toptan gıda satışı, 21 tanesi (% 21,6'sı) zirai alet, ilaç, gübre ticareti, 11 tanesi (% 11,3'ü) inşaat malzemeleri ticareti, 10 tanesi (% 10,3'ü) orman ürünleri satışı, 7 tanesi (% 7,2'si) doğalgaz tesisat malzemeleri satışı ve 3 tanesi (% 3,1'i) hayvan yemi satışı yapan iş yerlerinden oluşmaktadır (Tablo 3.4.4).

Tablo 3.4.4: Ünye'de büyük ticaret kapsamında faaliyet gösteren iş yerleri ve sayıları

Büyük Ticaret		
Faaliyet Kolu	**İş Yeri Sayısı**	**%**
İnşaat Mlz.	11	11,3
Toptan Gıda	22	22,7
Zirai alet, İlaç, gübre	21	21,6
Orman Ürünleri	10	10,3
Katı Yakıt	23	23,7
Doğal Gaz Tesisat Mlz.	7	7,2
Hayvan Yemi	3	3,1
TOPLAM	**97**	**100**

Ünye şehri ticaret fonksiyon alanlarında toplamda 436 iş yeri *küçük sanayi ve imalathane* niteliğindedir. Bunlar daha çok berber-kuaför, terzi, elektrikçi, tesisatçı, demir doğrama, PVC ve halı yıkama gibi birçok faaliyet koluna sahip mesleklere ait iş yerlerinden oluşmaktadır. Küçük sanayi ve imalathane kapsamındaki 436 iş yerinin % 34,2 yani 149'u berber ve kuaförlerden oluşmaktadır. İş yerlerinin 47 tanesi (%10,8'i) terzi, 38 tanesi (% 8,7'si) elektrikçi, 31 tanesi (% 7,1'i) tesisatçı, 22'si (% 5'i) demir doğrama ve 18'i (% 4,1'i) halı yıkama gibi iş yerlerinden oluşmaktadır. Geri kalan iş yerlerini ise güzellik salonu, matbaa, bobinajcı, kaynakçı, ayakkabı tamircisi, bakırcı, saplıkçı, tornacı, hurdacı, koltuk döşeme, teknik servis, akvaryumcu, çilingirci, antikacı, brandacı, asansör malzemeleri, camcı, kaportacı, TV tamircisi, un değirmeni ve yufka imalatı gibi iş yerlerinden oluşmaktadır (Tablo 3.4.5).

Şekil 3.4.3: Ünye Şehri'nde merkezi iş sahasında (MİA) ticaret alanlarının dağılışı

Tablo 3.4.5:Ünye'de küçük sanayi ve imalathane kapsamında faaliyet gösteren iş yerleri ve sayıları

Küçük Sanayi ve İmalathaneler					
Faaliyet Kolu	**İş Yeri Sayısı**	**%**	**Faaliyet Kolu**	**İş Yeri Sayısı**	**%**
Berber-Kuaför	149	34,2	Hurdacı	7	1,6
Güzellik Salonu	6	1,4	Koltuk Döşeme	7	1,6
Matbaa	7	1,6	Teknik Servis	8	1,8
Terzi	47	10,8	Akvaryumcu	1	0,2
Elektrikçi	38	8,7	Çilingirci	3	0,7
Bobinajcı	2	0,5	Antikacı	1	0,2
Tesisatçı	31	7,1	Brandacı	1	0,2
Demir Doğrama	22	5	Asansör Mlz.	8	1,8
Kaynakçı	3	0,7	PVC	18	4,1
Ayakkabı Tamircisi	6	1,4	Camcı	5	1,1
Bakırcı	6	1,4	Kaporta	10	2,3
Halı Yıkama	18	4,1	T.V tamircisi	12	2,8
Saplıkçı	5	1,1	Un Değirmeni	3	0,7
Tornacı	6	1,4	Yufka	6	1,4
TOPLAM				**436**	**100**

Ticaret fonksiyon alanları içerisinde *yeme-içme-dinlenme ve eğlenme hizmetleri* kapsamında faaliyet gösteren toplamda 564 iş yeri bulunmaktadır. Bu iş yerleri içerinde en fazla paya sahip olan faaliyet kolu % 22,7 ile kıraathanelerdir. Şehirde toplamda 128 tane kıraathanenin bulunması işsizlik oranının yüksek olduğunun bir göstergesidir. İş yerleri arasında ikinci sırada ise % 12,9'luk paya sahip restoranlar bulunmaktadır. Diğer iş yerleri arasında çay ocağı % 11,2, pastane ve unlu mamuller % 8,3, kafe % 7,1, pansiyon 2,8, internet kafe %2,7, otel % 2,5, dönerci 2,1 ve bunun gibi farklı oranlara sahip faaliyet kollarında iş yerleri bulunmaktadır (Tablo 3.4.6).

Ünye şehrinde ticaret fonksiyon alanları içerisinde *büro hizmetleri* kapsamında 107 iş yeri bulunmaktadır. Bu iş yerlerinin % 27,1'i irtibat bürosu, % 24,3'ü emlakçı, % 17,8'i mühendislik bürosu, % 7,5'i müteahhitlik bürosu % 6,5'i ofis, % 3,7'si muhasebe bürosu ve geri kalan % 13'lük kısım ise diğer büro hizmetlerine ait iş yerlerinden oluşmaktadır. Bankalar ve sigorta acenteleri kapsamında faaliyet gösteren 33 iş yerinin 21 tanesini (% 63,6) sigorta acenteleri, 12 tanesini (%36,4) bakalar oluşturmaktadır (Tablo 3.4.6).

Tablo 3.4.6:Ünye'de yeme-içme-dinlenme-eğlenme hizmetleri, büro hizmetleri, bankalar ve sigorta acenteleri kapsamında faaliyet gösteren iş yerleri ve sayıları

YEME – İÇME - DİNLENME EĞLENME HİZMETLERİ			BÜRO HİZMETLERİ			BANKALAR VE SİGORTA ACT.		
Faaliyet Kolu	**İşyeri Sayısı**	**%**	**Faaliyet Kolu**	**İşyeri Sayısı**	**%**	**Faaliyet Kolu**	**İşyeri Sayısı**	**%**
Restoran (Lokanta)	73	12,9	Emlakçı	26	24,3	Banka	12	36,4
Pastane ve Unlu Mamuller	47	8,3	Müteahhitlik Bürosu	8	7,5	Sigorta Acent.	21	63,6
Otel	14	2,5	Mühendislik Bürosu	19	17,8			
Kafe	40	7,1	Muhasebe Bürosu	4	3,7			
İnternet kafe	15	2,7	Mali Müşavir	1	0,9			
Şans oyunları	11	1,9	Diğer Büro hiz.	13	12,1			
Çay ocağı	63	11,2	İrtibat Bürosu	29	27,1			
Motel	1	0,2	Ofis	7	6,5			
Butik Otel	4	0,7						
Kıraathane	128	22,7						
Köfteci	8	1,4						
Apart Ev	4	0,7						
Düğün Salonu	6	1,1						
Gazino	6	1,1						
Dönerci	12	2,1						
Oyun Salonu	8	1,4						
Pansiyon	16	2,8						
Çiğ Köfteci	11	1,9						
Pideci	6	1,1						
Dondurmacı	11	1,9						
Çay Bahçesi	8	1,4						
Çorbacı	3	0,5						
Spor Salonu	3	0,5						
Pizza	1	0,2						
Sinema	2	0,4						
TOPLAM	**564**	**100**		**107**	**100**		**33**	**100**

Ticaret fonksiyon alanlarını oluşturan faaliyetler içerisinde ulaşımla ilgili ticaret ve sanat işletmeleri de bulunmaktadır. *Ulaşımla ilgili sanat işletmeleri*ni oluşturan faaliyet kollarının oranlarına bakıldığında oto tamircisi % 17,2, oto yıkamacı % 9,2, oto elektrikçi % 5,9, kaportacı % 5,4, oto bakım % 4,3, oto lastikçi % 3,2, oto döşemeci % 2,7 ve geri kalan % 2,6 oranlarına sahip iş yerleri ile toplamda % 50,5'lik bir orana sahiptir. *Ulaşımla ilgili ticaret işletmeleri*nin oranları ise oto kaporta %12,9, oto yedek parça % 9,7, oto kiralama % 9,7, oto galerici % 8,6 ve geri kalan % 8,6 orana sahip iş yerleri ile toplamda % 49,5'lik orana sahip faaliyet kollarına göre iş yeri bulunmaktadır (Tablo 3.4.7).

Ulaşım hizmetleri kapsamımda yer alan faaliyet kollarına göre toplamda 52 iş yeri bulunmaktadır. Bu iş yerlerinin % 17,3'ü minibüs yazıhanesi, % 15,4'ü nakliyeci, yine

% 15,4'ü gemi acentesi, % 11,5'lik oranlara sahip seyahat acentesi, petrol istasyonu ve bilet satış yeri, % 9,6'sı kargo, % 5,8 otopark hizmetleri ile % 1,9'u ise eski otogardan (köy garajı) oluşmaktadır (Tablo 3.4.7).

Sağlık hizmetleri kapsamında faaliyet gösteren iş yeri sayısı 64'tür. Bu iş yerlerinin 51'i (% 79,7) eczane, 4'ü (% 6,3) veteriner, 3'ü (% 4,7) işitme cihazı satışı, 4'ü (%4,2) doktor muayenesi ve diş doktoru ile 2'si (% 3,2) diyaliz ve halk sağlık merkezinden oluşmaktadır. Bu iş yerlerinin yanı sıra diğer hizmetler kapsamında 10 reklam, 8 gazete ve 6 tane de fatura tahsilatına ait iş yeri bulunmaktadır (Tablo 3.4.7).

Tablo 3.4.7:Ünye'de faaliyet gösteren ulaşımla ilgili ticaret ve sanat işletmeleri, ulaşım hizmetleri ve sağlık hizmetleri kapsamındaki iş yerleri ve sayıları

ULAŞIMLA İLGİLİ TİCARET VE SANAT İŞLETMELERİ			**ULAŞIM HİZMETLERİ**			**SAĞLIK HİZMETLERİ**		
Faaliyet Kolu	**İşyeri Sayısı**	**%**	**Faaliyet Kolu**	**İşyeri Sayısı**	**%**	**Faaliyet Kolu**	**İşyeri Sayısı**	**%**
Ulaşımla İlgili Sanat İşletmeleri			Seyahat Acent.	6	11,5	Eczane	51	79,7
Oto Yıkamacı	17	9,1	Nakliyeci	8	15,4	Diş Doktoru	2	3,1
Bisiklet Tamiri	2	1,1	Petrol İstasyonu	6	11,5	Veteriner	4	6,3
Oto Tamirci	32	17,2	Otopark	3	5,8	Halk Sağlık M.	1	1,6
Oto Döşemeci	5	2,7	Minibüs Yazıhanesi	9	17,3	Doktor Muayenesi	2	3,1
Oto Elektrikçi	11	5,9	Eski Otogar	1	1,9	Diyaliz	1	1,6
Oto Bakım	8	4,3	Gemi Acent.	8	15,4	İşitme Cihazı S.	3	4,7
Oto Lastikçi	6	3,2	Kargo	5	9,6			
Motosiklet T.	3	1,6	Bilet Satış Yeri	6	11,5			
Kaportacı	10	5,4						
TOPLAM	**94**	**50,5**		**52**	**100**			
Ulaşımla İlgili Ticaret İşletmeleri			**DİĞER HİZMETLER**					
Oto Galerici	16	8,6	**Faaliyet Kolu**	**İşyeri Sayısı**	**%**			
Motosikletçi	2	1,1	Fatura Tahsilatı	6	25			
Oto Lastik	6	3,2	Gazete	8	33,3			
Oto Yedek Parça	18	9,7	Reklamcı	10	41,7			
Oto Kiralama	18	9,7						
Oto Cam	3	1,6						
Oto Kaporta	24	12,9						
Oto Aksesuar	5	2,7						
TOPLAM	**92**	**49,5**		**24**	**100**			
GENEL TOPLAM	**186**	**100**		**76**	**100**		**64**	**100**

Ünye'de ticaret fonksiyon alanlarında perakende ticaret kapsamında işletmelerin mahallelere göre dağılımına bakıldığında günlük ihtiyaçlara ait işyerleri daha çok

Kaledere, Liseler ve Atatürk mahallelerinde yoğunlaşmaktadır. Bu mahallelerdeki işyeri sayısı sırasıyla 146, 136 ve 69'dur. Periyodik ihtiyaçlara ait işyerlerinin en yoğun olduğu mahalleler yine 339 işyeri ile Kaledere ve 137 iş yeri ile Liseler mahalleleridir. Uzun vadeli ihtiyaçların en yoğun olduğu mahalle 117 işyeri ile Kaledere mahallesidir. Hırdavat, nalbur, av malzemeleri gibi hizmetlerin yaygın olduğu mahallerin başında 42 işyeri ile Liseler gelmektedir. Perakende ticaret kapsamında iş yerlerinin en yoğun toplandığı mahalleler 635 işyeri ile Kaledere, 349 işyeri ile Liseler, 103 işyeri ile Atatürk, 91 işyeri ile Fevzi Çakmak, 77 işyeri ile Çınarlık ve 72 işyeri ile Çamurlu mahallesidir (Tablo 3.4.8).

Tablo 3.4.8:Ünye'de perakende ticarete bağlı iş yerlerinin mahallelere dağılımı

PERAKENDE TİCARET										
Mahalleler	**Günlük İhtiyaçlar**		**Periyodik İhtiyaçlar**		**Uzun Vadeli İhtiyaçlar**		**Hırdavat, Nalbur, Av Mlz.**		**Mahalle Toplamı**	
	İşyeri S.	**%**	**İşyeri S.**	**%**	**İşyeri S.**	**%**	**İşyeri S.**	**%**	**İşyeri S.**	**%**
Atatürk	69	10,31	23	3,97	4	1,97	7	6,42	103	6,60
Bayramca	31	4,63	6	1,04	-	-	-	-	37	2,37
Burunucu	16	2,39	3	0,52	2	0,99	1	0,92	22	1,41
Cevizdere	4	0,60	1	0,17	-	-	1	0,92	6	0,38
Çamurlu	45	6,73	14	2,42	13	6,40	-	-	72	4,62
Çınarlık	44	6,58	19	3,28	4	1,97	10	9,17	77	4,94
Fevzi Çakmak	56	8,37	21	3,63	8	3,94	6	5,50	91	5,83
Gölevi	23	3,44	4	0,69	2	0,99	-	-	29	1,86
Hamidiye	14	2,09	6	1,04	1	0,49	-	-	21	1,35
İpekyolu	14	2,09	1	0,17	1	0,49	1	0,92	17	1,09
Kaledere	146	21,82	339	58,55	117	57,64	33	30,28	635	40,71
Karşıyaka	2	0,30	-	-	-	-	-	-	2	0,13
Liseler	136	20,33	137	23,66	34	16,75	42	38,53	349	22,37
Nuriye	4	0,60	-	-	-	-	-	-	4	0,26
Ortayılmazlar	23	3,44	2	0,35	3	1,48	-	-	28	1,79
Saraçlı	37	5,53	2	0,35	5	2,46	1	0,92	45	2,88
Yunus Emre	5	0,75	1	0,17	9	4,43	7	6,42	22	1,41
Toplam	**669**	**100**	**579**	**100**	**203**	**100**	**109**	**100**	**1560**	**100**

Ünye şehrinde ticaret fonksiyonu açısından yeme, içme, dinlenme ve eğlenme faaliyetleri sunan hizmetlere ait işyerinin yoğunluk kazandığı mahallelere bakıldığında 220 işyeri ile Kaledere, 116 işyeri ile Liseler, 63 işyeri ile Atatürk ve 55 işyeri ile Gölevi mahalleleri başta gelmektedir. Büro hizmetlerinin en yoğun olduğu mahalleler ise Kaledere ve Liseler mahalleleridir. Büro hizmetleri kapsamında Kaledere mahallesinde 73, Liseler mahallesinde ise 26 işyeri bulunmaktadır. Sağlık hizmetlerine ait işyeri sayısının en fazla olduğu mahalle 16 işyeri ile Kaledere mahallesidir. Bu mahalleyi 9 işyeri ile Liseler Mahallesi izlemektedir. Banka ve sigorta acentelerine ait

hizmetler de en fazla bu iki mahallede yoğunluk kazanmaktadır. Kaledere ve Liseler mahalleleri Ünye ticaret fonksiyonunun merkezi konumundadır. Giyim, beyaz eşya, Pazar, çarşı, minibüs garajı, UNIPORT AVM, Bankalar ve birçok ticari işletme en yoğun bu iki mahallede yer almaktadır (Tablo 3.4.9).

Tablo 3.4.9:Ünye'de ticaret fonksiyon alanlarında faaliyet gösteren yeme-içme-dinlenme-eğlenme hizmetleri, büro hizmetleri, sağlık hizmetleri ve banklar ve sigorta acenteleri kapsamındaki işyerlerinin mahallelere dağılımı

Mahalleler	Yeme-İçme-Dinlenme-Eğlenme		Büro Hiz.		Sağlık Hiz.		Bankalar, Sigorta Acnt.		Mahalle Toplamı	
	İşyeri S.	%	İşyeri S.	%	İşyeri S.	%	İşyeri S.	%	İşyeri S.	%
Atatürk	63	10,81	6	5,04	5	12,82	-	-	74	9,56
Bayramca	6	1,03	-	-	1	2,56	-	-	7	0,90
Burunucu	11	1,89	2	1,68	1	2,56	1	3,03	15	1,94
Cevizdere	3	0,51	-	-	-	-	1	3,03	4	0,52
Çamurlu	23	3,95	3	2,52	1	2,56	-	-	27	3,49
Çınarlık	15	2,57	-	-	-	-	-	-	15	1,94
Fevzi Çakmak	25	4,29	3	2,52	3	7,69	-	-	31	4,01
Gölevi	55	9,43	3	2,52	-	-	-	-	58	7,49
Hamidiye	8	1,37	1	0,84	-	-	-	-	9	1,16
İpekyolu	1	0,17	1	0,84	1	2,56	-	-	3	0,39
Kaledere	220	37,74	73	61,34	16	41,03	22	66,67	331	42,76
Karşıyaka	1	0,17	-	-	-	-	-	-	1	0,13
Liseler	116	19,90	26	21,85	9	23,08	9	27,27	160	20,67
Nuriye	2	0,34	-	-	-	-	-	-	2	0,26
Ortayılmazlar	17	2,92	1	0,84	2	5,13	-	-	20	2,58
Saraçlı	9	1,54	-	-	-	-	-	-	9	1,16
Yunus Emre	8	1,37	-	-	-	-	-	-	8	1,03
TOPLAM	**583**	**100**	**119**	**100**	**39**	**100**	**33**	**100**	**774**	**100**

Ulaşımla ilgili ticaret ve sanat işletmelerinin en yoğun olduğu mahalle 109 işyeri ile Yunus Emre mahallesidir. Bu durumun nedeni ise Küçük Sanayi Sitesinin bu mahalle sınırları içerisinde bulunmasıdır. Ulaşımla ilgili ticaret ve sanat işletmelerinin % 52,9'u Yunus Emre mahallesinde bulunmaktadır. Ulaşım hizmetlerine ait iş yerlerinin en fazla olduğu mahalle ise Kaledere ve Liseler mahalleleridir. Büyük ticaret işletmeleri kapsamında Liseler Mahallesinde 84 işyeri, Kaledere Mahallesinde 39 iş yeri bulunur (Tablo 3.4.10).

Tablo 3.4.10:Ünye'de faaliyet gösteren ulaşımla ilgili ticaret ve sanat işletmeleri, ulaşım hizmetleri ve büyük ticaret kapsamında faaliyet gösteren iş yerlerinin mahallelere dağılımı.

Mahalleler	Ulaşımla İlgili Ticaret ve Sanat İşletmeleri		Ulaşım Hiz.		Büyük Ticaret		Mahalle Toplamı	
	İşyeri S.	%	İşyeri	%	İşyeri S.	%	İşyeri S.	%
Atatürk	24	11,65	2	3,57	1	0,59	27	6,25
Bayramca	1	0,49	-	-	2	1,18	3	0,69
Burunucu	11	5,34	-	-	2	1,18	13	3,01
Cevizdere	-	-	2	3,57	1	0,59	3	0,69
Çamurlu	-	-	2	3,57	1	0,59	3	0,69
Çınarlık	2	0,97	-	-	9	5,29	11	2,55
Fevzi Çakmak	8	3,88	1	1,79	11	6,47	20	4,63
Gölevi	1	0,49	1	1,79	-	-	2	0,46
Hamidiye	-	-	-	-	-	-	-	
İpekyolu	1	0,49	-	-	2	1,18	3	0,69
Kaledere	1	0,49	24	42,86	39	22,94	64	14,81
Karşıyaka	1	0,49	-	-	1	0,59	2	0,46
Liseler	18	8,74	20	35,71	84	49,41	122	28,24
Nuriye	4	1,94	3	5,36	4	2,35	11	2,55
Ortayılmazlar	-	-	-	-	2	1,18	2	0,46
Saraçlı	25	12,14	-	-	4	2,35	29	6,71
Yunus Emre	109	52,91	1	1,79	7	4,12	117	27,08
TOPLAM	**206**	**100**	**56**	**100**	**170**	**100**	**432**	**100**

Tablo 3.4.11:Ünye'de küçük sanayi ve imalathane kapsamında faaliyet gösteren iş yerlerinin mahallelere dağılımı

Mahalleler	Diğer Hizmetler		Küçük Sanayi ve İmalathaneler		Mahalle Toplamı	
	İşyeri S.	%	İşyeri S.	%	İşyeri S.	%
Atatürk	2	2,70	36	7,66	38	6,99
Bayramca	-	-	6	1,28	6	1,10
Burunucu	1	1,35	3	0,64	4	0,74
Cevizdere	2	2,70	6	1,28	8	1,47
Çamurlu	4	5,41	14	2,98	18	3,31
Çınarlık	3	4,05	20	4,26	23	4,23
Fevzi Çakmak	6	8,11	35	7,45	41	7,54
Gölevi	4	5,41	3	0,64	7	1,29
Hamidiye	1	1,35	5	1,06	6	1,10
İpekyolu	-	-	4	0,85	4	0,74
Kaledere	32	43,24	167	35,53	199	36,58
Karşıyaka	-	-	1	0,21	1	0,18
Liseler	15	20,27	77	16,38	92	16,91
Nuriye	-	-	4	0,85	4	0,74
Ortayılmazlar	1	1,35	5	1,06	6	1,10
Saraçlı	2	2,70	26	5,53	28	5,15
Yunus Emre	1	1,35	58	12,34	59	10,85
TOPLAM	**74**	**100**	**470**	**100**	**544**	**100**

Küçük Sanayi ve İmalathaneler kapsamında faaliyet gösteren işyerlerine bakıldığında ilk sırada 167 işyeri ile Kaledere Mahallesi gelmektedir. İkinci sırada 77 işyeri ile

Liseler, Üçüncü sırada ise 58 iş yeri ile Yunus Emre mahallesi gelmektedir (Tablo 3.4.11).

Ünye Ticaret ve Sanayi Odası'nın 2012-2015 yılı stratejik planında yer alan 12 meslek grubunda 1614 üyenin olduğu belirtilmektedir. Bu üyelerden 100'ü gıda maddesi imalatı, 74'ü mobilya imalatı ve 240 üye ise Tekstil Ürünleri İmalatı ile Toptan ve Perakende Ticaretine üye iken bu grupta yer alanların 1/3'ü (80 üye) imalata dayalı üretim yaptığı var sayıldığında geri kalan 1360 üye ticari faaliyetlerle uğraşmaktadır (Tablo 3.4.12).

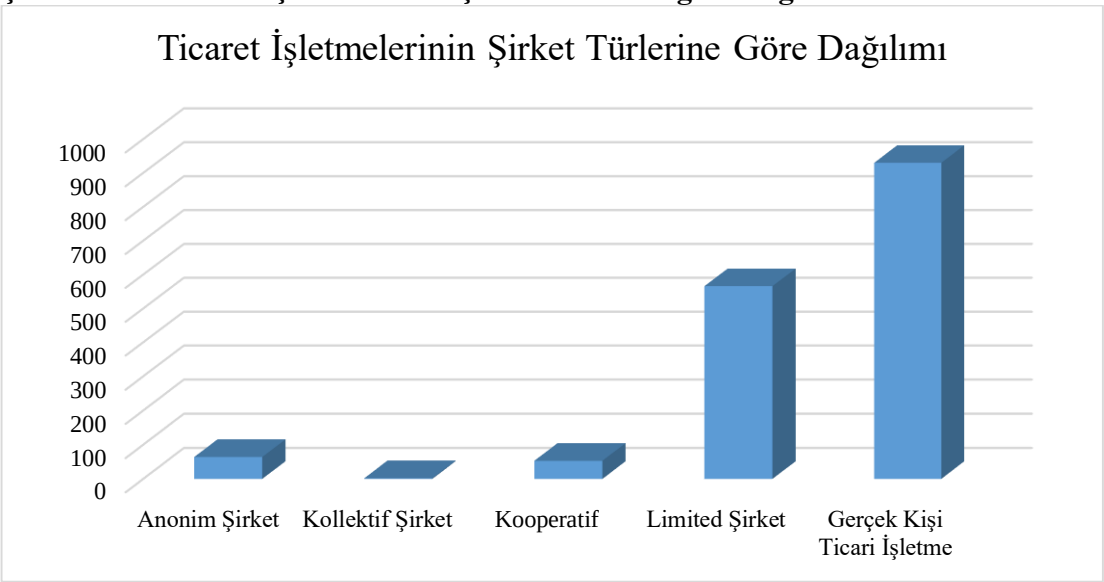
Tablo 3.4.12:Ünye Ticaret ve Sanayi Odası verilerine göre meslek grupları ve üye sayıları (2012-2015)

MESLEK GRUBU ADI	**ÜYE SAYISI**
Gıda Maddesi İmalatı	**100**
İnşaat Faaliyetleri	178
Ulaşım Hizmetleri	111
Matbaacılık, Hizmet, Otel, Motel, Pansiyon vb. Konaklama	184
Mobilya İmalatı	**74**
Madencilik, Taş Ocakçılığı,	84
Tarım Ürünleri Toptan Ticareti ve Perakende Ticareti	163
Gıda Maddeleri Alkollü, Alkolsüz İçecek Toptan ve Perakende Ticareti	169
Kuyumcular, Bankalar, Kefalet Koop. İle Sigorta Acen. ve Brokerlerin Faaliyetleri	77
Motorlu Kara Taşıtları Ticareti	144
Hırdavat-İnşaat Demiri-Boya-Düz Cam-Sıhhi Tesisat Malzemeleri	90
Tekstil Ürünleri İmalatı İle Toptan ve Perakende Ticareti	**240**
Toplam Üye Sayısı:	**1.614**

Kaynak: Ünye Ticaret ve Sanayi Odası 2012 – 2015 Stratejik Planı s.13

Ünye'de Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı üyelerin büyük çoğunluğu gerçek kişi ticari işletme ve limited şirket grubunda yer alan üyelerden oluşmaktadır.

Şekil 3.4.4: Ticaret işletmelerinin şirket türlerine göre dağılımı

Bu ticari işletmelerin yanında çalışma alanında haftanın farklı günlerinde kurulan pazarlar bulunmaktadır. Çarşamba günü Liseler, Kaledere ve Çamurlu mahallelerinde pazar yerleri açılmaktadır. Liseler mahallesinde tuhafiye pazarı açılırken aynı zamanda kapalı spor salonu alt katında köylü pazarı açılmaktadır. Yine Liseler Mahallesi sınırları içinde eski otobüs ve minibüs yazıhanesinin yerine yapılan Kapalı Çarşı yer almaktadır. 10 dönümlük alan üzerinde yer alan bu çarşı 246 işyerinden oluşmaktadır. Perşembe günü Atatürk mahallesinde, Cuma günü Bayramca mahallesinde, Cumartesi Saraçlı mahallesinde ve Pazar günü Fevzi Çakmak mahallesinde pazar yerleri açılmaktadır.

Pazarlarda esnaflar ürün olarak daha çok yaş sebze ve meyve, kuru gıda, tuhafiye, ayakkabı, hırdavat malzemeleri ticareti yapılmaktadır. Köy ürünleri satan 600'e yakın esnaf bulunurken yaz ve kış aylarında değişmekle birlikte 150-170 yaş sebze ve meyve satıcısı, 140-150 tuhafiye, 50-60 kuru gıda, 35-40 hırdavat, 25-30 arasında değişen ayakkabıcı esnafı bulunmaktadır. Bu sayılar yıllık periyotlarda değişmekle birlikte toplamda 1000 ile 1100 esnaftan oluşmaktadır.

Toptan ve perakende ticaret kapsamında Ünye'de bir de 2010 yılında faaliyete geçen Sebze ve Meyve Hali bulunmaktadır. Halde 40 civarında yaş sebze ve meyve toptancısı bulunmaktadır. Hayvan alım ve satımın yapıldığı bir de Hayvan Pazarı

bulunmaktadır. Bu pazarda çevre yerleşmelerden getirilen hayvanlar satışa sunulmaktadır.

Şekil 3.4.5: Yaş sebze ve meyve halinden ve hayvan pazarından bir görünüm

Ünye şehrinde mahalle alanlarına göre ticaret alanlarının dağılışı incelendiğinde Kaledere ve Liseler Mahalleleri ticaret fonsiyon alanlarının en yoğun bulunduğu sahadır. Zaten bu saha şehrin merkezi iş alanını oluşturur. Kaledere Mahallesinde Belediye ve Hükümet caddeleri, Orta Çarşı, Kazancılar, Büyük Cami, 20 Temmuz ve Cengiz Topel caddeleri ticaret alanlarının yoğun olduğu sahadır. Diğer bir alan ise Niksar Caddesi güzergâhıdır.

Tablo 3.4.13:Ticaret alanlarının mahalle alanı ve toplam ticaret alanlarına göre oransal dağılımı

Mahalle Adı	Mahalle Alanı(km^2)	Ticaret Alanı(km^2)	Mahalle Alanı içindeki oranı (%)	Toplam Ticaret Alanı içindeki oranı (%)
Atatürk	1,75	0,095	5,42	8,38
Bayramca	0,85	0,025	2,89	2,17
Burunucu	0,39	0,033	8,63	2,94
Cevizdere	4,82	0,082	1,7	7,25
Çamurlu	0,73	0,008	1,1	0,71
Çatalpınar	5,42	0,014	0,26	1,23
Eskikızılcakese	6,51	0,029	0,45	2,58
FevziÇakmak	0,89	0,011	1,24	0,97

Tablo 3.4.14 (devam).

Göbü	4,58	0,043	0,94	3,81
Gölevi	10,39	0,179	1,72	15,85
Günpınarı	7,5	0,011	0,14	0,95
Gürecülü	1,73	0,009	0,5	0,76
Güzelyalı	5,2	0,052	1	4,58
İpekyolu	0,47	0,01	2,15	0,89
Kaledere	0,44	0,117	26,37	10,34
Karşıyaka	0,69	0,022	3,17	1,95
Keş	5,44	0,008	0,14	0,68
Kocuklu	3,12	0,033	1,05	2,9
Liseler	0,5	0,116	23,13	10,28
Nuriye	2,94	0,064	2,18	5,67
Ortayılmazlar	0,25	0,009	3,88	0,86
Sahilköy	8,12	0,103	1,27	9,09
Saraçlı	1,92	0,003	0,15	0,26
YunusEmre	2,53	0,003	0,14	0,3
Yüceler	11,96	0,052	0,43	4,58

3.5. Ünye Şehri'nin Ulaşım Fonksiyonu

Ulaşım, genel bir ifade ile insan ya da eşyanın bir yerden diğer bir yere hareket etmesini sağlayan faaliyetlerdir. Yeryüzünde birbirinden farklı "yer"ler, "bölge"ler arasındaki ilişkilerin oluşmasında, ölçülebilmesinde ve coğrafi görünümün şekle bürünmesinde önemli rol oynadığı için coğrafyanın başlıca araştırma konuları arasındadır (Tümertekin ve Özgüç, 2016: 495).

Ulaşım, şehirlerin kuruluş nedenlerinden biridir. Şehirlerin kuruluşu kadar gelişimi de ulaşım faaliyetleri ile yakından ilgilidir. Ayrıca şehirler çevresindeki sahaların çeşitli hizmetlerinin merkezi durumundadır. Bu hizmetler şehir dışına, ne kadar uzaklara yayılır ise şehirlerin de o derece önemi atacaktır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 171). Ulaşım faaliyetleri planlama açısından da önem teşkil etmektedir. Ulaşım

fonksiyonunun şehir içi arazi kullanımı içerisindeki rolü mühimdir. Şehirsel arazi kullanımında şehrin yüzölçümünün 3/1'i ile 4/1'i arasındaki miktarının cadde ve sokaklar tarafından kaplanmış olması ulaşım fonksiyonunun şehirler açısından önemini ortaya koymaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2016: 496).

Şehir çalışmalarında ulaşım fonksiyonu üç farklı başlık altında değerlendirilmektedir. İlk olarak "*Şehir İçi Ulaşım*" ulaşım faaliyetlerinin düğüm noktalarını oluştururlar. Günlük hayatın çeşitli ihtiyaçlarına rahatça erişimi mümkün kılan yolculuk ve mal hareketlerine şehir içi ulaşım denir. Şehir içi ulaşım sağlanırken farklı faaliyetlerde bulunulur. Şehirsel ulaşımlar, yaya-bisiklet, otomobil-taksi, ara toplutaşım, tekerlekli toplutaşım, raylı toplu taşım ve deniz yolu ile yapılmaktadır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 172).

Şehirsel nüfus artışı ile birlikte kentsel arazi kullanımı da artış göstermektedir. Kentsel arazi kullanımında meydana gelen artış ise yeni ulaşım alanlarının oluşumuna olanak sağlamaktadır. Şehir içi ulaşımı en iyi belediye ve özel sektör kapsamında olan toplu taşıma araçlarının şehirdeki gelişimi belirlemektedir. Bununla birlikte gelişmiş büyük şehirlerdeki raylı sistemler ve deniz yolu ulaşımının yaygınlığı da şehir içi ulaşımın niteliğini göstermede kaynaklık edebilir. Şehirdeki toplu taşıma araçlarının güzergâhları, yaya yollarının durumu, bisiklet yolları ve toplu taşımayı kullanan yolcu sayısının kentteki dağılışı şehir içi ulaşım hakkında bilgiler sunmaktadır.

Şehirdeki ulaşım fonksiyonunun ikincisini ise "*Şehir ve yakın çevresi arasındaki ulaşım*" oluşturmaktadır. Coğrafi perspektiften şehir merkezlerinin etki sahasında yer alan köy, kasaba ve şehir yerleşmeleri arasındaki ulaşım *şehir ve yakın çevresi arasındaki ulaşım* olarak tanımlanmaktadır. Şehirlerin yakın çevresiyle olan günübirlik ulaşımını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Mesafe, şehre bağlı yerleşmelerdeki nüfus miktarı, çevrede ekonomik olarak gelişmiş bir yerleşmenin mevcut olup olmaması, yerleşmelerin başka yerleşmelerin güzergâhında olup olmaması alternatif ulaşım sistemlerinin varlığı gibi faktörler şehir ile yakın çevresi arasındaki ulaşımı etkileyen başlıca etmenlerdir. Bu ulaşım fonksiyonunun tespitinde karayolu ulaşımı, raylı sistem ve denizyolu ulaşımının durumuna bakmak gerekmektedir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 180).

Son olarak ulaşım fonksiyonunun üçüncüsünü oluşturan "*Şehir ve uzak çevresi arasındaki ulaşım*" ise karayolu, demiryolu, denizyolu ve havayolu ile yapılmaktadır. Konu yolcu taşımacılığı bağlamında ele alındığında şehir otobüs terminalinden başka yerleşmelere yapılan seferlerin incelenmesi önem arz etmektedir. Terminalde bulunan işletme sayısı, bunlara bağlı olan firma sayısı ve bu firmaların kontenjanları araştırma yapılırken göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle kontenjan sayısı yerleşmenin transit geçiş alanı olup olmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Yerleşme eğer geçiş alanı ise kontenjanları az olacaktır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 181).

Ulaşım fonksiyonu, şehirlerin ortaya çıkışında, gelişiminde ve büyümesinde önemli bir yere sahiptir. Ulaşım faaliyetleri şehirsel büyümenin yanında şehir planlamaları açısından da önemli roller üstlenmektedir. Şehirler ulaşım ağlarının kilit noktalarıdır. Ulaşım fonksiyonuna bağlı olarak ticaret, sanayi, turizm, eğitim, sağlık, yönetim gibi fonksiyonlar gelişme gösterir ve şehir yerleşmesinin çevre yerleşmeler açısından önemi artar. Bu durum ise şehre merkezi bir görev yüklemektedir.

Ünye şehri ulaşım fonksiyonu açısından geçmişten günümüze önemli bir noktada yer almıştır. İpekyolu'nun Karadeniz'e bağlantı yolu olan Ünye-Niksar Yolu İpekyolu'nun Karadeniz'e açılan kapısıdır. Selçukluların elinde bulunan İpekyolu ticaretinin önemli limanlarından biri Trabzon Limanı'dır. Bu liman üzerinde toplanan malların bir bölümü batıya aktarılırken bir bölümü ise Karadeniz kıyısında bulunan Giresun, Fatsa, Ünye gibi yerleşmelere ulaştırılmaktadır. Ünye şehrini önemli kılan özelliği Karadeniz'e kıyısı olması ve denizyolu ulaşımı açısından bir limanının bulunmasıdır. Selçuklular ve Osmanlılar Anadolu'da ticari faaliyetleri canlı tutmak, güvenliği sağlamak için ulaşım yolları üzerinde çok sayıda hanlar ve kervansaraylar inşa etmişlerdir. Bu bağlamda şehir içerisinde Akkuş- Niksar caddesi üzerinde çok sayıda Han'ın varlığı bilinmektedir.

Ünye'de Osmanlı dönemi kaynaklarında birçok hanın bulunduğu belirtilmektedir. Araştırma alanında 1871 yılında 11 han, 1881 yılında 9 han, 1902 yılında ise 21 hanın bulunduğundan söz edilmektedir. Hanlar vasıtası ile ticari ürünler Ünye limanına getirilip buradan da gemilerle batı illerine sevk edilmiştir. Bu durum Ünye'nin ulaşım

fonksiyonu bakımından eski dönemlerden günümüze önemli bir noktada bulunduğunu kanıtlar niteliktedir.

Ünye şehrinin günümüzdeki temel ulaşım güzergâhlarına bakıldığında 5 ana ulaşım aksına sahip olduğu görülmektedir. Bölünmüş yol olan D010/E70 olarak bilinen karayolu çalışma alanının en önemli ulaşım güzergâhıdır. Diğer önemli bir ulaşım güzergâhını ise çalışma alanını güneye D100 karayoluna bağlayan Ünye-Akkuş-Niksar yoludur. Ordunun üç önemli ilçelerinden olan Ünye-Kumru, Ünye- Çaybaşı ve Ünye-İkizce yollarının da bağlantı noktası Ünye şehridir.

Şekil 3.5.1:Ünye Şehri Devlet Sahil Yolu'ndan bir görünüm

Ünye ulaşım fonksiyonu açısından doğu- batı yönlü Karadeniz Sahil Yolu üzerinde kalmakta ve ulaşım sistemin kilit noktalarından birini oluşturmaktadır. Özellikle çalışma alanının doğusunda kalan Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin gibi şehirler doğu-batı yönlü ulaşımlarını Ünye şehri üzerinden sağlamaktadırlar. Aynı zamanda batı illerinin Ünye'nin doğusuna olan karayolu seyahatleri de yine çalışma alanı üzerinden yapılmaktadır. Bu durum ise araştırma sahasının ulaşım fonksiyonu açısından son derece önemli bir noktada yer aldığını gösterir niteliktedir.

Tablo 3.5.1: Ünye'nin önemli şehirlere olan uzaklıkları

Güzergâhlar	Mesafe (Km)
Ünye-Ordu(Altınordu)	62
Ünye-Samsun	86
Ünye-Trabzon	237
Ünye-Ankara	498
Ünye-İstanbul	837
Ünye-İzmir	1091
Ünye-Antalya	992

Ünye'nin Türkiye'deki bazı büyük şehirlere olan mesafelerine bakıldığında Ordu ve Samsun gibi önemli şehirlere yakınlığı dikkat çekmektedir. Bu anlamda Ünye iki önemli şehir arasında köprü görevi görmektedir.

Ünye bulunduğu konum itibari ile havayolu ulaşımı açısından da önemli noktada yer almaktadır. Çalışma alanı iki önemli hava limanına yakınlığı ile avantajlı durumdadır. Bunlardan en yakın olanı Samsun-Çarşamba Havalimanı'dır (71 Km). Diğeri ise çalışma alanına 79 km mesafede bulunan Ordu-Giresun Havalimanı'dır.

Ulaşım anlamında Karadeniz kıyı yerleşmesi özelliği gösteren çalışma alanının, her ne kadar yaygın olarak kullanılmasa da denizyolu ulaşımı açısından da önemli bir noktadadır. Ünye'de denizyolu ulaşımı daha çok yük taşımacılığında kullanılmaktadır. Yük taşımacılığı Ünye Limanı üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Ünye'nin temel ulaşım sistemini karayolları oluşturmaktadır. Çalışma alanı üzerinden geçen sahil yolu (D010) taşıt yoğunluğu açısından Güney'e D100 karayoluna bağlanan Ünye-Akkuş-Niksar güzergâhına göre çok daha fazla yük taşımaktadır. Sahil yoluna şehir trafiğinin de eklenmesi yoğunluğu bir hayli arttırmaktadır. Bu nedenle çalışma alanının güneyinden geçen Ünye çevre yolu 2013 yılında açılışı yapılarak taşıt kullanımına açılmıştır. Bu yolun toplam uzunluğu 13,5 km'dir. Yol üzerinde 1920 m uzunluğunda Yunus Emre Tüneli bulunmaktadır. Ayrıca 700 m'lik Bayramca tüneli de yer almaktadır. Ünye Çevre Yolu'nun bir özelliği de kentsel alan sınırlarını gösterir nitelikte olmasıdır.

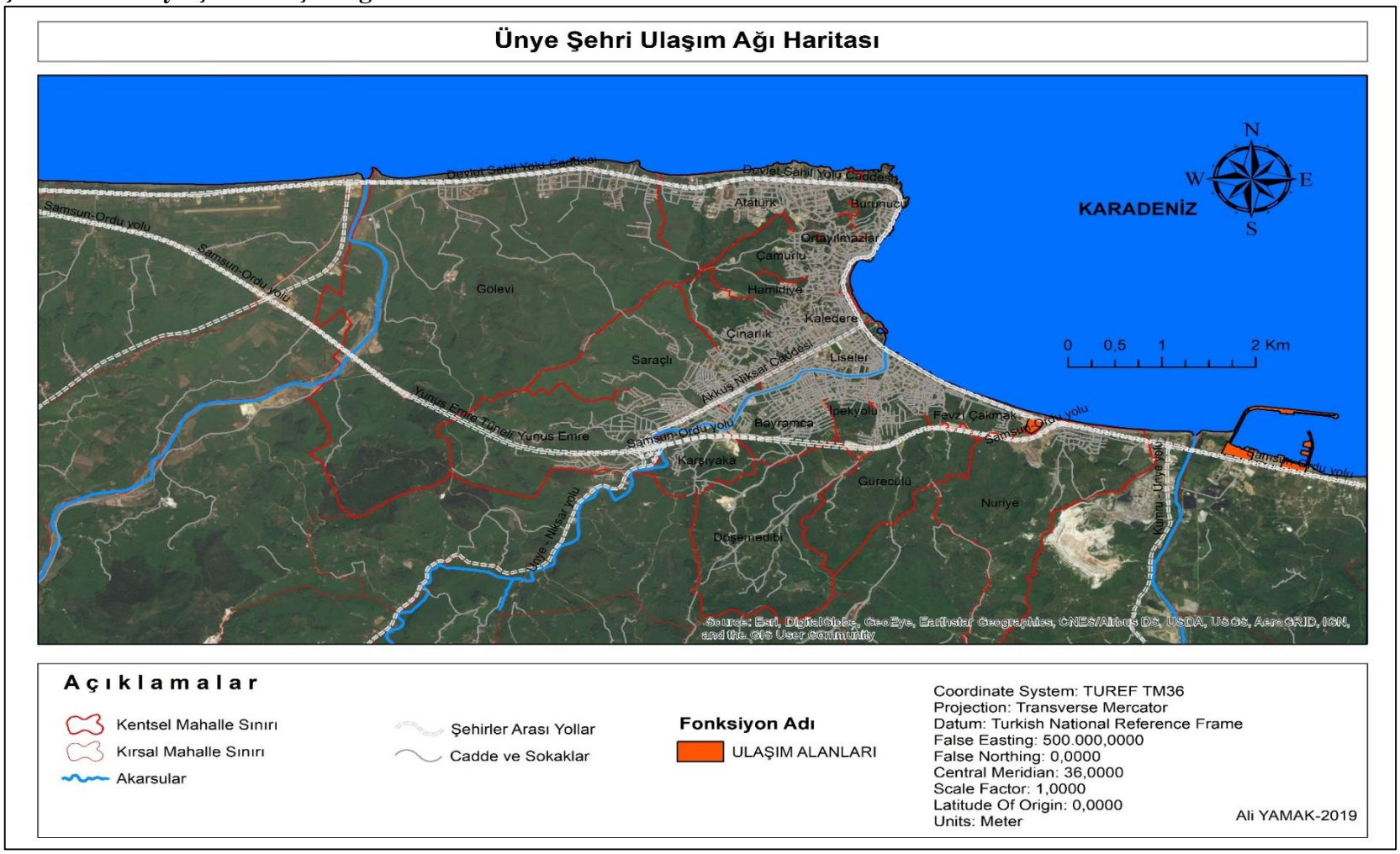
Çevre yolunun sahil yoluna birleştiği doğu ucunda Fevzi Çakmak Mahallesi sınırları içerisine şehir içi trafiği azaltmak adına Ünye Otobüs Terminali inşa edilmiştir. Geçmişte terminal olarak Liseler mahallesindeki şimdiki Kapalı Çarşının olduğu alan kullanılmaktaydı. Ayrıca belediye hizmet binasının altında bulunan otobüs firmalarına ait yazıhaneler aracılığı ile ulaşım sağlanmaktaydı. Bu iki alanın şehir içerisinde Niksar Caddesi ve Sahil yolu üzerinde olması trafik sorunu oluşturduğu için yeni terminal şehir yerleşmesinin doğusuna D010 karayolu üzerine modern görünümlü yeni otogar alanına taşınmıştır.

Şekil 3.5.2: Ünye Otobüs Terminali'nden bir görünüm

Otogarın Karadeniz Bölgesi'nde bakanlık tarafından uygunluk belgesi alan ilk otogar olduğu belirtilmektedir. Toplam 24 dönüm alan üzerine kurulan otogarın 18 adet bilet satış ofisi bulunmaktadır. Ünye otogarı içinde kafe, restoran gibi yolcuların ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri mekânlar da bulunmaktadır.

Şekil 3.5.3:Ünye Şehri ulaşım ağı haritası

Şehir içi ulaşımın gelişimi ile nüfus miktarı arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Yerleşmelerde nüfus artışı, alansal büyümeye neden olmakta, böylece yerleşmelerin çeşitli noktaları arasında bağlantı kurulması ihtiyacı belirmektedir (Aliağaoğlu, 2004:165). Bu duruma bağlı olarak kamu ve özel sektöre ait motorlu taşılar hizmet vermektedir. Çalışma alanında toplu taşıma olarak dolmuşlar şehir içi ulaşımı sağlamaktadır. Ünye'de üç farklı dolmuş hattı bulunmaktadır. Bunlar yeşil, kırmızı ve 1 Nolu dolmuş hatlarıdır.

Çatalpınar Mahallesi'nden başlayıp Niksar Caddesi istikametinden sahil yolunu kullanarak Akçay'a kadar uzanan Yeşil Hat dolmuşları, yaklaşık 25 yıldır bu güzergahta hizmet vermektedir. Hanboğazı mevkiinden başlayıp, Fevzi Çakmak Caddesi üzerinden Kavaklar mevkiinde bulunan Fatsa Sanayi Sitesi yanına kadar olan güzergâhta hizmet veren kırmızı hat ise, yeni Ünye Devlet Hastanesi ve otogarın açılması sonucu önemli hale gelmiştir. 1 Nolu dolmuş hattı ise, Arınbaşı mevkiinden hareket ederek Nuriye mahallesi yolu 2. Sokak, Kayasan, Gazhane sokak, Balık Değirmeni, Çınar sokak, Atatürk mahallesi ve Çakırtepe Hastanesi güzergâhı arasında hizmet vermektedir.

Ünye-Fatsa-Ordu arası yolcu taşımacılığı yapan Ünye seyahat Han boğazı mevkiinden hareket edip Ordu şehrine yarım saat aralıklarla ulaşım hizmeti sunmaktadır. Bununla birlikte Ünye-Terme-Çarşamba-Samsun arasında ulaşım hizmeti veren Ünye Birlik mini otobüsleri bulunmaktadır. Haftanın her günü 30 dakika aralıklarla seferler düzenlenmektedir.

Ünye şehrinde ulaşım sorunlarının yaşandığı bölgelerde bulunmaktadır. Bu sahalar daha çok Çakırtepe sırtının kuzeydoğu yamacındaki cadde ve sokaklarda görülür. Jeolojik yapıya bağlı arazi eğimin fazla oluşu yerleşim düzenini etkilemiş, plansız ve çarpık kentleşme cadde ve sokakların dar şekillenmesine sebebiyet vermiştir. Bu duruma bağlı olarak ulaşım güçlükle sağlanmakta hatta belediyenin bu sahalara hizmet ulaştırması da zorlaşmaktadır.

Ünye'nin ulaşım sorunlarından bir diğeri ise Akkuş-Niksar Caddesi üzerindeki trafik yoğunluğudur. Gidişli-dönüşlü olarak kullanılan yol günlük hayatı olumsuz

etkilemektedir. Bu cadde de trafik yoğunluğunu azaltmanın çözümü, caddenin tek yöne düşürülüp alternatif olarak Tabakhane deresi kenarındaki yolun faaliyete geçirilmesi gerekmektedir.

Şekil 3.5.4:Akkuş-Niksar Caddesi'ndeki trafik yoğunluğundan bir görünüm

3.6. Ünye Şehri'nin Turizm ve Rekreasyon Fonksiyonu

Turizm, insanların bulundukları yerden başka bir yere veya ülkeye gitmeleri, orada belirli bir süre kalarak çeşitli faaliyetlerde bulunmaları (gezip, görme, eğlenme, dinlenme, alışveriş etme, kültürel ve bilimsel toplantılara katılma vb.) ve tekrar kendi yerlerine ya da ülkelerine dönmelerini ifade etmektedir (Köksal, 1994: 1-2).

Turizm ile şehir arasındaki ilişkiler çok yönlü ve çeşitlidir. Turizm, şehirsel fonksiyonlardan birini oluştur ve mekânlar arasındaki coğrafi farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Şehir içi arazi kullanımı turizmden etkilenebileceği gibi şehir ve yakın çevresi arasındaki ilişkiler de turizm sayesinde güçlenebilmektedir. Başka bir ifadeyle şehir turizmi, turizm şehri etkilemektedir. Artan sanayi faaliyetleri, gürültü, konut ve çalışma yeri arasındaki uzaklık gibi nedenlerle şehirler yaşanılması güç olan yerler olarak belirmektedir. Dolayısı ile şehirler turist oluşturan bir etkiye sahiptir. Şehirler, turistlerin yaşadığı yerler olmasının yanında aynı zamanda turizme kaynaklık eden yerleşmelerdir. Şehirler kullanıcıları tarafından, tarihi, turistik, kültürel ve

alışveriş şehri olarak sınıflandırılabilirler. Ancak bütün bu şehir tiplerini tek bir yerleşmede görmek de mümkündür (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016:184).

Şehir turizminin üç elamanı bulunmaktadır. Birincil eleman olarak şehirsel turizm, turist çekim işlevine sahiptir. Boş zaman ortamı, yani fiziksel özellikler, sosyo-kültürel ortam ve faaliyet yerleri birincil eleman olarak ele alınmaktadır. İlgi çekici mimari ve sokak kalıpları, meydanlar, sanatsal nesneler, parklar, yeşil alanlar, sanayi mirası, kanal, akarsu ve limanlar ile şehre küçük ölçekli çeşitlilik katan tarihi özellikler bu ortamın başlıca elemanlarıdır. Sosyo-kültürel ortam; dil, yerel gelenek, hayat biçimi ve folklor, güvenlik, misafirperverlik ve şehrin genel yaşanabilirliği ile ilgilidir. Faaliyet yerleri ise belirli faaliyetlerin yapıldığı bina ve tesislerdir. Tiyatro, müze, galeri, sinema, gazino ve oyun salonları faaliyet yerleri arasındadır.

İkincil elemanlar, turisti şehre çeken esas eleman olmasalar da turistik ziyaretin önemli bir parçasıdır. Bunlar yeme-içme faaliyetlerinin yanında, çeşitli boyutta alışveriş faaliyetlerini de kapsamaktadır. Koşullu elemanlar ise şehir turizminin üçüncü elemanlarıdır. Bunlar birincil ve ikincil elemanların kullanımı için gerekli turistik altyapı sağlarlar. Koşullu elemanlar, erişilebilirlik, otopark imkânları, enformasyon büroları, yol gösterici levhalar, şehir haritaları ve tanıtıcı broşürlerden oluşurlar (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016:185-186).

İnsan ürünü olan şehirler, tarihi, kültürel, doğal güzellikler, eğlence alanları vb. bir takım özellikler sunmaktadır. Şehirlerin sunmuş oldukları bu özellikler onların çekiciliğini ve önemi arttırır. Bu anlamda çalışma alanı hem tarihi, hem kültürel hem de doğal güzellikler ve eğlence mekânları açısından kendine has bazı çekicilikler sunmaktadır.

Ünye turizminin tarihi dokusuna bakıldığında çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmasından dolayı şehirde bu medeniyetlere ait kalıntılar mevcuttur. Fakat araştırma sahasının zengin tarihi turistik kaynakları tam anlamıyla fonksiyonel anlamda istenilen seviyede kullanılmamaktadır. Son zamanlarda belediyenin girişimleri doğrultusunda tarihi turistik mekânların restorasyonu ve tanıtımı yapılmaya başlanmıştır.

Araştırma alanı ve çevresinde bulunan başlıca tarihi, kültürel çekilikler kentsel sit alanı, tarihi yapılar (hanlar, saraylar, konaklar, hamamlar, geleneksel evler, kale, medrese, cami ve kiliseler) müze evi, anıt ağaç olarak sıralanabilir. Kültürel değerlerin bu denli çok olması Ünye şehri ve çevresinin tarihi dokusu bakımından önemini ortaya koymaktadır.

Araştırma alanı içerisinde bulunan kentsel sit alanı, şehir merkezinde bulunan Kaledere, Hamidiye ve Çamurlu mahallelerinin bir bölümünü kapsamaktadır. Her iki mahallede 19. ve 20. yüzyıla ait yapılar yoğun olarak bulunur. Ünye'nin tarihi dokusunu yansıtan bu alan kültürel ve sivil mimarlık özellikleri açısından şehri en iyi yansıtan eski yerleşim bölgesidir. Bu bölge içerisinde Çifte Hamam, Eski Hamam, Saray Hamamı, Saray Camii, Süleyman Paşa Sarayı'nın koruma duvarı, Kefeli Han, Kadılar Yokuşu, Bahçe Kapısı, Bakırcılar Arastası, tarihi çınar, çeşmeler ve geleneksel mimariyi yansıtan 16 adet tarihi konak yer almaktadır.

Ünye şehrinin tarihi dokusunu yansıtan kültürel yapıların en önemlileri Kadılar Yokuşu olarak adlandırılan sokak ve yakın çevresinde bulunan alanda yer almaktadır. Kadılar Yokuşu, Osmanlı dönemi kadılarının bu bölgede iskânı sonucu yaptırmış oldukları konaklar neticesinde günümüze böyle adlandırıla gelmiştir. Bu alanda geleneksel malzemelerden yapılmış birçok mesken bulunmaktadır. 135 taşınmaz kültür varlığından 63 tanesi geleneksel Ünye Evi'dir. Geleneksel Ünye Evleri Çamurlu, Kaledere, Hamidiye ve Ortayılmazlar mahallelerinde bulunmaktadır. Osmanlı mimari yapısını yansıtan Ünye Evleri Rum, Ermeni ve Türk yapı sanatının sentezlenmiş halidir. Araştırma alanı geleneksel mimari yapısı tam anlamıyla korunabilseydi bugün ikinci bir Safranbolu olabilirdi. Bu bakımdan son birkaç yıldır belediyenin girişimleri ile oluşturulmuş 'Kültür Yolu Projesi' kapsamında her ne kadar geç kalınmış olsa da geleneksel Ünye mimari yapısı restorasyona tabi tutularak korunmaya başlanmıştır.

Şekil 3.6.1:Kadılar Yokuşu ve geleneksel konutlardan bir görünüm

Şehirde bulunan han ve kervansaraylar kültürel çekiciliği bulunan mekânlardır. Bu anlamda çalışma alanında yapımı kitabesinde belirtildiği üzere 1871 yılında olan Kefeli Han bulunmaktadır. Bölgenin mimarisi ile hayatta kalan tek şehir hanıdır. Kefeli Han İpekyolu'nun önemli duraklarından birisidir. Hanın en önemli özelliği deve kervanlarının rahatlıkla girip çıkabildiği kemerlerinin uzun ve oval olmasıdır.

Şekil 3.6.2:Kefeli Han'dan bir görünüm

İslam kültürünün mimari eserlerinden olan camiler şehrin kültürel mekânlarını oluştururlar. Araştırma alanında Hacı Osmanağa cami, Saray cami, Orta cami,

Çömlekçi cami tarihi niteliğe sahip şehirsel kültürel varlıklardır. Saray camii 1720 yılında Kondura Hacı Ahmet Efendi tarafından inşa edilmiştir. Bu yüzden Kondoroğlu Camii olarak da bilinir. Cami Ünye taşı olarak bilinen kesme taşlardan inşa edilmiştir. Tarih mirası kapsamında olan cami taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. Orta cami ise kitabesinde anlatıldığı üzere Orta Çarşı ahalisi tarafından onların yardımları ile inşa edilmiştir. Bu cami de Saray Camisi gibi kesme Ünye taşından yapılmıştır.

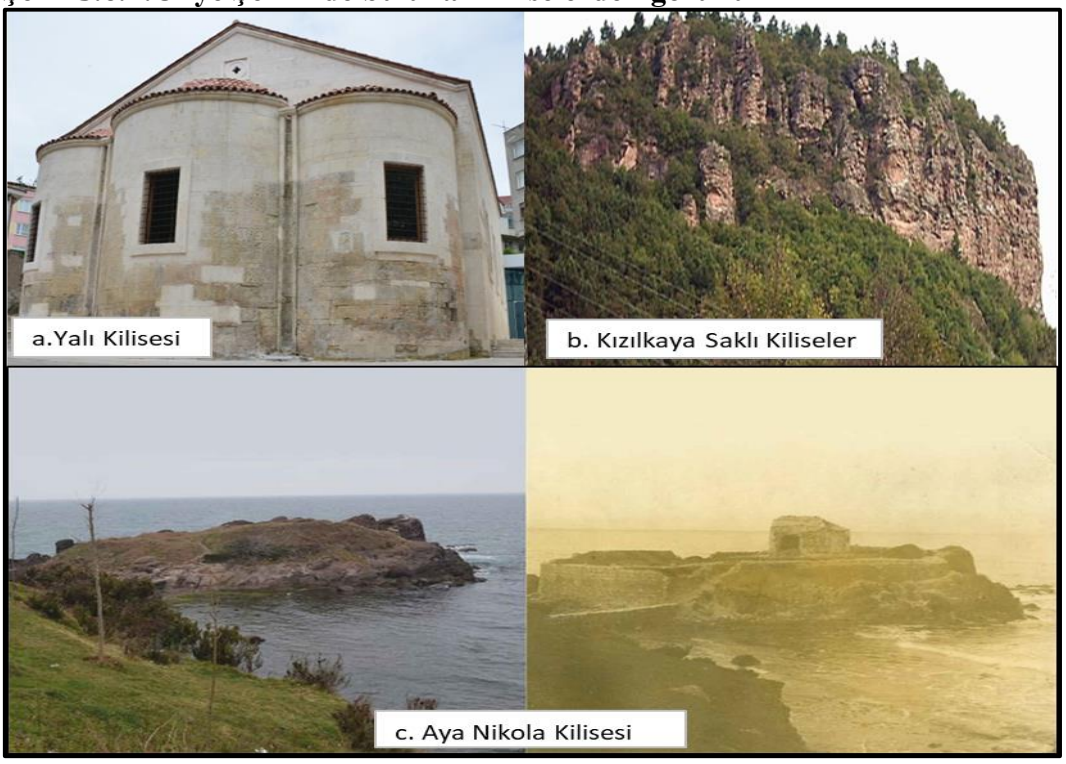
Şekil 3.6.3:Saray Camii ve Büyük Cami'den bir görünüm

Camiler gibi şehirde kültürel varlıklar açısından kiliselerin de varlığı bilinmektedir. Nüfus mübadelesinden önce Ünye şehrinin yerli ahalisini Rumlar ve Ermeniler oluştururdu. Bu bağlamda araştırma alanında Yalı (Ortodoks Rum)Kilisesi, Ayan Nikola Kilisesi ve Kızılkaya Saklı Kiliseler bulunmaktadır.

Yalı kilisesi olarak bilinen gerçek adının 'Panagia' Meryem Ana olduğu tespit edilen kilise 19. yüzyılın ikinci yarısında yörede yaşayan Rumlar tarafından ibadet amaçlı yapılmıştır. 1923 nüfus mübadelesine kadar kullanılmıştır. Rumların bölgeden zorunlu göçe tabi tutulması ile fonksiyonel değişikliğe uğramış ve yakın zamana kadar depo ve düğün salonu olarak kullanılmıştır. 2014 yılında kilise restorasyona tabi tutulmuş ve koruma altına alınmıştır.

Şekil 3.6.4:Ünye Şehrinde bulunan kiliselerden görünüm

Aya Nikola kilisesi, 1780 yılında Rum köyü olarak bilinen Kalamarca köyü sakinleri tarafından inşa edilmiştir. 1836 yılında Hamilton seyahatnamesinde Terme'nin 30 km doğusunda Rum köyünde bir kilisenin varlığından bahsetmektedir. Kilise şehir merkezinin 3 km batısında Atatürk mahallesinin kıyı kesiminde küçük bir adacık üzerine inşa edilmiştir. Kiliseden günümüze kalan sadece dış duvar kalıntılarıdır. Adanın kara ile bağlantısı taş bir köprü ile sağlanmıştır. Yapılan araştırmalar, Aziz Nikola olarak bilinen Noel Baba'nın ilk çalışmalarını Orta Karadeniz'de gerçekleştirdiğini ve bu kilise ile ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Kızılkaya Saklı Kiliseler ise Ünye kalesi yakınında bulunan Kızılkaya Mevkiinde kaya mezarı olarak kullanılmış mağaralardan oluşan eski yerleşim alanıdır. İbadetin gizli yapılıyor olması ve ulaşımın güç sağlanması nedeniyle yörede 'Saklı Kiliseler' olarak bilinmektedir. Kızılkaya'daki iki mağaranın duvarında tahribata uğramış Hristiyan freskleri bulunmaktadır. Kızılkaya'nın zirvesi Ünye, Terme ve Fatsa'yı aynı noktadan görebilen tek yerdir.

Hamamlar Ünye şehrinin tarihi değerlerinden biridir. Şehirlerin çevre yerleşmeler için idari merkez olması hamamların daha çok şehir yerleşmelerinde bulunmalarını sağlamıştır. Saray Hamamı, Çifte Hamam ve Eski Hamam olmak üzere şehirde üç hamam bulunmaktadır. Bunlar içerisinde sadece Eski hamam hizmet vermektedir. Çarşı hamamı olarak da bilinen Eski Hamam'ın inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Bazı tarihçiler tarafından 1790'lı yıllarda *HagiaMinea* (Aya Minos) Rum kilisesi olarak yapıldığını belirtmektedir. Kubbeli yapısı ile Roma hamamlarına benzemektedir. Saray Hamamı (Yeni Hamam) ise Süleyman Paşa Sarayı ile birlikte 19. yüzyılın başında saray mensuplarına ve misafirlerine hizmet vermek amacıyla yapılmıştır. Saray yangınının ardından umuma açılarak 1980'li yıllara kadar hizmet vermiştir. Kültür Yolu Projesi kapsamında restorasyona tabi tutulmuş yenilenme aşaması halen sürmektedir. Son olarak Çifte Hamam, 19. yüzyılın ortalarında Mimar Sinan'ın Osmanlı mimari tarzı ile inşa edilmiştir. Hamam 1940'lı yılların başında hizmet dışı kalmıştır. Bugün hamam koruma altında bulunup restorasyona tabi tutulması için projelendirme işlemleri devam etmektedir.

Şekil 3.6.5: Ünye Şehrindeki Hamamlardan bir görünüm

Araştırma alanı ve yakın çevresinde birçok tarihi kale bulunmaktadır. Çakmaklı Kalesi (Ünye Kalesi), Ünye-Niksar karayolu üzerinde şehir merkezine 5 kilometre uzaklıkta 300 metre yükseltiye sahip kireç taşından oluşan bir tepe üzerindedir. M.Ö. 200-250 yıllarında Pontus Kralı II. Mithridates tarafından yaptırılmış ve bu tarihten sonra çeşitli kavimlere ev sahipliği yapmıştır. Tarihi mekânlardan biri olan Ünye Kalesi'nde dört aşamalı surlar, dehlizler, su sarnıçları ve çok sayıda kaya mezarları bulunmaktadır. Kalenin Bizans ve Osmanlılara ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Erenyurt, Esenkale ve Genç Ağa Kaleleri araştırma alanı yakın çevresinde bulunan diğer kalelerdir.

Şekil 3.6.6:Ünye Kalesi'nden bir görünüm

Milli parklar, doğal güzellikleri bakımından turizm ve rekreasyon alanlarıdır. Bu bağlamda araştırma alanına 9 km uzaklıkta 360 m yükseltiye sahip Asarkaya Milli Parkı bulunmaktadır. Bu alan Ünye Kent Ormanı olup mesire alanı olarak kullanılmaktadır. Piknik ve spor yapmaya elverişli bir ortama sahiptir. Ayrıca şehrin kuzeybatısında, deniz ve karanın birleşim noktasında Çamlık olarak isimlendirilen mesire, piknik ve spor alanı bulunmaktadır. Şehir sınırları içerisinde yer almasından dolayı daha çok ilgi gören alan içerisinde 1800'lü yıllardan kalma Rum mezarları bulunmaktadır.

Ünye Cumhuriyet Meydanında yer alan Anıt Ağaç olarak bilinen Doğu (*Platanus Orientalis*) Çınarı, Fatih'in Trabzon Seferi sırasında dikildiği ve yaş ölçümlerine göre ise 550 yıllık bir ağaçtır. Ağacın boyu 30 m, çapı 3 m çevresinin boyu ise 9 metredir.

Anıtsal simge olarak araştırma alanında bir de Türk – Japon Dostluk Anıtı bulunmaktadır. Anıt, Japonya'nın Yokohama Limanı'ndan 16 Eylül 1890'da ayrıldıktan sonra Kushimoto açıklarında tayfuna yakalanan ve kayalıklara çarparak batan Ertuğrul Fırkateyni'nde şehit olan Türk denizciler anısına 2014 yılında yaptırılmıştır.

Şekil 3.6.7:Anıt Ağaç ve Türk-Japon Dostluk Anıtı'ndan bir görünüm

Kültürel varlıkların sergilendiği açık ve kapalı mekânlar olan müzeler, şehirdeki kültürel çekiciliklerin bir başka elamanıdır (Aliağaoğlu, 2004: 201). Ünye şehri yöresel ürünlerin sergilendiği, Ünye'nin tarihine tanıklık eden Yaşayan Kültürel Miras Müzesi'ne sahiptir. Müze inşası 19. yüzyıl klasik Osmanlı Mimarisin özelliklerini taşımaktadır. Ünye Yaşayan Kültürel Miras Müzesi, Türkiye'de 4'üncü Karadeniz'de ilk olan ve aynı zamanda Türkiye'de UNESCO logosunu kullanmaya yetkili tek müze olma özelliğini taşımaktadır.

Araştırma alanı kıyı turizmi ve plajlar açısından Karadeniz bölgesinde en zengin alanlardan biridir. Bu bağlamda Ünye şehrinin Çamlık, Fokfok, Çamlık Koyu, Uzunkum, Çınarsuyu, Kadınlar plajı, Feneraltı, İnciraltı plajı, Kavaktepe ve Kavaklarda yer alan plajlar gibi birçok kıyı turizm alanı bulunmaktadır. Plajların büyük bölümü kamping alanı olarak da kullanılmaktadır. Plajlar içerisinde piknik ve spor alanları da bulunmaktadır. Kıyı alanında yürüyüş parkurları, oyun parkları, konaklama ihtiyaçları için bungalov evler de yer almaktadır. Araştırma alanı plajlarının bir özelliği de sağlık turizmi açısından oldukça önemli olan ve içerisinde

yirmiye yakın element bulunduran manyetik siyah kumsallara sahip olmasıdır. Bu manyetik siyah kumun stres ile depresyona, romatizma hastalıklarına ve cilt rahatsızlıklarına iyi geldiği belirtilmektedir.

Şekil 3.6.8:Ünye Çamlık, Fevzi Çakmak ve Kadınlar Plajı alanlarından görünüm

Turizm bağlamında Ünye'nin geleneksel çekiciliklerini el sanatları, festival ve şenlikler, oluşturmaktadır. Ünye şehri ve çevresinde geleneklere dayanan el sanatları uzun bir tarihi geçmişe sahiptir. Bunları ayakkabıcılık (çapulacılık), bakırcılık, çömlekçilik, ipçilik, halıcılık, sepetçilik ve süpürgecilik, taş işçiliği vb. birçok geleneksel el sanatları bulunmaktadır. Fakat bu el sanatlarının birçoğu gelişen teknoloji karşısında unutulmaya yüz tutmuştur. Ayakkabıcılık ve bakırcılık zamana karşı devam ettirilmektedir.

Araştırma alanında el sanatları, eski yerleşim alanı olan cadde ve sokaklarda kültürel turizme hizmet etmektedir. Kentsel sit alanı içerisinde kalan cadde ve sokaklar

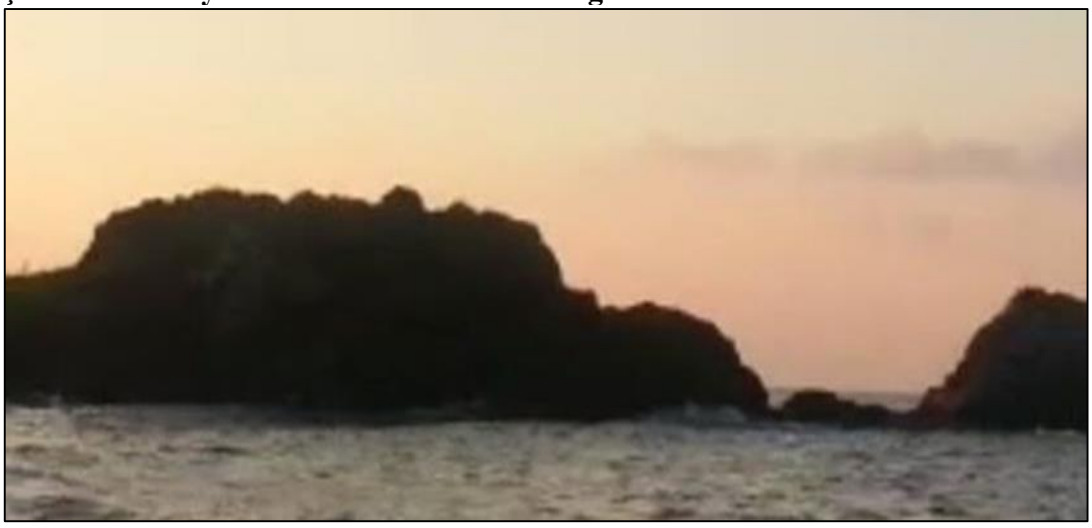
üzerinde hangi el sanatı ile uğraşılırsa yer adları o ismi almışlardır. Örneğin, Çarıkçılar Sokak, Kazancılar caddesi, Bakırcılar sokağı, Çömlekçi mahallesi gibi yer adları bulunmaktadır.

İpçilik, Ayakkabıcılık ve Çömlekçilik Ünye şehrinde köklü bir geçmişe sahip olan el sanatlarındandır. Osmanlı Devleti'nin gemileri için halatlar Ünye şehrinde yapılıp gönderilmiştir. Yine bakır, ayakkabı ve çömlekler Ünye şehrinde işlenip buradan farklı bölgelere sevk edilmiştir.

Araştırma alanında kültürel turizm bağlamında geleneksel festival ve şenlikler de yapılmaktadır. Geçmiş dönemlerde her yıl Temmuz ayında düzenlenen Ünye Uluslararası Kültür Sanat ve Turizm Festivali artık Ramazan ayı etkinliklerine dönüştürülmüş olup Ramazan boyunca çeşitli faaliyetlerle devam etmektedir.

Araştırma alanı ve yakın çevresinin doğal güzellikleri olarak Çakır Tepe ve halk arasında 'Fokfok' olarak nitelendirilen mevkideki falezler nitelendirilebilir. Ayrıca güneşin denizden doğup denizden batması da Ünye şehrine ayrı bir doğal görünüm katmaktadır.

Şekil 3.6.9: Ünye Fokfok Falezlerinden bir görünüm

Araştırma sahası turistik tesisler bakımından yeterli olamasa da Turizm işletmeli tesis sayısı 8'dir. Ünye Şehri'nde turizm tesisleri yılın belirli dönemlerinde yüksek doluluk oranlarına ulaşmaktadır. Özellikle deniz turizminin canlandığı Temmuz ve Ağustos aylarında şehir turizm açısından hareketlilik kazanır.

Tablo 3.6.1: Ünye Şehri'nde bulunan bazı otellerin oda, yatak kapasitesi ve sınıfı (2018)

Tesis Adı	Sınıfı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Yalıhan Arı	3 Yıldız	16	32
Atik Otel	4 Yıldız	49	98
Mavi Marin	Özel T.	16	34
Sebile Hanım Konakları	Özel T.	14	28
Otel Hasan Bey Grande	2 Yıldız	27	54
Ramada Resort By Wyndham	5 Yıldız	137	410
Kumsal Otel	2 Yıldız	13	26
Difana Otel	2 Yıldız	26	53

Kaynak: Ordu İl Kültür Turizm Müdürlüğü

Şehirsel alanlarda turizm potansiyelinin varlığı kadar turistlerin konaklayacakları oteller de önemli roller üstlenmektedir. Araştırma alanında bulunan 8 otelden 3 tanesi 2 yıldızlı, 1 tanesi 3 yıldızlı, 1 tanesi 4 yıldızlı ve 2 tanesi özel oteldir. Bu otellerden Atatürk Mahallesi, Devlet Sahil Yolu üzerinde bulunan Ramada Resort By Wyndham Otel sunduğu konfor, oda ve yatak sayısı ile yemek hizmeti bakımından çalışma sahasının en önemli turizm işletmelerindendir. Yine sahil yolu üzerinde bulunan Atik Otel oda, yatak sayısı bakımından ve sunduğu yemek hizmeti açısından diğer bir önemli oteldir.

Şehir hayatı, günlük yaşamda insanlar üzerinde ruhsal, bedensel ve zihinsel olarak etki etmektedir. Bu etkiyi ortadan kaldırmak için insanlar yenilenmeye ihtiyaç duymaktadır. Dolayısı ile günlük yaşamda rutin işlerin ardından boş zamanlarda insanların yenilenme ihtiyacı "rekreasyon" kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu anlamda "Rekreasyon, kişisel hayat biçiminin şekillendirdiği boş zamanın aktif kullanımıdır (Williams 1995:4). Başka bir ifade ile rekreasyon, işten artan boş zamanlarda yapılan her türlü dinlenme, eğlenme, spor yapma, gezme, kültürel aktivitelere katılma faaliyetlerini ifade etmektedir (Özçağlar, 2014: 185). Rekreasyonun özellikleri genel olarak şu şekilde sıralanabilir;

- ✓ Rekreasyon, rekreatif etkinliklere katılma sonucu ortaya çıkan bir deneyimdir,

- ✓ Rekreasyon, bir hareketlilik içerir; bu hareketlilik fiziksel veya düşünsel yönde olabilir,
- ✓ Rekreasyon bir gereksinme ve iç itimi sonucu oluşur; katılımcı, etkinliklere tamamen kendi isteği ile katılır,
- ✓ Rekreasyon, çalışma dışındaki boş zamanda yapılır ve herhangi bir maddi kazanç söz konusu değildir,
- ✓ Rekreasyon, haz ve neşe sağlayan bir faaliyettir,
- ✓ Rekreasyon faaliyetleri, plânlanmış veya o anda karar verilmiş faaliyetlerdir, bireysel olarak ya da toplu halde yapılabilir,
- ✓ Rekreasyonel etkinliklerde yaş ve mekân sınırlaması yoktur,
- ✓ Rekreasyonun öğretici-eğitici boyutu vardır, kişisel ve toplumsal yarar sağlar,
- ✓ Rekreasyon faaliyetleri; yaşam tarzı, yaşa, kişiye ve mesleğe vb. özelliklere bağlı olarak değişiklikler gösterebildiği gibi zaman ve mekâna bağlı olarak da farklılık gösterebilir (Kor, 2010: 215).

Şehirler, rekreasyonel faaliyetlerin toplandığı mekânlardır (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016: 189). Şehir hayatında spor tesisleri, tiyatro, sinema, gece hayatı, eğlence mekânları, şehir mutfağı şehir yaşamının olmazsa olmazlarındandır. Şehirsel alanlardaki rekreasyonel faaliyetler kısa süreli ve insanların kendi yakın çevrelerinde boş zamanlarda bulunabilecekleri faaliyetlerdir. Rekreasyon faaliyetleri ve çeşitliliği şehrin gelişip büyümesine bağlı olarak artmaktadır. Rekreasyon faaliyetlerinin iki çeşidi vardır. Bunlar kapalı alan ve doğal çevre açık-yeşil alanlardır. Bu bağlamda çalışma alanında yer alan bazı rekreasyon mekanları aşağıdaki gibi sıralanabilir.

Tablo 3.6.2: Araştırma alanı içerisinde yer alan rekreasyon alanları ve sayıları

Rekreasyon Alanları	**Sayısı**
Kahvehane-Çay Bahçesi ve Ocağı	199
Kadın ve Erkek Kuaförleri	155
İnternet Kafe-Dinlenme Yeri	15
Çok Amaçlı Düğün ve Eğlence Merkezleri	6
Sinema ve Eğlence Merkezi	2
Halı Saha	5

Tablo 3.6.3 (devam).

Binicilik Tesisi	1
Kapalı Spor Salonu, Fitness Salonu	7

Araştırma alanındaki rekreasyon alanlarının durumu incelendiğinde 265 hektar olan park, bahçe ve yeşil alanlar 2017 şehir nüfusu olan 92.038 kişiye göre hesap edildiğinde m^2'ye 28,79 kişi düşmektedir. Toplam 24 hektarlık alandan oluşan spor alanları ve sosyal, kültürel tesis alanlarında ise m^2'ye 26,08 kişi düşmektedir (Tablo 3.6.3).

Tablo 3.6.4: Ünye'de kişi başına düşen rekreasyon alanı

Rekreasyon Alanı	Hektar	m²/kişi
Park, Bahçe ve Yeşil Alanlar	265	28,79
Spor Alanları	12	13,04
Sosyal, Kültürel Tesis	12	13,04

3.7. Ünye Şehri'nin Sağlık Fonksiyonu

Şehirler ile kırsal yerleşmeleri birbirinden ayıran önemli fonksiyonlardan biri de şehirlerin sahip olduğu sağlık fonksiyonudur. Şehirlerde sağlık tesisi, hastane, doktor ve eczanenin bulunması, kırsal yerleşmelerde ise sağlık hizmetlerinin yetersiz olması veya olmaması hem şehir halkını hem de çevre kırsal yerleşmelerde yaşayan insanları şehirlere yöneltmiştir. Kırsal alanlarda daha çok pratisyen hekimler bulunurken şehirlerde uzman doktorlar ve donanım açısından daha elverişli olan hastaneler bulunmaktadır. Dolayısıyla şehir yerleşmelerinde sunulan sağlık hizmetlerinin etki alanı kırsal yerleşmelerden daha geniştir. Kırsal kesimde sağlık hizmetleri kamu tarafından sunulduğu halde, şehirlerde kamu ve özel sektör birlikte çalışmaktadır. Ayrıca sağlıkla ilgili önemli kuruluşlardan olan eczanelerin şehir içerisindeki dağılışı önemlidir. Eczanelerin şehir içerisindeki dağılışının nedenleri olarak hastane yatak sayısı, nüfus miktarı, doktor sayısı, gelir seviyesi, erişilebilirlik ve şehir merkezine yakın olma isteği gibi nedenler sayılabilir.

İdari merkez olan Ünye şehri sağlık fonksiyonu açısından kırsal kesimden farklı özellikler sergiler ve etki sahası kuşkusuz daha geniştir. Ünye'de sağlık hizmetlerinin büyük bir bölümü devlet destekli olup bununla birlikte özel kuruluşlarda bulunur.

Ünye'de bulunan Ünye Devlet Hastanesi ilk kuruluş yeri olarak Burunucu mahallesinde 1972 yılında hizmete başlamıştır. Açılış yılında 50 yataklı olarak hizmet veren hastanede 1978 yılında yatak sayısını 75'e çıkarmıştır. 1985 yılında hastaneye ek poliklinik binası yapılarak 1987 yılında yatak sayısı 100'e çıkarılmıştır. 2003 yılında hastaneye ek yeni bina yapılmış ve yatak sayısı 200'e çıkarılmıştır. Eski hastane 2015 yılına kadar hizmet vermiştir. Fakat bu hastane geniş etki alanına sahip olan Ünye şehri için yetersiz kalmıştır. Bunun sonucunda bugün Yüceler Mahallesi sınırlarında bulunan Ünye Devlet Hastanesi 2015 yılında 300 yataklı olarak hizmete başlamıştır. 62.000 m^2 kapalı alan üzerine inşa edilmiştir. Ünye Devlet Hastanesi fiziki şartlar açısından üst düzey bir hastane olup yatak sayısı gerekli görüldüğü takdirde 380'e kadar çıkartılabilmektedir. Hastane günlük ortalama 2500 hastaya hizmet verebilmektedir. Hastanede 14 ameliyathane, 65 poliklinik oda sayısı, 17 diyaliz, 43 yatak yoğun bakım odası bulunmaktadır. 2017-2018 yılında hastane bünyesinde 442 sağlık personeli ve 72 doktor hizmete bulunmaktadır.

Şekil 3.7.1:Ünye Devlet Hastanesi'nden bir görünüm

2009 yılında hizmete başlayan Özel Ünye Çakırtepe Hastanesi Atatürk Mahallesi sınırları içerisindedir. Hastanede 20 hekim görev yapmaktadır. Özel Ünye Çakırtepe

Hastanesi 7 yataklı yoğun bakım ünitesi, 4 yataklı yeni doğan yoğun bakım ünitesi ile birlikte toplam 62 yatak kapasitelidir. Acil serviste 1 acil hasta müdahale odası, 7 yataklı genel muayene odası, 4 yataklı hasta müşahede odası ve 4 adet ameliyathane salonu bulunmaktadır.

Şekil 3.7.2: Özel Ünye Çakırtepe Hastanesi'nden bir görünüm

Ünye'de sağlık hizmetleri veren hastanelerin yanında İlçe Sağlık Müdürlüğü'ne bağlı 10 adet aile sağlığı merkezi bulunmaktadır. Bu aile sağlığı merkezlerinden 8'i şehir merkezindeki kentsel mahallelerde hizmet vermektedir. 1 No'lu Aile Sağlığı Merkezi Ünye İlçe Sağlık Müdürlüğü binasında 10 hekim ve 10 personel ile hizmet vermektedir. Diğer aile hekimlikleri, hekim ve personel sayıları aşağıda tabloda verilmiştir (Tablo 3.7.1). İlçe Sağlık Müdürlüğü kapsamında toplam 90 personel görev yapmaktadır (Tablo 3.7.2). Ayrıca şehirde 4 adet acil sağlık hizmetleri istasyonu bulunur (Tablo 3.7.3).

Tablo 3.7.1: Ünye'nin aile sağlığı merkezleri hekim ve personel sayısı

Aile Sağlığı Merkezleri	Hekim Sayısı	Personal Sayısı
1 No'lu A.S.M. (Kaledere mah.)	10	10
2 No'lu A.S.M.	2	2

Tablo 3.7.2 (devam).

3 No'lu A.S.M. (Kaledere mah.)	3	2
4 No'lu A.S.M.	2	1
Atatürk A.S.M.	4	4
Bayramca A.S.M.	3	3
Fevzi Çakmak A.S.M.	5	5
Pelitliyatak A.S.M.	Hekim ve Personel Tekkiraz'dan görevlendirilir.	
Tekkiraz A.S.M.	3	2
Yalı A.S.M.	4	4

Tablo 3.7.3: İlçe Sağlık Müdürlüğü personel sayısı

Branşlar	**Sayı**	**Branşlar**	**Sayı**
Hekim	11	Memur	5
Psikolog	1	Rontgen Teknisyeni	2
Diyetisyen	1	Şef	3
Diş Hekimi	1	Tıbbi Sekreter	4
Ebe	15	Toplum Sağlığı Teknisyeni	14
Hemşire	8	VHKİ	7
Ayniyat Saymanı	1	Tekniker	1
Çevre Sağlığı Teknisyeni	2	Sürekli İşçi	2
Hizmetli	8	ATT	1
Laboratuvar Teknisyeni	2	Araştırmacı	1
Toplam			**90**

Tablo 3.7.4: Acil Sağlık Hizmetleri İstasyonları

İstasyon Adı	**Paramedik**	**Personel**	**ATT**
1 No'lu ASHİ	5	5	11
3 No'lu ASHİ	4	4	7
4 No'lu ASHİ	5	2	8
5 No'lu ASHİ	5	-	11

Ünye şehri sağlık fonksiyonu açısından merkezi bir şehirdir. Şehirde bulunan sağlık tesisleri her ne kadar ilçe halkına hizmette bulunsa da çevre yerleşmeler olan Fatsa, İkizce, Çaybaşı ve Akkuş gibi ilçelerden gelenlere de hizmette bulunmaktadır. Bu bağlamda Ünye şehri sağlık fonksiyonu açısından yeterli bir durumdadır. Şehir sağlık fonksiyonu bakımından geniş etki alanına sahiptir. Fakat şehirde bulunan Devlet

hastanesi fiziki şartlar açısından her ne kadar yeterli olsa da bazı bölümlere ait hekimler açısından yetersizdir. Hastanede doktoru olmayan bir dalda hastalar farklı şehirleri tercih etmektedir. Dolayısı ile Sağlık Bakanlığı tarafından hekim görevlendirmesi yapılarak bu eksikliğin giderilmesi gerekmektedir.

Ünye Devlet Hastanesi ilk kuruluş yeri bakımından Burunucu mahallesinde Sahil yolu üzerinde iken şehir trafiğinden etkilenmekteydi. Hastanenin Yüceler mahallesine yeni binasına taşınması ile bu durumun da önüne geçilmiştir. Hastane bugün şehir dışında farklı ulaşım alternatiflerine sahip bir konumdadır. Dolayısı ile yer seçiminin bu anlamda doğru olduğu söylenebilir. Ayrıca hastanenin şehrin doğusuna taşınması bu sahadaki şehirsel gelişimi de hızlandıracaktır.

Ünye şehrinde hastanelerin ve aile sağlığı merkezlerinin varlığı kadar şehir içinde eczanelerin dağılışı da önemlidir. Ünye şehrinde 51 adet eczanenin varlığı tespit edilmiştir. Şehir içinde eczaneler genel olarak merkezi caddelerde ve aile sağlığı merkezleri ile hastaneye yakın konumda yer almaktadır.

Şekil 3.7.3: Ünye Şehri'ndeki eczanelerin şehir içi konumları

3.8. Ünye Şehri'nin Yerleşme Fonksiyonu

Yerleşmeler konutların bir araya gelmesiyle oluşan coğrafi unsurlardır. Konutlar, şehirsel sahalarda en önemli arazi kullanış biçimidir (Aliağaoğlu ve Uğur, 2016:212).Konut, "*bir ya da daha çok insanın ikamet ettiği yer, ev, mesken*" şeklinde tanımlanmaktadır (Hasol, 1998: 271). Meskenler, insan neslinin dünya üzerinde ilk tesis ettiği müessesedir (Tunçdilek, 1967: 34).

Yerleşim sahalarını oluşturan konut alanları, başta doğal ortam koşullarının olmak üzere insan ve onun doğal ortam üzerindeki faaliyetleri sonucu oluşturduğu arazi kullanış biçiminin bir ürünüdür. Şehirsel yerleşmelerde arazi kullanım alanlarında en büyük paya sahip olan sahalar konut alanlarıdır. Şehirler canlı birer varlık gibidir; doğar, büyür, gelişir ve ölürler. Şehirlerin bu gelişim sürecinden en çok etkilenen unsurlar ise konut alanlarıdır. Yerleşim alanlarının birer unsuru olan konutlar; sokaklar, caddeler, mahalleler ve şehirleri oluşturmaktadırlar.

Konutlar farklı sınıflandırma türleri ile ele alınıp incelenebilir. Çalışma sahası konut alanları geleneksel ve modern konut tipi sınıflandırmasına tabi tutulmuştur. Bu iki konut tipine de araştırma sahasında rastlamak mümkündür.

Ünye şehri geleneksel konutların bulunduğu tarihi şehirlerdendir. Şehirde geleneksel konut alanları ülkemizde kentleşme sürecinin hız kazandığı 1950'li yıllardan sonra büyük oranda yıkılarak yerlerine modern konutlar inşa edilmiştir. 1980'li yıllarda imar planlarında yapılan değişiklikle konut alanları başka sahalara yöneltilmiştir. Geleneksel konut alanları ise koruma altına alınıp kentsel sit alanı olarak ilan edilmiştir.

Çalışma alanında geleneksel konutlar, Kaledere ve Hamidiye mahallelerinin bir bölümünü kapsamaktadır. Aynı zamanda Çamurlu ve Ortayılmazlar mahallelerinde modern konutlar arasında kalmış geleneksel yapılar da bulunmaktadır. Bu mahalleler 19. ve 20. yüzyıla ait konutların yoğunlukta olduğu sahalardır. Kentsel sit alanı olarak planlanan bu bölge aynı zamanda Ünye şehrinin tarihini, kültürünü ve sivil mimarlık özelliklerini yansıtır. Koruma altına alınmış tescilli 88 adet mesken bulunmaktadır.

Osmanlı mimari özelliklerini yansıtan tarihi Ünye evleri Rum, Ermeni ve Türk mimarisinin yapı özelliklerinin sentezi durumundadır. Şehirde bulunan Rum dönemi evleri kesme taş ile yapılmış, kapı ve pencere kenarları çıkıntılı kesme taşlar ile oluşturulmuş taş bezeme sanatı ile süslenmiştir. Türk dönemi yapılarında ise evler bahçeli ve üç kısımdan oluşmaktadır. Yapı malzemesi olarak taş ve ahşap kullanılmıştır. Birinci bölüm bodrum kat sarnıç, odunluk ve çamaşırlık olarak kullanılmaktadır. Zemin kat mutfak, kiler, oturma odaları, üst katta ise misafir odaları ve yatak odaları yer almaktadır. Her evde mutlaka çatının suyunu toplayan bir sarnıç bulunur. Ünye evlerinde bahçe düzenine çok önem verilmiştir. Bahçe giriş kapıları taş işçiliği ile sanatsal bir görünümde yapılmıştır.

Şekil 3.8.1: Geleneksel Ünye evlerinden bir görünüm

Ünye şehrinde diğer bir konut tipini modern konutlar oluşturmaktadır. Modern konutlar demir, beton, tuğla gibi inşaat malzemeleri kullanılarak oluşturulan yapılardır. Geleneksel konutlardan farklı olarak temel derinlikleri fazla, kullanılan malzeme farklıdır. Modern konut sahaları geleneksel konutların gelişme göstermediği ya da geleneksel konutların tahribi sonucu yerlerine inşa edildiği 1945'li yıllardan sonra gelişim gösterdiği sahalarda yoğunluk kazanmıştır.

Ünye şehrinde bina yoğunluğu en fazla Tabakhane Deresi vadisi çevresinde dağılış göstermektedir. Bu saha düz ve düze yakın araziye sahip ova niteliği taşıdığı için yapılaşma bu bölgede yoğunluk kazanmıştır. Tabakhane vadisinde şehirsel gelişim yavaşlamış durumdadır. Fakat günümüzde yapılaşma halen güney yönde devam

etmektedir. Tabakhane vadisi konut alanları olarak adlandırdığımız kentsel alan Ünye Çevre Yolu ile sınırlandırılmış durumdadır. Çevreyolu adeta şehrin sınırını belirleyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda Niksar caddesinin güneyinde bulunan Küçük Sanayi Sitesi günümüzde konut alanları ile birleşmiş durumda ve dar bir alana sıkıştırılmıştır. Bu bağlamda konut alanları içerisinde Küçük Sanayi Sitesinin sürdürülebilirliği de bulunmamaktadır. Yerleşim alanları içerisinde bulunan Küçük Sanayi Sitesi'nin varlığı ve lokasyonu da tartışma konusudur.

Tabakhane vadisindeki konut alanlarında planlı bir yapılaşma söz konusu değildir. Ana caddeler dışında sokaklar dar ve konutlar arası mesafe yok denecek kadar azdır. Hatta binalar birbirine bitişik olarak inşa edilmiştir. Şehrin denetimden uzak, plansız ve rastgele bir şekilde büyümesi Ünye şehrinde çarpık kentleşmeye neden olmuştur.

Şekil 3.8.2:Tabakhane vadisi konut alanlarından bir görünüm

Kaynak: Ünye Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Drone çekim.

Kent merkezi Tabakhane vadisi boyunca gelişme göstermiştir. Oldukça dar sokaklar ve ortalama 4-5-6 katlı binaların oluşturduğu plansız şehirleşme bu bölgedeki kentsel dokunun resmidir. Yolların oldukça dar olması günümüzde otopark ve ulaşım sorunları yaratmaktadır. Ayrıca binaların bitişik nizamda yapılması, cadde ve

sokakların dar olması konutların hava ve güneş alma olanaklarını kısıtlamış nemli, rutubetli bir ortam yaratmıştır. Bu durum ise hem bina hem de insan ömrü için sağlıksızdır.

Ünye şehrinde çarpık ve kuralsız yapılaşma ciddi bir kentleşme sorunudur. Bu bağlamda kentsel dönüşüm projeleri hazırlanıp şehrin planlı bir görünüm kazanması gerekmektedir. Sorunun çözülmemesi halinde artan nüfus sonucu ileriki yıllarda daha ciddi bir problem haline gelecektir.

Şekil 3.8.3: Tabakhane Deresi batısındaki konut alanlarından bir görünüm

Kaynak: Ünye Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Drone çekim.

Ünye şehrinde, Çakırtepe sırtının kent merkezine bakan kuzeydoğu yamacı, yerleşim alanının nüvesi durumundadır. Kuzeydoğu yamacındaki konut alanları aynı zamanda şehrin tarihi yerleşim sahasıdır. Şehirde tarihi öneme sahip konutlar bu bölgede yer almaktadır. Çakırtepe'nin kuzeydoğu yamaçlarındaki konut alanları jeolojik yapı nedeniyle eğim derecesi yüksek bir araziye kurulmuştur. Bu nedenle konutlar arası mesafe az, sokaklar dar ve dolambaçlı, yolların eğim derecesi yüksektir. Planlı bir yapılaşma bulunmamaktadır. Binaların kat sayılarına bakıldığında 4-5-6 katlı konutlardan oluşmaktadır.

Şekil 3.8.4: Çakırtepe sırtının kuzeydoğu yamacındaki konut alanları

Kaynak: Ünye Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Drone çekim.

Ünye şehri batısındaki kentsel gelişme alanları 1970'li yıllardan günümüze konut alanlarının en fazla yayılış gösterdiği yerleşme alanıdır. Söz konusu saha şehrin diğer konut alanlarına nazaran daha planlı bir yapılaşma göstermektedir. Ünye şehrinin batı yerleşim alanları gözlemlendiğinde konut alanlarının çizgisel bir uzanış sergilediği görülür. Fakat bu durum planlı şehirleşmeye uygun değildir. Çünkü planlı bir şehirsel gelişimde büyüme tüm yönlerde eşit ilerlemelidir.

Şekil 3.8.5:Çakırtepe sırtının kuzeybatı yamacındaki konut alanları

Kaynak: Ünye Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Drone çekim.

Ünye'de şehirsel gelişim batı yönünde dar kıyı hattı boyunca ilerlemektedir. Ünye şehrinin batısında Gölevi Mahallesi sınırlarında sahil yolu üzerinde TOKİ idaresinde yapılan Memurkent konut uygulaması ile şehirsel gelişim bu yöne kaymıştır. Şehrin batısında planlı yapılaşma kısmen doğusuna ve şehir merkezine nazaran daha iyidir. Şehrin batısındaki konut alanlarında binaların kat sayısı da fazladır. Yüksek katlı yapılaşma yamaç eğimine bağlı olarak bu sahalarda müteahhitler tarafından daha fazla tercih edilmeye başlanmıştır. Ünye şehrinin batısındaki konut alanları günümüzde ikametgâh ihtiyaçlarının karşılandığı bölge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 3.8.6: Ünye şehrinin batısındaki yerleşme alanları

Kaynak: Ünye Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Drone çekim.

Ünye'de şehirsel gelişimin önündeki en büyük engelin jeolojik yapı olduğunu ifade edebiliriz. Karadeniz coğrafi bölgesi orojenik hareketlere bağlı olarak dağlar kıyıya paraleldir. Kıyı hattından itibaren arazinin eğim derecesi birden artmaya başlar. Bu ise şehirsel gelişimi dar bir kıyı hattında ilerlemeye zorlar. Ayrıca arazi akarsular tarafından aşındırıldığı için derin kuru dere vadileri ile parçalanmıştır. Ünye şehri de kısmen bu durumdan etkilenmektedir. Bu bağlamda Ünye Şehrinde konut alanlarının gelişimi doğuda Fatsa sınırından Cevizdere mevkiine kaydırılmalıdır. Bu alan hafif eğimli düz ve düze yakın arazilerden oluşmaktadır. Cevizdere'nin doğusunda kalan bu şehirsel gelişme alanı Yüceler, Güzelyalı, Eskikızılcakese ve Keş mahallelerini kapsamaktadır.

Tablo 3.8.1: Mahallelere göre toplam konut alanları

Mahalle Adı	Alan(Ha)	%	Mahalle	Alan(Ha)	%
Atatürk	46,90	12,52	Hamidiye	11,54	3,08
Bayramca	22,46	5,10	İpekyolu	11,98	3,20
Burunucu	7,28	1,94	Kaledere	7,02	1,87
Cevizdere	2,92	0,8	Karşıyaka	5,78	1,54
Çamurlu	21,19	5,66	Keş	0,88	0,23
Çınarlık	28,45	7,60	Liseler	5,54	1,48
Eskikızılcakese	7,31	1,95	Nuriye	14,79	3,95
FevziÇakmak	24,81	6,62	Ortayılmazlar	9,53	2,54
Göbü	12,60	3,36	Sahilköy	30,36	8,11
Gölevi	41,25	11,01	Saraçlı	27,87	7,44
Gürecülü	5,37	1,43	YunusEmre	20,16	5,38
Güzelyalı	0,48	0,13	Yüceler	7,91	2,11
TOPLAM				**374.5301**	**100**

Ünye şehrinde arazi kullanımı bakımından konut alanlarının mahallelere göre dağılımı incelendiğinde toplam 374,530 hektar alan kaplayan konut alanlarının 46,90 hektarı yani %12,52'si Atatürk Mahallesi sınırları içerisinde kalmaktadır. Zaten bu mahalle Ünye şehrinde en yoğun nüfuslanmanın yaşandığı alandır. İkinci olarak konut alanlarının en fazla bulunduğu mahalle Gölevi Mahallesidir. Konut alanlarının %11,01'i yani 41,25 hektarı bu mahalle içerisinde yer alır. 30,36 hektarlık konut alanı ile Sahilköy kırsal mahallesi %8,11'lik bir pay ile üçüncü sırada yer alır.

3.9. Ünye Şehri'nin Güvenlik Fonksiyonu

Şehirlerin sunduğu hizmetlerden bir diğeri ise güvenlik fonksiyonudur. Yerleşmelerin muhtemel dış saldırılara karşı savunulması ve iç güvenliğin sağlanması amacıyla oluşturulmuş silahlı kuvvetler (ordu, jandarma, polis teşkilatı), olağanüstü hallerde korunma ve kurtarmayla ilgili güvenlik hizmeti veren sivil savunma teşkilatı, şehir ve kasabalarda yaşayan halka hizmet veren belediyelerin bünyesindeki zabıta ve itfaiye teşkilatları ile sosyal güvenlikle ilgili kurum ve kuruluşlar (Emekli Sandığı, SSK, Çocuk Esirgeme Kurumu vb.) güvenlik hizmeti veren resmi kuruluşlardandır. Ayrıca

resmi ve özel kuruluşlara ait iş yerlerini, hizmet binalarını, siteleri, tesisleri koruyan ve güvenliğini sağlayan özel koruma ve güvenlik şirketleri ile cana ve mala gelebilecek zararları ödenen primler karşılığı sigorta ederek güvence altına alan sigorta acenteleri de bu kapsam içinde değerlendirilebilir (Özçağlar, 2014: 184).

Savunma ve güvenlik fonksiyonu Ünye şehrinin tarihinden gelen diğer önemli bir fonksiyon alanıdır. Pontos Krallığı döneminde II. Mithridates zamanında yapılan Ünye Kalesi bu durumun en somut örneğidir. Kale 2500 yıllık tarihi geçmişe sahiptir. Hem bölgenin hâkimiyetini sağlamak hem de Ünye-Niksar kervan yolunu denetim altında tutarak güvenli hale getirmek için volkanik bir tepe üzerine inşa edilmiştir. Türklerin bölgeyi fethetmesi ile birlikte Çaleoğlu Kalesi adını almıştır.

Ünye Kalesi daha sonra önemini bir nebze kaybetse de Osmanlı döneminde asker yetiştirmede kullanılmıştır. Kreçtaşı kaya kütlesi üzerine inşa edilen Ünye kalesinde 30 adet lahit mezar, bir tane kaya mezarı, ibadet yerleri, hamam ve 2 adet dehliz bulunmaktadır. Aynı zamanda kalenin sürgün yeri olarak kullanıldığı da bilinmektedir. Ünye Kalesi Osmanlının son dönemlerine kadar kullanılmıştır.

Cumhuriyet döneminde Ünye şehrinde güvenliği polis teşkilatı ve jandarma sağlamaktadır. Şehir yerleşmelerinde huzur ve asayişi sağlayan en önemli güvenlik hizmet kolu Emniyet teşkilatıdır. Çalışma alanında polis teşkilatı olarak Belediye caddesinde Ünye İlçe Emniyet Müdürlüğü hizmet vermektedir. Ayrıca Fevziçakmak Mahallesi sınırları içinde Ünye İlçe Jandarma Komutanlığı bulunur.

Ünye şehrinde suçluların infazı için Yüceler Mahallesi Hendeksuyu mevkiinde Ünye M Tipi Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumu bulunmaktadır. Toplam 74.650,15 m² arazi üzerine kurulmuş olup, mülkiyeti hazineye aittir. Arazinin 10.206,65 m² si Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna ayrılmıştır. Kapalı Ceza İnfaz Kurumu kapalı alanı 5206,50 m²'dir. Kapalı Ceza İnfaz Kurumu 350 kişi kapasitelidir. 3 blok, 40 hükümlü ve tutuklu odası, 6 adet müşahede odası bulunmaktadır. Açık Ceza İnfaz Kurumu 304 kişi kapasiteli olup, gerektiğinde 400 kişi barındırabilecek kapasitedir.

Şekil 3.9.1: Ünye İlçe Emniyet Müdürlüğü ve Ceza Evinden görünüm

Ünye şehrinde Emniyet Güçleri mıntıkası dâhilinde suç ve suçluların mekânsal dağılışını yapmak mümkündür. Ünye İlçe Emniyet Müdürlüğü verileri doğrultusunda suçun türüne göre şehirde 2017 yılının ilk 6 ayı ve 2018 yılının ilk 6 ayında işlenen suçlar değerlendirildiğinde en fazla suç işlenen suç türünü kişiye karşı işlenen suçlar oluşturmaktadır. 2017 yılında 600, 2018 yılında ise 674 suç işlenmiştir. Mal varlığına karşı işlenen suçları hırsızlık, dolandırıcılık, yankesicilik, mala zarar verme vb. suçlar oluşturur. Mala karşı 2017 yılının ilk altı ayında 155 suç işlenirken 2018 yılında 148 suç işlenmiştir. Toplamda 2017 yılının ilk 6 ayında 1151 suç, 2018 yılında ise 1148 suç işlenmiştir (Tablo 3.9.1).

Tablo 3.9.1: Ünye'de suç türlerine göre işlenen suçlar

SUÇUN TÜRÜ / Yıllar	Mal varlığına karşı İ.S.	Takibi gereken olaylara karşı İ.S.	Topluma karşı İ.S.	Kişiye karşı İ.S.	Devlete karşı İ.S.	Toplam
2017	155	223	158	600	15	1151
2018	148	191	117	674	18	1148

Kaynak: TÜİK

Polis teşkilatı sorumluluğunda olan mahallelere göre işlenen suçların dağılışını yapmak da mümkündür. Ünye şehrinde 2017 ve 2018 yılının ilk 6 ayında en fazla suçun, merkezi iş sahasının da içinde olduğu Kaledere mahallesinde işlendiği

görülmektedir. İkinci olarak ise Atatürk Mahallesi en çok suç işlenen yerler arasındadır.

Tablo 3.9.2: Ünye'de işlenen suçların mahallelere göre dağılışı

Mahalle	**2017**	**2018**
Atatürk	148	143
Bayramca	44	52
Burunucu	48	60
Cevizdere	14	26
Çamurlu	54	55
Çınarlık	91	53
Döşemedibi	4	-
FevziÇakmak	99	64
Göbü	1	-
Gölevi	49	74
Gürecülü	16	45
Hamidiye	22	30
İpekyolu	31	28
Kaledere	201	184
Karşıyaka	8	9
Liseler	189	145
Nuriye	14	28
Ortayılmazlar	27	33
Saraçlı	47	55
Yazkonağı	3	2
YunusEmre	18	32
Yüceler	23	30
TOPLAM	**1151**	**1148**

Kaynak: TÜİK

3.10. Ünye Şehri'nin Diğer Fonksiyonları

a) Mezarlıklar

Şehir yerleşmelerinde arazi kullanım biçimlerinden bir başkası ise mezarlıklardır. Mezarlıklar şehir içi arazi kullanımında az yer kaplayan bir fonksiyon alanıdır. Şehirdeki toplam mezarlık alanı 18,61 hektardır. Şehirdeki en büyük mezarlık alanı Yunus Emre ve Atatürk mahallelerinde yer almaktadır. Bu mezarlık alanının 6,23 hektarı Yunus Emre mahallesinde yer alırken 4,58 hektarı Atatürk Mahallesi'nde bulunur (Tablo 3.10.1, Şekil 3.10.1).

Tablo 3.10.1: Ünye Şehrindeki mezarlık alanlarının oransal dağılışı

Mahalle	Mahalle Alanı (Ha)	Mezarlık Alanı(Ha)	Mahalle Alanı İçindeki Oranı (%)	Toplam Mezarlık Alanı İçindeki Oranı (%)
Atatürk	175,12	4,58	2,62	24,61
Burunucu	39,65	0,14	0,35	0,75
Çınarlık	86,29	1,88	2,18	10,10
Döşemedibi	253,23	1,5	0,59	8,06
Karşıyaka	69,34	0,15	0,22	0,81
Ortayılmazlar	24,98	2,17	8,69	11,66
Sahilköy	812,98	1,37	0,17	7,36
Saraçlı	191,55	0,59	0,31	3,17
YunusEmre	253,22	6,23	2,46	33,48

Şekil 3.10.1: Atatürk Mahallesi Ünye Belediye Mezarlığı'ndan bir görünüm

b) Park, Bahçe ve Yeşil Alanlar

Şehirsel yerleşmelerde park, bahçe ve yeşil alanların kullanımı kuşkusuz ki çok önemlidir. Şehirsel ortamlarda beton yığınları arasında kalan insanlar yerleşim alanlarında temiz hava, güneş ve bitkilere ihtiyaç duyarlar. İnsan hayatında doğa ile bütünleşip bir nebze olsun şehir yaşamının sıkıcı ortamı ve stresinden uzaklaşma anlamında açık yeşil alanların varlığı önemlidir. Bu bağlamda, yeşil alanların, doğal kaynaklar, tarihi eserler ve çevrelerinin korunması, şehirlerdeki kirli havanın temizlenmesi, rekreaktif ve sportif etkinliklerin yapılması yoluyla kişilerin psikolojik ve bedensel olarak gelişimlerine katkı sağlaması, çeşitli eylemler içinde sosyal ilişkilerin kurulması, sürdürülmesi ve toplumsal dayanışmayı geliştirmesi gibi birçok faydası vardır (Aliağaoğlu, 2004: 253).

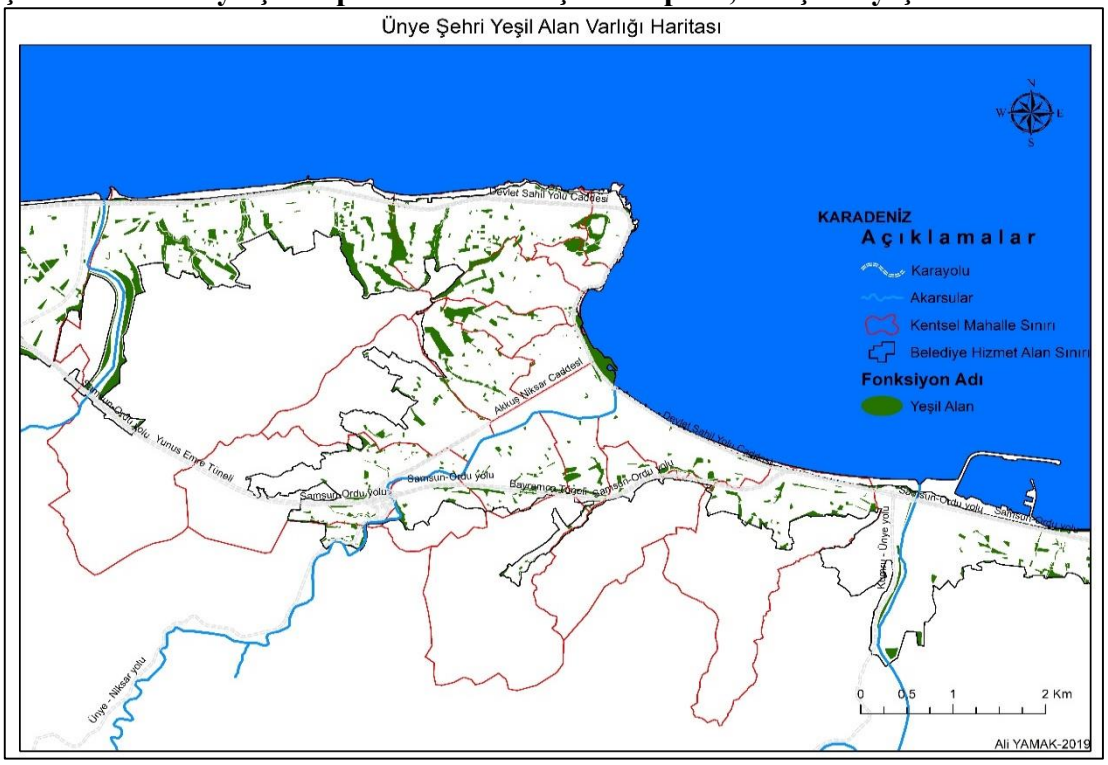
Ünye şehri çevresi iklime bağlı olarak yeşil alan bakımından her ne kadar yoğun olsa da bu durum şehir içinde tam tersidir. Ünye şehri, yerleşme alanı içerisinde aktif halde kullanımda olan park, bahçe ve açık yeşil alanlar bakımından fakirdir. Şehir içinde sınırlı kullanım alanı olan küçük park ve çocuk oyun alanları vardır. Şehir genelinde açık yeşil alanlar kişi başına 3 – 4 m^2 kadar düşmektedir. Bu durum ise standartların altındadır. Kişi başına düşen yeşil alan en az 10 m^2 olmalıdır. Ünye şehrinde mülkiyet durumu kıyı alanından itibaren başladığı için yeşil alan olarak kullanılacak bölgeler de konut alanı olarak kullanılmıştır.

Ünye şehrinde planlama alanı dâhilinde toplam park, bahçe, yeşil alan 265,630 hektardır. Bu alanın büyük bir bölümü konut yerleşme alanlarının dışında kalmakta ve kullanım açısından da rekreasyon donanımlarını sağlamamaktadır. Şehirde kentsel alan dâhilinde en çok yeşil alan yüzölçümüne sahip mahalle Gölevi Mahallesi'dir. Planlama alanı dâhilinde mahallenin 59,92 hektarlık yeşil alanı bulunmaktadır. Bu mahallede yeşil alan varlığının fazla olmasının nedeni henüz kentsel gelişmenin bu bölgede yeni başlamış olması veya şehirleşmenin tam anlamıyla bitmemesidir. Yeşil alan varlığı bakımından Yüceler ve Sahilköy mahalleleri de zengindir. Yukarıda bahsedilen hususlar bu mahaller içinde geçerlidir. Şehirde konut alanlarının yoğun olduğu mahallelerde park, bahçe ve yeşil alan varlığı çok azdır. Plansız bir şehirleşmenin olduğu aşikârdır.

Tablo 3.10.2: Mahallere göre yeşil alanların yüzölçümü

Mahalle	Alan(Ha)	Mahalle	Alan(Ha)
Atatürk	13,84	Güzelyalı	8,59
Bayramca	5,71	Hamidiye	5,97
Burunucu	6,98	İpekyolu	4,47
Cevizdere	9,46	Kaledere	8,51
Çamurlu	6,57	Karşıyaka	2,95
Çatalpınar	1,8	Keş	9,9
Çınarlık	8,3	Kocuklu	12,17
Döşemedibi	0,68	Liseler	0,8
Eskikızılcakese	11,82	Nuriye	10,7
FevziÇakmak	3,43	Ortayılmazlar	2,4
Göbü	6,31	Sahilköy	21,84
Gölevi	59,92	Saraçlı	4,58
Günpınarı	2,85	YunusEmre	7,47
Gürecülü	1,26	Yüceler	26,36
		TOPLAM	**265,631**

Şekil 3.10.2: Ünye Şehri planlama alanı içindeki park, bahçe ve yeşil alanlar

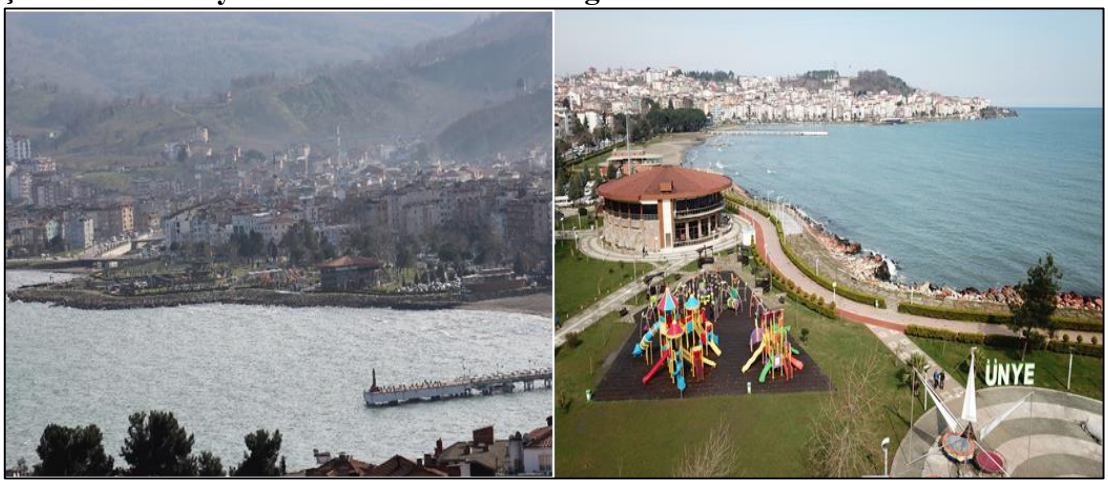
Geçmiş dönemlerde mezarlık olarak kullanılan fakat günümüzde rekreasyon alanına dönüştürülen ‘Çamlık’, Ünye şehrinin en önemli açık yeşil alanlarından biridir. Çamlık yeşil alanı 30.934 m^2 alandan oluşur. Bu rekreasyon alanının bir kısmı Burunucu Mahallesi sınırlarında kalırken bir kısmı ise Atatürk Mahallesi sınırları içerisinde kalmaktadır. Alan içerisinde piknik yapılacak noktalar, spor alanları ve yürüyüş güzergâhları bulunur.

Şekil 3.10.3: Ünye Çamlık yeşil alanından bir görünüm

Ünye şehrinde park bahçe ve yeşil alan bakımından dikkat çeken en önemli mekânlardan bir diğeri ise büyük bir bölümü deniz doldurularak oluşturulan Atatürk Parkı’dır. Park alanı yaklaşık 60 bin m^2’dir. Park alanında halı saha, basket sahası, yürüyüş ve koşu parkurları, sosyal tesisler, çocuk parkı, spor alanı, açık amfi tiyatro ile otopark bulunur.

Şekil 3.10.4: Ünye Atatürk Parkı'ndan bir görünüm

Ünye şehrinde yeşil alan kullanımı bakımından Karadeniz sahil yolu kıyısı boyunca uzanan yaya yolu ve çevresindeki sahil düzenlemelerini de sayabiliriz. Bu yaya yolu, Ünye Yeni Otogar mevkiinden başlayıp Sahilköy Mahallesi sınırlarına kadar uzanmaktadır.

Şekil 3.10.5: Ünye şehri yaya yolu düzenlemelerindeki yeşil alanlar

Kentsel yaşamın devamlılığı için yeşil alanların sürdürülebilirliği önemli bir konudur. Ünye şehir içi arazi kullanımında yeşil alan varlığı azdır. Söz konusu yeşil alanlar şehir içinde arttırılmalıdır. Özel mülkiyet alanlarında kamulaştırma işlemi yapılıp yeşil alana dönüştürülerek bu kazanım sağlanmalıdır. Her mahalleye uygun noktalara çocuk parkları oluşturulmalıdır.

Kentsel nüfus göz önünde bulundurularak mahallelere hizmet eden açık yeşil alan kullanımları mahallelerin nüfus büyüklüğü ve bu nüfusa hizmet eden yeşil alan varlığı etkin ve işlevsel kullanım için yeniden planlanmalıdır.

Şehirde açık yeşil alanlar mekânın işlevsel kullanımı açısından mahallelere göre dengeli olarak dağıtılmalıdır. Aynı zamanda sürdürülebilir bir kullanım için açık yeşil alanlar yaya ve bisiklet yolları ile desteklenmeli ve bu yollara paralel yeşil hatlar oluşturulmalıdır. Yeşil alan varlığının sosyal-kültürel yaşama ve insan psikolojisi

üzerindeki etkileri de büyüktür. Bu bağlamda sürdürülebilir yeşil alan kullanımı arttırılmalı ve bu alanlar çekim merkezi haline getirilmeli buna göre planlanmalıdır.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Ünye şehri, Ordu iline bağlı bir ilçe idari alanının merkezidir. Ünye şehri; Karadeniz Bölgesi'nin Orta Karadeniz Bölümü'nde, Ordu ili sınırları içerisinde ve ilin kuzeybatı kesiminde ilçe merkezi konumunda olan kentsel yerleşme alanıdır. Şehir fonksiyonel anlamda bir hizmet şehridir.

Ünye ilçesi yaklaşık 500 km^2'lik bir sahayı içine almaktadır. 2019 yılı itibari ile 18 kentsel mahalle, 67 kırsal mahalle olmak üzere toplam 85 mahalleye idari merkezlik yapmaktadır. Araştırmaya konu olan Ünye şehri, 18 mahalleden oluşan kentsel alan sınırı dâhilinde 30,30 km^2'lik alandan oluşmaktadır. Belediye hizmet alan sınırı, 18 mahalleden oluşan kentsel mahalle sınırlarını aşmakla birlikte doğu ve batı yönünde Karadeniz kıyı şeridi boyunca uzanıp yaklaşık 26 km^2'lik sahadan oluşmaktadır.

Ünye şehri, genel olarak Göbü, Killik, Çatalpınar, Pınarbaşı, Günpınarı ve Yazkonağı kırsal yerleşmeleri ile batıda Curi Deresi ile doğuda ise Kozyama Deresi ile çevrelenmektedir. Çalışma sahası jeomorfolojik özellikleri açısından ele alındığında, eğimin az olduğu kıyı şeridinde geniş hilal oluşturan bir koyun ardında alüvyon bir saha üzerinde kurulmuştur. Şehir yükselti değerleri açısından denize yakın seviyelerde gelişme göstermiştir. Şehirsel alan akarsular tarafından taşınan alüvyon çökellerden oluşmaktadır. İlçe merkezinin içinden Karadeniz'e dökülen Tabakhane deresi şehri ikiye ayırmaktadır. Şehrin 1/4'ü doğu yönünde Tabakhane deresinden başlayıp Ceviz deresine kadar olan alandır. Şehrin 3/4'ü ise Tabakhane deresinin batısından Curi deresine kadar olan alandır.

Ünye şehrinin genel arazi uzanımı doğu-batı doğrultusundadır. Şehir güneyden kıyıya paralel uzanan dağlar ve bunların uzantısı olan sırtlar tarafından sınırlandırılmıştır. Şehre yakın mesafede bulunan yaklaşık 80 metre yükseltiye sahip Çakır tepe, şehirdeki en yüksek saha durumundadır. Şehir merkezinin bulunduğu alan güneyden kuzeye uzanan iki sırt arasındaki vadi ağzında bulunmaktadır.

Ünye şehrinin yaklaşık 80 km^2 çevresi temel alınarak derlenen bölgenin genel jeolojisinde, Senozoik–Mesozoik yaşlı birimler yer almaktadır. Çalışma sahasında

Kuvaterner yaşlı Alüvyon (Qal), Eosen yaşlı Çaybaşı Üyesi (Tetç), Paleosen yaşlı Akveren Formasyonu (Kta), Kretase yaşlı Tirebolu Formasyonu (Kt) olmak üzere farklı yaşta dört önemli formasyon bulunmaktadır.

Ünye şehri Doğu Pontid tektonik birliğinde bulunmaktadır. Üst Kretase alanda kuzey-güney yönlü sıkışma tektoniği etkisindedir. Bu tektonizma sonucunda bölgede, doğu, doğu-batı doğrultulu ana kıvrım sistemleri, normal ve ters faylar ile bindirmeler oluşmuştur. Araştırma alanının ana rölyef şeklini kıyı kuşağı ile bu kuşağa kuzey-güney doğrultulu uzanan dağlar; yerşekilleri olarak da yamaç, sırt, vadi ve akarsu ağızlarında meydana gelen birikim yüzeyleri oluşturmaktadır.

Ünye şehri ve çevresinde sıcaklıklar Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında fazla iken Ocak ile Şubat aylarında en düşük değerdedir. Ünye ve çevresinde yıllık ortalama sıcaklık 14,3 °C iken yıllık maksimum ortalama sıcaklık 17,7 °C, minimum ortalama sıcaklık ise 11,5 °C'dir. Ortalama sıcaklıkların en yüksek olduğu ay 23,3 °C ile Ağustos ayı iken en düşük sıcaklık ortalaması 6,9 ile Şubat ayıdır.

Ünye şehrinde uzun yıllar (1960-2016) ortalama yağış miktarı 87 mm'dir. Bu verilere göre en fazla yağışın Ekim, Kasım ve Aralık aylarında düştüğü görülmektedir. Ortalama nemin en yüksek olduğu ay 81,1 ile Mayıs ayıdır. Ünye'de yıllık ortalama nem değeri % 75,2'dir. Ortalama basınç değerleri olarak minimum 1008,7 mb. ile Temmuz ayında, maksimum 1016,6 mb ile Aralık ayında ölçüldüğü görülmektedir. Yıllık ortalama basınç değeri 1013,3 mb.'dır. Ünye şehrinin hâkim rüzgâr yönünün Batı-Güneybatı, Güney-Güneybatı, Güneybatı ve Batı yönünde olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırma sahası dört adet havzadan oluşmaktadır. Bu dört havzada dört önemli akarsu yer almaktadır. Çalışma sahasında bulunan şehri doğu (1/3) batı (2/3) şeklinde ikiye ayıran ve şehir içinden Karadeniz'e dökülen Tabakhane deresi şehrin en önemli akarsularındandır. Diğer önemli akarsuları ise batıdan doğuya Curi (Cuma), Ceviz ve Kozyama (Küçükırmak) dereleridir. Curi (Cuma), Tabakhane ve Ceviz Deresi yerleşim alanlarının bulunduğu yerlerden Karadeniz'e dökülmektedir.

Araştırma alanı ve çevresinde dört çeşit toprak grubu bulunmaktadır. Bu toprak grupları, gri-kahverengi podzolik, kireçsiz kahverengi orman, kırmızı-sarı podzolik ve alüvyal topraklardır. Ünye şehri ve çevresinde en fazla yayılış gösteren topraklar gri-kahverengi podzolik topraklardır. Bu topraklar ilçe genelinde 435 km²'lik bir alana ve ilçe topraklarının %78,80'ini kaplamaktadır.

Ünye şehir nüfusu 1927 yılında 5.443 kişiyken bu sayı 2017 yılında 92.038 kişiye yükselmiştir.2017 yılında çalışma alanının yaş aralığına bakıldığında nüfusun %68'ini 15-64 yaş aralığı oluşturmaktadır. En düşük nüfusun gözlendiği yaş aralığı ise 65 yaş ve üzeri nüfustur. Nüfusun yaklaşık %65'i hizmet sektöründe çalışırken, %29'u sanayi sektöründe yaklaşık %6'sı ise tarım sektöründe çalışmaktadır. Nüfusun şehir yerleşim alanına oranlanmasıyla elde edilen aritmetik ortalamaya göre Ünye'de 1 km^2'lik alana 3.564 kişi düşmektedir. Nüfusun mahalle sınırına yani belediye yönetsel alanına oranlanmasıyla Ünye'de 1 km^2'lik alana 3.037 kişi düşmektedir.

Ünye şehir nüfusu Cumhuriyet döneminden günümüze sayım dönemleri kapsamında sürekli olarak artış göstermiştir. Şehir nüfusunun artış yönünde sıçrama yaşadığı iki dönem tespit edilmiştir. Bu dönemler 1950-1960 dönemi ile 1980-1990 dönemleridir. Şehir nüfusunda meydana gelen bu devamlı artışın sebebi olarak şehrin bulunduğu konum, önemli ulaşım ve ticaret merkezi olmasını sağlamıştır. Bununla birlikte il içi göçler yanında il ve bölge dışından da göçlerin etkisi olmuştur.

Ünye şehri kırsal alan ve çevre ilçeler için fonksiyonel açıdan her türlü ihtiyacın giderildiği bir merkez durumundadır. 2017 yılı nüfus verilerine göre Ünye şehir nüfusunun Ordu ili şehir nüfusuna % 14,64, Türkiye şehir nüfusuna ise % 0,12'lik bir oransal etki yaptığı belirlenmiştir.

Ünye şehrinde okuma yazma bilen oranı yıllar itibari ile hep artmıştır. 2017 yılı okuma yazma oranı bakımından Ünye İlçesinde 106.336 kişi yani 6 yaş ve üzeri nüfusun %92,7'si okuma yazma bilirken, okuma yazma bilmeyen nüfus ise 7.747 kişi yani % 6,8'dir. Cinsiyet bakımından incelendiğinde erkek nüfusun % 97,1'i okuma yazma bilirken, % 2,4'ü ise okuma yazma bilmemektedir. Kadın nüfusun ise % 88,5'i okur-yazar iken % 11'i okuma yazma bilmemektedir.

Ünye'de 2017 yılında oransal olarak nüfus miktarının en fazla olduğu mahalle Atatürk Mahallesidir. Bu mahalleyi Çınarlık ve Fevzi Çakmak mahalleleri takip etmektedir. Nüfusun şehre dağılışına bakıldığında ilk dönemlerde nüfus daha çok Hamidiye, Çamurlu ve Ortayılmazlar mahallelerinde toplanırken sonraki dönemlerde şehrin doğusuna Fevzi Çakmak mahallesine kaydığı ve günümüze yaklaştıkça Kaledere ve Liseler mahallelerinde yoğunlaştığı ve günümüzde ise nüfusun şehrin batısına Atatürk ve Gölevi mahallelerine doğru kaydığı gözlemlenmiştir.

Ünye şehir merkezi sınırları dâhilinde bulunan 18 mahallenin son on yıllık süreçte nüfusları belirlenmiştir. Belirlenen bu nüfus miktarı üzerinden şehrin gelişim yönleri tespit edilmiştir. Buna göre Ünye'de üç önemli şehirsel gelişimden söz edilebilir;

I. Tabakhane Deresinden başlayıp doğu yönünde Karadeniz Sahil Yolu boyunca uzanan şehirsel gelişimdir. Bu alan Fevzi Çakmak ve Nuriye mahallelerini kapsamaktadır. Şehirsel gelişim bu yönde yavaş ilerlemektedir.

II. Kuzey-güney yönünde Tabakhane Deresinin batısında Niksar caddesinin her iki kenarında yayılım gösteren şehirsel gelişimdir. Bu şehirsel gelişim alanına Kaledere mahallesinin güneybatısı, Çınarlık ve Saraçlı mahallelerinin güneyi ve Yunus Emre mahallesinin kuzeydoğusu ile birlikte Niksar Caddesinin güneydoğusunda bulunan Liseler mahallesi girmektedir.

III. Burunucu mevkiinden başlayıp batıya doğru Karadeniz Sahil Yolu boyunca kuzeyden güneye doğru hızlı bir gelişme gösteren şehirsel gelişimdir. Daha çok Atatürk mahallesini kapsayan bu şehirsel gelişim devamında Gölevi mahallesini içine almaktadır.

Büyükşehir Kanunu sonrasında köy yerleşmelerinin mahalleye dönüştürülmesi ile kırsal nüfus ortadan kaldırılmış toplam nüfus şehir nüfusu kabul edilmiştir. 2012 yılı sonrasında yaşanan bu duruma bağlı olarak kentsel ve kırsal mahalle nüfusu ayrımı yapılarak gerçek şehir nüfusu saptanmıştır. Bu durumda Ünye şehir nüfusu 90.038 kişi olarak tespit edilmiştir.

2012 yılında Ünye ilçesine idari bakımdan bağlı Merkez hariç 8 belde bulunmaktadır. Bunlar Erenyurt, Fatih, Hanyanı, İnkur, Pelitliyatak, Tekkiraz, Yenikent ve Yeşilkent beldeleridir. Ünye Merkez ilçe belediyesine bağlı 18 kentsel mahalle bulunmaktadır. Bağlı köy sayısı ise 59'dur. 2013 yılında Ordu'nun büyükşehir yapılması ile birlikte Ünye'ye bağlı olan belde ve köylere mahalle statüsü verilmiş ve tek bir idari alana bağlanmıştır. Resmi kaynaklarda bugün Ünye ilçesi 85 mahalleden (kentsel+kırsal) oluşmaktadır. Bugün bu mahalleler tek bir idari alan olan Ünye'ye bağlıdır. Her türlü idari işlerini de burada gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda Ünye şehri çevre yerleşmeler için idari anlamda merkezi bir görev üstlenmektedir.

Ünye'de resmi ve idari fonksiyonlara hizmet eden alanlar Hükümet, Belediye, Niksar ve Savcı Erol Tosun Caddeleri arasındaki alanda yoğunluk kazanmaktadır. Bu caddelerin yer aldığı Kaledere ve Liseler Mahallesi Ünye'nin idari merkezini oluşturan alanlardır. Dolayısıyla günümüzde Ünye şehri ilçe merkezi olma özelliği ile idari açıdan önemli roller üstlenmektedir. Şehirde 0,29 km^2'lik bir alanda idari fonksiyonu oluşturan kamu kurum ve kuruluşları yer almaktadır. Bu alan belediye geçici hizmet sınırının % 1,12'sini oluşturmaktadır.

Ünye şehrinde planlama kapsamında toplam eğitim alanı 1,2 km^2'dir. Bu alan belediye geçici hizmet alanının % 4,65'ine karşılık gelmektedir. Ünye şehrinde bulunan ana okullarda 433 öğrenciye 26 öğretmen eğitim vermektedir. İlkokullarda 6702, ortaokullarda 6797 ve liselerde ise 6815 öğrenci eğitim görürken toplamda 20747 öğrenciye 1417 öğretmen eğitim vermektedir. Araştırma alanındaki özel okul sayısı 23'tür. Kamuya ait okul sayısı ise 40'tır.

Ünye şehrinde fakülte ve meslek yüksekokul bünyesinde 2018 yılında 206 kız 307 erkek olmak üzere toplamda 513 kayıtlı öğrenci bulunmaktadır. 2018 yılında kayıtlı öğrencilerin geldikleri illere göre dağılımı incelendiğinde şehrin içinde bulunduğu Ordu ili başta olmak üzere coğrafi yakınlığı ile Samsun ili üniversiteyi en çok tercih edenlerin geldikleri yerlerdir. Burada öğrencilerin tercih etme nedeni olarak öncelikle ikamet ettikleri yere yakınlık ve ulaşımın kolay olması gösterilebilir. İlginç olarak kayıtlı öğrencilerin en çok geldikleri illerde üçüncü sırada ise İstanbul yer almaktadır.

İstanbul'da ikamet eden öğrencilerin Ünye şehrini tercih etme nedeni olarak ise asıl memleketlerin Ünye şehri olması ve ailelerinin İstanbul'da çalışıyor olmasıdır.

Ünye'de bulunan şehir içi sanayi faaliyetleri, küçük ölçekli olup şehrin farklı noktalarında dağınık halde bulunmaktadır. Sanayi tesisleri şehir içinde farklı fonksiyonlarla iç içedir. Örneğin binanın zemin katında sanayi faaliyetinde bulunulurken üst katları konut olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda Ünye'de 50 ekmek fırını, 39 mobilya imalatı, 8 tekstil, 6 marangoz olmak üzere küçük ölçekli sanayi tesisleri bulunmaktadır. Yol boyu gelişim alanı olarak, Ordu-Samsun Devlet Sahil Yolu üzerinde farklı noktalarda sanayi tesisleri bulunmaktadır. Bu sanayi tesislerinden en dikkat çekici olanı Ünye Çimento Fabrikası'dır. Ünye Çimento Fabrikası Türkiye'nin 500 büyük sanayi tesisleri arasındadır. Bugün üretimi artan fabrika 1,5 milyon ton/yıl klinker ve 2,6 milyon ton/yıl çimento kapasitesine ulaşmıştır. Fabrikanın 2017 yılı faaliyet raporunda 210 kişiye direk olarak istihdam sağladığı belirtilmektedir. Dolaylı olarak ise yaklaşık 700 kişi bu fabrikanın faaliyet alanlarında çalışmaktadır. Yol boyu gelişim gösteren sanayi faaliyetlerinden bir diğeri ise şehrin daha çok batı yerleşim alanında Nuriye, Atatük, Gölevi ve Sahilköy mahallelerinin sınırları içinde Devlet Sahil Yolu üzerinde bulunan fındık fabrikalarıdır. Doğudan batıya sırasıyla Oney, Durak, Atikler, Dost, Uslu ve Çakmaklar fındık fabrikaları bulunmaktadır. Aynı yol üzerinde Ünye Ünsan Un Fabrikası, Üntaş maden fabrikası bulunmaktadır.

Küçük Sanayi Sitesi ve çevresinde, belediyenin tutmuş olduğu kayıtlarda 253 işyeri bulunmaktadır. Bu iş yerlerinin 133'ü ulaşımla ilgili meslek gruplarından oluşurken 120 işyeri farklı meslek gruplarından oluşmaktadır. Ulaşımla ilgili meslek grupları içinde 36 oto kaportacı, 32 oto tamirci, 17 oto yedek parça, 9 oto bakım, 8 oto elektrikçi ile iş yeri sayısı en fazla olan meslek gruplarıdır. Bununla birlikte diğer meslek grupları içinde 36 mobilya imalatı, 20 demir doğrama, 11 PVC, 9 mermer atölyesi, 7 tornacı ile sanayi sitesi ve çevresinde en fazla yoğunluk gösteren meslek gruplarıdır. İş yerlerinde istihdam eden işçi sayısı yaklaşık 890 kişidir. 80 işçi Kuzey Iraklı göçmenlerden oluşmaktadır.

Küçük Sanayi Sitesi'nin toplam alanı 72.469m^2'dir. Bu alan arazi kullanımı bakımından belediye geçici hizmet sınırının % 0,28'ine karşılık gelirken Yunus Emre mahallesinin % 2,86'sını oluşturmaktadır. Kentsel mahalle alanının ise % 0,24'ünü oluşturmaktadır. Şehirde bulunan diğer sanayi tesis alanları ise belediye geçici hizmet alan sınırının % 3,69'unu oluşturmaktadır. Kentsel mahalle sınırının ise % 3,15'ini oluşturur.

Ünye şehir yerleşmesinde ticari fonksiyon sahalarının dağılışında iş yerlerinin sayısı oldukça önemlidir. Şehirde perakende ticareti kapsamında toplamda 1565 işyeri sayısı bulunmaktadır. Bu sayı toplam ticaretin % 51'ini oluşturmaktadır. Yeme-içme-dinlenme-eğlenme hizmetleri kapsamında 564 (% 18), küçük sanayi ve imalathaneleri 436 (% 14), ulaşımla ilgili ticaret ve sanat işletmeleri 186 (% 6), büro hizmetleri 107(% 3), büyük ticaret 97 (% 3), ulaşım hizmetleri 52 (% 2), bankalar ve sigorta acenteleri 33 (% 1), sağlık hizmetleri 33 (% 1) ve diğer hizmetler kapsamında da 20 (% 1) iş yeri bulunmaktadır. Perakende ticaretin % 46,3'ünü günlük ihtiyaçlara bağlı iş yerleri oluşturmaktadır. Perakende ticaretin diğer bir grubunu oluşturan periyodik ihtiyaçlara bağlı iş yerleri toplam perakende ticaretin % 35'ini oluşturmaktadır. Uzun vadeli ihtiyaçları kapsayan iş yerleri perakende ticaretin yaklaşık % 12'lik kısmını oluşturmaktadır.

Ünye'de ticaret fonksiyon alanlarında perakende ticaret kapsamında işletmelerin mahallelere göre dağılımına bakıldığında günlük ihtiyaçlara ait işyerleri daha çok Kaledere, Liseler ve Atatürk mahallelerinde yoğunlaşmaktadır. Periyodik ihtiyaçlara ait işyerlerinin en yoğun olduğu mahalleler yine 339 işyeri ile Kaledere ve 137 iş yeri ile Liseler mahalleleridir. Ünye şehrinde ticaret fonksiyonu açısından yeme, içme, dinlenme ve eğlenme faaliyetleri sunan hizmetlere ait işyerinin yoğunluk kazandığı mahallelere bakıldığında 220 işyeri ile Kaledere, 116 işyeri ile Liseler, 63 işyeri ile Atatürk ve 55 işyeri ile Gölevi mahalleleri başta gelmektedir.

Ünye şehrinde mahalle alanlarına göre ticaret alanlarının dağılışı incelendiğinde Kaledere ve Liseler Mahalleleri ticaret fonksiyon alanlarının en yoğun bulunduğu sahadır. Zaten bu saha şehrin merkezi iş alanını (MİA) oluşturur. Kaledere Mahallesinde Belediye ve Hükümet caddeleri, Orta Çarşı, Kazancılar, Büyük Cami,

20 Temmuz ve Cengiz Topel caddeleri ticaret alanlarının yoğun olduğu sahadır. Diğer bir alan ise Niksar Caddesi güzergâhıdır.

Ünye ulaşım fonksiyonu açısından doğu- batı yönlü Karadeniz Sahil Yolu üzerinde kalmakta ve ulaşım sistemin kilit noktalarından birini oluşturmaktadır. Ünye şehrinin günümüzdeki temel ulaşım güzergâhlarına bakıldığında 5 ana ulaşım aksına sahip olduğu görülmektedir. Bölünmüş yol olan D010/E70 olarak bilinen karayolu çalışma alanının en önemli ulaşım güzergâhıdır. Diğer önemli bir ulaşım güzergâhını ise çalışma alanını güneye D100 karayoluna bağlayan Ünye-Akkuş- Niksar yoludur. Ordunun üç önemli ilçelerinden olan Ünye-Kumru, Ünye- Çaybaşı ve Ünye-İkizce yollarının da bağlantı noktası Ünye şehridir. Ünye Çevre Yolu kentsel alan sınırlarını gösterir niteliktedir.

Sağlık fonksiyonu açısından şehirde Ünye Devlet Hastanesi 2015 yılında 300 yataklı olarak hizmete başlamıştır. 62.000 m^2 kapalı alan üzerine inşa edilmiştir. Ünye Devlet Hastanesi fiziki şartlar açısından üst düzey bir hastane olup yatak sayısı gerekli görüldüğü takdirde 380'e kadar çıkartılabilmektedir. Hastane günlük ortalama 2500 hastaya hizmet verebilmektedir. Hastanede 14 ameliyathane, 65 poliklinik oda sayısı, 17 diyaliz, 43 yatak yoğun bakım odası bulunmaktadır. 2017-2018 yılında hastane bünyesinde 442 sağlık personeli ve 72 doktor hizmete bulunmaktadır. 2009 yılında hizmete başlayan Özel Ünye Çakırtepe Hastanesi Atatürk Mahallesi sınırları içerisindedir. Hastanede 20 hekim görev yapmaktadır. Özel Ünye Çakırtepe Hastanesi 7 yataklı yoğun bakım ünitesi, 4 yataklı yeni doğan yoğun bakım ünitesi ile birlikte toplam 62 yatak kapasitelidir. Acil serviste 1 acil hasta müdahale odası, 7 yataklı genel muayene odası, 4 yataklı hasta müşahede odası ve 4 adet ameliyathane salonu bulunmaktadır.

Ünye şehrinde arazi kullanımı bakımından konut alanlarının mahallelere göre dağılımı incelendiğinde toplam 374,530 hektar alan kaplayan konut alanlarının 46,90 hektarı yani %12,52'si Atatürk Mahallesi sınırları içerisinde kalmaktadır. Zaten bu mahalle Ünye şehrinde en yoğun nüfuslanmanın yaşandığı alandır. İkinci olarak konut alanlarının en fazla bulunduğu mahalle Gölevi Mahallesidir. Konut alanlarının

%11,01'i yani 41,25 hektarı bu mahalle içerisinde yer alır. 30,36 hektarlık konut alanı ile Sahilköy kırsal mahallesi %8,11'lik bir pay ile üçüncü sırada yer alır.

Şehrin güvenlik fonksiyonunu polis teşkilatı ve jandarma sağlamaktadır. Çalışma alanında polis teşkilatı olarak Belediye caddesinde Ünye İlçe Emniyet Müdürlüğü hizmet vermektedir. Ayrıca Fevziçakmak Mahallesi sınırları içinde Ünye İlçe Jandarma Komutanlığı bulunur.

Şehirdeki toplam mezarlık alanı 18,61 hektardır. Şehirdeki en büyük mezarlık alanı Yunus Emre ve Atatürk mahallelerinde yer almaktadır. Bu mezarlık alanının 6,23 hektarı Yunus Emre mahallesinde yer alırken 4,58 hektarı Atatürk Mahallesi'nde bulunur.

Ünye şehrinde planlama alanı dâhilinde toplam park, bahçe, yeşil alan 265,630 hektardır. Şehirde kentsel alan dâhilinde en çok yeşil alan yüzölçümüne sahip mahalle Gölevi Mahallesi'dir. Planlama alanı dâhilinde mahallenin 59,92 hektarlık yeşil alanı bulunmaktadır. Yeşil alan varlığı bakımından Yüceler ve Sahilköy mahalleleri de zengindir.

Ünye şehrinin sürdürülebilir arazi kullanımına yönelik öneriler:

- Ünye şehri, temelde bir hizmet şehri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma alanının coğrafi ve tarihi turizm alanları göz önüne alındığında aslında turizm ağırlıklı bir hizmet şehri olarak planlanması gerekmektedir. Bu bağlamda şehirsel gelişimim hızı olumlu yönde artacaktır. Üstelik iktisadi anlamda şehre önemli girdiler sağlayacaktır.

- Ünye şehri eğitim fonksiyonu açısından bir merkez konumundadır. Fakat şehir her ne kadar eğitim hizmeti verse de eksik kaldığı durumlarda söz konusudur. Okullarda öğrenci başına düşen öğretmen ve derslik sayıları azdır. Dalayısı ile okullarda eksik kalan öğretmen ve derslik sayıları İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından giderilmelidir. Ayrıca birçok okulda ikili eğitim

verilmektedir. Bu durum da eğitim ve öğretim anlamında bir problemdir. Yeni eğitim kurumlarının inşası yapılıp tek tip eğitim sistemine geçilmelidir.

- Şehirde bulunan kütüphane fiziki şartlar açısından yetersizdir. Eğitim açısından merkezi bir yer olmasına rağmen ayrıca öğrenci potansiyelinin de fazla olması fiziki şartlar açısından tüm istekleri karşılayan bir kütüphanenin inşasını zorunlu kılmaktadır. Bu anlamda şehre yeni bir kütüphane kazandırılmalıdır.

- Ünye şehrinde nüfusun düzenli bir artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda nüfusun artışı göz önünde bulundurularak sürdürülebilir bir gelişim için şehir altyapı ve caddeleri geleceğe yönelik planlanmalıdır. Aksi takdirde ileride daha büyük problemlere neden olabilir.

- Ünye şehrinde geleneksel konakların restorasyonları devam ettirilmelidir ve kültür turizmine kazandırılmalıdır. Ayrıca şehirdeki en yüksek saha konumunda olan Çakır Tepe'ye bir seyir teras yapılması öngörümüzdür. Böyle bir terasın kazandırılması şehirde sosyal yaşamın işleyişi ile kültür ve turizme katkı sağlayacaktır. Bir tarafta deniz diğer tarafta şehir manzaralı bir teras insanlar tarafından ilgi odağı olacaktır.

- Ünye şehri genel olarak kuzeyden güneye eğim değerlerinin arttığı bir yerleşmedir. Bu durum yerleşmeyi olumsuz etkimektedir. Eğim değerlerinin yüksek olduğu özellikle Çamurlu, Ortayılmazlar ve Burunucu mahallelerinde cadde ve sokak yollarının dik ve dike yakın bir eğim değerine sahip olması plansız bir yerleşme sonucu yolların dar bırakılması bazı problemleri de doğurmuştur. Örneğin bu bölgelere ulaşım güçlükle sağlanmaktadır. Ayrıca belediyenin de bu sahalara hizmet götürmesi güçtür. Bu gibi alanlarda yol yapım ve bakım masrafları ile inşaat giderleri de fazladır. Dolayısı ile yukarıdaki dar bırakılan mahalle yollarına alternatif yollar planlanmalıdır.

- Bir kuzey yönlü şehir olan Ünye şehrinde konut alanlarının sürdürülebilirliği için konutlar arası mesafe geniş tutulmalı cadde ve sokaklar kuzey-güney,

doğu-batı yönlü olarak planlanmalıdır. Binalar arası mesafenin geniş tutulması konutların daha çok güneş almasını ve hava sirkülasyonunun daha fazla olmasını sağlayacaktır.

- Ünye şehri zaman zaman aşırı sağanaklardan olumsuz etkilenen bir şehirdir. Özellikle alt yapının yetersiz olduğu düz alanlarda, yağmur suyu oluklarının dar olması, kanalizasyon şebekesinin yetersiz genişlikte olması aşırı sağanak anlarında ciddi problemler doğurmaktadır. Şehrin yamaç mahalleri olan Çamurlu, Hamidiye ve Ortayılmazlar mahallelerinde aşırı sağanaklar asfalt, betonlaşma ve eğiminde etkisi ile sellenmelere neden olmaktadır. Bu mahallelerde oluşan sellenmeler Kaledere Mahallesinin düz alanlarının sular altında kalmasına neden olmaktadır. Kaledere Mahallesinde Belediye ve Hükümet caddelerindeki iş yerleri su baskınlarından çok zarar görmektedir. Sürdürülebilir bir kullanım için şehir altyapı şebekeleri yeniden düzenlenip yağmur suyu oluklarının geniş tutulması gereklidir.

- Ünye şehrinde yerleşime uygun alanlarda planlama yapılırken konut alanları ve sanayi alanları hâkim rüzgâr yönü dikkate alınarak oluşturulmalıdır. Şehrin sürdürülebilirliği için rüzgâr yönleri önemli bir parametredir. Cadde ve sokaklar ve binaların kat sayıları hâkim rüzgâr yönlerine göre oluşturulmalıdır. Ayrıca yeni organize sanayi bölgesinin yer seçiminde rüzgâr yönü dikkate alınmalıdır. Sanayi tesislerinden çıkan kirli hava yerleşim yerlerini etkilememelidir.

- Bulutluluk ve güneşlenme turizm potansiyeli açısından şehirler için önemlidir. Ünye şehrinde bulutlu gün sayısı fazla güneşli gün sayısı ise azdır. Bu durum Ünye şehrinin deniz turizmini olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda sürdürülebilir bir turizm yatırımı için deniz turizminin yanında alternatif turizm potansiyellerinin de geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda turizm planlamaları yapılmalıdır.

- Ünye şehrinde bulunan 5 farklı büyük akarsu vadisi ile birçok kuru dere vadileri yerleşim alanlarını olumsuz etkilemektedir. Özellikle Tabakhane

deresi sel ve taşkına neden olarak Fevzi Çakmak, Bayramca ve Liseler mahallelerinin sular altında kalmasına neden olmaktadır. Bu akarsu vadisi kenarındaki sahalara konut alanları yapılmak yerine yeşil alan ve rekreasyon alanları oluşturulmalıdır. Belediye tarafından ıslah çalışmaları yapılırken akarsu yatağı daraltılmıştır. Ayrıca akarsu yatağı kenarındaki mahallerin yağmur suyu giderleri bu dere yatağına verilmektedir. Sel ve taşkın anında giderlerden yerleşim alanlarına sular geri tepmektedir. Bu durumda sürdürülebilir bir kullanım için giderler dere yatağına verilmek yerine güneyden kuzeye Karadeniz'e doğru verilmelidir. Ayrıca binaların zemin katlarına barınma, oturma izni verilmemelidir. Bu önlemin uygulanması halinde can kaybı yaşanma olasılığı azalacaktır.

- Taşkın riski bulunduran akarsulardan bir diğeri ise Ceviz Dere'dir. Bu dere taşkın anında çevresinde bulunan sanayi ve depolama alanlarına ve yerleşmelere zarar vermektedir. Dere yatağında ve kenarlarında herhangi bir ıslah çalışması bulunmamaktadır. Bu kapsamda Devlet Su İşleri ve Ünye Belediyesi koordinasyonu içerisinde dere kenarına set çekilerek gerekli ıslah çalışmaları yapılmalıdır.

- Ünye şehri kıyı hattında ve güneyinde verimli topraklar yer almaktadır. Şehrin büyük bir bölümünü kaplayan tarımsal açıdan verimli gri-kahverengi podzolik topraklar inşaat şirketlerince işgal edilip konut alanlarına dönüştürülmektedir. Bu durum sürdürülebilir arazi kullanımı açısından uygun değildir. Bu alanlarda tarıma dayalı fındık üretimi yapılmakta ve böyle de kalması ekolojik ve fonksiyonel açıdan daha uygundur. Ünye şehri için yatay gelişim yerine dikey gelişim uygulanmalıdır. Belediyenin görevi olarak verimli tarım alanlarına imar izni verilmemelidir. Aksine bu alanlarda tarımsal üretimi destekleyip üretim teşvikleri geliştirmelidir.

- Şehir yerleşmesi özelliği gösteren Ünye, yerleşme alanlarında bitki örtüsü bakımından fakir bir durumdadır. Karadeniz iklimi bitki örtüsünün gelişimi için uygun özelliklere sahip olsa da plansız şehirleşme ve betonlaşmanın etkisi sonucu bitki varlığı bakımından şehir yetersizdir. Sürdürülebilir şehirsel

alanlarda kentsel estetiği yansıtan unsurlardan biri de şehrin sahip olduğu bitki varlığıdır. Bu anlamda şehir içi estetiği ve yaşanılabilirliği arttırmak adına açık alanlar, parklar, karayolu kenarları, cadde ve sokaklar ile oturma alanlarındaki uygun noktalar ağaçlandırılmalı ve çevre düzeni sağlanmalıdır.

- Sürdürülebilir bir şehirsel gelişim için Ünye şehri kentsel dönüşüme tabi tutulup bitişik nizamda yapılan konut alanları yeniden düzenlenip cadde ve sokaklar kuzey- güney ve doğu-batı yönlü olarak yeniden oluşturulmalıdır. Özellikle Çamurlu, Ortayılmazlar ve Burunucu mahallelerinde plansız yapılaşma sonucu cadde ve sokaklar dar oluşturulmuştur. Jeolojik yapıya bağlı arazi eğimi bu mahallelerde fazladır. Dolayısı ile yapılaşma masrafları ve yol yapım maliyeti bu sahalarda fazladır.

- Ünye şehrinde yerleşmenin yönü batıya doğrudur. Fakat sürdürülebilir bir kullanım için şehrin batısında yer alan Atatürk, Gölevi ve Göbü ve Sahilköy mahalleri hem jeolojik hem de jeomorfolojik unsurlara bağlı olarak konut alanları açısından sınırlı bir alanı bulunmaktadır. Ayrıca arazi akarsular tarafından aşındırıldığı için parçalanmış ve kuru derelerle bölünmüş durumdadır. Kuzeyden güneye yükselti ve eğim de artış göstermektedir. Ünye şehrinin doğusunda Yüceler, Güzelyalı, Eskikızılcakese ve Keş mahalleleri sürdürülebilir bir kullanım için yerleşme alanı açısından daha uygun ortam koşulları sunmaktadır. Bu mahallerin konut gelişme alanları doğal ve beşeri şartlar açısından da elverişlidir.

- Ünye şehri ulaşım açısından önemli bir lokasyondadır. Şehirlerarası ulaşım sistemlerinin düzenli bir yapıda olduğu şehirde şehir içi ulaşım dağınık ve düzensiz bir yapıdadır. Özellikle şehir içinde yaşanan park sorunları ciddi bir problemdir. Düzensiz bir şekilde rast gele park edilen araçlar şehir içi ulaşımı da aksatmaktadır. Bu bağlamda şehir içinde otopark sorunu için belirli alanlarda otopark alanları oluşturulabilir. Ulaşım açısından diğer bir problem ise yaya kaldırımlarının ticari mallarla işgal edilmesidir. Bu durumu önlemek için tek çare yol belediyenin cezai yaptırım uygulamasıdır.

- Yaya yolu ulaşımı açısından belirli noktalara trafik lamba ve işaretleri konulması gerekmektedir. Bu noktalar Hanboğazı mevkiinde Niksar Caddesi üzerinde Garanti Bankası yanı ve yine Niksar Caddesi üzerinde Sağlık Ocağı yanı Ünye Stadyumu karşısı ile Tabakhane köprüsünden Fevzi Çakmak mahallesine geçiş yoluna trafik ışıkları koymak gerekmektedir.

- Ünye şehrinde önemli sorunlardan biri de katı atık problemidir. Ünye ve çevre yerleşmelerin katı atıkları Akçay Deresinin denize döküldüğü ağız kenarında toplanmaktadır. Burada toplanan katı atıklar çevreye ciddi zarar vermektedir. Başta su kirliği ve hava kirliliği olmak üzere canlı sağlığı içinde ciddi problemler yaratmaktadır. Fonksiyonel anlamda arazi kullanımı yanlıştır. Bu sahaya katı atık toplanmasının yetkililerce durdurulması gereklidir. Sahanın ise yeşil alana dönüştürülmesi uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

Akkan, E. (1971). Bingöl'ün Yer Değiştirmesinde Rol Oynayan Jeomorfolojik Etkenler, *Jeomorfoloji Dergisi*, Yıl 3, S. 3, s. 38-42, Ankara.

Akyol İ. H. (1944). Türkiye'de Basınç Rüzgârlar ve Yağış Rejimi, *Türk Coğrafya Dergisi,* C:5, S:6, s. 1-34, Ankara.

Aliağaoğlu, A. (2004). Afyonkarahisar Şehir Coğrafyası. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Aliağaoğlu, A. ve Uğur, A. (2016). *Şehir Coğrafyası*. Ankara: Nobel Akademik Yay. Eğitim ve Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.

Arkoç, O. ve Özşahin, B. (2015). Kentsel Planlamada Jeolojinin Etkisi: Kırklareli Örneği. *Kırklareli University Journal Of Engineering And Science,* 1(1), 30-40.

Arslan, M. A. ve Toparlak, M. (2010). XIX. Yüzyılın II. Yarısında Ordu Kazası ile Çevresinde Trabzon Salnamelerine Göre Müslüman ve Gayrimüslimler Açısından Sayılarla Eğitim-Öğretim. Atatürk Üniversitesi *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* (44).

Atalay, İ. (2011). *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*. İzmir: Meta Basım Matbaacılık.

Avcı S. (2004). Şehirsel Yerleşmelerin Belirlenmesinde Kullanılan Kriterler ve Türkiye Örneği. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi *Sosyoloji Dergisi,* s.9-28, İstanbul.

Aydın İ. (2003). Demirci Şehri'nin Mekânsal Gelişimi ve Gelişimi Etkileyen Faktörler. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:7, İstanbul.

Bayartan M. (2005). Tarihi Coğrafya Çalışmaları Açısından Şehir ve Osmanlı Şehri. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi *Coğrafya Dergisi*, S:13, s; 85-92.

Bilgin, A. (1989). Yerleşme Alanlarının Seçiminde Jeomorfoloji. *Jeomorfoloji Dergisi,* S: 17, s.35-41, Ankara.

Çezik, A. (1982). *Kent Eşiği Araştırması (Türkiye İçin Kent Tanımı)*. Devlet Planlama Teşkilatı Yay. No. 1838, SPD (B) Yayın No. 350, Ankara.

Çiçek, İ. ve Doğan, U. (2005). Ankara'da Şehir Isı Adasının İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi(TÜCAUM), *Coğrafi Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, s. 57-72.

Dickinson, R. E. (1964). *City and Region*. Routledge and Kegan Paul Ltd, London.

Dinç, Y. (2015). Antakya (Hatay) Şehir Coğrafyası. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay.

Doğan, O. (2003). *Tarih Boyunca Ünye*. Samsun: Ünye Belediyesi Kültür Yayınları.

Doğan, O. (2006). *Karadeniz'de Bir Boğaziçi Ünye*. Ordu Kent Araştırmaları Serisi 2, İstanbul:Mor Çiçek Yayınları.

Doğanay, H. (1994). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. Ankara: Gazi Büro Kitapevi.

Emekli, G. (2005), *Urla Kent Coğrafyası*. İstanbul: Çantay Kitapevi Yayınları.

Emiroğlu, M. (1975). Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Şehir Yerleşmeleri ve Şehirli Nüfus. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi* S:7 (Ayrı Basım), Ankara.

Erkal, T. ve Taş, B. (2013). *Jeomorfoloji ve İnsan (Uygulamalı Jeomorfoloji)*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Erkan, R. (2002). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*. Ankara: Bilimadamı Yayınları.

Ertürk, H. (1995). *Kent Ekonomisi*. Bursa: Etkin Kitapevi Yayınları.

Ertürk, H. (1996). Sürdürülebilir Kentler. Yeni Türkiye Habitat II Özel Sayısı, Mart-Nisan 96, Yıl 2, S. 8, *Yeni Türkiye Medya Hizmetleri*, Ankara, ss.174–178.

Genç, S. (2013). 'II. Mahmut Döneminde Canik Sancağında Esnaf ve Dükkânlar' Tarih Boyunca Karadeniz Ticareti ve Canik. Edt: Osman Köse, *Canik Belediyesi Kültür Yay.* No:55-13-01, Samsun.

Göney, S. (1995). *Şehir Coğrafyası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:3908, Edebiyat Fakültesi Yayın No: 2274.

Gümüş, E., Gözenç, S., ve Ertin G. (1988). Türkiye Coğrafyası -Türkiye'de Yerleşme-. Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, *Anadolu Üniversitesi Yayınları* No:1069, Eskişehir.

Gümüşçü, O. (2012). *Coğrafya'ya Davet*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.

Güner, İ. (1997). Iğdır'ın Kentsel Fonksiyonları ve Fonksiyonel Sınıflandırmadaki Yeri. *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 32, İstanbul.

Güney, M. (1999). *Tarihi, Sarayı, Konakları, Kadıları, Hattatları, Fındığı, Mısırı ve Gemiciliğiyle Ünye*. Avrupa Yakası Ünyeliler Derneği, Kaya Ofset, İstanbul.

Gürsoy, A. (1998). Şehir Coğrafyası Yönünden Ordu. Gazi Üni. Sos. Bil. Ens. Coğrafya Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Hasol, D. (1998). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü* (Yedinci Baskı), Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Kara, H. ve Yasak, Ü. (2007). Şehir Coğrafyası Araştırmalarında Kent Bilgi Sistemlerinin Uygulanabilirliği Üzerine Teorik Bir Yaklaşım. KTÜ Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi, Trabzon, 1-2.

Karabağ S. ve Şahin S. (2003). *Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Karadağ, A. (2009). Kentsel Ekoloji: Kentsel Çevre Analizlerinde Coğrafi Yaklaşım. *Ege Coğrafya Dergisi*, 18 (1-2), s. 31-47.

Karakuzulu, Z. (2010). Sürdürülebilir Kentler ve Kasabalar, Yerel Gündem 21 ve Bursa Örneği. TÜCAUM VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu 3-5 Kasım 2010 Bildiri Kitabı, 397-406.

Karayalman, M. (2011). *Ünye Sadullah Bey Medresesi*, Ünye Kent Gazetesi, 18 Haziran 2011 Cumartesi 12:16.

Keskin, M., Pearce, J.A. and Mitchell, J.G. (1998). Volcano-stratigraphy and geochemistry of collision-related volcanism on the Erzurum-Kars plateau, northeastern Turkey. Journal of Volcanology and Geothermal Research, 85, 355-404.

Kıray, M. (1998). *Örgütlenemeyen Kent İzmir*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Koçman, A. (1991). İzmir'in Kentsel Gelişimi. AKDTYK Coğ. Bil. ve Uyg. Kol., *Coğ. Arş. Derg.*, C. 1, S. 3, s. 101-122, Ankara.

Koçman, A. (1991). İzmir'in Kentsel Gelişimini Etkileyen Doğal Çevre Faktörleri Ve Bunlara İlişkin Sorunlar. Atatürk Kültür Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu, *Coğrafya Araştırmaları Dergisi 3*, 101-122, Ankara.

Kor, K. (2010). Şehir Coğrafyası Açısından Vezirköprü (Samsun). Uşak Üniv. Sos. Bil. Enst. Coğ. Ana Bil. Dalı, Yayımlanmamış Yük. Lis. Tezi, Uşak.

Köksal, A. (1994). *Türkiye Turizm Coğrafyası*. Ankara: Gazi Büro Kitapevi.

Marx, K. ve Engels, F. (2018). German Ideology (Part I: Feuerbach). (www.marxists.org/archive/marx/works/1845/german-ideology/ch01c.htm. Erişim Tarihi 29.05.2018).

Ocak, F. (2018). Ünye Şehir Sellerinin Zarar Görebilirlik Yöntemi İle İncelenmesi. Ondokuz Mayıs Üni. Sos. Bil. Ens., Coğrafya Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun.

Öz, M. (1991). Tahrir Defterlerine Göre Canik Sancağında Nüfus (1455-1643). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 173-209.

Özçağlar A. (2011). *İdari Coğrafya*. Ankara: Ümit Ofset Matbaacılık.

Özçağlar, A. (1997). *Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmeler*. Ankara: Ekol Yayınevi.

Özçağlar, A. (2004). Coğrafi Bilimlerin Kentsel Ekonomi, Kentsel Yönetim, Bölgesel İktisat ve Bölge Planlama Yönünden Analizi, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu. Cilt: II, DPT. PAÜ. KEAS. s: 94-101, Ankara.

Özçağlar, A. (2005). Türkiye'de Mülki İdare Bölümlerinin İdari Coğrafya Analizi. Türkiye Coğrafyası Uyg. ve Araştırma Merkezi, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, C:3, Sayı:1, s.s. 1-25, Ankara.

Özçağlar, A. (2014). *Coğrafya Giriş –Sistematik, Kavramlar, Yöntemler*-. Ankara, Ümit Ofset Matbaacılık.

Özçağlar, A. (2015). *Yönetsel Coğrafya*. Ankara: Nika Yayınevi.

Özdeş, G. (1972). *Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği*. İstanbul :İTÜ Matbaası.

Özgür, E. M. (1999). Türkiye Nüfusunun Yaş Yapısı. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 7, 159-175.

Özgür, G. (2004). Tekkeköy Şehir Coğrafyası. Ondokuz Mayıs Üni. Sos. Bil. Ens. Coğrafya Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun.

Özşahin, E. (2014). CBS Kullanılarak Şehir ve Jeomorfoloji Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Tekirdağ Şehri Örneği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 93-122.

Özşahin, E. ve Özder, A. (2011). Antakya Şehri ve Jeomorfolojik Birimler Arasındaki İlişkinin Zamansal Değişimi (HATAY). *Fiziki Coğrafya Araştırmaları,* 657-680.

Pacione, M. (2001). *Urban Geography* (a global perspective), Routledge Publ., London, Newyork.

Scott, A.J. (2013). The Nature of Cities: The Scope and Limits of Urban Theory, International Journal of Urban and Regional Research.

Şıkoğlu, E. (2017). Nevşehir Şehir Coğrafyası. Fırat Üni. Sos. Bil. Ens., Coğrafya Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ.

Tandoğan, A. (1998). *Türkiye Nüfusu*. Trabzon: Eser Ofset Mat. Yay. San. Tic. Ltd. Şti.

Taş, B. (2016). *Türkiye'nin Kırsal Yerleşmeleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Terlemez, I. ve Yılmaz, A. (1980). Ünye-Ordu-Koyulhisar-Reşadiye arasında kalan yörenin stratigrafisi. Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni, 23, 179-192.

Tuncel, M. (1977). Şehir Yerleşmelerinde Kuruluş Yerinin Fonksiyonel Sürekliliğe Etkisi Üzerine Bir Derleme: İzmir. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, S:22.

Tunçdilek, N. (1967). Türkiye İskân Coğrafyası - Kır İskânı (Köy-Altı İskân Şekilleri). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 1283. *Coğrafya Enstitüsü Yayınları,* (49).

Tümertekin E. (1965). Türkiye'deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması. İstanbul Üniversitesi, *Coğrafya Enstitüsü Yayınları*, No: 48, İstanbul.

Tümertekin, E. (1973). Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar. *İst. Üniv. Yay*. No: 1840, *Coğ. Enst. Yay*. No: 72, İstanbul.

Tümertekin, E. (1985). İnsan Ekolojisi Olarak Coğrafya. İst. Üniv. *Coğrafya Bölümü Dergisi,* S:1.

Tümertekin, E. ve Korkut, C. (1964). İzmir Şehrinde Nüfusun Dağılışı. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Sayı 14, s. 123-131, İstanbul.

Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2016). *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekan*. Çantay Kitapevi Yay., İstanbul.

Türkan, O. (2012). Beypazarı İlçesinde Arazi Varlığının Tespiti ve Arazi Kullanım Planlamasına Yönelik Öneriler. Ankara Üni. Sos. Bil. Ens., Coğrafya Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Uzuneminoğlu, H. (1992). Samsun Bir Uygulamalı Şehir Coğrafyası. İÜ.,Sos. Bil., Enst., Yayımlanmamış Doktora Tezi, (UTM No: 20457).

Üçeçam, D. (2002). Kadirli'nin Kuruluşu, Gelişmesi ve Şehirsel Fonksiyonları, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yük. Lis. Tezi, ELAZIĞ.

Ünsal, Ş. (1984). Şehircilik. *Sosyoloji Konferansları Dergisi (Istanbul Journal of Sociological Studies),* S:20, s;191-216.

Williams, S. (1995). *Outdoor Recreation and the Urban Environment*, Routledge, London.

Yalçınlar, İ. (1967). Türkiye'de Bazı Şehirlerin Kuruluşu ve Gelişmesinde Jeomorfolojik Temeller. *İst. Üniv. Coğ. Enst. Derg.*, S.16, S.35-36, İstanbul.

Yazıcı, H. (1995). Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Bayburt. *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 30, İstanbul.

İnternet Kaynakları

http://www.unyekutup.gov.tr/ Ünye İlçe Halk Kütüphanesi (Erişim Tarihi: 07.11.2018).

http://www.unyekent.com/k42-arastirma/h3035-tarihin-sakladigi-sirlar-63-tarih-boyunca-unyede-yasamis-kavim-ve-uluslar-13-unye-1800-yillari.html (Erişim Tarihi: 04.12.2018).

http://unyezile.com/comlekgul.htm. (Erişim Tarihi: 06.08.2019).

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Ali YAMAK
Doğum Yeri	İkizce/ORDU
Doğum Tarihi	11.02.1992

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Coğrafya Bölümü

İLETİŞİM

Adres	Gaziler mah. Yaşardoğu cad. Cami Sok. No:5 İkizce/ORDU
E-mail	aliyamak52@gmail.com